

ବାମ୍ବୁର ମହାମ୍ବୁର

(କୋନୋ ଥେନ ନାହିଁ + ନଭଳା ଖୁମ୍ବର ଇତିହାସ)

ପଦ୍ମ ବରକଟକୀ

ସିଟି ଏକ୍ସକ୍ୟୁଟିଭ ଏଣ୍ଡ ମେନେଜିଂ
ଲାଇବ୍ରିଆରୀୟନ : ଭୁବନେଶ୍ୱର

KAPURUSH MAHAPURUSH : A Twin Assamese Novel,
Written by Padma Barkataki and Published by Narendra
Nath Das, on behalf of M/s. Mitra Agency & Co., Tinsukia
Second Published : February 1984 : Price Rupees Twenty only.

॥ প্ৰথম প্ৰকাশ : নৱেম্বৰ, ১৯৮৩ চন

॥ দ্বিতীয় প্ৰকাশ : ফেব্ৰুৱাৰী, ১৯৮৪

ভিমিচুকীয়াৰ 'মিষ্টা এণ্ডেকি এণ্ড কোং'-ৰ হৈ ত্ৰীনবেন্দ্ৰ নাথ দাসৰ দ্বাৰা
প্ৰকাশিত আৰু কল্পিততাৰ ৮০-বি, বিবেকানন্দ ৰোডৰ 'ভাস্কৰ প্ৰিণ্টাৰ্চ'ৰ
ত্ৰীৰাশিকুমাৰ গগৈৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত। প্ৰচ্ছদপট : গণেশ বসু।

মূল্য—দুইশত টকা

কচি, উৎসাহ, ব্যস্ততা
আৰু সহৃদয়তাবে
মাছুহৰ মন কিনিব পৰা
মৰমৰ পৱিত্ৰ—

(শ্ৰীমান পৱিত্ৰজীৱন বৰদাক)

—পদ্ম দাঁড়া ।

অঁৱৰ কথা :

অসমত মহাপুৰুষ ত্ৰিঈশংকৰদেৱৰ যুগান্তৰকাৰী বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ বিৰুদ্ধে হিন্দু-ধৰ্মৰ শাস্ত-ধাৰাই ৰাজনৈতিক হাত কৰি জেহাদ ঘোষণা কৰা ঐতিহাসিক সত্যক উপজ্ঞাসৰ বিষয়-বস্তু কৰিবলৈ বাওঁতেই “কোনো খেদ নাই”ৰ জন্ম। ৰাজ-বুৰঞ্জীয়ে বিভূত্বাবে অৱজ্ঞা কৰা ৰাণী ফুলেশ্বৰী। সেই ফুলেশ্বৰীৰ সন্তান্য জীৱন-চৰিতক কেন্দ্ৰ কৰি বৈষ্ণৱ-শাস্ত-সংঘৰ্ষৰ যি কাহিনী ইয়াত আছে, সেয়া স্বাভাৱিকতে নিতান্ত কল্পনাশ্ৰী। কিন্তু মই ডাঠি ক’ব পাৰোঁ যে বুৰঞ্জীত পোৱা জুৰুটিৰ ওপৰত হে প্ৰেলেপ দিয়া হৈছে, সেই সীমাৰ বাহিৰলৈ যোৱা নাই। এই উপজ্ঞাসৰ প্ৰথম প্ৰকাশতে ওলাই পৰিল যে ইয়াত লিপিবদ্ধ কিছুমান ৰজা-ঘৰৰ কথা বহুতে বেয়া পাব পাৰে। সেইবিধ যুক্তিৰ প্ৰত্যুত্তৰে সেই সময়তে দিয়া হৈছিল। কিন্তু এই উপজ্ঞাসেৰে বা আন কোনো লিখাৰে কোনো ৰাজহুৱা ভাৱপ্ৰৱণতাক লম্বু দৃষ্টিৰে চোৱাৰ কথাটো মোৰ অপ্সৰে অগোচৰ। সেয়ে তেনেকুৱা-খিনি কথা এইবাৰ বাদ দিয়া হৈছে।

“নজলা ধূপৰ ইতিকথা”ৰ জন্মৰ ওৰিতো এটি সত্য আছে। কলিকতাত থাকোঁতে কথাছবি নিৰ্মাণ কৰাৰ আঁৰত প্ৰযোজকৰণৰা লাধাৰণ অভিনেতালৈকে সকলোৱেই সমুখীন হোৱা বহুত লম্বা, বিশেষকৈ লম্বাজ-ব্যৱহাৰই গঢ় দিয়া মনবোৰক কথাছবি নিৰ্মাণ-স্তৰত মুক্ত-সমাজৰ ধ্যান-ধাৰণাই কৰা আঘাত ধৰি ৰাখিবলৈকে “নজলা ধূপৰ ইতিকথা”ৰ বাবে কলম ধৰিছিলোঁ। চিনেমা-জগতৰ ভিতৰফাল আৰু সেই জগতৰ বিভিন্ন ব্যক্তিক চিনি পোৱা আৰু জনাব সুযোগ পাইছিলোঁ স্বাম্যধৰ্ম স্ত্ৰদ্ধা ড. তৃপ্তেন হাজৰিকাৰ মাৰফৎ। এই উপজ্ঞাসকো কিছুমানে সন্দেহৰ ওপৰত ভেটি কৰি চিনেমা-জগতৰ একাধিক ব্যক্তিৰ মঁচা কথাকে লিখা বুলি ভাবিছিল। কিন্তু স্ত্ৰদ্ধৰ বিষয় যে সেই সন্দেহ দ্বাৰী নহ’ল।

এই যুগল উপজ্ঞাসক “কাপুৰুষ মহাপুৰুষ” স্বাক্ষৰৰণেৰে মন্ত্ৰপ্ৰকাশ কৰাৰ পৰিকল্পনা, প্ৰস্থতিৰ নামকৰণকে আদি কৰি সকলোখিনি কৃত্তিঘৰ গৰাকী ঈশবেজ নাথ দাল (তিনিচুকীয়াৰ বিখ্যাত অলমীয়া প্ৰহ প্ৰকাশক ‘বিজ্ঞ একেৰি এও কো’-ৰ অধ্যক্ষ)। সন্মানিক, ঈশাসৰ প্ৰহ-প্ৰকাশক

শ্লকটি, অসমীয়া বানান নিতু'লৈক ছপা কৰাত আকোহ আৰু
লেখকৰ প্ৰতি সহনশীলতাৰ স্বীকাৰ কৰাত কৃপণালি কৰোঁ বুলি কৃতকাৰ্য
হ'ব নোৱাৰিলোঁ। কাপুৰুষ নে মহাপুৰুষ ? নে মহাপুৰুষ শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ
ব্যংগাত্মক ? যিহে ত্ৰিদাসক হুহুখিলোঁ। আপোনালোকেও যোক হুহুখিব।
নেপথ্যৰ ইমানেই প্ৰকাশযোগ্য।

আপোনাৰ

[ত্ৰিভূতী ইন্দিৰা বৰকটকী (কথাচল, গুৱাহাটী-
৭৮১০০৩)-ৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত]

କିମ୍ବଦନ୍ତୀ

॥ আত্ম-পক্ষ ॥

(*bygone ages of the world were actually filled by living men*
.....Scott)

উটি অহা জগা-কাঠ এডোখৰৰো জীৱনৰ ইতিহাস আছে : কোনোবা নিজন পৰ্বতীয়া গছৰ ডালত পৰি থকা এহাল পখীৰ প্ৰেম-উন্মাদনাই সবাই দিয়া সেই গছৰ ওটি এটিয়েই হয়তো গছ হৈছিলগৈ, পুৱাৰ ব'দ, বাৰিষাৰ ধুমুহা, ডালত পখীৰ কলৰ আদি সুখ-দুখৰ মাজেদি জীৱন কটাই এদিন হয়তো বানশানীৰ খুম্মাত শুই পৰিছিল। মেডিকেল কলেজৰ 'anatomy' বিভাগত থকা মানুহৰ জঁকাবোৰৰো আছিল একোটা জীৱন। অতীতৰ পৃথিৱীখনতো জীৱন্ত মানুহেই আছিল। সেই মানুহবোৰৰো আছিল সুখ-দুখ-অভিমান-আত্মসন্মান-প্ৰেম-হিংসা-ঈৰ্ষা-প্ৰতিশোধৰ ভাব। ক'বাত কোনোবা পুথিয়ে-পাঁজিয়ে হানতম শব্দৰ উল্লেখৰে উপেক্ষা কৰি পেলাই থোৱা অতীতৰ বহুত জীৱনৰ চিন্তাতে প্ৰথম উদয় হৈছিল মানুহৰ আজিৰ সভ্যতা আৰু প্ৰগতিৰ সপোন। তেনেকুৱা দ্বিসকলে দেখকসকলৰ বৰ্ণনাত ঠাই পালে, সেইসকলক আমি আজিও জানো। বাকী আন বহুত উটি গ'ল সময়ৰ সোঁতত—কোনো চিন নৰখাকৈ। কিন্তু সেই বিন্দুতসকলৰ অৱদান পৃথিৱীৰ কোনো প্ৰগতিবাদীয়ে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। হিংসাৰ জুইত অলেখ অজান বুদ্ধি আত্মাহুতি দিয়াৰ সাধনাৰে জন্ম হ'ল অহিংসাৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰা মহামতি বুদ্ধৰ, বাজতন্ত্ৰৰ অত্যাচাৰত লাথ লাথ সন্দৰ প্ৰাণে মৃত্যু বৰণ কৰাৰ পাচত জন্ম হ'ল গণতন্ত্ৰৰ, সমাজতন্ত্ৰৰ।

আমাৰ অতি সাধাৰণ এখন গাঁৱত অতি সাধাৰণ এজনী ছোৱালী আছিল। গাঁৱৰ আন ছোৱালীৰ লগত তাই কাষত কলহ লৈ পানী আনিছিল, সাধাৰণ জেঁক এটা দ্বেষিও ভয়ত উচপ খাই মাকক সাৱটি ধৰিছিল, গাত বড়া-বিহা লোৱা বয়সত মনত আগিছিল গৰখীয়া প্ৰেম। আজিৰ দৰেই প্ৰেমক মৰ্যাদা দিব জনা, প্ৰেমৰ কাৰণে নিজক বলি দিব পৰা এখনি কোমল নাবী অন্তৰ আছিল ভাইৰ : নাম ফুলমতী। কিন্তু বাজ-শক্তিৰ একাধিপত্যৰ দিন তেতিয়া, সকলো সুখ-সন্তোষ বজাৰ কাৰণে, সকলো সুন্দৰ বস্তু বজাৰ কাৰণে। বাজ্যৰ প্ৰজাও আছিল একোটাইত 'বস্তু'। ফুলমতী এটি সুন্দৰ বস্তু। মাকৰ বুকু সূঁদা কৰি তাইক বজাৰ কাৰণে অনা হ'ল। যি বজাৰ সন্তোষৰ কাৰণে শ শ লিগিৰী কুঁৱৰী থাকে, সেই বজাৰ হাতত নিজ জীৱন গতাই দিগৈ কোনোবা পাট-পাডকৰে ইচ্ছা কৰিব পাৰে নে ?

কিন্তু সেইবোৰ আছিল বজাৰ দিন, বজাৰ তোৰামোদকাৰীৰ দিন, বজাৰ প্ৰিয় ডা-ডাঙৰীয়াৰ দিন। ফুলমতীৰ বিননিবোৰ চাগৈ বাজ-কাৰেঙৰ দেৱালত ঠেৰেঙা

লাগি নিয়াত হ'ল। অত্যাচাৰত লৰ্জৰিত ফুলমতীৰ কিছুমান বিপ্লৱী কাৰ্য্যই সমসাময়িক বুৰঞ্জীত সাধাৰণ ঘৰৰ ছোৱালীৰ উদ্ভটালি বুলি ঠাই পালে। ভৰ পাড়ক ফুলমতীৰ অকাল মৃত্যুৱেও ৰাজকীয় সমবেদনা লাভ কৰিব নোৱাৰিলে। কেনেকৈ কৰিব? ফুলমতী যে সাধাৰণ ঘৰৰ ছোৱালী, কেনেকৈ স্বৰ্গদেৱৰ সন্মান দিব দিব পাৰি? কেৱল তেওঁৰ দিনত লেখা শত্ৰুজনা, শংখচূড় ৰথ, আনন্দ জহৰী নামৰ ঐশ্বৰ লেখকে ফুলমতীৰ অসাধাৰণ শাৰীৰিক সৌন্দৰ্য্য, বিচাৰবুদ্ধি আদিৰ প্ৰশংসা কৰি গ'ল। ফুলমতীৰ মায়ত কোনো ৰজাই পুখুৰী নখনালে, দৌল নবন্ধালে, কোনো বুৰঞ্জীবিদে ফুলমতীক প্ৰশংসা নকৰিলে।

বুৰঞ্জীৰ বৃত্তত এই অসামান্য নাৰীৰ পৰি আছে মাজ কেইটুকুৰামান আধা-পোৰা হাড়; সিও চিনিব নোৱাৰাকৈ বিকৃত। কিন্তু, যেনেকৈ মাহুহৰ কংকাল এটাবে এটা জীৱন্ত মাহুহ—প্ৰাণ-প্ৰেম-মৰ-ৰূপ থকা এটা জীৱন্ত মাহুহ—কল্পনা কৰিব পাৰি, তেনেকৈ বুৰঞ্জীৰ সেই আধা-পোৰা হাড়ৰেও ফুলমতীৰ জীৱন-কাহিনী কল্পনা কৰিব পাৰি। সেই সময়ৰ ৰজা-ঘৰৰ কাণ্ড-কাৰখানা, সেই সময়ত শাস্ত্ৰ-ধৰ্মৰ প্ৰাধান্য বিস্তাৰৰ চেষ্টা আৰু ফুলমতীৰ পিচৰ ইতিহাসৰ গতি লক্ষ্য কৰি, সেই সময়ৰ মাহুহৰ মৰৰ ভাবৰ প্ৰতীক কৰি জীৱন্ত ৰূপত কল্পনা কৰিব পাৰি ফুলমতীক। আৰু তাকে কৰিবলৈ এই সম্ভাৱ্য জীৱন-কল্পনাকল্পী উপভাসত চেষ্টা কৰা হৈছে। তাকে কৰিবলৈ যাওঁতে কেৱল ফুলমতীৰ জীৱনৰ গতি নিয়ন্ত্ৰণ কৰা ঘটনাখিনি লৈ বাকী অমৰকাৰী বহুত কথা বাদ দিয়া হৈছে। পুৰণি বুৰঞ্জীমূলক উপভাস পঢ়োঁতে বাদ দি পঢ়িবলগীয়া বৰ্ণনাখিনিৰ বিষয়ে মই সম্পূৰ্ণ সজাগ। পৃথিৱীৰ বহুত শ্ৰেষ্ঠ উপভাস বৰ্ণনা-বাহুলাৰ কাৰণে আজি যে প্ৰায়বোৰ পাঠকেই পঢ়িবলৈ আমনি পায়, সেইটোও মই জানো। এই বিষয়ত চমার্চেট মোৰ এটা উক্তি মই বিবাস কৰোঁ: In the past readers seem to have wanted their novels very long, and the author was often hard put to it to provide more matter for the printer than the story he had to tell require. He hit upon one easy way to do this. Into his novel he inserted stories, long enough to be called novelettes which had nothing to do with his theme. [প্ৰায় পাঁচশমান চৰিত্ৰ থকা বিবাট শ্ৰেষ্ঠ উপভাস 'ওৱাৰ এণ্ড পিচ' পঢ়োঁতে দৈৰ্ঘ্যৰ লগত যোৰ খকাখুন্দা মই কেতিয়াও মানাহবোঁ]।

হয়, সম্ভাৱ্য জীৱন-কল্পনা হে, জীৱন-কথা নহয়। সেই দিনত, অসমৰ স্বৰ্গদেও-সকলৰ ৩০০ বছৰীয়া ৰাজত্ব-কালত, এজনী সাধাৰণ অসমীয়া ছোৱালীয়ে ৰাজ-কমতা হাতত পোৱাটো এক অপাৰ বিন্দু। অসমৰ ৰাজত্বত বিৰল 'ছদ্ম-ভংগ বোণ' অৱতাৰণা কৰি ফুলমতীক ৰান্ধি কৰাৰ শুৰিত কিবা অভিসন্ধি নিশ্চয় আছিল। আৰু, ফুলমতীৰ মৃত্যুৰ প্ৰায় ৩৮ বছৰ পাচত হোৱা যোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ কাৰণে ফুলমতীক অপৰীয়া কৰাৰ শুৰিতেও কিবা সত্য গোপন হৈ থাকিল। বুজিব পাৰি যে সেই সময়ত শৈৱ-শাস্ত্ৰ-বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মতৰ প্ৰাধান্য স্থাপনৰ প্ৰতিৰোধিতাত অসমখন

এক বিৰাট মূৰ্ত্ত্যুৎকৃত পৰিণত হৈছিল। ৰাজকীয় ভোগ-বিলাসৰ কাৰণে শৈৱ-শাক্তৰ সেই কালৰ বীতি-নিয়ম উপযোগী আছিল। কেৱল ভোগ-বিলাসৰপৰা আঁতৰাই মাহুৰৰ সামূহিক চৰিত্ৰ গঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰা বৈষ্ণৱ-ধৰ্মক যে ৰাজ-শক্তিয়ে সম্বোধন চকুৰে চাইছিল। [সাধাৰণ প্ৰজাৰ ঐক্যবদ্ধ শক্তিক ৰাজতন্ত্ৰই সদায় ভয় কৰি আহিছে]। উল্লেখযোগ্য যে ৰজাই অতি সাধাৰণ অপৰাধত শত্ৰুৰেহক নাপাই জোঁৱায়েকক নি চাউডাউব হতুৱাই কটায়।

ইতিহাসে নিষ্ঠুৰভাৱে উপেক্ষা কৰি এৰি যোৱা শ্ৰীমতী ফুলমতীৰ বৃত্ত দেহৰ আধা-পোৰা হাড়কিডালৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ সম্ভাৱ্য-কল্পনাৰ বহন মানি এই উপভাসক কপ দিয়া হৈছে। কিন্তু তাকে কৰিবলৈ বাওঁতে বুৰঞ্জীত থকা সামান্য কথাকিটাকে জুৰুটি হিচাপে লোৱা হৈছে। যেনে, ফুলমতী ৰজা-ঘৰলৈ অহা বিষয়ে কেবাটিও মত আছে। কোনোৱে কয়, ৭৮ বছৰীয়া ফুলমতীৰ কপ-গুণত মোহ গৈ ৰজাই তেওঁক লিপিৰী কৰি আনে। ৭৮ বছৰীয়া ছোৱালী এজনীৰ গাত ৰজাৰ মনক মুহিব পৰা কি যৌৱন-মূলত কপ-গুণ থাকিব পাৰে? গতিকে মুহিব পৰা বয়স লোৱা হৈছে।

মোতকৈ বেছি অল্পদক্ষিণ পাঠক-পাঠিকা আছে বুলি মই জানো। বা, মই ভুল ভাবিছোঁ বুলি ভাবিব পৰা মাহুৰো আছে। সেইসকলৰ সুবিধাৰ কাৰণে কওঁ—এই সম্ভাৱ্য-জীৱন-কল্পনা লিখিবলৈ লোৱাৰ আগতে বহুত বুৰঞ্জী আৰু আন গ্ৰন্থৰ পাত লুটিয়ালোঁ। আৰু তাৰ মাজৰ অলিখিত সম্ভাৱ্য কথাখিনি বুজাব চেষ্টা কৰিলোঁ। তাৰে কেবাখনিৰো উদ্ধৃতিও ইয়াত আছে। সেইবিলাকৰ ভিতৰত প্ৰধান কিখন এয়া :

১। ড: হৰ্ষাকুমাৰ ভূঞাৰ—(ক) Tungkhungia Buranji, (খ) An Assamese Nurjahan, (গ) বৈষ্ণৱ পীডন (১ম বছৰ আসাম ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰকাশিত প্ৰৱন্ধ), (ঘ) ৰমণী গাভৰু।

২। ড: মহেশ্বৰ বেণুগৰ—(ক) শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ, (খ) অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা।

৩। ড: বাণীকান্ত কাকতিৰ—(ক) Mother Goddess Kamakhya; (খ) পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা।

৪। হুতিৰাম হাজৰিকাৰ—পদ্ম-বুৰঞ্জী।

৫। বেণুধৰ শৰ্মাৰ—বাংপতা।

৬। ক্ষেত্ৰধৰ বৰগোহাঁইৰ—ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰী (৬ষ্ঠ বছৰ “আলোচনী”ত লিখা প্ৰৱন্ধ)।

৭। ড: মহানন্দ বৰুৱাৰ—আসাম ৰজাৰ ৰাজতন্ত্ৰৰ ঐতিহাসিক বিৱৰণ (১ম আৰু ২য় বছৰ “আলোচনী”ত প্ৰকাশিত ধাৰাবাহিক প্ৰৱন্ধ)।

৮। হৰকান্ত বৰুৱা সদাৰ্থিন্দৰ—আসাম বুৰঞ্জী।

৯। পদ্মনাথ গোস্বামীকুমাৰ—অসমৰ বুৰঞ্জী।

১০। সৰ্বানন্দ ৰাজকুমাৰৰ—বৰবজা (১ম বছৰ “সাবিথি”ত লিখা প্ৰৱন্ধ)।

আৰু, গেইটু আজিৰ বুৰঞ্জী। লগতে বহুতৰে সৈতে আলচো কৰা হৈছে।

এই সকলোবোৰ নথি-পত্ৰৰ ওপৰত চকু ফুৰাই লৈ বুৰঞ্জীয়ে দোষী সাব্যস্ত কৰি এক পক্ষীয় ৰায় দি যোৱা ফুসফুসীৰ পক্ষ লৈ বিবাদীপক্ষৰ উকিলৰ দৰে মই কপ দিয়া এই জীৱন উপন্যাসৰ প্ৰতিটো যুক্তিৰ সাক্ষী হ'ব আজিৰ অসমীয়া গাভৰুৰ মন, আজিৰ অসমীয়া ডেকাৰ মন। কাৰণ, আজিৰ অসমীয়া গাভৰু-ডেকাৰ মন সেই দিনৰ ডেকা-গাভৰুৰ মনৰে উত্তৰাধিকাৰী। আজিৰ অসমীয়া গাভৰুৱে সহ কৰিব নোৱাৰা কথাটো অসমীয়া গাভৰুৱে সেইদিনতো সহ কৰিব নোৱাৰিছিল—মাত্ৰ ২০০ বছৰমান সময়ৰ ব্যৱধান হে।

যোৰ কথা ইমানেই, এতিয়া যোৰ ফুসফুসীক—‘অ’ আমাৰ ফুসফুসীক—লগ পাওক, আৰু, পাৰে যদি, সেই দিনৰ অসমৰ অসমীয়া সাধাৰণ ছোৱালীৰ কপ, বুদ্ধি, সাহস, সত্যতা, অমুৰাগ আৰু জীৱন আভিতি দিয়াৰ আদৰ্শক বুৰঞ্জীৰ নিৰ্গম আখৰৰ ঢাকনি দাঙি চাউ গোৱৰ বোধ কৰা।

এই সংস্কৰণত উপন্যাসখনৰ ভালেখিনি কথা সলোৱা হৈছে—প্ৰয়োজন বুলি ভবা কাৰণে।

॥ प्रथम अध्याय ॥

॥ প্ৰস্তাৱনা ॥

পালেঙীঘাটত ৰাজ-পৰিচ্ছন্ন-পৰিহিত বজা শিৱসিংহ। হুকাৰে ভব-মৌৰনা অপকৃপা লিগিৰী, হাতত চৌৱৰ। সমুখত আঁঠু লৈ ৰূপচক্ৰ বববকৰা। বববকৰাৰ আগমন কেইটামান বিচাৰৰ বায় বজাবহাৰা অলুৰোহনাৰ্থে।

“সেই চৌৱটোক তেখেত নটচা শুলত……”

“এৰা।”

“ৰাজ-কাৰেঙৰ সীমাত বৈ খাও দিয়া পোহাৰীজনীৰ জিভা কটাৰ আদেশ..?”

“কটা হওক।”

“আক, সেই গাঁওখনৰ. ....”

“বববকৰা, পুৱাই এইবোৰ আমনি নিদিব। প্ৰজাই হোৱ কৰিবই আক বজা-ঘৰে শান্তি দিবই লাগিব। আগৰ স্বৰ্গদেৱে বিহি বোৱা শান্তিকে চাই এতিয়াও শান্তি বিহিব লাগে। এঠেৰোৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰে আলচ কৰি আপোনালোকেই কৰিব। যোৰ বাতিও টোপনি অহা নাই। কোনো ৰাজ-কাৰ্য্য কৰাৰ আজি ইচ্ছা নাই।”

“স্বৰ্গদেও অমুহু যদি বেজবকৰাক তুবন্তে পঠিয়াই দিওঁ!”—বববকৰাৰ কণ্ঠস্বৰত সঁচা-আগ্ৰহৰ সূৰ।

ইহি এটা ওলাবলৈ ধৰুৱাই বজাৰ মুখৰ ভিতৰতে যি থাকিল। সূত ইহিৰ বোলেৰে কপাত বহু লগাই স্বৰ্গদেৱে ক’লে :

“অমুহু ঠিকেই, কিন্তু বেজবকৰা? টোপনি আহে ক’বপৰা বববকৰা? একেকিজনী লিগিৰীৰ হাতবোৰে দেহক আবাস দিব নোৱাৰা হৈছে। অমৃত হলেও সন্ধ্যা ভাল লাগে জানো বববকৰা? ঔষধ হিচাপে ছুই-প্ৰজনী লিগিৰী যোগাব কৰক। আপুনিৱেই বৌৰ বিশ্বাসী ভাঙবীয়া। এইবোৰ কথা আনক কেনেকৈ কওঁ? এই পুৰণি লিগিৰীহঁতৰ হাতবোৰ শিল যেন লগা হৈছে।”—নিজৰ হাতৰস নিজে উপভোগ কৰি বজাই চৌৱৰ বুলোৱা লিগিৰীহঁতলৈ কেৰাহিকৈ চাই বববকৰাক লক্ষ্য কৰি ইহি দিলে। নতুন কোনোবা গাভৰু ছোৱালী বাপেক-মাকৰ বুকুৰপৰা কাঢ়ি আনি ৰাজকাৰেঙত লিগিৰী কৰাৰ পৰ বজাৰ এবাৰ কথাতো আবন্ত হৈ গ’ল। ৰাজ্যত প্ৰজা থাকিব লাগে কেৱল দুনীয়া গাভৰু জন্ম দিবলৈ আক বণত বৰিব পৰা ডেকা জন্ম দিবলৈ। এই অলিখিত নীতি এসময়ত আছিল প্ৰায়বোৰ বজাবে অতি প্ৰিয়। সেই নীতি আধা বজা শিৱসিংহই বাহ দিলে—বণ-বিপ্লৱ বাহ দি ডেকাৰ আৱন্তক নোহোৱা কৰি।

অনতিপলমে মন্দিৰত নাচৰ আয়োজন কৰি তাত বজাই নিজে গৈ গাভৰু বহাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দি বৰবৰুৱা আঁতৰি গ'ল। ক'ববাৰ কোনোবা অজান গাভৰু এই ৰাজপ্ৰাসাদত নিকৰুণভাৱে অনতিপলমে জীৱন বিলাবলৈ আহিব বুলি জানি চোৱাৰ বুলোৱা তুটী লিগিৰীৰ নিজ অভিজ্ঞতালক বেদনাত হাতৰ চোৱাৰ খেজেকলৈ শুকু হৈ গ'ল।

আৰু আৰম্ভ হ'ল অসমত স্বাধীন ৰাজত্বৰ অন্তিমুখী গতি। গদাধৰ লিংহ আদি মহাপ্ৰতাপী ৰজাসকলৰ ঐতিহ্য ৰক্ষাৰ প্ৰচেষ্টা শিৱসিংহই এদিনলৈও কৰাৰ কোনো প্ৰমাণ ইতিহাসত নাই।

“উঃ……এই মৰতী ডাংকাটী… এই হেই জুঘুৰিলি নে? …আও দেখিছা
তাইৰ অতপালিখন। . এই মৰতী ..”

কপৰামৰ গালি-অপনিলৈ ক’ব কাণ দিয়ে ঠেউৰীয়ে। নেজ দ্বাণ্ডি ঢপলিয়ালে তাত
—হাবি-পথাৰ ঢুকাল কৰি। দৌৰি দৌৰি কপৰামৰ ফোপনি উঠিল, খেঁদিলে
এৰি থিয় হ’ল; কঁকালত হাত দি গৰুজনী দৌৰাৰ ফাললৈ দাঁত-মূৰ কামুৰি চালে
আৰু হান্ত লৈ অহা এবালডাল মাটিলৈ পেলাই দি ভোৰভোৰাই ক’লে:

“ব’ত মৰ মৰগৈ। এনেকুৱা গৰু বাঘে নিয়াও ভাল।”

ওচৰতে পাঁচ খোজা-পাঠটুকুৰাতে কপৰাম বাইল। খঙে তাৰ মূৰৰ চুলিৰ
আগ আনি কপালত পেলাইছিলহি। কৰঙনৰ মাথি-চাল এবোৱা ঠাইটুকুৰা সি ছুই
চালে। ‘ইস্, এতিয়া হে বিষাইছে। বৰ খুন্দাটো মাৰিছিল লাওমুৰা মৰতীয়ে।’
ওচৰতে হাত মেলি ঢুকি পোৱা কচু এডাল ভাঙি আনি চেপি চেপি আঠা অৰণ
লগাই দিলে। কিন্তু তেতিয়াও গৰুজনী ঘোৱা ফাললৈ বাবে বাবে চাই মুখেৰে
ভোৰভোৰায়ে থাকিল।

বেলি বাগৰিছিল। হাবিখনৰ সফালে ধাননি পথাৰ আৰু এইফালে এইখন
শৌটকলীয়া গাঁও—শগুণপৰা গাঁও। বজা-ঘৰীয়া নগৰৰ কাষতে থকা এই গাঁওখনৰ
প্ৰাণসকল বাসিন্দাই শিৱভক্ত। এসময়ত ঘৰচোৰেক বৈষ্ণৱো আছিল। এতিয়া নাট।
বৈষ্ণৱসকল থাকোঁতে সন্ধিয়া জোৱা নামৰ স্থৰে জীৱন-ঘোৱন অসাব বুলি বুজাই
দিছিল, কিন্তু পুৱাৰ বৈষ্ণৱক কৰ্মব্যস্ততাই সন্ধিয়াৰ নামৰ শ্ৰদ্ধাৰ পাহৰাই দিছিল।

বুটাসকলে কয়, শৈৱ আৰু বৈষ্ণৱসকল মিলিজুল আছিল একেখন গাঁৱতে।
তেওঁলোকৰ মতে, আগৰ দিনত বোলে শৈৱ আৰু বৈষ্ণৱ মাজত বিৰোধ আছিল।
কিন্তু উষা-অনিকল্পৰ কাৰণে শোণিতপুৰত নিজ নিজ ভক্তক বন্ধা কৰিবলৈ বিষ্ণু আৰু
সদাশিৱ যুদ্ধত অৱতীৰ্ণ হৈ নৰ-মনিচক বুজাই গ’ল—শিৱ আৰু বিষ্ণু দুয়ো সমান
শক্তি, ব্ৰহ্মাৰে সৈতে মিলি এই বিশ্বচৰাচৰ সৃষ্টি, পালন আৰু সংহাৰ কৰে। তাৰ
শিচৰপৰা বোলে শৈৱ আৰু বৈষ্ণৱৰ বিৰোধ কমি আহিল।

গাঁৱৰ গাতে লাগি থকা এই হাবি হেন ঠাইটুকুৰা বৰ নিজান। কিবা বিড়া বিড়া
লাগে। গাঁৱৰ মানুহ বৰকৈ এই ফাললৈ নাহে, আহিলেও হাবিৰ ভিতৰলৈ
নোসোমায়। আচলতে কিন্তু এইখন হাবি নহয়—এবাগাবী হে। এই এবাবাবী
এনেকৈয়ে পৰি আছে কোনোবা আগৰ বজাৰ দিনবেপৰা। বহু বছৰ আগৰ কথা:
বাইজ জাঙুৰ হাই উঠোঁ উঠোঁ অৱস্থা। কিন্তু সেইবোৰ বজাঘৰীয়া কাৰবাব—
বাঙলৈদৰ মানুহৰ মাজৰ হিংসা-হিংসি। বজাঘৰীয়া মানুহ নিজৰ মাজত কটাকটি-
মৰামৰি কবাতো লাগি থাকিল। বাইজক পাতৰিলে। বাইজেও বজাঘৰীয়া কথাত
মুৰ স্তম্ভাবলৈ সাহ নকৰি চকুৰ আগত দেখা এই নিলাজ কাৰবাব ইস্-আস্ কৰিয়েই
সহ কৰি গ’ল। ইফালে প্ৰজাৰ ফালে চকু দিবলৈ আহৰি নথকাৰ ফলত দেশত দুট
প্ৰকৃতিৰ লোকৰ বাজন্ত চলিছিল। হঠাৎ বজাই ভাবিলে, শত্ৰু-দ্বাৰদৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মই

দেশক আৰু দেশবাসীক দুৰ্বল কৰিছে, যাংস-মহ নোখোৱা কাৰণে প্ৰজা হীনবীৰ্য্য হৈছে। গতিকে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আঁতৰাই এনে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিব লাগিব যি ধৰ্মই যথেষ্ট খাৰ্খলৈ দি স্বাভাৱিক বনবীৰ্য্য বাধ হেন কৰি ৰাখে। সেই ভাব, সেই কাম। ৰাজ্যত বহুমানো গোসাঁই-মহন্ত আছিল সকলোকে ৰাজ্যজাত নগ্নৰ শাস্তি দিয়া হ'ল। আউনীআটৰ গোসাঁই-প্ৰভু পলাল। দক্ষিণপাটৰ অধিকাৰক ধৰাই নি খোচ মাৰি চকু দুটা উলিয়াই দিলে। ব্ৰাহ্মণ গণক, কায়স্থ আৰু গুৰু শ্ৰেণীৰ বজাৰ শ্ৰিয় লোক মাৰিল। কিন্তু কোচ, কৈৱৰ্ত আৰু মাহুহ আৰু বৈষ্ণৱ ভকতসকল নিৰ্বাসন দি, অন্ধহানি কৰি, প্ৰাণে মাৰি অত্যাৱৰ্ণ অত্যাচাৰ কৰিলে। সেই সময়তে এই হাবিতলীয়া ঠাইটুকুৰাতে পাচজন বৈষ্ণৱ আছিল। শুনা কথাকে, বোলে বজাৰ মাহুহ আৰু এদিন পাঁচোজনকে গৰুৰ লগত সাঙুৰি লৈ গ'ল। তাৰ পাচত তেওঁলোকক বোলে অত্যাচাৰ কৰি মাৰিলেগৈ। তেতিয়াৰেপৰা গাঁৱৰ মাহুহে এই ঠাইটুকুৰাৰ গছৰ ডাল এটাও বোলে কটা নাই। এই গাঁৱৰ লোক ল'ৰা-ছোৱালীয়েও বোলে এই ইতিহাস জানে; মুখে মুখে শুনি মনত ৰাখিছে। সেই হাবিখনৰ ফালে চাই বহি থাকোঁতে এতিয়া কপৰামৰো সেই ইতিহাস মনৰ মাজেদি বাগৰি গ'ল। কিন্তু গৰুজনীৰ ওপৰত তাৰ ইমান গা উঠিছিল যে সেই নিকৰণ ইতিহাস মনত পৰা বুলিও সি ভালকৈ গমকে নাপালে।

“হেৰ কি ভোবভোবাইচ ?”—চঠাতে গঠৈৰ মাত শুনি চক খাই উঠিল কপৰাম। কানত কোবখন পেলাই পথাৰত আজিৰ পাহ কাটি আহছিল গোবীনাথ। গোবীনাথৰ বাপেক ভাল নাচ জনা মাহুহ আছিল। এবাৰ নাটলৈ যাওঁতে ব্ৰাহ্মণ-সম্প্ৰদায় আগত নাচ দেখুৱাই আশীৰ্বাদ লাভ কৰিছিল—ল'ৰা ছোৱালীৰে ঘৰ ওৰি পৰিবলৈ। গোবীনাথৰ বাপেকে ভাৱান্তৰে জনাইছিল, বিয়াৰ তিনি বছৰ পাচতো তেওঁ অপুত্ৰক বুলি। ব্ৰাহ্মণে আশীৰ্বাদ দি কৈছিল : তুমি শিৱভক্ত হ'ব পাৰা, কিন্তু দেৱীৰ নামত আশীৰ্বাদ দিছোঁ। গতিকে দেৱীৰ নামত ভক্তি ৰাখি কছা হ'লে গোবী আৰু পুত্ৰ হ'লে গোবীনাথ নাম ৰাখিব। নহ'লে দেৱী অসন্তুষ্ট হ'লে অমৰল হ'ব। মিৰীচ ধৰ্মভীক গোবীনাথৰ বাপেক ভাটীপৰা ঘূৰি আহি শুনিলে, বৈষ্ণৱক সন্তান-সন্ততি বুলি। বৈষ্ণৱক ব্ৰাহ্মণৰ আশীৰ্বাদৰ কথা বিবৰি ক'লে। কিন্তু দেৱী-পূজাৰ নামত কামাখ্যাত মহা-যাংস-নাৰী লৈ দিলীলা-খেলা হোৱাৰ কথা তেওঁ হহৰ মুখে শুনি আছিল, তাৰ পাচত সেই দেৱীৰ প্ৰতি ভক্তি ৰহ'ল তেওঁৰ। বৈষ্ণৱকে কিন্তু কৈছিল, সেইসকল ব্ৰাহ্মণৰ গোসাঁনী বৰ কালিকা লগা। তেওঁলোকৰ আশীৰ্বাদতে সন্তান হোৱাৰ আশা দেখা হৈছে যেতিয়া তেওঁলোকৰ মতেই নাম ৰখা উচিত। নামটো ৰাখিলেই আমি কিবা বিধৰ্মী হয় নে ? গোবীনাথৰ বাপেক কিন্তু মান্তি ৰহ'ল ; ক'লে : “নিহঁত মহাপাণী।” তাৰ পিচদিনাই গোবীনাথৰ বাপেক বিচনাত পৰিল আৰু একেলগেখাৰিয়ে তিনি দিনীয়া জ্বৰত লিফলীয়া হ'ল। তাৰ লাভ হাহ পাচত সন্তান জন্ম হ'লত স্বামীহাৰা মাহুহে পুতেকৰ অমৰল হোৱাৰ ভয়ত ব্ৰাহ্মণৰ ইচ্ছা মতেই নাম ৰাখিলে গোবীনাথ। কিন্তু গাঁৱৰ

মাহুৰৰ মুখত 'গৌৰীনাথ' নামটো বৰ ডাঙৰ; গতিকে একমাত্র আয়েকৰ বাহিৰে গাঁৱৰ লকলোৱে তাক 'গৰ' বুলি মাতে।

"এ নক'বি ……" বিৰক্তিতে মুখ বিকটাই, মাখি-ছাল এবোৱা কৰঙনত চকু থৈ গৰৈলৈ নোচোৱাকৈয়ে কপৰামে ক'লে। সিহঁত ছয়োটা কান-সমনীয়া। কিন্তু ১৮ বছৰীয়া চকল ডেকা গৌৰীনাথ সেই গাঁৱৰ ডেকামখাৰ মূৰকী। মুখখন বৰ চোকা তাৰ। এদিন বোলে তাৰ উৎপাতত অসহ্য হৈ কোনোবা এজনে কৈছিল, "কমটো নহয় তই; পাবোঁতেনো ওপজাৰ আগতে বাপেৰৰ মূৰটো থালি নে।" গৌৰীনাথে বোলে উত্তৰত কৈছিল, "সমাজিকত যোৱা বাতি দেখিলো কেবাজনৰো মূৰ খায় বোলে। তাৰে ভিতৰত বোপাইৰ পাচতে আপোনাৰ পাল বোলে।" ……এতিয়া কপৰামে 'নক'বি' বুলি কওঁতেই সি খংকৰে উত্তৰ দিলে:

"মই নকওঁ; তোক হে স্থধিছোঁ—বোলো নতুন চূণত পানী দিয়াৰ হৰে উভলি আহ কিয়?"

"এ, সিও এক কাহিনী। চেঁউৰীজনী পাহৰণিতে বাজি থৈ গাঁৱলৈ ওলাই গলোঁ—কালি জয়দোলত নাচ কেনে হ'ল খবৰ কৰিবলৈ। ঘূৰি আহি দেখোঁ, তাই মৰতীয়ে ছটকটাই আছে। ল'ৰাবিকৈ খুজি দিওঁ বুলি থৈ ডিঙিৰপৰা পৰাডাল একটাই দিবলৈ হে পাৰোঁ—এয়া চা—এই কৰঙনৰ এইখিনিতে মৰতীয়ে লাগুয়া শিঙেৰে ছাল এবোৱাকৈ খুন্দা মাৰি ঢাপলি য়েলিলে। খেদি খেদি আক ধৰিব নোৱাৰিলো। সেইপিনেই পোনাইছে বাঘৰ মুখত পৰিবলৈ। এনেকুৱা ভাংকাটা গক…"

"ওঁ। বজাৰ নগৰৰ ওচৰত থকা কাৰণে তোৰ বিচাৰবোৰ আজিকালি বজাৰবীয়া যেন হৈছে।"

"কি কৈছ?"

"দিনটো গকজনী খাবলৈ নিদিয়াকৈ বাজি থ'বি। এতিয়া মুকলি হ'বলৈ পাই ঢাপলি য়েলিলত গকজনী ভাংকাটা হ'ল?"

"নহয়, বোলোঁ কি বজাৰবীয়া কথাৰ কথা কৈছ?"

"হেৰ তোৰ বিচাৰৰ ধৰণটো বজাৰবীয়া বুলি কৈছোঁ। ভা-ভাঙবীয়াৰ অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি এজাই মুখ মেলিলেই বজাৰ বিচাৰত দোষ যেনেকৈ এজাৰ হে হয়, সেইদৰেই তয়ো গকজনীৰ হে দোষ দেখিছ।"

কথাটো ভালকৈ বুজি ল'বৰ কাৰণে খন্তেক ভলকা মাৰি থাকিল কপৰাম। তাৰ পাচত ধং উঠি ক'লে:

"হা মা; ই এনে বজাৰ দোষ ধৰা বৰ-বজাটো ওলাল।"

এইবুলি কৈয়েই কপৰাম বহাৰপৰা উঠিল, জলিয়াই পেলাই দিয়া এবালডাল বুটলি ল'লে আক সোঁ সোঁ কৰে গকজনীৰ ওঁঠৰ ফালে ঘাবলৈ ধৰিলে। ধং উঠা যেন দেখুৱালেও সি যেন অজুত কৰিলে, গৌৰীনাথে কোৱা কথাই সঁচা; গকজনীৰনো কি দোষ। তথাপি এই গৰৈৰ কিন্তু মুখখন বৰ বাঢ়িছে; ক'ববাত কেমেবাকৈ বজাৰ কাণত এইবোৰ কথা পৰিলেগৈ জিভা কাটি মাৰিব। ভাবি

ভাবি গৈ থাকোঁতে সি ব'ল আৰু উভতি চালে। দেখিলে, গৰৈ একে ঠাইতে বৈ আছে তাৰ ফালে চাই। চিঞৰ মাৰি কপৰামে ক'লে :

“হেৰেই গৰৈ, বৃখন চম্ভালিবি, নশৰিবলগীয়া কাণত এইগোৰ কথা পৰিলেইগৈ সিপুৰীত হে বৰবজা চ'বিতৈগৈ।”

তাৰ কথা শুনি ঢেকঢেকাই হাঁহি দিলে গৰৈয়ে। হাঁহি হাঁহি বাঁও হাতেৰে কোবখন হাড়ি একে চাবে ঢেকীয়া এজোপা তুলি আনি দলিয়াই দিলে কপৰামৰ ফাললৈ। আয়জোপাৰ তলেদি পাকটো ঘূৰাৰ লগে লগে কপৰাম নেদেখা হ'ল। কিন্তু ভেতিয়াও হাঁহি আছে গৰৈয়ে। বেলিটো যাওঁ যাওঁ—যেন নিজৰ দায়িত্ব গৰৈৰ হাঁহিটোকে দি যাবলৈ হে খন্তেক পলয় কৰিছে।

“কি হ'ল ? ধায়ে ধৰিছে নেকি ?”

“ধায়ে ধৰাৰ দৰে নহ'ল হ'লে জানো ইয়াতে বৈ আছে। বুলি গম পালিহেঁতেন ?” ফুলৰ মাতটো বুদ্ধি পাই ঘূৰি নোচোৱাকৈয়ে গৰৈয়ে উত্তৰ দিলে।

“ইন্, তুমি কপৰামৰ স'তে কথা পাতি থাকোঁতেও দেখোন মই সোঁ এজোপাৰ তলতে ঢেকীয়া বুটলি আছিলোঁ। মনে মনে ভাবিছিলোঁ, সেইপাটনো গুচি নাযায় বেলেই। তুমি পথাৰত কোৰ মাৰি থাকোঁতেও ঘৰবৰপৰা চাই আছিলোঁ, তুমি পথাৰবৰপৰা অহা দেখিয়েই ময়ো আহি এইখিনি পালোঁহি। তোমাৰ বুদ্ধি একেধাৰে বৰবজাৰ বুদ্ধি, ঠিকেই কৈছে কপৰামে।”

কোৰৰ নামটো কিমান মিহি হাত ফুৰাই চালে গৰৈয়ে। ‘ফুল’ৰ গাটো কিমান মিহি সি নাজানে। উত্তৰ দিবলৈ পাহৰিলে সি।

“হেৰা বৰবজা, জগৰেই লাগিল নেকি ? কথা নোকোৱা কলেই ?”—হাতৰ ঢেকীয়ামুঠিৰে খুঁতৰিত বা দি ফুলে শুধিলে।

“আকৌ এইবাৰ ‘বৰবজা’ নাম দিলি নে ? নিজে বাগী হোৱাৰ লোভত মোকে বজা পাতিছ হ'বলা ?”

ফুলহাতীয়ে শুধা গাত বিহাৰ দৰে লোৱা মিহি গামোচাখন বুকুৰ ওপৰত বহল কৰাৰ চেষ্টা কৰিলে। কিবা ভাবি ক'লে, “বজা-বাগীবোৰ কেনেকুৱা কেনেকুৱা লাগে। একেজন বজাবে ইমানবোৰ কুঁৱৰী থাকে—তাতে আকৌ লিগিৰী বুলিও এগোহালি বাখে। ছিঃ……”

“কালি নিশা জয়দোলত নাচিছিল হ'ব পায় ?”

“ওঁ। আয়ে মোক পঠিয়াব লুখুজিছিল। পিচে গাঁৱৰ বুঢ়া-মেথা সকলো আহি ক'লেহি, বজাঘৰবৰপৰা মাতিছে আমাৰ গাঁৱক—গায়ন-বায়ন-নাচনী লৈ যাবলৈ কৈছে। নগ'লে হয়তো গোটেই গাঁৱকে হাতীৰে গচকাই মাৰিবহি। গাঁৱত নাচনী যোৰ বাহিৰে কোনো নাই। ভাবিছিলোঁ, তুমি আহি পাবাহি, তুমি বজাবা, মই নাচিম। কিন্তু তুমি গক কিনিবলৈ গৈ নোহোৱাই হ'ল। চিন্তাই লাগিছিল যোৰ, আজি পুৱা গক লৈ পলাহি বুলি ক'লী বাইৰ মুখে শুনিহে শান্তি পাইছোঁ।”

“বজাও আহিছিল নেকি ?”

“ওঁ। তাকে হে তোমাক ক’বলৈ ওৰাপাতি লওতেই পাহৰি গৈছোঁ। বজাটোৱে কেনেকৈ চায়। ভয়তে যোৰ নাচৰ ভাল কাটি গৈছিল।”

“হেৰো সানধান। সিজনাৰ চকু পৰিলে কিন্তু বক্ষা নাই।”

“তাকে হে ক’ব খুজিছোঁ তোমাক। বৰবকৰা ভাঙৰীয়াই বোলে ককাইক হাতি নি হুৰিছিল, ঘৰ ক’ত, নাম কি। ককায়েও বৰ ভয় খাইছে। আয়ে যে কথা শুনি কান্দিছেই।”

গৰৈ চিন্তিত হ’ল। পুৱা আহি যাকৰ মুখে জয়দৌলত নাচিবলৈ ফুলমতী যোৱাৰ কথা শুনি সি যিটো সন্দেহ কৰিছিল, সেইটো সন্দেহেই সঁচা হ’ল দেখোন। বুকুত লাগি শুকাই থকা বোকাৰ ছিটিকনিবোৰ মোহাৰি একৱাই সি হুৰিলে,

“ককায়েৰ হৰিয়ে কি কয় ?”

“ককায়ে ভাবিছে, কোনোবা গোসাঁই-মহন্তৰ সত্ৰত নি যোক ধোৱাৰ কথা। গোসাঁই-মহন্তলৈ বোলে বজাৰ ভয়-ভক্তি ছয়োটা আছে।”

“কাৰ লগত থাকিবগৈ ?”

ওচৰৰে গছপুলিটোৰপৰা ধহৌ ধহৌ হৈ থকা বেলি-পকা লতাভাল ফুলমতীয়ে আলফুলে ভালকৈ লগাই দিলে।

“নকৰ কলেই ?”

“ককায়ে একো কোৱা নাই। আয়ে কোৱা শুনিছোঁ, তুমি আহিলে ভোমাবে লগত...।”

গৰৈৰ গোটেই গাটো শিৰণিৰাই গ’ল। ইমান সহজে ফুলমতী তাৰ হৈ যাব নে ? বিপদৰ নামত আশীৰ্বাদেই আহিছে নেকি ? ফুলমতীয়ে কথা শেষ নকৰিলে ; তাতকৈ বেছি খোলাখুলিকৈ ফুলমতীৰ মুখৰপৰা সেই কথা শুনিবলৈ তাৰে লাজ লাগিল। প্ৰসঙ্গটো ভাল পেলাবৰ কাৰণেই সি কানৰ গামোচাৰ আগৰেৰে মুখখন বচি হঠাতে হুৰিলে,

“বজাক দেখি মন খাই অহা নাইতো ?”

“ছি:।”

ফুলমতীৰ কথাই গৰৈক অগোঁৱ হুহু হিলে। কোবৰ নালটো কিমান যিহি সি আকৌ এবাৰ হাত ফুৰাই চালে।

“আয়ে কৈছে...” — তলমূৰকৈ কিবা এটা ক’ব খুজি ফুলমতী বৈ গ’ল।

“কি ?”

“এম নকওঁ।”

“ক আকৌ, কোনোবা আহি ওলাবহি ; বাতিও হয় হে লাগে।”

“জানো, কিবা লবালবকৈ বিয়া-চিয়াৰ নিয়ম এটা কৰি তোমাৰ হাততে পতা হৈ যিব বোলে। বাতি ককাইক কোৱা শুনিছিলোঁ। সেই বিষয়ে তোমালোকৰ দৰত কথা পাতিবলৈ কাৰবাক কাৰবাক লৈ ককাই আভিয়েই যাব হ’ব পায়।”

চৈধ্যটা বহাগ একেলগে এয়েহা হৈ ফুলি উঠা ফুলমতী। সেই এয়েহা কপৰ উন্মাদনাৰ উষ্মত বুকুত লোৱা গামোচাখন ফুলি অহা ফুলকলিৰ চুপহিব হ'বে যদি পৰিব ধোৱে। কোবৰ নামত ছোৰেৰে মৃষ্টি হ'বে গঠৈয়ে, তাৰ বাহু পিবপিবায়, বুকখন খালী খালী লাগে। নিজক লগত কৰিবলৈ বুদ্ধ কৰোঁতে ঠুঠত বিবিডা ঘামখিনি হাতৰ ঠাৰিৰে যোৱাৰি হাতটো স্বাভাৱিক কৰিবৰ চেষ্টা কৰি সি সোধে,

“তোৰ ভয় লাগিছে নেকি ফুল ?”

“কিয় ?”—আকুলভাৱে তাৰ মুখলৈ চাই তাই একো নভবাকৈ সোধে।

“বজাই লিপিৰী কৰিবলৈ নিয়ে বুলি ?”

“তোহাৰ নিচিনা বৰবজা থাকোঁতে হ'ই কালৈকো ভয় নকৰোঁ।”

হাতত থকা ঢেঁকীয়াৰ ঠাৰিবোৰ সৰু সৰুকৈ ছিটি পেলোৱাৰ লগে লগে নিজৰ মনৰ মাজৰ উত্তেজনাখিনি উলিয়াই পেলোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে ফুলমতীয়ে। কেঁচা শাকৰ গোধ, কেঁচা হাটিৰ বোকাৰে লুতুৰি-লুতুৰি গঠৈৰ কেঁচা ঘামৰ পুৰুষ গোধ, অস্বাভাৱিক নিশ্চলতা—এই সকলোবোৰে তাইক বৰ ভূৰল কৰি দিছিল। ক'বাত ঘেন আউজি দিব।

হাতত, তৰিত আৰু বুকুত লাগি থকা বোকাবোৰলৈ এবাৰ চালে গঠৈয়ে। পশ্চিমৰ ডাৱৰৰ ক'লীয়া চূজিত বেলেয়ে মুখখন লুকাই দিলে। সেই ইংগিত বুজি গছৰ ডালত পৰ্ণিয়ে সৰু সৰু বীড় বিচাৰিলে। গৌৰীনাথৰ মুখত পিবপিবোৱা আশাই আকুলভাৱে টানি আনিলে ফুলমতীৰ ভাৱৰ-ক'লা চূজিখিনি—তাৰ মুখৰ পুৰুষ-আশা সেই অন্ধকাৰত হিলাই দিবলৈ।

ঘৰত গৈ গৌৰীনাথে গা ধুবৰ সময়ত ফুলমতীৰ হাতৰ ঢেঁকীয়াৰ পাত কেইটামান তাৰ বুকুত লাগি থকা ছেৰি চিকুটি চিকুটি একতানে—বুকুৰ নোমৰ মাজৰপৰা। আজিৰ সেই কণিক উন্মাদনাত খন্তেকৰ কাৰণে তাৰ বাহুৰ মাজত সাৱটি লোৱা ফুলমতীৰ অবিহনে তাৰ জীৱনৰ কোনো অৰ্থ নাই। সাৱটি ধৰাৰ উন্মাদনাটোক আজি সি হ'মাব বোৱাবিলে। সি মাজানে, সিয়েই আগবাঢ়ি গ'ল নে ফুলমতীয়েই আগুৱাই আহিল। কিন্তু সেই এক মহুৰ্তৰ লৰালবিত সিহঁত দুটা শুচি এটা হ'ল। এতিয়া-হে মনত পৰিছে, সি চুমা এটাও খাবলৈ পাহৰিলে। লহায় কোবৰ নামৰ পৰশ চিনা হাতে মিহি ৰেহৰ পৰশ পাই সকলো পাহৰি গ'ল। ভালেই হ'ল, গুৰুজনে কয়, ঘিলাৰ আগতে বোলে...নাপায় ধেং... ..

গুৰে বাতি টোপনি নাছিল ফুলমতীৰ। জীৱনত এই প্ৰথম তাই পুৰুষৰ বাহু-বন্ধনৰ সোৱাদ পালে, তাকে তাইৰ মনে বিচৰা মাহুহটোৰ। সেই খন্তেকৰ বাহু-বন্ধনত ঘেন ফুলমতীয়ে পৃথিৱীৰ সকলো সুখ, সকলো শান্তি, সকলো আশ্বাস বিচাৰি পালে। সৰুৰপৰা একেলগে ডাঙৰ হোৱা এই গঠৈৰ মাজত, এই ধায়ে ধৰাৰ মাজত, এই বৰবজাৰ মাজত, ইমানখিনি দিব পৰা শক্তি বাক ক'ত লুকাই আছিল !

পূৰ্বাৰ পোহৰে পৃথিৱী পোহৰ কৰিলে। আহোৱাৰ ৰাজত্বৰ ৩১ বছৰ বজা চুভেনকা ওৰফে বৰ্গদেও শিৱসিংহই ডালেকিবছৰ ৰাজপাটত সন্তোষ-উপভোগৰ মাজেদি ৰাজকীয় জীৱন কটাই আহি আছি অহুডৰ কৰিলে কিবা এটাৰ অভাৱ। ইন্দ্ৰৰ অমৰাৱতীৰ অম্বাৰী উৰ্বশী, বেনকা, বজা চিবসুৱতী আছিল। ইন্দ্ৰবংশী বজাববতো জিগিৰী চিবযোৱনা আছিল। প্ৰায় সকলো জিগিৰীয়ে যোৱনপ্ৰাপ্তি বঢ়িছিল ৰাজকাৰেঙত হে, ১০১১ বছৰতে ধুনীয়া ধুনীয়া ছোৱালী ধৰি অনা হৈছিল—যাতে অনাছাত যোৱনৰ প্ৰথম বোৱাৰ নিজে পোৱাৰ বিষয়ে বজা নিশ্চিত হ'ব পাৰে। বয়ল হ'লেই সেই জিগিৰী কাৰেঙৰপৰা বাহিৰ কৰি দিয়া হয়। তেতিয়া বেচেৰীহঁতে প্ৰায়ে ডা-ডাঙৰীয়া বা মাধাৰণ বিষয়া আদিক বেহ বেচি ছুবেলাৰ ভাত উলিয়াইছিল। কাৰণ, বেচেৰীহঁতক মিজ লম্বাজে পিচত আৰু গ্ৰহণ নকৰিছিল। বজাবৰক কেন্দ্ৰ কৰি লম্বাজ-হেহত এই ধৰে বিধ বিৱৰ্ত্তিত। কিন্তু ৰাজকাৰেঙত জিগিৰী ল'ৱাৰ চিবযোৱনা আৰু নৱযোৱনা হৈ থাকিল।

পুৱা বজাব নিৱাজক হোৱাৰ লগে লগে এডামুৰি দিয়ান ইজিতত হহজনী গা-চোৱা জিগিৰী সোমাই আহিল। সেই পুৱাতে জিগিৰীহঁত জ্ঞান কৰি, অলপ পুৰান ব'হি, একোজনী বতি যেন হৈ আহিছে। নৱযোৱনপ্ৰাপ্ত হুন্দৰ হেহক পুৱাৰ অলপীয়া শুভ লাজে কণত বহু চৰাইছিল। চকুত সিহঁতৰ তেতিয়াও বাতিৰ সশোৰৰ গুৰোমাৰাহুনি। বজাব সৰ্বাঙ্গ পিটিকি দিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে সিহঁতে। চিৰাচিৰিত অভ্যাস হতেই এজনীয়ে দিয়ান হুৰ ল'ৱাৰ ল'ফত কৰি দিলে বজাব অবিভক্ত সাজপাৰ। বজাই চকু মেজিলে। যুৱ পিটিকা জিগিৰীজনীৰ বুকুখন তেওঁৰ চকুৰ ওপৰতে। বজাই নিবাবৰণ কৰি ফুল এপাহৰ হৰে লবাই দিলে। এনেয়ে। এজনীক আবেশ দিলে তাইৰ তিতা চুমিলে তেওঁৰ চকু মোহাৰি দিবলৈ। ভৰিকটাত অকণো আৱাৰ লগা নাই; আবেশ দিলে জিগিৰীহঁতক, নিতৰফায়েৰে বুকু চাপ দিবলৈ। ভহিত জিগিৰীহঁতৰ হাতবোৰ ইমান টান কেনেই? বজাই যুৱত হুৰ পাইছে। এজনী জিগিৰীয়ে ইংগিত বুজি বুকুৰ পৰা দিলে বজাব যুৱত। তথাপি শান্তি নাই। বুকুৰ ওপৰৰ কাণোৰো বজাব কপালৰ ছাল কাটিব ধোজে। বিংলনা বুকুৰ পৰা পত হৈ বজাই শান্তি পালে। তাৰ পাচত বজাব চকুৰ শান্তিৰ কাৰণে বেহৰ বিভিন্ন দেশ বৰ্ণনৰ অভিনয় জিগিৰীহঁতে লক্ষ্যভাৱে কৰি গ'ল। বজাব অঙ্গে অঙ্গে অজানাসৰ অজৰ পৰা, বজাব চকুৰ আগত নিবাবৰণ যোৱন। ৰাজপ্ৰাসাদ ভেঙ কৰি এই নিৰ্গজ অভিনয় বেই-পুৰি মাৰিবলৈ বেলিয়ে ক'ব। চোঁটাত কেৱল কাৰেঙৰ চালখন তপত হ'ল। সেই পৰ্যন্ত শেষত বজাই আনাবে গমন কৰিলে—সখীসৰ পৰিৱেশিত শ্ৰীকৃষ্ণ হৰে।

বৰবৰৰ পশ্চিম বেৰৰ কাষত ধুতি হৈ বহা ঠাইত বৰ্গদেও জ্ঞানৰ পাচত পূজা

কবি আহি ধৃতি হৈ বহিলহি—নিজৰ ভামূলী পীৰাত। পীৰাৰ ওপৰত পাচৰ কাপোৰ, তাৰ ওপৰত বানত। তাৰ পাচত স্বৰ্গদেৱে পূজা কৰা বৰবৰণা বৰপূজাবীয়ে নিৰ্মালি আৰু প্ৰসাদৰ ছখন কণৰ শবাই আনি বজাৰ আগত থ'লেহি। সেইববেই লক্ষ্মী-নাৰায়ণৰ নামবৰৰ ধেউ আৰু চোমদেও বৰৰ চিৰিদ্ধৰ বকৰায়ে ছুই দেৱতাৰ প্ৰসাদ আনি বজাক দিলেহি। কোনো বিশেষ ধৰ্মৰ প্ৰতি কোনো বিশেষ আকৰ্ষণ নাছিল বজাৰ। তেওঁ শাক্ত হৈছিল বাহুপিতৃৰ ইচ্ছা অনুসৰি; আৰু সেই ধৰ্মৰ প্ৰতি পিচলৈ আকৰ্ষণ অনুভৱ কৰিছিল দেৱীৰ নামত শ্ৰী-সুন্দৰী-লক্ষীতৰ স্বৰ্গমুখ উপভোগ কৰাৰ দিহা পূজাবীসৰে দিয়া কাৰণে। লক্ষ্মী-নাৰায়ণৰ প্ৰসাদ লৈছিল সেই পূজাৰ ভক্ত পূজাবীক লুপ্ত কৰি ৰাৰিবলৈ। আৰু পূৰ্ণাৰ আদ্য নীতি হতে চলি আছিল চোমদেও বৰৰ পূজা। পূজাবীসকলে নিৰ্মালি-প্ৰসাদ থৈ নিজ নিজ স্থানলৈ গতি কৰিলে। বজাই নিজ হাতে গন্ধ-পুষ্প-ধূপ-ধূনা গ্ৰহণ কৰাৰ পাচত স্বৰ্গদেৱৰ বৰৰ ধোৱাৰ আৰু অলপান ধোৱাৰ ধৃতি বস্ত্ৰ বৰতামূলী জিৰিবীয়ে আনি দিলে। লক্ষ্মী-নাৰায়ণ মৌসাই-বৰৰ পূৰ্বকালে মুকলি টুপত গায়ন-বায়নৰ জ্বৰ বাজি উঠিল। তাৰ পাচত বজা বুলনী-চ'ৰাইহি চাংমাইশালত ভোজন কৰিবলৈ গ'ল। আৱাৰ লমাপন কৰি ছপৰীয়া স্বৰ্গদেও আহি বৰবৰৰ দক্ষিণৰ পালেঙীঘাটত বহিলহি। বৰকুঁৱৰী বত্ৰকান্তি আহি বানতত উপবিষ্টা হ'লহি। লগে লগে বৰতামূলী জিৰিবীয়ে খুৰীয়া তামোলৰ লোণৰ তামূলী শবাই, খাটমিয়াৰ ওজাই লোণৰ হোকাৰে মলাধ'পাত আৰু গা-চোৱা জিৰিবীহঁতে কাপোৰৰ শবাই, পূজাবীসকলে দিয়া ধূপ-নিৰ্মালিৰ শবাইকিষন, দাপোণ, কাটেক-কবি, ভুজাধৰিকা আৰু ভোগদ্বা আনি দিলেহি। ইয়াত এতিয়া একমাত্ৰ বজাই পুৰুষ, বাকী লকলো নাৰী। ইয়াতলৈ মতা মাহুহ অহা নিবিদ্ধ। এগৰাকী আইকুঁৱৰীয়ে সন্দ্বৰে শবাইবৰণা কাপোৰ দাঙি দিলে। আন এগৰাকী কুঁৱৰীয়ে বস্ত্ৰ অলংকাৰ বজাক পিছাই দিবলৈ লাহু হ'ল। এজনী পালতী জিৰিবী গৈ বেজবকৰাক মাতি আনিলেগৈ। বেজবকৰাই আহি স্বৰ্গদেৱৰ আদ্য পৰীক্ষা কৰিলে। বজা অলপ চিন্তিত বেন লাগিল। সেই চিন্তাৰ হেঁচা স্বৰ্গদেৱৰ নাড়ীত গৰ পোৱা বুলি বেজবকৰাই জনালে আৰু তাকে জনাই ওজাই গ'ল। তাৰ পাচত জিৰিবীহঁতৰ লৈতে আইকুঁৱৰীসৰে বজাক কাপোৰ, অলংকাৰ আহি পিছোৱাত লাগিল। কাৰো মূখত কোনো কথা নাই। কেৱল এক বজাক বিভিন্ন ঠাইবৰণা আৰি একে ঠাই কৰা ভালেমান বুৱতীয়ে এপহ এপহকৈ সাজপাৰ কৰাই গ'ল।

ইপিনে বজাৰ আদেশ মতে কণচক্ৰ বৰবকৰা আহি বৰবৰৰ টুপত জ্বা চাঙতে বহি আছিলহি। বজাই মাতি পঠিয়াইছিল বৰবকৰাক। আহৰীয়া বৰবকৰা বুথিয়ক মাহুহ। তেওঁৰ বৰত থকা উৎপতীয়া গৰুজনীক জেওৰা ভাঙোতেই ৰখি ভালকৈ ছাৰাৰান দিলে ঠিক হৈ যাব বুলি এবাৰ কোনোবা এজনে কৈছিলগৈ। তেওঁ উত্তৰত কৈছিল: "গৰু কথা শিকোৱা গৰু-বুড়ি বুৱত লোৱালে বজাবৰীয়া চাউল উকলিব আৰু।" সেইববেই বজাকো কোনো কথাত প্ৰতিবাৰ দকৰে তেওঁ।

বৰঞ্চ যিবোৰ কাম কৰিলে বজাই ভাল পাব বুলি মনত ধৰে, সেইবোৰ ভাল কাম বুলি ধৰে। বৰবৰুৱাই কেতিয়াও বজা হোৱাৰ কথা নাভাবে। যিখন সিংহাসন কান্ধত লৈ থকা তিনি মন্ত্ৰীৰ এজনক কান্ধ লবালেই সৰি পৰাৰ ভয়, সেইখনৰ প্ৰতি তেওঁৰ লোভ নাই। কিন্তু...

ইপিনে বজাক সাদ্ৰ-পোছাক পিন্ধোৱা শেষ কৰিলে লিগিৰীহঁতে। বজা পালেঙীখাটতে বহি থাকিল। ময়ূৰপাখিৰ বিচনী লৈ বিচি থকা তিনিজনী গা-চোৱা লিগিৰীৰ বাহিৰে বাকীসকল কুঁৱৰী-টোললৈ গ'ল। পৰীয়া লিগিৰীহঁতে ঠায়ে ঠায়ে পহৰা দি থাকিল। ই যেন ৰাজভৱন নহয়, বৃন্দাৱন হে।

বজা সাজু হ'লত টুপৰ দক্ষিণফালে থকা সঁচাৰ মৰা আঁৰধৰা আৰু পালেঙীখাটৰ চাৰিপিনে থকা ফকাম আৰু কাপোৰ লিগিৰীহঁতে আঁতৰাই দিলে। বজা দৃষ্টিগোচৰ হ'লত বৰবৰুৱাই দূৰতে আঁঠু ল'লে। বজাই বৰবৰুৱাক ওচৰলৈ ঘাতিলে। ৰূপচন্দ্ৰ আহি বজাৰ কাষতে মজিয়াত আঁঠু লৈ বহিল। বজাৰ ইংগিতত লিগিৰীহঁত আঁতৰি গ'ল।

“বৰবৰুৱা, বিশেষ সন্ধ্যাৰ পাৰ্শ্বছে।”

“আদেশ কৰক স্বৰ্গদেও।”

“পৰহি জয়দোলত দেখা নাচনীজনীৰ বাৰ্তা ল'ব খুজিছোঁ।”

“হয় স্বৰ্গদেও। সকলো খবৰ লোৱা হৈছে। তাই এই শঙ্কণপৰাৰ সৰ্বানন্দ কলিতা নামৰ নটৰ ছৌ। ভাল কলিতা বংশ। সৰ্বানন্দ ঢুকাল। এতিয়া তাই, ককায়েক এটা আৰু সৰ্বানন্দৰ ঘৈণীয়েক আৰু ভায়েক হৈ আছে। এয়ে সিহঁতৰ সংসাৰ।”

“তেম্ভে তাইক লিগিৰী কৰি আনিব লাগে।”

“মই কালিয়েই আনোটেগ বুলিছিলোঁ। কিন্তু স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ নোহোৱাকৈ সাহ নকৰিলোঁ। এনেকুৱা ৰূপ-খোৱন ৰাজকাৰেঙত হৈ শোভা পায়।”

“পিচে বৰবৰুৱা, ৰাজঘৰৰ মান বাধিবলৈ কিছু ব্যৱস্থা কৰিব। প্ৰথম হ'ল, আনিবলৈ আন লিগিৰী লগত নিব। আৰু ঘাতে কাৰো মনত দুখ নোপজে, তাৰ বাবে যি লাগে ধন-বিত দি আহিব সিহঁতৰ ঘৰত। বৰকুঁৱৰীয়ে অসন্তোষ প্ৰকাশ নকৰিবৰ অৰ্থে ক'ব, আপুনি ফুৰিবলৈ যাওঁতে লিগিৰী হোৱাৰ উপযুক্ত ছোৱালী দেখি, আৰু তায়ো লিগিৰী হোৱাৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰাত, আপুনি লৈ আহিছে বুলি। আমাৰ বৰপূজাৰীৰো মতটো ল'ব লাগে, নহ'লে এই ব্ৰাহ্মণসকলে সৰু কথাতে বৰ জ্বজ্বালখন লগায়।”

“হয় স্বৰ্গদেও। পূজা ঘৰতে পূজাৰী বৈ আছে। আগোনাৰ আৱশ্যক হ'ব পাবে বুলি ময়ে খবৰ দিয়াইছিলোঁ—অপেকা কৰিবলৈ।”

পালতী লিগিৰী পৈ পূজাৰীক লৈ আহিলগৈ। বজাক বংশ বুদ্ধি হ'বলৈ আশীৰ্বাদ দি, মুখত মধুৰ হাঁহি লৈ ব্ৰাহ্মণ পূজাৰী সোমাই আহিল। নিৰ্দিষ্ট আসনত উপবিষ্ট হ'বলৈ বজাই কোৱাৰ পাচত পূজাৰীয়েই প্ৰথমে কথা ক'লে :

“দেৱীৰ কল্যাণত বজা বা ৰাজ্যৰ কোনো বিপদৰ আশংকা হোৱাৰ কথা নাই। কিন্তু—”

“কিন্তু পূজাবীদেউ, এক বিশেষ পৰামৰ্শৰ বাবে আপোনাক স্মৰণ কৰা হৈছে।”

কপালত বক্তৃতা, টিকনিত বক্তৃতা আৰু মুখত প্ৰশান্তিৰ হাঁপেৰেই গুৱাহাটীৰ পূজাবীদেউ যি পৰামৰ্শ লাগে তাকে দিবলৈ প্ৰস্তুত হৈছে।

“পূজাবীদেউ, মই এটি কলিতাকুলীয়া পুষ্টিত। যুৱতীক লিগিৰী কৰি আনিব খুজিছোঁ। এনে কাৰ্য্যত আমাৰ ধৰ্মৰ অমত নাই নহয়?”

পূজাবীদেউ সন্তোষৰ হাঁহি মাৰি ক’লে, “মহাৰাজাধিৰাজে এটি লিগিৰী আনিব, তাত আমাৰ ধৰ্মই কিয় স্নাত্তি? দেৱীৰ ধৰ্মই এনেকুৱা সাধাৰণ কথাত হকাবধা নকৰে। আমাৰ ধৰ্ম উদাৰ ধৰ্ম। তথাপি মহাৰাজ, ধৰ্মৰ প্ৰতি আপোনাৰ এই ভক্তি অতি উচ্চ। আপোনাৰ নিচিনা ভক্তিই ধৰ্মক সবল কৰে। এই ভক্তিৰ কাৰণে দেৱীয়ে আপোনাক সদায় বক্ষা কৰি থাকিব।”

ধৰ্মৰ গুৰুত্ব সন্ধান কৰাৰ উদ্দেশ্যে সিদ্ধি হোৱাত বজাই এটি ৰাজকীয় হাঁহি মাৰি ক’লে:

“কিন্তু কেতিয়াবা যদি বৰকুঁৱৰী কৰিব খোজোঁ, আপোনাসকলে সেই কলিতাৰ ঘৰৰ ছোৱালীজনীক ৰাখি বুলি মানিব জানো?—বজাই ভৱিষ্যতৰ বাটটোও পৰিভাৰ কৰি ল’ব খুজিলে।

গুৰুগোষ্ঠীৰ স্বেৰে ব্ৰাহ্মণে সন্নিধান দিলে:

“মহাৰাজাধিৰাজ, আমাৰ ধৰ্মৰ সকলো শাস্ত্ৰৰ সন্মত আপোনাক দিয়া হোৱা নাই কাৰণেই আপোনাৰ এই সন্মত উপস্থিতি। এই কামৰূপ তথা অসম দেৱীৰ দেশ। ইয়াত স্মৰণৰী নাবী মাজেই দেৱীৰ অভিব্যক্তি। শাস্ত্ৰত কয়,

“অন্তত্ৰ বিবৰা দেৱী কামৰূপে গৃহে গৃহে।” গতিকে সাধাৰণ ঘৰৰ স্মৰণৰী হ’লেও তেওঁ দেৱীয়েই। তেওঁক ৰাখিৰূপে পোৱাত আমাৰ কোনো আপত্তি থাকিব নোৱাৰে। আৰু মহাৰাজ, স্মৰণৰী ৰমণীৰ সংগ ল’লে দেৱী তুটী হয়।”

“কিন্তু তেওঁ যদি বৈষ্ণৱকুলীয়া হয়?”

“মহাৰাজ, বৈষ্ণৱ, শৈৱ, বৌদ্ধ আদি সকলো হিন্দু, আৰু সকলোৰে মূলতে সেই আত্মপ্ৰতি। আপুনি বুদ্ধক পূজা কৰিও দেৱীক পূজা কৰিব পাৰে, বিষ্ণুক পূজিও দেৱীক পূজিব পাৰে। শিৱ যেনে লিঙ্গৰূপে দেৱীৰ যোনিতে থাকে। দেৱীৰ মাহাত্ম্য অপাৰ, দেৱীৰ লগত কাৰো বিৰোধ থাকিব নোৱাৰে। গতিকে দেৱীৰ ভক্তি, বা পূজাবীদেউ আৰু কোনো হিন্দুকো নিষিদ্ধ—লাগে তেওঁ বৈষ্ণৱেই হওক বা শৈৱই হওক। আৰু স্বৰ্গদেও, নবকক ‘শক্তি’-অন্ত বিষ্ণুৱে হে দান দিছিল। ‘শক্তি পূজা’ নবকৰ যোগেদি প্ৰচাৰো কৰাৰে বিষ্ণুৱে হে। গতিকে বৈষ্ণৱৰ লগত আমাৰ বিৰোধ হ’বই নোৱাৰে।”

“কিন্তু তেওঁ আদি যদি দেৱী পূজা কৰিবলৈ সন্মত নহয়?”

“মহাবাজ, দেবীৰ অসীম শক্তি। আৰু মহাবাজ, তেওঁ বাণী হ’লেই বজাব ধৰ্ম, পতিৰ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিব। পতিৰ ধৰ্মই পত্নীৰ ধৰ্ম মহাবাজ। আপুনি অতি বিবেচনাৰে সকলো কাৰ্য্য কৰে কাৰণে হে ইমানখিনিমৈ ভাবিছে। আপোনাক ভৱিষ্যৎ-বাণী কৰি থ’লো, এই লিগিৰী যদি বাণী হয়, তেন্তে তেওঁ নিজে দেবীৰ দৰে অসীম আগ্ৰহেৰে শাস্ত্ৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিব।”—বজাব মন বুজি পূজাৰীয়ে ভৱিষ্যৎ-বাণী কৰিলে।

বববকুৱাই দেখিলে, পূজাৰীৰ প্ৰয়োজন শেষ। বজাব মুখ অভিযাজ্ঞিহীন হ’লেও বুজিব পাৰি যে বজাই ভিতৰি ভিতৰি ইহিছে। বববকুৱাই বজালৈ চাই লাহেকৈ পূজাৰীক ক’লে :

“পূজাৰীদেউ, এই বহুমূলীয়া পৰামৰ্শৰ কাৰণেই স্বৰ্গদেৱে আপোনাক স্মৰণ কৰিছিল। এতিয়া যদি আপোনাৰ পূজা-সেৱালৈ পলম হয়, তেন্তে.....”

ইংগিত বুজি পূজাৰীয়ে বজাক আশীৰ্বাদ দি প্ৰসন্ন মনে বিদায় ল’লে।

একেদৰেই লক্ষ্মী-নাৰায়ণ ধাপনাৰ দেউক আনি বজাই একে মত ল’লে। আহোম-বিধীয়া পুৰোহিতক মাতিও একেদৰে মত লোৱা হ’ল। সাধাৰণতে লিগিৰী এজনী আনিবলৈ এই দৰে মতামত লোৱাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। কিন্তু ভীক বজা শিৱসিংহ। তেওঁৰ ৰাজ্য বিস্তাৰৰ হাবিয়ার নাই, দেশৰ কিবা মজল সদাৰ দাপোন নাই; কেৱল একমাত্র উদ্দেশ্য—কোনো গণ্ডগোল নোহোৱাকৈ জীৱনৰ দিনকিটা শান্তিৰে ৰাজকাৰ্য্যকৰী বুদ্ধাৱনত সুখেৰে কটাই দিয়া। সেয়ে সৰু সৰু কথাও সকলোকে সুধি-মেলি লয়—ঘাতে ভৱিষ্যতে কোনেও বজাব কাৰ্য্যকৰী বেয়া বোলাৰ সুবিধা নাথাকে।

ইয়াৰ পাচত বববকুৱাক বজাই নিৰ্দেশ দিলে—আজি সন্ধিয়াৰ ভিতৰতে ফুলমতী নাচনীক লিগিৰী কৰি আনিবলৈ। বববকুৱাক বিদায় দি স্বৰ্গদেৱে বুঢ়াগোহাঁইদেৱলৈ থবৰ পঠিয়ালে, আজি কোনো ৰাজকাৰ্য্য স্বৰ্গদেৱে সন্মাপন নকৰে বুলি।

সকলো ৰাজকাৰ্য্য বাঢ় দি নতুন লিগিৰীৰ কথা ভাবি ভাবি বজাই পালেডীঘাটত বহি লিগিৰীহঁতক মাতিলে। ইংগিত মতে এজনী লিগিৰীয়ে সোণৰ কাৰ কৰা টেকেলিত মদ আৰু আহুতসংগিক দ্ৰব্য এখন শৰাইত সজাই আনি ওচৰতে থ’লে। বজাব সৰ্বাংগত প্ৰায় দুফুৰি কোমল হাতৰ পৰশ পৰিল। এনেতে ববকুৱৰী বা বাণী বয়সান্তি সোমাই আহিল। বাণীৰ মুখত উৎকণ্ঠাৰ চিন। বাণীৰ আদেশত লিগিৰীহঁত আঁতৰি পৰিল। বাণীয়ে পালেঙত সেৱা কৰি আঁঠু লৈ বজাক জনালে :

“অল্পমতি নোলোৱাকৈ অহাৰ কাৰণে ক্ষমা কৰিব বঙহবদেও। অভাগিনীয়ে একো অপৰাধ কৰা নাই যেন পাওঁ।”

বজাই ববকুৱৰীলৈ চালে। নৱযৌৱনৰ কোমলতা বাণীৰ মুখত নাই; আছে লভাগৰ অৱসাদ। ফুলমতী নাচনীৰ আগত এই কুঁৱৰীক বুঢ়ী যেন লাগিব।

“বিশেষ ৰাজকীয় চিন্তাত মই ব্যস্ত। যোক খন্তেক অকলৈ থাকিবলৈ দিব লাগে।”

“মই কেনেকৈ সেৱা কৰিলে আপুনি সুখী হ’ব ?”

“প্ৰয়োজন হ’লে মই বাৰ্তা পঠিয়াব।”

“আপোনাৰ ইমানবোৰ পাজ-মন্ত্ৰী থাকোঁতে আপুনি কিয় ইমান চিন্তা কৰিবলগীয়া হৈছে ? অভাগিনীয়ে জানিব পাৰোঁ নে ?”

“এটাবোৰ কঠিন ৰাজকাৰ্য্যৰ কথা ; তোমাৰ মূৰত নোসোমায়। এতিয়া তুমি নিজ টোললৈ যোৱা।” নতুনকৈ আনিবলৈ পঠোৱা লিগিৰীজনীৰ বাহিৰে আন কোনো কুঁৱৰীকে এতিয়া চাবৰ মন যোৱা নাই শিৱসিংহৰ। এই নতুনতৰ লোভকণৰ বাহিৰে নাৰীৰ সংগ-সুখ আমুৱাই যোৱাকৈ পাই আহিছে তেওঁ। কিন্তু, সকলো অত্যাচাৰ-কৰি-কৰি-অক্ষয়-হোৱা পুৰুষৰ দৰেই শিৱসিংহয়ো নিজৰ যৌৱনৰ দুষ্ট কুখা পূৰাবলৈ নিভোঁ ন নাৰীৰ সংগ-সুখ বিচাৰে। আমাৰ ৰাজকাৰেঙত যিমান ইটা আছে, তাতকৈ হেজাৰ গুণ বেছি যুৱতী নাৰীৰ সতীষ নীৰৱ হৈ আছে। ইচ্ছা মতে বহু নাৰীৰে সৈতে বিকৃত-প্ৰকৃত উভয় উপায়েৰে কাল যাপন কৰা ৰজাৰ শয়নকক্ষৰ ইতিহাস বৃদ্ধীত লিখিব পৰা নগ’ল—নিখোঁজ ৰজাঘৰীয়া গুপ্ত বাৰ্তা বুলিয়েই।

ইমান বছৰে সন্তানৰ মুখ নেদেখি হাঠকাৰ কৰি থকা মাতৃস্বৰ বোজা বৈ সকলো সছ কৰি যোৱা বৰকুঁৱৰীক আজি শোকে খুন্দা মাৰি ধৰিলে। লাহে লাহে তেওঁ শয়নকক্ষৰপৰা ওলাল আৰু কুঁৱৰী-টোলত গৈ হুকুকাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। কি এই জীৱন ? হ’ব পাৰে ৰজা, কিন্তু যি ৰজাই মাতৃস্ব দিব নোৱাৰে সেই ৰজাৰ ৰাণী হৈ কোন নাৰী সুখী হ’ব পাৰিব ? বিৰাট ৰাজ্যৰ ৰজা ইন্দ্ৰবংশী শিৱসিংহ। দিনে হেজাৰ মানুহে, ডা-ডাঙৰীয়াই তেওঁৰ আগত আঁঠু লয়। পুৰুষসিংহ ! কিন্তু সেই শিৱসিংহ কিমান শোকস্বৰ্গ থকা পুৰুষ, সেই কথা ৰাণী বস্তুকান্তিতকৈ কোনে বেছি বুজি ? চকুৰ পানীয়ে বাধা নমনা হ’ল ৰাণীৰ। লিগিৰীহঁতে সচৰাচৰ নিয়মমতে পাতৰ ফুলাম গামোচা আনি ৰাণীৰ চকুপানী টুকি ল’লেহি, চোৱাৰেৰে বিচি দিলেহি, নিজৰ নিজৰ চকুতো পানী উলিয়াই ৰেখুৱালে। সাধাৰণ নিয়ম—ৰজাৰ বৰকুঁৱৰীয়ে কান্দিলে সকলোৰে চকুত চকুপানী ওলাব লাগিব।

এই অভিনয় দেখি, ৰাজকীয় পৰিচ্ছদৰ আঁৰত লুকাই থকা ৰাণীৰ আচল মানুহজনী খঙত জ্বলি উঠিল। খুব সাধাৰণ তিৰোতাৰ দৰেই টান কথা শুনাই দিলে লিগিৰীহঁতক। লিগিৰীহঁত আঁতৰি থিয় হ’ল। সূৰ্য্যৰ পোহৰ সোমাবলৈ ভয় কৰা এই ৰাজ-কক্ষত বহি বহি ৰাণী বস্তুকান্তিয়ে ডাবিলে : যদি ক’ববালৈ গুচি যাব পাৰিলোহঁতেন ! কিন্তু ক’লৈ যাব ? বাহিৰত মানুহে জানে ৰজাৰ বৰকুঁৱৰী, কি সুখ ! ডা-ডাঙৰীয়াই আহি যাব আগত আঁঠু লয়হি। কিন্তু বৰকুঁৱৰী বস্তুকান্তিয়ে জানে, সাপৰ গাতত সোমাই জীয়াই জীয়াই ওলাই অহাৰ আশা থাকিলেও, ৰজাৰ বৰকুঁৱৰী হৈ জীৱন্তে ৰাজ-কাৰেঙৰপৰা ওলাই যোৱাৰ কোনো আশা নাই। ৰজাই সেই অপমান সছ নকৰে ; তাৰ বহু আগতেই সেই কুঁৱৰীৰ জীৱন শেষ কৰি দিব।

প্রায় পাঞ্চজীব হবে হৈ পবিল ববকুঁয়বী বস্তুকাঙ্ক্ষি। বাঃ, কি ববকুঁয়বী ! ক'লৈকে। এখোজ ইচ্ছায়তে দিয়াৰ অধিকাৰ নাই—আনকি বজাৰ শয়নকক্ষতৈ যাবলৈও বজাৰ অহুযতিৰ প্ৰয়োজন। স্বামীয়ে হেজাৰ শ্ৰী আনি সন্তোষ কৰিলেও মাত বজাৰ অধিকাৰ নাই। কেৱল দিন গণি বহি থাকিব লাগিব—বৃত্ত্যৰ কাৰণে। বাঃ……বজাৰ হাতত বহণীৰ কি জীৱন ?

বাঈ চুঠাং জিকাৰ খাই উঠে। সেই জিকাৰৰ লগে লগে শঙ্কণপৰা গাঁৱত বজাৰবীয়া হাহুহে বজাৰ কাৰণে বুলি আৰু এটি নতুন লিপিৰী যোগাব কৰিছিলগৈ।

॥ তিনি ॥

: বাক পূজাবীদেউ, আজি পিচে কি বিষয়ে ক'ব? আপুনি আজি বেণাত ঘৰ গুৱনি হৈ আহিছে। দেৱী পূজাই পূজাবীক গুৱনিও কৰে নেকি?"—এটি হাঁহিৰে ফুলমতীয়ে প্ৰশ্নিলে।

ইমান সহজ-সৰলভাৱে ফুলমতীয়ে আজি কথা কোৱা দেখি পূজাবী আচৰিত হ'ল। হ'বৰে কথা। আজি পোন্ধৰ দিনৰ আগতে ৰাজ্যজ্ঞা অন্তৰ্ভাৱে ফুলমতীক ৰাজ-পৰিয়াল, ৰাজ-ধৰ্ম আৰু ৰাজকীয় বিষয়-কাৰুণ্যৰ বিষয়ে শিক্ষা দিবলৈ আবন্ত কৰিছিল পূজাবীয়ে। কিন্তু হঠাতে ঘোৱা সাত দিন ফুলমতীৰ হাঁটোও বেথা নাছিল। গুনিছিল কিবা ঘোৱা-খোৱা নৰিয়া বুলি। আনকি কান্দিও গুনিছিল। আজি হঠাতে ফুলমতী ইমান সুস্থ হৈ ওলালহি কেনেকৈ?

ফুলমতীক ঘৰপৰা বজাবলৈ ধৰাই অৰা আজিলৈকে কেবামাহো হৈ গ'ল। এইকিয়াক ফুলমতীৰ জীৱনত কেবাটাও যুগ ঘোৱা যেন হৈছে। প্ৰথম দিনা আনিয়েই তাইক বজাব ওচৰলৈ সিয়াব কথা আজিও পাহৰিব পৰা নাই। 'তই কিয় কান্দিছ' বুলি প্ৰশ্নি বজাই যেতিয়া চাইছিল, তাইৰ সৰণবীৰ জিকাৰ খাই উঠিছিল। বিনে-বিনাই কান্দি কান্দি তাই হাইবাণ হৈছিল। বাবে বাবে ভাবিছিল, তাইৰ 'ঘৰবজা' গৰৈয়ে যদি তাইক বজাব মাছুহে ধৰি অনা হেৰিলেহেঁতেন, তেতিয়া হয়তো সি এটাইকিটা বজাব মাছুহকে সুঠাৰেৰে বগিয়ালেহেঁতেন। বাটে বাটে আহোঁতেও তাৰ মূখখন বেথা পোৱাৰ আশাকে তাই কৰি আহিছিল। কিন্তু বজাবৰত আহি আৰু সকলো জিগীৰী পঠিয়াই দি বজাই তাইক ওচৰলৈ বাকোঁতে তাই বুজিলে, তাইৰ জীৱনৰ ঘান এতিয়া এটা বজা নামধাৰী মাছুহৰ ছাত্তত বিপদাপন্ন। সকলোৰে বিপদৰ মাজতে তাওৰ হোৱা ছোৱালী তাই। বজাবৰ আৰু ডাঙৰীয়াসকলৰ অত্যাচাৰ, অৰাচাৰ আৰু ধৰ্মাৱিৰ বিষয়ে ভৱা লাগুকথাৰে তাইৰ মূৰ ভৰি আছে। সেই বিপদৰ সময়ত তাইক তাইৰ সহজাত বুজিয়ে বকা কৰিলে। লাহে লাহে গৈ তাই বজাব ওচৰত থিয় হ'লত বজাই ঘৰম কৰি পুছিলে,

: ৰাজৰাণী বৰকুঁৱৰী হ'বলৈ আহিছ তই। কান্দিছ কেনেই?"

চহু বোহাৰি তাই ততালিকে উত্তৰ দিলে: "হায়-হোৱা নৰবিৰ বৰ্গদেও, বই একো মাঝামো। কিন্তু, কালি ৰাতি নপোনত হেৰিছিলো, বই বোজে বৰ্গদেৱৰ কাৰ্যলৈ আহিছিলো। বৰ্গদেৱে বোজে ৰোক দেখি ৰাতিছিল। বই বৰ্গদেৱৰ কাৰ চাপি বাওঁতেই আই কাৰাখ্যা দেৱীয়ে কালীমূৰ্তি বৰি আৰাৰ মাজতে থিয় হৈ ক'লে—'দায়দাৰ, যোৱা প্ৰধান ভক্ত বজাক স্পৰ্শ নকৰিবি। তই তোৰ পূৰ্বপুৰুষৰ পাণ বহন কৰিছ; তই পাপীণী। পূজাবীয়ে উচিতভাৱে পূজা আদি কৰি তুমি

কবাব পাচত হে তোৰ বজাক স্পৰ্শ কবাব অধিকাৰ যিহিব। তাৰ আগতে ভই বজাক ছলে বজা বিপদত পৰিব আৰু বজা খানবান হ'ব। তেতিয়া তোক মই জ্বাই নেবিস।' ইয়াৰ পিচতে মই সাৰ পালোঁ স্বৰ্গদেও। আপোনাৰ মাহুহ গৈ যোক আপোনাৰ ওচৰলৈ ধৰি আনোতেও সিহঁতক বাৰে বাৰে মই এই কথা ক'বলৈ চেষ্টা কৰিলোঁ। কিন্তু কোনেও মোৰ কথা শুনাত কান্দিবলৈ ধৰিলোঁ। এতিয়া স্বৰ্গদেও, আপোনাৰ ওচৰলৈ যোক অনাৰ লগে লগে মই আপোনাৰ আৰু মোৰ মাজতে কালীকণী কামাখ্যাক থিয় হৈ থকা দেখিলোঁ। সেয়ে ভয়তে কান্দি দিছিলোঁ। চৰ্ঠাতে কিবা প্ৰকাৰে স্বৰ্গদেৱৰ পাত এই পাপীণীৰ চাদৰৰ আগটো লাগিলেও বিপদ হোৱাৰ আশংকাত বৰ ভয় ৰাইছে। আপুনিও যদি মোৰ এই সপোনৰ কথা শুনেন, তেন্তে আই কামাখ্যাৰ কোপত পৰি এই অভাগিনীৰ লগতে আপোনাবোৰ বিপদ হয় বুলি ভয় ৰাইছিলোঁ। এতিয়া স্বৰ্গদেওক ক'বলৈ পাই মই শান্তি পাইছোঁ।"

কোনো দুৰ্বলতা প্ৰকাশ নকৰাকৈ বজা সেইদিনা কিছুপৰ তলকা মাৰি বৈছিল আৰু তাৰ পাচত কৈছিল, "তই ভয় খাই এইবোৰ বৃদ্ধি পাতিছ। বাক, 'তইতো নাচনী, তোক মাতিছোঁ নাচ চাবলৈ হে। নাচচোন।" তাই হে ভয় খোৱা বুলি বজাই ক'লেও বজা যে ভিতৰি ভিতৰি ভয়ত আধা শুকাই গৈছিল, সেই কথা তাই সেইদিনা বুলিছিল আৰু তাৰ পাচত ওৰে জীৱন বজাৰ বিকছে সেই একেপাট অৱলোকে নিক্ষেপ কৰি গৈছিল। সেইদিনা তাই নাচিছিল আৰু নাচি নাচি শুচি গৈছিল।

বাতি লিগিৰী-টোলত শুবলৈ গৈ লিগিৰীবোৰৰ অশ্লীল কথা-বাৰ্তা শুনি তাই আচৰিত হৈছিল। নতুন লিগিৰী ফুলমতীক সিহঁতে নতুন নতুন কথা শিকোৱাত লাগিল। এজনীয়ে যে ক'লেই,—'মই ইমান দিনে বজাৰ হাতখন ছুৱলৈ পোৱা নাই। বজাই মোৰ বুকুতো ভৰিব বুঢ়া আঙুলিটো হে লগায়। তুমি কিছুদিনলৈ ভৰিব ধূলি পালেও ভাগ্য মানিবাঁ।' আৰু যে কত কি কথা কতজনীয়ে তাইক ক'লে! কোনজনীয়ে কি সাজ পিন্ধি গৈ বজাক কেনেকৈ ভালৰি বোলাব—সেই আলোচনাৰ লগে লগে লিগিৰীহঁতে নিজ নিজ দেহৰ ৰূপ ওচৰবজনীৰ সৈতে বিজাই চাই, টনা-আঙোৰা কৰি, এক নবককুণ্ডৰ সৃষ্টি কৰিলে। মাজনিশাৰানত হে সকলো শুৱলৈ বুলি ঘোষণা দিলে। ফুলমতীৰ কিন্তু তেতিয়াও টোপনি অহা নাছিল। ভাবিছিল, কিবা উপায় কৰি গৌৰীনাথে যদি বশীয়া-পৰীয়াক ভূলাই চিনাকি হুহুৰিটো মাৰি তাইক মাতেহি, তেন্তে তাই ততালিকে ওলাই যাব পৰাকৈ সাবে থাকিব লাগিব। পূৰ্বা ভেৰ হুৰি দিন এনেদৰে তাই গৌৰীনাথৰ কাৰণে নোশোৱাকৈ আহিল।

হুহু দিন এইদৰে গ'ল। প্ৰতিদিনেই দুবাৰ বা তিনিবাৰকৈ বজাই শান্তি নিয়ে আৰু বজাই আন কথা কোৱাৰ আগতে বজাৰ ফাললৈ চাই তাই জিকাৰ ৰাই উঠে আৰু কান্দে। বজাই শুনিলে কয়, কামাখ্যা গোলাৱীক দেখা বুলি। তাৰ পাচত

তাই নাচে আৰু নচা শেষ হ'লে স্বৰ্গদেৱক প্ৰণাম কৰে আৰু মনে মনে ভগৱানক খাটে—‘তুমি কি ৰূপত যাতিলে আহাঁ নাজানো। তথাপি তোমাক মই মৃত মতিৰে খাটিছোঁ, এই নবকুণ্ডলপৰা তুমি বোক উদ্ধাৰ কৰি নিয়া।’ তাৰ পাচত লাহে লাহে তাই ওলাই আহে। দহোটা দিন তাইৰ কাৰণে গৈছিল দহোটা যুগ যোৱাৰ দৰে—লাহে লাহে—সকলো কষ্ট তিলতিলকৈ অকলৈ সহিবলৈ তাইক বাধ্য কৰি। ইতিমধ্যে তাইৰ ওপৰত বজাৰ চকু পৰা দেখি আনবিলাক লিগিৰী—আনকি কুঁৱৰী-বৰকুঁৱৰীহঁতো তাইৰ শত্ৰু হৈ পৰিছিল। সকলোৱে ছেই ছেই কৰে। কয়—নাচি নাচি মন ভুলাবলৈ আহিছে, প্ৰথমতে আহি আকৌ কান্দি দেখুৱাইছিলহি। ………ইত্যাদি। তাই সকলো নীৰৱে সহি গৈছিল। একমাত্ৰ আশা—তাই কৈ অহা মতে মাক-ককায়েকে গোবীনাথৰ সৈতে আলচ কৰি তাইক সোনকালে উদ্ধাৰ কৰি নিব। কিন্তু, ৰাজকাৰ্য্যেৰ ভিতৰত সোমোৱাৰ পাচত তাইৰ সন্মেল হৈছিল—এই বন্ধ ঘৰত বতাহো সোমাবলৈ সাহ নকৰে বোধকৰোঁ। আশা তাই তথাপি এবিধ মোৱাবে, এবিধেই তাই চিপ-জৰী লগাই মৰিব লাগিব। গোবীনাথক—তাইৰ বৰবজা গোবীনাথক—নেদেখাকৈ তাই মৰিলেও জানো শাস্তি পাব।

এঘাৰ দিনৰ দিনা এজনী লিগিৰী আহি কৈছিলহি—বজাৰ আদেশ, তাই বোলে কুঁৱৰী-টোলৰ দাঁতিতে থকা ৰাজপ্ৰাসাদৰ দেৱী-মন্দিৰলৈ যাব লাগে। শুনিয়েই তাই বুজিছিল, তাই সজা সপোনটোৰ কাৰণেই তাই যাব লাগে। তাই মাজু হৈ গৈছিল—মনে মনে কোনোবা অজান ভগৱানক খাটি। মন্দিৰত এজন মাত্ৰ পূজাৰী ব্ৰাহ্মণ। আৰু কোনো নাই। গৌৰবৰ্ণ, প্ৰায় দুকুৰি বয়সীয়া, কপালত ৰক্ত চন্দ্ৰনৰ ফোট, শৰীৰত পৱিত্ৰ যন্ত্ৰহুত বহল বুকুৰ মাজত পৰি আছে, পিছনত এখন ৰক্তবৰ্ণৰ ধুতী। দেখিলেই ভক্তি হয়, বিশ্বাস কৰিবৰ মন যায়। পূজাৰীয়ে পূজাৰ বেঘীৰ আগত আসনত বহি থকাৰপৰাই চাই ফুলমতীক ক’লে, সেৱা কৰি বহিবলৈ। তাৰ পাচত লাহে লাহে কথা আৰম্ভ কৰিলে :

“আইদেৱী, তোমাসৰ গৃহত শিৱ-পূজা চলে ?” (ই কি ৰূপ ? ইমান সৌন্দৰ্য্য এজনী গাভৰুৰ গাত থাকে নে ?)

“হয়।”

“কেতিয়াবা দেৱী পূজা হয় নে ?

“নহয়।”

“দেৱীৰ কি ৰূপ তুমি জানা জানো ?”

ফুলমতী নিৰুত্তৰ। এনেকুৱাকৈ কথাৰ উত্তৰ দি গৈ থাকিলে কিবা পাকত থকা পৰি যায় বুলি ফুলমতীয়ে ভৱ খালে। পূজাৰীয়ে ফুলমতীক নিৰ্ভয় দি ক’লে (ইমান সৌন্দৰ্য্যময়ী নাবীক নক’বলগীয়া গুপ্ত কথাও ক’ব পাৰি ; ক’মেই…) :

“আইদেৱী, মই এইবোৰ প্ৰশ্ন কৰাৰ এক বিশেষ অৰ্থ আছে। স্বৰ্গদেও মহাবাজে যোৱা আগত বেকত কৰিলে বোলে, তুমি হেনো দেৱীক সপোনত দেখিলা আৰু দেৱীয়ে হেনো তোমাক আদেশ দিছে স্বৰ্গদেৱক স্পৰ্শ নকৰিবলৈ। স্বৰ্গদেৱে ভাবিছে

তুমি স্বৰ্গদেৱৰ হাতত নিজ দেহা সমৰ্পণ কৰিবলৈ ভৱ খাই এনে কৰিছাঁ। সেয়ে মোক সঁচা কথাটো তোমাৰপৰা উলিয়াবলৈ দিছে। মোৰ আগত নিৰ্ভয়ে সঁচা কথা ক'ব পাৰাঁ। আৰু, স্বৰ্গদেৱে তুমি আগতে মিছা যত্ন বুলি জানিলেও তোমাক ক্ষমা কৰিব। কাৰণ, প্ৰথমতে ভৱ খোৱাটো প্ৰকৃত সত্য নাবীৰে লক্ষণ। সেই কথা মই স্বৰ্গদেৱক বুজাই কৈছোঁ। আৰু, আজি তোমাক দেখি হে বুজিছোঁ মই—কপে-গুণে তোমাৰ মোৰ পোৱা নাবী পৃথিৱীতে বা কিমান? বাক, এতিয়া আইদেৱী, তোমাৰ ইষ্ট দেৱতাক হুঁৱৰি আৰু এই দেৱীৰ মন্দিৰত বহি সঁচা কথা ক'ব লাগে।”

কোনোবা নজনা দেৱতাক স্মৰণ কৰি আৰু সমুখত থকা দেৱীখানলৈ মিনতি কৰি মনে মনে সেৱা কৰিলে ফুলমতীয়ে—যেন বিপদত পৰি কোৱা মিছা কথাৰ কাৰণে, সত্যৰ বন্ধাৰ কাৰণে কোৱা মিছা কথাৰ কাৰণে, তেওঁৰ আই, ভাই-ভনী আৰু গোবীনাথৰ কোনো অপকাৰ নহয়। তাৰ পাচত একেবাৰে সঁচা কথা কোৱা আবেগেৰে ফুলমতীয়ে পূজাবীক কৈ গৈছিল :

“পূজাবীদেউ, আপুনি শুৱনি পুৰুষ। আপোনাৰ মনো নিশ্চয় সিমান শুৱনি আৰু আপুনি আৰাধনা কৰা দেৱীও নিশ্চয় সিমান মহিমাৱয়ী। (সেয়া পূজাবীৰ চকুত আশ্চ-ভংগিৰ উজ্জলতা নহয় জানো?) মোৰ সপোনৰ কথা বজাক মই সবিশেষ ক'ব নোৱাৰিলোঁ। বজালৈ মোৰ ভৱ লাগিল। আপুনি যদি মোক অভয় দিয়ে, মই সকলো কথা আপোনাক খুলি কওঁ।”

ফুলমতীয়ে কথা কওঁতে ফুটি উঠা আৱেগৰ আন্তৰিকতা দেখি পূজাবী মোহিত হ'ল। নিৰ্ভয় দি পূজাবীয়ে ক'লে—“কপে-গুণে তুমি দেৱী সম (তুমিয়েই দেৱী বুলি ক'বৰ মন গৈছে)। তোমাক মই অভয় দি ক'লোঁ—তোমাৰ সকলো বিপদতে মই তোমাক দেৱীৰ নামত বন্ধা কৰিম। তুমি নিঃসন্দেহে মোক সকলো খুলি কোৱাঁ। ইয়াত কোনো গুপ্তচৰ নাই, মোৰ বাহিৰে কোনেও তোমাৰ কথা জ্ঞানে।”

গুপ্তচৰ নাই বুলি পূজাবীয়ে ফুলমতীক বাঞ্ছ-বিকল্প কথা কোৱাবো সুবিধা আছে বুলি বুজাই দিলে, সেই ইংগিত ফুলমতীয়ে মনে মনে মনত ৰাখিলে। তাৰ পাচত ভাই পূজাবীক কৈ গৈছিল :

“পূজাবীদেউ, দোষ হ'লে আপুনি মোক নিজ গুণে সবিশেষ কৰিব।... বজাৰ ঘৰলৈ অহাৰ আগদিনা মই এটা সপোন দেখিলোঁ। তাৰ আগদিনা ৰাতি মই মন্দিৰত নাচিবলৈ আহোঁতে বজাক দেখিছিলোঁ। বজাৰ বাজ-কপে মোক মোহ নিয়াইছিল। আকাশৰ চন্দ্ৰ বিচৰাৰ দৰে ময়ো হয়তো মনে মনে ভাবিছিলোঁ, এই লাক্ষ্য শিৱকপী বজাৰ যদি বান্ধী হ'বলৈকে পালোহেঁতন! মনত বজাৰ কথা আছিলেই হ'বলা। শুৱলৈ গৈও বহুপৰলৈ টোপনি অহা নাছিল। তাৰ পাচত সপোন দেখিলোঁ।.....এইবুলি ফুলমতী বৈ গ'ল—নিজে কোৱা কথাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া লক্ষ্য কৰিবলৈ।

পূজাবীয়ে ক'লে, “কৈ যোৱাঁ। কোনো ভৱ নকৰিবা।”—(এই পুৱৰি কণ্ঠক স্তব অহৰহ শুনি থাকিব পাৰি)।

হুজুৰতীয়ে কৈ গ'ল: “গপোৰ দেখিলোঁ, মোক বজাই মৰম কৰি বজাব বনলৈ অনায়ে। বজাব ঘেৰতুল্য কক্ষত অকলে বজা আৰু কাষত মই বান্ধী আঁঠু লৈ আছোঁ। পূজাবীদেউ কহা কবিত, বজাক সেৱা কৰাৰ ইচ্ছা মোৰ প্ৰৱল হৈ উঠিছিল সপোনতে। সকলো উজাৰি দিবৰ মন গৈছিল স্বৰ্গদেৱক। পিচে স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ বিনে পালেঙীখাটলৈ ঘাবলৈ সাহ নকৰি বৈ বৈ ভাবিছিলোঁ—বজাসকলে ইমান পলম কৰে কিয়? এয়া দেখোন মই জীৱন-বোৱন সকলো বাজ-চৰণত সপি দিবলৈ সাজু হৈ আছোঁ। এনেতে বজাই মোক কাষ চাপি ঘাবলৈ ইংগিত দিছিল। মই স্বৰ্গস্থ পোৱা যেন পাইছিলোঁ। স্বৰ্গদেৱৰ নিচেই কাষ গৈ পাওঁতেই হঠাতে যেন স্বৰ্গদেৱ আৰু মোৰ মাজত আৱিৰ্ভাৱ হ'ল এক বিৰাট ভয়া লগা বৃত্তি। কৃষ্ণবৰ্ণ, মেহিহান জিভা, বিবসনা, নবমুণ্ডৰ মালা পিন্ধা, হাতত খঙা লৈ এই শক্তি আৱিৰ্ভাৱ হোৱাৰ লগে লগে স্বৰ্গদেও আৰু মই দুয়ো দুফালে ছিটিকি পৰিলোঁ (হে প্ৰভু, কালী দেৱীৰ বৰ্ণনা ঠিক হৈছে নে বাক? ভালকৈ নাজানো; মোক ক্ষেমিবা)। তাৰ পাচত জ্ঞান পাই দেখোঁ, সেই শক্তি তেতিয়াও বৈ আছে—ভয় লগা চকুৰে মোলৈ চাই। খন্তেক পাচতে সেই দেৱীয়ে মোক ক'লে—‘মই কালী, ওহঁতৰ দেশত কামাখ্যা ৰূপত মোৰ বাস, (ঠিকেই কৈছোঁ নে বাক?) এই বজা মোৰ পৰম ভক্ত। আৰু পূৰ্বজন্মৰ পাপত পাপীণী তই। সেই পাপ খণ্ডন হোৱাৰ আগতে বজাই যদি তোক উপভোগ কৰে, তেন্তে বজাৰ বাজা ঘাব আৰু আন বহুত অমঙ্গল হ'ব। মোৰপৰা পুনৰ আদেশ নোপোৱা পৰ্য্যন্ত তই মোৰ ভক্ত বজাৰ আগত নচাৰ বাহিৰে তাক স্পৰ্শ পৰ্য্যন্ত নকৰিবি। কৰিলে তইত দুইটাৰে জীৱন শেষ।’ ভয়ত মই ধকমকটৈ লাৰ পালোঁ। বাতি পুৱালত ভাবিলোঁ, মনটোৱে বজাৰ কথা ভাবি আছিল কাৰণে ভগৱানে বোধকৰোঁ সপোন দেখুৱাই মোক তেনে চিন্তা নকৰিবলৈ উপদেশ দিলে। কিন্তু পূজাবীদেউ, কোনো দিন মই কালী গোসানী দেখা নাই। এতিয়া যি গোসানীৰ বৰ্ণনা দিলোঁ সেয়া মই সপোনত দেখা ৰূপ। কালী গোসানী দেখিবলৈ ডেনেকুৱা হয় নে নহয় মই নাজানো। কথাখিনিও অৱিকল মই কোৱাৰি কৈছিল। পিচে ইমানখিনি কথা মই স্বৰ্গদেৱক কওঁ কেনেকৈ? যাৰকেই বা কাটকেই, এতিয়া আপোনাক খুলি ক'বলৈ পাই মই শান্তি পাইছোঁ। ইমানখিনি ক'লোঁ যেতিয়া এই কথাও কওঁ যে স্বৰ্গদেৱৰ দেহৰ পৰণৰ কাৰণে মোৰ গোটেই দেহে কান্দি আছে। কেৱল গোসানীৰ ভয়ত মই সাহ কৰা নাই। গোসানীয়ে কোৱাৰ পাচত মই মনে মনে গোসানীক সেৱা কৰি সপোনতে কৈছিলোঁ—‘মোৰ আই, পিতা বা পূৰ্বপুৰুষৰ কি ধৰ্ম আছিল নাজানো; কিন্তু আজিৰপৰা হে দেৱী। মই তোমাৰ সেৱিকা। তাৰ পাচতে গোসানী অন্তৰ্ধান হৈছিল। ১০০ গ'ল কথা শুচিল। হুপবীয়ালৈ মই সপোনৰ কথা পাছবা যেনেই। কিন্তু বজাৰবীয়া মাহত মই যেতিয়া মোক লৈ আহিলগৈ, তেতিয়া মোটেই সপোনটো মোৰ আকৌ মনত পৰিল আৰু বজাৰ ওচৰ পোৱাৰ লগে লগে মই দেখিলোঁ—বজাৰ আগতে সেই কালী দেৱী এখন হা লৈ থিয় হৈ আছে। ভয়ত কঁপি কঁপি কান্দি দিছিলোঁ মই, আৰু

সাহ কবি সিয়ানখিনি পাৰিলে। সিয়ানখিনি বজাক কৈছিলো। বজাই আজিলৈকে য়োক স্পৰ্শ কৰা নাই, কিন্তু নাচিবলৈ বজাৰ ওচৰলৈ গ'লেই বহি সেই গোসানীক দেখে। যোৱা বাতি সপোনত গোসানী আহি য়োক কৈছে, 'তোৰ যোগেদিয়েই বহি য়োৰ ঘৰ এই দেশত প্ৰচাৰ কৰিব। য়োৰ শুভ বজাৰ পুৰোহিতকো বহি ক'ব। কিন্তু সাদৰ্থান, বজাৰ স্পৰ্শ লাগিলেই ছুয়োটা নবকলৈ বাৰি।' কৈয়েই গোসানী নোহোৱা হ'ল। ভয়তে বহি গোটেই বাতি ছুটিলে। এতিয়া আপুনি বাতি পঠিয়াওঁতে অলপ ভাৱ পালে; ভাবিলে—গোসানীয়ে নিশ্চয় আপোনাকো কৈ গৈছে। সেয়ে শুনিয়েই লবালবিকৈ আহিছে। পূজাবীঘেউ, যি কবিবলৈ কৰ তাকে কৰিব। য়োক আপোনাৰ দাসী বুলি ভাবক। কিন্তু স্বৰ্গদেৱৰ হাতে কোনো হানি-বিধিনি নহয় তাৰ কাৰণে বহি কি কৰা উচিত উপদেশ দিয়ক। স্বৰ্গদেৱ হ'লে বহি বনিবলৈও সাজু।" এইবুলি ফুলমতীয়ে পূজাবীৰ আগত দীঘল যি পৰি কান্ধিছিল। সেইদৰে পৰিকল্পিত অসংবতভাৱে দীঘল যি পৰি সেৱা কৰোঁতে জাহ্নলৈকে নিৰাবৰণ ভৰি, বিবসন পৃষ্ঠভাগ আৰু বাকী সাজপাৰৰ ওপৰত ওলাই পৰা দেহ-বেথাৰ মনিয়ে পূজাবীক কিছুক্ষণ মোহিত কৰি ৰাখিছিল। সেৱা কৰাবণৰা উঠোঁতেও ফুলমতীয়ে ছলতে থেঙুৱা দৈহিক ৰূপে পূজাবীক মগন কৰিছিল। এই সুন্দৰী দেৱী যদি য়োৰ 'দাসী' হয়, য়োৰ কথা মতে চলে—যদি বহি এওঁক বজাৰণৰা অভয় দিব পাৰে।—পূজাবীয়ে হয়তো ভাবি চালে। একেবাৰে অনাজ্ঞাত কুহুম। ফুলমতীৰ আন্তৰিকতাক বিশ্বাস কৰিলে পূজাবীয়ে। ভাবি-চিন্তি ক'লে—

"আইদেৱী, তুমি নিশ্চিন্তে থাক। তোমাৰ সপোন লভ্য। একে সপোনকে য়য়ো কালি দেখিছোঁ। তুমি স্বৰ্গদেৱক ছুব পাৰা, আম লকলো সন্তোষ কৰিবলৈ স্বৰ্গদেৱক দিব পাৰা। কিন্তু সহবাস নিষিদ্ধ—অন্ততঃ এক বৰ্ষ কাল। এই কথা আজি বহি স্বৰ্গদেৱকো ক'বগৈ। কিন্তু তুমি তোমাৰ পাশ কালণৰ কাৰণে প্ৰতিদিনে বনিবলৈ আহিব লাগিব। যেতিয়াই দেৱীয়ে আহি তোমাৰ আগত থিয় নহৈ তোমাৰ মাজত অধিষ্ঠান কৰিবহি, তেতিয়াই আৰি তোমাক পূজি তোমাৰ মাজেদি দেৱীৰ বৰ লাভ কৰি বজাক বহুদিনলৈ বিশদমুক্ত কৰিব পাৰিম।"

"কিন্তু পূজাবীঘেউ, বহি এইবোৰ কৈছে। বুলি জানিলে মিছাকৈ কৈছে। বুলি ভাবি বজাই যদি য়োক ছোৱ কৰে? য়োৰ বৰ ভয় লাগিছে পূজাবীঘেউ, সেয়ে আপোনাকে সুধিছোঁ। তেতিয়া হ'লে যে এই অভাগিনীৰ দোষতে বজাৰ অপকাৰ হ'ব।"

"তোমাৰ কোনো চিন্তা নাই আইদেৱী। বহি বজাক ক'ব, য়য়ো সপোন দেখাৰ কথা। তোমাক বহি দেৱীৰ কাৰ্য্যৰ কাৰণে বিশদমুক্ত কৰি ৰাখিম। তুমি মাজ য়োৰ কথা মতে চলিবা।" (পূজাবীয়ে চক্ৰান্ত কৰিও বচাব পাবে নেকি য়োক?—ফুলমতীয়ে ভাবিলে।) শেষত ফুলমতীয়ে পূজাবীক বিশ্বাস জন্মাবলৈ বুদ্ধি কৰি কৈছিল, "বহি নিজকে অৰ্পণ কৰিলো আপোনাৰ ওচৰত, আপোনাৰ পৰামৰ্শ মতে

কাম কৰিব বুলি শপত খালে। কেৱল স্বৰ্গদেৱৰ বাবে কোনো অপকাৰ নহয়, তাৰে যেম চায়।”

এইদৰে পূজাৰীৰ জগত কথা কওঁতে ফুলমতীয়ে মৰোঁ-জীওঁকৈ কথাব কয়টি যবাহি মাৰিছিল। হ’লে কিবা হওক, নহ’লে বজাৰ চাউভাঙৰ হাততে মৃত্যু আহিব ল’ব। কিন্তু চেটাব কল ফলিল, পূজাৰীয়ে তেওঁক বিশ্বাস কৰিলে; আৰু হয়তো সেৱা কৰোঁতে পূজাৰীক ছল কৰি ধেখুউৱা দেহৰ বিভিন্ন অংশই পূজাৰীৰ মনত কাম কৰিলে। তাৰ পিচ-দিনাই বজাই ফুলমতীক কৈছিল—“দেব’ লিগিৰী, তোৰ কথা সঁচা। পূজাৰীয়েও তোৰ নিচিনা সপোন দেখিছে। দেৱীয়ে সপোনত পূজাৰীক কৈছে, দেৱীৰ পূজা প্ৰচাৰৰ কাৰণে তই ৰাজ-ঘৰত ৰাজ-বাণী হৈ থকা বিশেষ স্বৰকাৰ। তোক মই বাণী কৰিব লিগিৰী। বাইলু আৰু আন আন পূজাৰী আদিয়েও তোক মূলক্ষণ বুলি মত দিছে।” সেইদিনা ইমান এক কৃতকাৰ্য্যতাৰ আনন্দৰ হেঁচাত ফুলমতী ভাগৰি পৰিছিল। সেইনিশা ফুলমতীৰ বাতি সঁচা-সঁচি টোপনি আহিব খুজিছিল।

সেই কৃতকাৰ্য্যতাৰ পিচত হে ফুলমতীয়ে ভাবিবলৈ আহৰি পাইছিল যে বজাৰ ঘৰৰ মানুহ গৈ তাইক ধৰি অনাৰ পিচৰপৰা এই ১০।১১ দিনে তাই তাইৰ আয়েক-ককায়েক আদি কোনো আপোন মানুহৰ মুখকে দেখা নাই। এই ১০।১১ দিনে একেবাৰে অপৰিচিত শক্তিশালী এক বজাৰ বিকছে নিজক বন্ধাৰ কাৰণে তাই অকলমে কেৱল বুদ্ধিৰে যুঁজি থকা কথাটো ভাবিয়েই তাইৰ ভয় লাগি গৈছিল। এনেকুৱা এটা কথা কেতিয়াবা সম্ভৱ হ’ব পাৰে বুলি ভাবিবলৈও তাইৰ ভয় লাগিছিল। আয়েকে সদায় কোৱা কথাষাৰ তাইৰ মনত পৰিছিল—‘বুদ্ধিৰে জগত জিনিব পাৰি।’ এই কেইদিন ৰাজ-ভৱনত থাকিয়েই তাই বুদ্ধি উঠিছিল, বজাই কথা কওঁতে নিজ বিচাৰ-বুদ্ধিৰে নকয়—ধৰ্মগুৰু আৰু পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ সিদ্ধান্তকে বজাই থকত কৰে মাত্ৰ। বজা এটা বিশেষ ধৰণৰ পুতলা; কথা ক’বলৈ ক’লে কয়। এনেকুৱা এটা বজাক শুচাই বাইজে নিজৰ বিচাৰ-বুদ্ধিৰে ভাল বজা এজন পাতিব নোৱাৰে নে? বা, এনেকুৱা নাশত মাত্ৰ বজা হৈ থকা বজাৰ সলনি পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ দৰে বাইজৰে বিজ্ঞ মানুহ কিছুমান গোটখাই ৰাজ্য শাসন কৰিব নোৱাৰে জানো? আমাৰ বাইজে দেখোন কিবা এটা বিচাৰ বা কিবা এটা সিদ্ধান্ত ল’বলগীয়া হ’লে বৰযুৰীয়া জ্ঞানীকিজন একেলগ হৈ আলোচনা কৰে। গাঁৱত যেনেকৈ জ্ঞানীসকল বহি আলচ কৰি গাঁৱৰ হিতৰ অৰ্থে কাম কৰে, সেইদৰে দেশ এখনো চলিব নোৱাৰে কিয়? আমাৰ মানুহে দেখোন কয়, এজনৰ মূৰে কবা বিচাৰতকৈ কেবাজনেও আলচ কৰি কবা বিচাৰ বেছি ভাল হয়। তেন্তে দেশ বা ৰাজ্যৰ ক্ষেত্ৰতো বাইজে ডাকে নকৰে কিয়? সেয়ে যদি হ’লহেঁতেন, তেন্তে আজি তাইক আনি কেতিয়াও এইদৰে এজন বজাৰ হু-অভিপ্ৰায় চৰিতাৰ্থৰ কাৰণে বন্ধনী কৰি নথ’লেহিহেঁতেন। এখন বাইজ বহি বিচাৰ কৰিলে আজি এই বজাৰ মূৰ কটা গ’লহেঁতেন। পাট-পাডক ফুলমতীয়ে ভাবি গৈছিল, কিন্তু জনা নাছিল যে লসাকতাত্মিক চৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ প্ৰথম

চিন্তা কৰা পৃথিৱীৰ এমুঠি মানুহৰ মাজত ফুলমতীয়েও মনৰ সেই দুৰ্বল মুহূৰ্ত্ততে নিজ ঠাই অধিকাৰ কৰি লৈছিল।

পূজাৰীক জয় কৰাৰ কৃতকাৰ্য্যতাৰ পাচত ফুলমতীয়ে সুবিধা বিচাৰি আছিল— কেনেকৈ আয়েক আৰু ককায়েক আৰু গোবীনাথক তাই লগ পাব পাৰে। এদিন বজাৰ আগত নাচি নাচি তাই লাও পানী ঢালি দিওঁতে বজাই বৰ ভাল পাই ফুলমতীক কৈছিল,—

“তই বৰ সুন্দৰী, লিগিৰী। নামটো ঠিক হৈছে। তই ফুলেই। মই বৰ খুচি। তোক কি লাগে ক।”

ফুলমতীৰ সুবিধা ওলাল। লাহেকৈ স্বৰ্গদেৱক সেৱা কৰি তাই কৈছিল,

“স্বৰ্গদেৱে অমুখতি দিছে যেতিয়া কণ্ড।”

“ক ক। কি লাগে ক। ভয় নকৰিবি। তোক মই দিয়। পূজাৰীয়ে কৈছে— তোৰ মাত ঘেৰী ভগৱতী লভিছে, তোক মই কুঁৱৰী কৰিম। ক।”

“স্বৰ্গদেও, অহা দিনাৰেপৰা আঠ, ককাই, ভনী আৰু আন লখছীয়া মানুহৰ মুখ দেখা নাই। আমি সাধাৰণ জীৱ, আপোন মানুহক চাবৰ মন যায় …..”

স্বৰ্গদেৱে তৎক্ষণাৎ লিগিৰী এজনী মাতি আদেশ দিছিল, ফুলমতীৰ মাতৃ, ভাতৃ আৰু কোনোবা আপোন ককায়েকজনক আনি লগ পাবলৈ দিবলৈ।

ফুলমতীৰ মাক আহিছিল, ককায়েক হৰি আহিছিল। কিঙ্ক ‘আপোন-ককায়েক’ গোবীনাথ? সেইদিনা লিগিৰী-টোলৰ দাঁতিত বাহি বহি ফুলমতীয়ে মাক আৰু ককায়েকৰ লগত বহুত পৰ কথা পাতিছিল। ফুলমতীক অনাৰ দিনাই তিনি পৰমান বেজিৰ পিচতে গোবীনাথ আহি এই কথা শুনি বোলে পাগলৰ নিচিনা হৈছিল। তাৰ পাচত হৰি আৰু ফুলমতীৰ মাকৰ সৈতে যত্নপা কৰিছিল কি কৰা যায়। গোবীনাথে বোলে ঠিক কৰিছিল, ডা-ডাঙৰীয়াই সৰু মানুহক সহায় নকৰে, গতিকে যোৱামৰীয়া মহন্তসকল আৰু শ্ৰবণৰ লগ লৈ এই ৰাজবংশ থানবান কৰি ফুলমতীক উদ্ধাৰ কৰিব পৰা হ’ব। তাৰ আগতে ফুলমতীক কিবা প্ৰকাৰে দেখা কৰাৰ চেষ্টা কৰিবলৈ, আৰু পাৰিলে উদ্ধাৰ কৰিবলৈ সি বলিয়াৰ দৰে নগৰৰ ফালেই আহিছিল। তাৰ পিচতপৰা তাৰ আৰু কোনো খবৰ পোৱা নাই। ফুলমতীৰ বুকুখন চিৰি কৰি গৈছিল। সেইদিনা আৰু তাৰ পাচতো কেবাদিনো তাই ককায়েকৰ সৈতে, মাকৰ সৈতে বহুত কথা পাতিছিল। তাই কৈছিল, গোবীনাথক লগ পালে যেন ককায়েকে কয় যে তাই এতিয়াও সত্যী হৈ গোবীনাথৰ কাৰণেই বৈ আছে। আৰু যেন কয়—বুড়িৰে উদ্ধাৰৰ চেষ্টা কৰিবলৈ। সি যেন খঙত আহি কিবা এটা কৰি চাউঙাঙৰ হাতত নপৰেহি।

ককায়েকৰ লগত তাই যোৱামৰীয়াৰ বিষয়ে বহুত আলচ কৰিছিল। যোৱামৰীয়াৰ গুৰু গোপাল আতাৰ পত্নী কলিতা জাতিৰ। গতিকে ফুলমতীহঁতেও কলিতা যেতিয়া এটা জাতিগত সম্পৰ্ক আছে। তাৰ উপৰি যোৱামৰীয়াসকলে বজাৰ অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে যুঁজি আহিছে। কালসংহতিৰ সজলৰৰ ভিতৰত দিহিং আৰু

মায়ানবা সত্ৰৰ প্ৰতিপত্তি অতুল। ব্ৰাহ্মণ-কলিতাবেশৰা আবৃত্ত কৰি য়বাণ-
কৈৱৰ্ত্তলৈকে সকলোকে সমান শিষ্টৰ অধিকাৰ দি শ্ৰীশংকৰৰ সায়্যবাহী যনোভাৱকে
প্ৰচাৰ কৰাৰ কলত ডা-ডাঙৰীয়া আৰু ভেমত গুৰুদাসকলৰ বাহিৰে সাধাৰণ প্ৰজাই
এই সত্ৰসকলৰ শিষ্টৰ প্ৰেৰণ কৰিছিল। সাধাৰণ প্ৰজাৰ এনে সংগঠন আৰু প্ৰতিপত্তি
অৱস্থে বৰ-বাহুহসকলে ভাল পোৱা নাছিল; সেয়ে হোৱাই-নোহোৱাই এওঁলোকৰ
বিপক্ষে বজাক কৈছিলগৈ। সেই কাৰণে এই সায়্যবাহী বৈষ্ণৱসকল বাজবোষত
পৰিছিল। মুকুন্দ গোসাঁয়ে বিধি এৰি নাহত ধৰা কাৰণে তেওঁক বধ কৰা হয়।
বংশী গোপালদেৱ হাবিয়ে হাবিয়ে বজাব ভয়ত পলাই ফুৰিছিল। খেউ গোপালৰ
ধৰ্মপুত্ৰ মিল্লদেৱ গোসাঁইক আনৰ কথা শুনি বজাই বধ কৰালে। কৃষ্ণানন্দ মোৱামৰীয়া
গোসাঁইৰ শিষ্ট লাহু বৰপাত্ৰ, শুইমেলা সোলা বৰগোহাঁই, এজন নেওগ ফুকন আৰু
এজন য়বাণ বিদ্বানক ঘোঁৰাত তুলি ঘোঁৰা চেকুৰাবলৈ দি সমুখত ভিত্তিৰ সমানে
হেং-দান পাতি বাধি বজাই শিৰশ্ছেদ কৰায়; কাৰণ তেওঁলোকে কৈছিল যে শুকৰ
আগত ধৌৱা এই য়ব অধৰমী বজাব আগত ধৌৱাৰ মোৱাৰি। চুবুৰী ভগ্ন
বজাই বেজুৰলৈৰ ঘৰৰ ডাঙাৰী বৰুৱাৰ লগৰীয়া কথাত চতুৰ্ধ সায়্যামৰীয়া গোসাঁই
নিত্যানন্দদেৱক চাওড়াং বৰুৱাৰ খাণ্ডাধাৰীৰ হতুৱাই কুণ্ডীবাণিত বধ কৰায়। তাৰ
পাচত হে বজাধৰৰ অত্যাচাৰত অসহ হৈ সাধাৰণ প্ৰজা সায়্যামৰীয়াসকলে কাথপাৰত
গোটখাই কক বান্ধিলে—“হাবি যাওঁ মৰি যাওঁ, শুকৰ গুণ শুজি যাওঁ।”

এই সকলোবোৰ কথা ফুলমতীয়ে জানে। সেয়ে সায়্যামৰা মহন্তৰ তালৈকে তাইক
মৌৰীনাথৰ লগত পঠোৱাৰ কথা মাকে-ককায়েকে ভাবিছিল—বজাৰ হাতত পৰাৰ
আগতে। কিন্তু সেই বুজি কামত লগাবলৈ সময় নাপালে। এতিয়া ফুলমতীয়ে
ককায়েকক আলোঙে আলোঙে বুজাই ক’লে—সায়্যামৰাৰ লগত বাজধানী আক্ৰমণৰ
সকলো আয়োজন কৰিবলৈ। ফুলমতীয়ে ভিতৰবৰপৰা সকলো থৰৰ দি থাকিব।
কিন্তু, ফুলমতীৰ দৰে সকলোৱেই বিপদত পৰিছিল জানো? সকলোৰে জানো
ফুলমতীৰ কথা শুনাৰ অৱস্থা আছিল?

ইপিনে বাজকাৰেডত ফুলমতীৰ উপাহ ল’ব নোৱাৰা যেন লাগিছিল। সদায়
একেটা ভয় : আজি হয়তো বজাৰ হাতৰপৰা এৰাই আহিব নোৱাৰিব। ইতিমধ্যে
চুয়াহ উকলি যোৱাত বজাই ফুলমতীক কাষলৈ আহিবলৈ দিছিল, য়ব চালি দিবলৈ
দিছিল, ভৰি-হাত পিটিকি দিবলৈ দিছিল। হয়তো ঘেৰী লজা ছোৱালী বুলি
ভয়তে স্বৰ্গদেৱে তাইক আনবোৰ লিগিৰীৰ দৰে গা পিটিকিবলৈ আদেশ দিয়া
নাছিল। কিন্তু কেতিয়াবা কেতিয়াবা বজাৰ কিছুমান উৎপাতে ফুলমতীক বলিয়া
কৰি দিছিল। তাই সদায় চেঁচা কৰিছিল, নাচি নাচি বজাক লাওপানী চালি দি
সময় অতিবাহিত কৰিবলৈ। নাচোঁতে নাচোঁতে বেচৰীৰ ভৰি উথলি গৈছিল। এই
নাচোনৰ যেন শেষ নাই, এই অত্যাচাৰৰ যেন শেষ নাই। ফুলমতী ভাগবি
পৰিছিল।

সেই সময়তে ফুলমতীয়ে মনৰ বুজ ল’লে বজাৰ ধাই-মাকৰ। ধাই-মাকে নিবিচাবে

ফুলমতী বাণী হোৱাটো। বৰকুঁৱৰীয়ে তো নিবিচাৰেই। ইপিনে বজাৰ আকৰ্ষণ দিনে দিনে বাঢ়ি যোৱাটোও দুয়ো চাই আছিল। এদিন পুৱা মন্দিৰলৈ যাওঁতে পূজাৰীক ফুলমতীয়ে ক'লে, “পূজাৰীদেউ, কেদিনমান নগৰবপৰা আঁতৰি থাকিবৰ মন গৈছে—য'ত আপুনি অকলে গৈ মোক দেৱী পূজাৰ মাহাত্ম্য বুজাব পাৰে। মোৰ আইৰ ঘৰলৈকে যাব নোৱাৰো নে?” পূজাৰীয়ে কৈছিল, মাকৰ ঘৰলৈ যোৱাটোত বজাই মত নিদিব। গতিকে . গতিকে পূজাৰীয়ে কিবা এটা বুদ্ধি কৰি চাব বাক।

বজাৰ ধাই-মাক আৰু বৰকুঁৱৰীক ফুলমতীয়ে ক'লে : “বজাৰ ঘৰৰ কথা-বাতা ম' একো নাকানো, মই মহামুৰ্খ। সেয়ে পদে পদে স্বৰ্গদেও আৰু আপোনা সৰ্বাৰো জগৰ লগাওঁ। কিছুদিন নগৰৰ ওচৰতে আঁতৰি ক'ৰবাত থাকিব পৰা হ'লে বজাঘৰৰ নীতি-নিয়ম শিকি লৈ আকৌ আপোনা সৰব মেৱা কৰিবলৈ আহিলোহেঁতেন।” ধাই-মাক আৰু বৰকুঁৱৰীয়ে তালৈই পালে। এদিন নগৰত কৰ শোধাবলৈ আহিছিল নগৰবপৰা ৬ মাইল দূৰৰ জয়খামদাং খাতৰ ঘৰগিৰী ৰাজখোৱা। বয়সস্থ লোক, বিশ্বাসী মানুহ। ধাই-মাকে তালৈকে ফুলমতীক পঠোৱা ঠিক হ'ব ভাবি বজাক জনাওে। প্ৰথমে বজাই আপত্তিকে কৰিছিল। বৰকুঁৱৰীৰ কথাতো হুতুনেই। কয়, হিংসাত আঁতৰাই পঠাব খোজা বুলি। ঠিক সেই সময়তে পূজাৰীয়েও আহি বজাক কলে‘হি, ফুলমতীৰ পাপ খণ্ডনৰ কাৰণে কিছুদিন দূৰত থকা প্ৰয়োজন। দুবল বজা, শেহান্তৰত উপায় নাপাই ধাইমাকক লগত দি ফুলমতীক জয়খামদাঙৰ ঘৰগিৰী ৰাজখোৱাৰ ঘৰলৈ পঠিয়াই দিলে। তাত গৈ ফুলমতীয়ে কেদিনমান উশাহ লৈছিল। মাক আৰু ককায়েকো ঘনাই আহিছিল। কিন্তু চোৰাংচোৱা আৰু পালি-পতৰীয়াৰ উৎপাতত ছুটা কথা পতাৰো স্ৰচল নাই। আনকি পূজাৰীয়েও মন্দিৰত ছুটা খোলা কথা ক'বলৈ ভয় কৰা হ'ল। সাদিনে-দহদিনে বজায়ো হঠাৎ আহি উৎপাত আৰম্ভ কৰেহি। কতদিন ভাবিলে ফুলমতীয়ে, গোৰীনাথ তাতে ওলাবহি বুলি। কিন্তু গোৰীনাথৰ ছাঁটোও বেচেৰীয়ে দেখা নাপালে। চোৰাংচোৱাৰ উৎপাতত কথা পাতিব নোৱাৰা হোৱাত মাকহঁতক আহিব নালাগে বুলিয়েই কৈ দিলে। তেতিয়াও ককায়েক আহি সদায় আকাৰে-ইংগিতে কয় : “এটা ডাঙৰ বিক্ৰোহ কৰি বজাক ভঙাৰে ঠিক কৰা হৈছে, মোৱামৰীয়াৰ সৈতে লাগি। তই মাত্ৰ বজাৰ মন যোগাৰ ভিতৰুৱা কথা লৈ থাকিবি। ..গোৰীনাথৰ কোনো খবৰ পোৱা নাই।”...

দিনবোৰ যাবলৈ ধৰিলে আশাৰ গুণ টানি। প্ৰায় তিনি মাহৰ মূৰত হঠাৎ এদিন বজাই ফুলমতীক নগৰলৈ লৈ আহিল আৰু নগৰত আহিয়েই ফুলমতীয়ে শুনিলে, বেচেৰী বোলে এতিয়া সৰুকুঁৱৰী, বজাৰ সৰুকুঁৱৰী। চিৰিংকৈ বুকুখন বাজি উঠিল ফুলমতীৰ। এই কথা গোৰীনাথে শুনিলে হয়তো ভাবিব, তাক মই প্ৰতাৰণা কৰা বুলি। নাই, এনেকৈ পলম কৰি থাকিলে নহ'ব। এতিয়া তাই সদায় ককায়েক আৰু মাকক লগ পোৱা প্ৰয়োজন, যাতে ডাঁবৰ বাতৰি ডাঁবে অনা-নিয়া কৰিব পাৰে। আহিয়েই নাচি নাচি এদিন তাই বজাৰ আগত কান্দি দিলে।

বজাই সৰুৰূপীৰ শোকৰ কাৰণ সোধাত ফুলমতীয়ে ক'লে : “আইক সদায় চাবৰ মন যায় ; কিন্তু ইমান দূৰত থাকে যে সদায় আহিবও নোৱাৰে। আজি আই অহা নাই। সেয়ে মনটো বেয়া লাগি কান্দিছোঁ। স্বৰ্গদেও, অপৰাধ হয় যদি কমা কৰিব অভাগিনীক, অই আৰু ককাইটোক নগৰৰ ওচৰতে ক'ৰবাত থাকিবলৈ দিব নোৱাৰি নে ? ওচৰৰে কালুগাঁৱত আমাৰ লগা-ভগা মাহুহ আছে অৱশ্যে।” সেই দিনাই বজাৰ আদেশ গ'ল—এসপ্তাহৰ ভিতৰতে নতুনকৈ বৰ-বাৰী কৰি ফুলমতীৰ গোটেই ঘৰখন কালুগাঁৱলৈ তুলি আনিব লাগে। বজাই সেই আদেশ দিয়াৰ পাচত ফুলমতীয়ে বজাক প্ৰাণ ভৰি নাচি নাচি মদ খুৱালে, বজাৰ গুণ বখানিলে।

আজি এমাহ হ'ল ফুলমতী ‘সৰুৰূপী’ হোৱা। সৰুৰূপী হৈ ফুলমতীয়ে বজাক খাটিলে—ৰাজবংশৰ কথা, বজাৰ ধৰ্মৰ কথা, ৰাজকাৰেঙৰ বিশেষ বিশেষ কথা আদি জনাব তেওঁৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে। ফুলমতীৰ আগ্ৰহ দেখি বজাই বৰ ভাল পালে। লিগিৰীহঁতক মাতি আনি ক'লে, ৰাজকাৰেঙৰ ধন-ভঁৰাল, চাংমাইশাল, আদি সকলো মিহঁতে লগত লৈ গৈ ফুলমতীক দেখুৱাব লাগিব—যেতিয়াই ফুলমতী যাব খোজে। ৰাজপ্ৰাসাদৰ বিভিন্ন ঠাইত থকা ডাঙৰীয়াসকলক সৰুৰূপীৰ এই ভ্ৰমণৰ বিষয়ে ক'বলৈ বৰবৰুৱাক জনাই দিলে। পূজাৰীক মাতি আনি জনালে, এতি পুৱাতে স্বৰ্গদেওসকলৰ আদিবেপৰা আৰম্ভ কৰি দেৱী-পূজালৈকে সকলো সৰুৰূপীক শিকাব লাগে। ৰাজকাৰেং আৰু পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সকলোৱেই বুজিলে—সৰুৰূপী অনতিপলমে বৰৰূপী হওঁ হওঁ।

কিন্তু ফুলমতীয়ে আজি সাতদিনৰ আগতে বজাৰ মুখৰপৰা ঘিটো কথা শুনিছে, সেই কথাই তেওঁৰ গোটেই ভৱিষ্যৎ জীৱনৰ পৰিকল্পনা চকুৰ আগত ফটফটীয়াকৈ দাঙি ধৰিলে। সাতদিনৰ পিচত এই দেৱী মন্দিৰত বহি, পূজাৰীক আগত ৰাখি আজি ফুলমতী হৈ পৰিছে সংযত, ‘দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ, সহজ ফুলেশ্বৰী’ ৰূপী। আজি সাতদিনৰ আগতে বজাই দিয়া এই নতুন নামটো, ‘ফুলেশ্বৰী’ নামটো, আজি পুৱা মনে মনে গ্ৰহণ কৰিলে ফুলমতীয়ে। মৃত্যুক আঁকোৱালি লোৱা ভাল নে জীয়াই থাকি প্ৰতিশোধ লোৱা ভাল ?—এই প্ৰশ্নৰ সম্বন্ধান আজি সাতদিনৰ মূৰত ফুলেশ্বৰীয়ে পালে। ‘মৰিব নোৱাৰি জীয়াই থাকিব লাগিব। ফুলমতী মই অকলে নহয়। ঘৰে ঘৰে আছে ফুলমতী। ঘৰে ঘৰে উপজিব ফুলমতী। ক্ষমতাপ্ৰাপ্ত অৰ্কমণ্য পুৰুষৰ হাতত জাহ যাবলৈ বৈ আছে সেইবোৰ ফুলমতী। মিহঁতক ৰক্ষা কৰিব লাগিব। এই ডা-ডাঙৰীয়া, এই বৰ বৰ মাহুহবোৰৰ ভেম আৰু সাজ-পাৰৰ আঁৰত লুকাই থকা কাপুৰ্য, ভীক, স্বাৰ্থপন, লীচ-বুলি-মাহুহক-ঘিণোৱা বৰবৰতাৰ অৱলান আনিব লাগিব।’ সাতদিনৰ পিচত আজি ফুলমতীয়ে প্ৰচলিত ৰাজ-ব্যৱস্থা আৰু বৰ বৰ বিষয়াৰ শাসন-ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে মনে মনে বিদ্ৰোহ বোধনা কৰিলে। সেই হিৰু সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ পাচত আজি ফুলমতী সহজ আৰু শান্ত। উদ্বেজিত হ'লে নহ'ব ; এজনী নাবীয়ে, এজনী সাধাৰণ ছোৱালীয়ে এক ৰাজতন্ত্ৰৰ বিৰুদ্ধে বুজিৰে বুজিব লাগিব, ইহি ইহি বুকুত শেল বহুৱাব লাগিব—ইহি ইহি

বজাই বৃত্তান্তগুণ আদেশ দিয়াৰ দৰে—ইহি ইহি কাপুৰ ডাঙৰীয়াবোৰে সেই অন্তায় বৃত্তান্তগুণ উপভোগ কৰাৰ দৰে, ইহি ইহি শ শ নাবীৰ সতীৰ্ব বাজশক্তিয়ে হৰণ কৰাৰ দৰে।

আজি মাজ সাতদিনৰ আগৰ কথা। সন্ধ্যা পৰ। লাওপানীৰ বাগীত স্বৰ্গদেও কাতৰ। মুখেদি বলকি গৈছে কেনেকৈ ফুলমতীক ‘ফুলেশ্বৰী’ নাম দিছে, কেনেকৈ ফুলেশ্বৰীক বৰকুঁৱৰী পাতিব, কেনেকৈ ফুলেশ্বৰীৰ কাৰণে ডেওৰ জীৱন সাৰ্থক হ’ব,—ইত্যাদি। মদ ঢালি দি ফুলমতীয়ে এবাৰ মাজতে সুধিলে, “বৰকুঁৱৰী আইদেউক দেখোন দেখা নাই।” বজাই ইহি ইহি কৈছিল, “সেই বৰকুঁৱৰী আক নাই। মৰিল। এতিয়া তয়ে বৰকুঁৱৰী।”

“কেনেকৈ মৰিল?” ফুলমতীয়ে আচৰিত হৈ সুধিছিল।

“হা: হা: হা:, কেনেকৈ? শুন, বজাৰ অদৰকাৰী মাছুহ বজাৰ আদেশত মৰে, হা: হা: হা:—” বজাই কৈ কৈ ইহিছিল।

“কিয় মাৰি পেলালে বৰকুঁৱৰীক?” ঠক খাই ফুলমতীয়ে সুধিছিল।

বজাই ইহি ইহি কৈছিল, “তই সৰু ছোৱালী, সেইবোৰ এতিয়াই ছুজ। তোক বৰকুঁৱৰী পাতে। যদি, বৰকুঁৱৰী বয়স্কান্তি ক’লৈ যাব? কুঁৱৰীতো আক আকো লিগিৰী হ’ব নোৱাৰে। আনে লৈ গ’লেও বজা-ঘৰৰ মান নাথাকে। তেন্তে কি কৰিব।”

ফুলমতী শুক হৈ ৰৈ আছিল। আন যি কোনো নতুন বৰকুঁৱৰী হোৱা হ’লে নিজৰ ভাগ্যৰ কথা মনত পৰিলহেঁতেন আক বজাৰপৰা কথা আদায় কৰি ল’লেহেঁতেন তেওঁকো যাতে সেইদৰে মাৰি নেপেলায়। কিন্তু ফুলমতীৰ চিন্তা নিজৰ কাৰণে নাছিল। আছিল গোবীনাথৰ কাৰণে। আজি ইমান দিনে ককায়েকক সুধি সুধিও ফুলমতীয়ে জানিব পৰা নাই, গোবীনাথ, তাইৰ ‘বৰবজা’ গোবীনাথ, ক’লৈ গ’ল। এই মুহূৰ্তত সেই কথা ফুলমতীৰ চেৰেংকৈ মনত পৰিল। যি হয় হওক বুলি বজাক সোধাটোকে ফুলমতীয়ে ঠিক কৰিলে। মুখত এটা কৃত্ৰিম ইহি আনি স্বৰ্গদেৱৰ আগত লাওপানীৰ বাট দাঙি ধৰি ফুলমতীয়ে সুধিলে,

“স্বৰ্গদেও, এটা কথা সোধোঁ, যদি অমুমতি দিয়ে।”

“সোধ”।

“স্বৰ্গদেও, আমাৰ গাঁৱতে এটা ছুট ল’ৰা আছিল। নাম গৰৈ। পানী আনিবলৈ যাওঁতে সি ঘোৰ লগত চুপতি মাৰিছিল। এদিন খঙতে মই তাক কৈছিলোঁ—বজাৰ টেকেলা দি ধৰাম তোক। এতিয়া আপোনাৰ অমুগ্ৰহত আপোনাৰ বান্ধী হোৱাৰ সুবিধা পাই মনে মনে ভাবিলোঁ—তাক মাতি আনি দেখুৱাওঁ, স্বৰ্গদেৱৰ অমুগ্ৰহত আজি মই ক’ত। কিন্তু ককাইৰ আগত থবৰ পঠিয়াই তাক আক আনিব পৰা নাই। হয়তো লাজতে অহা নাই। বেচেৰা ল’ৰাটো ভাল। বজাবলৈ বৰ ভক্তি। পিচে স্বৰ্গদেও, এটা ধেমালি কৰিব পাৰি নে বাক? তাৰ একো অপকাৰ নকৰাকৈ এনেদৰে ধবাই আনিব নোৱাৰি নে? আনি আপুনি ক’ব—

‘তোক মৃত্যুদণ্ডৰ আদেশ দিছো, সৰুকুঁৱৰীয়ে হে সেই মৃত্যুদণ্ড বদ কৰিব পাৰে।’
তেতিয়া মই তাক মৃত্যুদণ্ড বেহাই দিলোঁ বুলি ক’ম। বৰ বগৰ হ’ব। মই গাঁৱলীয়া
ছোৱালীতো স্বৰ্গদেও, এনেকুৱা ধেমালি কৰি বৰ ভাল লাগে।”

স্বৰ্গদেৱে অনাৱশ্যকভাৱে ঢেকঢেকাই হাঁহিলে আৰু ক’লে, “বাক তোৰ ভাল
লগাটোকে কৰোঁ।” তৎক্ষণাত্ বজাই বৰবৰুৱাক মতাট পঠালে। বৰবৰুৱাই
আহি আঁঠু ল’লে। স্বৰ্গদেৱে ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীৰ প্ৰাৰ্থনাৰ কথা ক’লে। লগতে
ফুলমতীয়ে আকৌ সোৱৰাই দিলে যেন তাৰ একো অপকাৰ কৰা নহয়। তাৰ
পাচত ? তাৰ পাচত এটা অৰ্থপূৰ্ণ দৃষ্টিৰে বৰবৰুৱাই ফুলমতীলৈ চাই বজাক ক’লে :

“স্বৰ্গদেও, এই কুঁৱৰী আইদেউক আপোনাৰ আদেশক্ৰমে শপ্তপৰাবপৰা লৈ
অহাৰ দিনা ৰাতি শপ্তপৰাবৰে ডেকা ল’ৰা এটা আহি ৰাজ-কাৰেঙৰ দাঁতিত
বৈ আছিলহি। তাক ধৰি আনি সন্মিলিত সি ক’লে, আই কুঁৱৰীক লৈ যাবলৈ
অহা বুলি। সি বোধকৰোঁ বলিয়া। কাৰণ, আইকুঁৱৰীক বিয়া কৰাব বুলি ক’বলৈও
লাহ কৰিলে। তাৰ নাম সোধাত ক’লে গোবীনাথ বুলি, ‘গৰৈ’ বুলি গঞাই মাতে
বোলে। সেই নিশাই স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ লৈ মেই বলিয়াটোক চাউডাঙৰ হতুৱাই
কটোৱা হয়। এতিয়া কুঁৱৰী আইদেৱে বা কোন ‘গৰৈ’ৰ কথা কৈছে ?”

ফুলমতী নিশ্চল, স্তব্ধ, নিৰাক।

স্বৰ্গদেৱে হাঁহি হাঁহি ক’লে, “বাক বৰবৰুৱা, এৰা, এতিয়া হে মোৰ মনত
পৰিছে। কিমান দণ্ডৰ আদেশ দিওঁ, মনত থাকে জানো।”

বৰবৰুৱাই বিদায় ল’লে।

বজাই হাঁহি হাঁহি ক’লে, “তোৰ বগৰ কৰাৰ আগতে সিতো সিফলীয়াই
হ’ল। এতিয়া ক, আন কাবোবাক আনি তেনে বগৰ কৰ যদি...”

“নালাগে স্বৰ্গদেও।”—খুব সংযত কণ্ঠেৰে উত্তৰ দিলে ফুলমতীয়ে।

লাহে লাহে বজা লাওপানীৰ নিচাত চলি পৰিল।

ফুলমতী বহি থাকিল।

‘গোবীনাথক চাউডাঙে কাটিলে ? কি ?’

মদৰ কলহটো দাঁড়ি ল’লে ফুলমতীয়ে। ‘এইটোবেই এই পাপী ৰজাকো
গোবীনাথৰ লগতে পঠিয়াওঁ।’ এজনী লিগিৰী আহি কুঁৱৰীয়ে মঙাৎ কষ্ট পোৱা
বুলি কলহটো নিজে আঁতৰাই নি ঠিক ঠাইত থলৈগৈ।

‘গোবীনাথক চাউডাঙে কাটিলে ?’

ওচৰতে জল থকা চাকিটো নিজৰ কাপোৰতে লগাই দিলে। ফুলমতীয়েও
লাওপানী খাই তেনে কৰিছে বুলি ভাবি এজনী লিগিৰী আহি ছমুৱাই দিলেহি আৰু
ফুলমতীক ধৰি ধৰি কুঁৱৰী-টোললৈ লৈ গ’ল।

‘গোবীনাথক চাউডাঙে কাটিলে ?’

কুঁৱৰী-টোলত হাতৰ ওচৰত পোৱা সকলো বস্তু ফুলমতীয়ে ধলিয়াই পেলাই
দিলে। লিগিৰীহঁতে ভাবিলে, লাওপানীৰ বাগীয়ে ধৰিছে।

‘গোবীনাথক চাউডাঙে কাটিলে ?’

বজ্রাঘবৰ সকলো পিন্ধা কাপোৰ খুলি পেলালে ফুলমতীয়ে। আন কাপোৰ পিন্ধাৰ কথা আক মনত নপৰিল। লিগিৰীহঁতে জোৰকৈ আকৌ পিন্ধাই দিলেহি।

কন্দা নাছিল ফুলমতীয়ে। চকু খৰাং। সেই চকু মেলি একেথৰে চাই আছিল ফুলমতীয়ে। আক এটা এটাকৈ আখৰ উচ্চাৰণ কৰি বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল— ‘গো—বী—না—থ—ক—চা—উ—ডা—ঙে—কা—টি—লে।’ মনৰ মাজত এই একেটা বাক্য বাৰে বাৰে উদয় হ’বলৈ ধৰিলে। প্ৰতিটো আখৰে বাৰে বাৰে ক্ৰমাৎ বেছি গভীৰকৈ ফুলমতীৰ বুকুত বেপিবলৈ ধৰিলে। বুকুৰ অসহ্য যজ্ঞগাত ফুলমতীয়ে চিঞৰি উঠিল। লিগিৰীমূৰে বেজবকুৱাক মতা হৈ অনালে। বেজবকুৱাই চাই টোপনিৰ ঔষধ দি ফুলমতীক শুৱাই থ’লে। এইদৰে সাতদিন, সাতৰাতি গ’ল। নিজে মৰিবলৈ কেবাবাবো চেষ্টা কৰিও বিফল হ’ল। বজ্রাক মাৰিবলৈ সাহ গোটাৰ নোৱাৰিলে। ককায়েক আহিছিল। সকলো পাহৰি তাই এপাট চৰ মাৰি ককায়েকক পঠিয়াই দিলে। মাক আহিছিল। পূৰা চাৰি ঘণ্টা মাকৰ কোলাত যুৰ থৈ তাই কান্দিছিল। বজ্ৰাৰ কাণতো এই খবৰ পৰিলগৈ। বজ্ৰা নিজে কুঁৱৰীক চাবলৈ আহিল। বেজবকুৱাই কৈছিল, হঠাৎ ভয় খাইছে বা কিবা বেজাৰ পাইছে। বজ্ৰাই ভাবিলে, সেইদিনা বৰকুঁৱৰীক মৰোৱা খবৰ আক গৰৈক কটোৱা খবৰ—এই দুটা একেলগে শুনি সৰু ছোৱালী কাৰণে ভয় খালে। বেজবকুৱাই আশ্বাস দিলে, অনতিপলমে আৰোগ্য হ’ব বুলি। বেছি বলিয়াৰ নিচিনা কৰিলেই বেজবকুৱাই টোপনিৰ ঔষধ দিয়ে। এইদৰে সাতদিন, সাতৰাতি গ’ল। সাতদিন, সাতৰাতিৰ পাচত আজি ফুলমতীয়ে গোবীনাথৰ মৃত্যুক গ্ৰহণ কৰিছে আক গোবীনাথক হত্যা কৰোৱা সকলো মাহুহৰ ওপৰতে প্ৰতিশোধ লোৱাৰ সংকল্প লৈছে। ফুলমতীয়ে ভাবি লৈছে, কোনো মন্দিৰত, কোনো নামঘৰত ধৰ্ম নাই, বিচাৰ নাই। ধৰ্মৰ একমাত্ৰ কাম হ’ল বজ্ৰাক, ডা-ডাঙৰীয়াক সন্তুষ্ট কৰা, বজ্ৰাৰ সকলো অপকৰ্মক ধৰ্মৰ দোচাই দি ভাল বুলি কোৱা। ফুলমতীৰ এতিয়া দৃঢ় বিশ্বাস—কোনো মন্দিৰত, কোনো নামঘৰত ভগৱান নাই। একমাত্ৰ ভগৱান আছে নিজৰ সাহস, বুদ্ধি আৰু বিশ্বাসৰ ওপৰত, নিজৰ মাজত। পৃথিৱীৰপৰা সকলো ধৰ্ম-মন্দিৰ নিষ্কিৰু কৰি দিলে ধৰ্ম নাইকিয়া নহয়, বহুত অনাচাৰ, অত্যাচাৰ হৈ নাইকিয়া হ’ব। মন্দিৰত থকা বিগ্ৰহ সলাই দিলে, এটা বিগ্ৰহ পেলাই আন এটা আনি থ’লে, এক দেৱতাৰ নামত আন দেৱতাৰ পূজা কৰিলে, ধৰ্মৰ কোনো হীন-দেটি নহয়। পৃথিৱীৰপৰা সকলো ধৰ্ম-মন্দিৰ, সকলো ৰাজকাৰেং নোহোৱা হৈ গ’লে হে পৃথিৱীত ধৰ্ম নিৰাপদ হ’ব, মাহুহৰ জীৱন নিৰাপদ হ’ব, বৰ-লোকৰ অত্যাচাৰৰ ওৰ পৰিব, ভগৱান পৃথিৱীলৈ নান্নি আহিব।...মৰিব নোৱাৰি। মৰিলেও মাৰি হে মৰিব লাগিব। অবুজ মাক-ককায়েক আৰু বাইজক চকুৰ আগত হেথুৱাই দি যাব লাগিব, ৰাজশক্তি হাতত পালে যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰি, আৰু, বজ্ৰাই তাকেই ইমান দিনে কৰি আহিছে।

এই উপলব্ধি হোৱাৰ পাচত ফুলমতী শান্ত হ’ল। কেবাদিনো নোখোৱাৰ

দুৰ্বলতায়ো হয়তো ফুলমতীক কিছু শাস্ত কৰিছিল। খুব বাতিপুৱাই ফুলমতীয়ে গা ধুলে। ধুনীয়াটো সাজ-পাৰ পিন্ধিলে। গোবীনাথৰ নাম লৈ শিৰত সেন্দূৰ ল'লে (গোবীনাথ মৰা নাই, তাইৰ শিৰত সেন্দূৰত জীয়াই আছে)। তাৰ পাচত গোটেই জীৱনেই ফুলমতীয়ে শিৰত সেন্দূৰ ল'লে—গোবীনাথৰ কাৰণে। বিচনাৰ ওপৰতে বহি মনে মনে গোবীনাথক ধ্যান কৰি ক'লে, “তুমি মোৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিবা। অত্যাচাৰীহঁতৰ বাজশক্তিৰ ময়মতালি চিৰদিনৰ কাৰণে ঘূৰিয়া কৰি তোমাৰ হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লৈ মই তোমাক লগ পামগৈ।” তিতি উঠা চকুকিটা মোহাৰি লৈ অতি সহজভাৱে ফুলমতী সাতদিনৰ পাচত আহি মন্দিৰত এয়া পূজাৰীৰ সমুখত থিয় হৈছেহি।

আক, এতিয়া, অবাক হৈ চাই থকা পূজাৰীৰ উদ্দেশ্যে সৰ্বাংগত বিয়পি পৰা মাখন-হাঁহি এটি মাৰি ফুলমতীয়ে পুনৰ ক'লে :

“কি হ'ল পূজাৰীদেউ, মনে মনে থাকিল দেখোন ? আজি বাক মোক আমাৰ বাজবংশ আৰু বজাসকলৰ আতি-গুৰিকে ভাঙি-পাতি কণ্ডকচোন। আপোনাৰ আশীৰ্বাদতে কুঁৱৰী হৈছোঁ। এতিয়া স্বৰ্গদেওসকলৰ আতি-গুৰি জনা দৰকাৰ। নহয় জানো ?”—ফুলমতীৰ মুখত আক দেখুৱা ভংগিত কপট আৱাহনী আকুলতা।

“আজি সাদিনে আইদেৱীৰ অসুস্থতাৰ কথা শুনি চিন্তিত হৈছিলোঁ। দেবীৰ কৃপাত এতিয়া সম্পূৰ্ণ সুস্থ নে ?”—পূজাৰীয়ে অৰ্থপূৰ্ণ ঠাহিৰে সম্বাষণ জনাই স্থিলে।

“পূজাৰীদেউ, আজি কিন্তু মই বহুত কথা শিকিম বুলি আহিছোঁ। আপোনাৰ সময় হ'ব নে ?”

“কুঁৱৰীক সকলো বুজাই দিবৰ কাৰণে বাজ-আজ্ঞা আছে। তেনেকুৱাতনো মোৰ সময়ৰ অভাৱ হ'ব পাৰে নে ?”

“পূজাৰীদেউ, পূজাৰ প্ৰসাদ আপুনি কি কৰে ?”

“বিলাই দিওঁ আৰু যি বাকী থাকে নিজে গ্ৰহণ কৰোঁ।”

“পূজাৰীদেউ, মই প্ৰসাদ খাব পাৰ নে ?”

“হা দুৰ্গা। কিয় নাপায় ? দিম নেকি ?”

ফুলমতীৰ ভোক লাগিছিল। লগতে পূজাৰীৰ লগত কিছু আন্তৰিকতাও কৰিব খুজিছিল। পূজাৰীয়ে যতনাই প্ৰসাদ দিলে। ফুলমতীয়ে ভাবি খোৱা মতেই দেখুৱা যিমানখিনি সম্ভৱ সৌন্দৰ্য পূজাৰীৰ চকুত পৰাকৈ দেখুৱাই গোসানীক সেৱা কৰি প্ৰসাদ গ্ৰহণ কৰিলে। পূজাৰীৰ লুভীয়া চকুৱে ফুলমতীৰ সৰ্বাংগত খোপনি পোতাৰ ঠাই বিচাৰি ফুৰাটো লক্ষ্য কৰি মনে মনে হাঁহিলে, পেটৰ ভোকত পৰম আগ্ৰহেৰে প্ৰসাদ খাবলৈ ধৰিলে। ইমান আগ্ৰহেৰে খোৱা দেখি পূজাৰীয়ে ভালৰ ভাল ঘিৰিনি পালে সকলোখিনি ফুলমতীক খাবলৈ দি নিজে অসংযত। ফুলমতীৰ কপ-বস চকুৰে পান কৰি পৰম তৃপ্তি লাভ কৰিলে। খাই উঠি ফুলমতীয়ে স্থিলে :

“পূজাৰীদেউ, আপুনি নাথালে দেখোন ?”

“কুমাৰীক খুৱাই সজ্জা কৰিলে দেৱী সজ্জা হয়। লগে লগে পূজাৰীও, আইদেৱী।”

“মই খালেই আপোনাৰ পেট ভৰিব নে পূজাৰীদেউ?”

“পূজাৰীয়ে হাঁহিলে। ফুলমতীয়ে পুনৰ পূজাৰীক অম্বুবোধ অৰিলে ৰাজবংশৰ আতি-গুৰি ক’বলৈ। পূজাৰীয়ে নিজ আসনত উপৰিষ্ট হৈ সমুখতে কুঁৱৰী ফুলমতীক বহুৱাই লৈ আৰম্ভ কৰিলে :

“আইদেৱী, দুৰ্গাই তোমাক কুশলে ৰাখক, ৰাজবাণী কৰক, শক্তি দিয়ক, জ্ঞান দিয়ক। দুৰ্গাদেৱীক এইফালে ঘূৰি সেৱা কৰা আইদেৱী। আৰু কোৱা—

কপং দেহি জয়ং দেহি যশো দেহি ঘিষো জহি।”

ফুলমতীয়ে পুনৰ আগৰ দৰেই শৰীৰৰ সৌন্দৰ্য্য দেখুৱাই মন্ত্ৰ মাতি সেৱা কৰিলে—পূজাৰীৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ কৰি। তাৰ পাচত সুধিলে, সংস্কৃত শ্লোকটোৰ অৰ্থ কি? পূজাৰীয়ে বুজাই দিলে, “তুমি ভগৱতীক কৈছাঁ—মোক ৰূপ, যশ আৰু জয় প্ৰদান কৰাঁ আৰু মোৰ শত্ৰুনাশ কৰাঁ।” ফুলমতীয়ে আকৌ মন্ত্ৰকাকি শ্ৰাতিলে আৰু মনে মনে ভাবিলে—দিয়া দেৱী, মোক আৰু ৰূপ দিয়া, যশৰ সলনি ৰূপ দিয়া, সেই ৰূপেৰে মই মোৰ জীৱনৰ উদ্দেশ্য জয় কৰিম, শত্ৰুনাশ কৰিম। এই বুলি খঙত মুখৰ ভিতৰতে দাঁত কামুৰি ধৰি ফুলমতী মনে মনে ব’ল।

পূজাৰীয়ে আৰম্ভ কৰিলে : এই ৰাজবংশৰ আতি-গুৰি বিচাৰি আমি স্বৰ্গ পাবগৈ লাগিব আইদেৱী।”—গল হেৰুৱাবি মাৰি পূজাৰীয়ে কৈ গ’ল : “ই এক মহা প্ৰতাপী ৰাজবংশ—স্বৰ্গৰপৰা পোনে পোনে নামি অহা ৰাজবংশ। সেয়ে এই বংশৰ ৰজাসকলক স্বৰ্গদেৱ বা স্বৰ্গদেউ বোলা হয়। এই দেৱলোক তুল্য কামৰূপ দেশ স্বৰ্গদেউসকলক পাই ধন্য হৈছে। স্বৰ্গদেউসকলো ধন্য হৈছে এনে স্বন্দৰ এখন দেশ শাসন কৰাৰ অধিকাৰ পাই। এই দেশ, আইদেৱী, দেৱী ভগৱতীৰ দেশ—দুৰ্গাৰ দেশ, কামাখ্যাৰ দেশ।”

ফুলমতীয়ে কোনো কথা কোৱা নাই। কেৱল ‘কপং দেহি জয়ং দেহি যশো দেহি ঘিষো জহি’ বাবে বাৰে পাই শত্ৰুনাশৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিছে। পূজাৰী বোৱা দেখি এইবাৰ ফুলমতীয়ে মূৰ তুলি পূজাৰীলৈ চালে। মনত হ’ল যেন পূজাৰী এপাট অস্থ, যেন এই শক্তিশালী অস্ত্ৰেৰেই ৰাজ অত্যাচাৰৰ সামৰণি পেলাই প্ৰতিশোধ ল’ব পৰা হ’ব। এক উপায় বিচাৰি পোৱাৰ আনন্দত ঠুঠেদি হাঁহি এটা পিছলি পৰিল ফুলমতীৰ। পূজাৰীয়ে লক্ষ্য নকৰিলে, কাৰণ ইতিমধ্যে পুথি মেলি তেওঁ এই ৰাজ-বংশৰ আদি-অন্ত বিচাৰি চলাথ কৰিছে। খণ্ডেক শিচতে পূজাৰীয়ে মূৰ দাড়ি ক’লে,

“এয়া কুঁৱৰী দেৱী, মই পুথিবৰপৰাই তোমাক পঢ়ি শুনাওঁ এই ৰাজবংশৰ উৎপত্তিৰ কথা।”

পূজাৰীয়ে পুথিবৰপৰা দুৰ্বোধ্য শব্দ উচ্চাৰণ কৰি ফুলমতীক বুজাই গ’ল—কেনেকৈ ৰজাসকল স্বৰ্গৰাজ ইন্দ্ৰৰে বংশধৰ। ফুলমতীয়ে একাগ্ৰপতীয়া হৈ শুনি আছিল আৰু ৰাজে ৰাজে শ্ৰৱ কৰিছিল এনেকৈ—

: এইবোৰ কথা সঁচা হ'ব পাৰে জানো ?

: বজা হ'লেই দেৱতাৰ বংশধৰ হয় কেনেকৈ ? এইবোৰ আপোনালোক পণ্ডিতবোৰে তোষামোদ কৰি লিখা কথা নহয় জানো ?

এনেকুৱাবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ সহ পূজাৰীয়ে বজাৰ ঐতিহ্য কৈ শেষ কৰিলে। শেষ হোৱাৰ পাচত ফুলমতীয়ে ক'লে :

“পূজাৰীদেউ, দেৱী ভগৱতীক সেৱা কৰাৰ দিনাবেপৰা মোৰ যেন মনৰ ছুৱাৰখন খেল খালে। এতিয়া বহুত কথাকে ফটফটীয়াকৈ দেখা পাওঁ। কিন্তু পূজাৰীদেউ, আপোনাক খুব বিশ্বাস কৰোঁ কাৰণেই বহুত কথা জুধি পেলালোঁ। এইবোৰ যে বজাৰ কাণত পৰিলে মোৰ জীৱন শেষ ?”

“কোনো চিন্তা নাই আইদেৱী। মই বজাক একো নকওঁ। আৰু তুমি যেতিয়া বুদ্ধিমতীয়েই, তোমাক কৈ থওঁ, (অলপ সৰুকৈ) বজা সিমানে বুদ্ধিমান নহয়।”

“মই যদি আপুনি এইদৰে কোৱা বুলি বজাক কৈ দিওঁ ?”

“তুমি নোকোৱা বুলি বিশ্বাস আছে আইদেৱী, মাহুহ চিনিয়েই ইমান বয়স হ'ল।”

“তেন্তে আপোনাৰে-মোৰে মাজত কথা থাকিল, দুয়ো বজাক এইবোৰ ‘ধৰ্ম-আলোচনা’ৰ কথা একো নকওঁ ?” ... এইবুলি ফুলমতীয়ে পূজাৰীৰ শাতত ধৰি দেৱীৰ বেদী ছুজে। দুয়ো প্ৰতিজ্ঞাৱদ্ধ হ'ল। ফুলমতীৰ পৰশত পূজাৰীৰ দেহত বিজুলী খেলি গ'ল। পূজাৰীয়ে পুনৰ ক'লে, “ধুকুপ জানিবা, বজা তোমাৰ সমান বুদ্ধিমান নহয়।”

চপলতা প্ৰকাশ কৰি ফুলমতীয়ে অৰ্ধপূৰ্ণ হাঁহি মাৰি ক'লে, “অতি ভালকৈ জানো। নহ'লেনো জ্ঞানবাগীশ গোস্বামীৰ দীক্ষা ল'বৰ সময়ত, ‘গোস্বামীও মাহুহ, গতিকে মাহুহক সেৱা নকৰোঁ’ বুলি শৰণীয়া পাহাৰত উঠি উমানতে সেৱা কৰি নিজৰ ভেম ৰাখে নে ? গোসাঁই তলত থাকিলেও সেৱাটো দেখোন গোসাঁইকৈ কৰা হ'ল। সেই কাৰণেই জানো গুৱাহাটীৰ সেই পাহাৰটোৰ নাম শৰণীয়া হোৱা নাই ? কি কয় পূজাৰীদেউ ?”—এইবুলি চকুৰে এক বিশেষ চাৱনি দি ফুলমতী লাহে লাহে ওলাই গ'ল। পূজাৰী শুক হৈ বহি থাকিল। মনে মনে ভাবিলে, ‘এই স্কন্ধবী বুদ্ধিমতী নাৰী যদি ৰাণী হয়, এওঁৰ হাতত যদি ৰাজ-ক্ষমতা উঠে, তেন্তে দেৱী পূজা এই দেশত সহজে বিয়পি পৰিব, তেওঁ নিজে দেৱীৰ দৰে দেৱীৰ পূজা প্ৰচাৰ কৰিব।’ মুখ্য বজাতকৈ বুদ্ধিমতী সাধাৰণ ঘৰৰ ছোৱালীৰও বেছি মূল্য—এই কথা পূজাৰীয়ে জানে।

॥ চাৰি ॥

শিৱসিংহ ৰাজপাটত উঠে ১৭১৪ চনত, এওঁ স্বৰ্গদেও কজ্জসিংহৰ পুতেক বা গদাধৰ সিংহৰ নাতি। স্বাধীন অসমত ৰাজ-শাসনৰ প্ৰায় ৫০০ বছৰ অভিবাহিত হৈছিল।

চুকাফা অসমলৈ দলে-বলে আহোঁতে লগত বোলে তিৰোতা মুঠেই অনা নাছিল। বুদ্ধিদীপ্ত চুকাফাই লগত অনা সকলোকে স্থানীয় তিৰোতা বিয়া কৰাবলৈ উদগনি দিলে, নিজেও আদৰ্শ দেখুৱালে। ধৰ্মৰ বিষয়ত ৰজাৰ কোনো আঁকোৰগোঁজ মনোভাৱ নাছিল। খুব সম্ভৱ বৌদ্ধধৰ্মৰ অৱনতি হোৱা বালত সেই ধৰ্ম তেওঁলোকে গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁলোকৰ নিজা ঈশ্বৰৰ নাম আছিল “ফুৰা তাৰা আলং”। কোনো কোনোৱে কয় তেওঁলোক বোলে বৈষ্ণৱ আছিল। যিয়েই নহওক, পিচলৈ তেওঁলোকে বৈষ্ণৱ, শৈৱ, শাক্ত আদি হিন্দু ধৰ্মৰ সকলো প্ৰচলিত মতকে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু একেজন ৰজায়েই এটাই কেউবিধ মতান্তৰসেৱে পূজাৰ কাৰণে মন্দিৰ সজাই মাটি-বুজি দান দিছিল। ইয়াৰপৰাই বুজা যায় তেওঁলোকে বিভিন্ন ধৰ্মমতত বিশ্বাসী প্ৰজাক সম্বলিত কৰিবৰ কাৰণে হে সকলো ধৰ্মকে সমান চকুৰে চাইছিল। লাহে লাহে ৰাজবংশ আৰু ডা-ডাঙৰীয়াসকল সাধাৰণ সবল ৰাইজতকৈ বেলেগ হৈ পৰিল।

প্ৰথমতে ৰাজনৈতিক অভিযানকাৰী আৰু নতুনকৈ ৰাজ্য স্থাপনৰ কাৰণে চেষ্ঠা দৰা চুকাফাৰ সাহ-পিত বেলেগ আছিল। কিন্তু ৰাজ্য-স্থাপন হোৱাৰ পিচৰেপৰা স্বাভাৱিকতে ৰজাসকল আৰামপ্ৰিয় হ’ল। সেই সময়ত শৈৱ, শাক্ত আৰু বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ মাজত প্ৰতিযোগিতা চলিছিল—কোনে বেছি প্ৰাধান্য লাভ কৰিব পাৰে। সেয়ে প্ৰতি ধৰ্মই মাতৃহৰ মন আকৰ্ষণৰ কাৰণে স্থানীয় লোকাচাৰ আৰু কুলাচাৰৰপৰা বিভিন্ন ব্যক্তিচাৰ নিজ ধৰ্মৰ নীতি-নিয়মত সুমুৱাই লৈ নিজ ধৰ্মক জনপ্ৰিয় কৰাৰ সস্তীয়া পথ গ্ৰহণ কৰিছিল। মাতৃহৰ মন আকৰ্ষণৰ কাৰণে হৰা, সুনৰী আৰু সঙ্গীতৰ সহায় লৈছিল। এই বিষয়ত বেছি প্ৰতিযোগিতা হৈছিল শাক্ত আৰু শৈৱৰ মাজত। সুপ্ৰতিষ্ঠিত হোৱাৰ পাচত আৰামপ্ৰিয় ৰজাই আমোদ উপভোগৰ কাৰণে এই এটাইকিটা মতৰ সমৰ্থন কৰি ধৰ্মৰ নামত ব্যক্তিচাৰক প্ৰশংসা দিছিল। ফলত ব্যক্তিচাৰে যেতিয়া ৰজা আৰু বৰমূৰীয়া লোকৰ সমাজত ৰাজত্ব কৰিবলৈ ল’লে, তেতিয়া স্বভাৱতে সজ মনৰ সাধাৰণ প্ৰজাই ব্যক্তিচাৰবিহীন ভক্তি-বসময় শংকৰী-ধৰ্মক সাদৰি লৈ সমাজক ৰক্ষা কৰিলে আৰু ৰাইজে নিজক ৰজা আৰু বৰমূৰীয়াসকলৰপৰা নিলগাই ৰাখিলে।

ইমানবিলাক সংঘৰ্ষৰ মাজতো কেজনমান শ্ৰেষ্ঠ ৰজাই অসম কীৰ্তি ৰাখি থৈ গৈছে। তাৰ ভিতৰত স্বৰ্গনাৰায়ণ (১৪২৭-১৫০২), শৰাইঘাটৰ ৰণৰ কাৰণে চক্ৰবৰ্ত্তী সিংহ, গদাধৰসিংহ আৰু কজ্জসিংহ প্ৰধান। দৰাচলতে কজ্জসিংহৰ ৰাজত্বলৈকে আহোম-ৰাজত্বই উন্নতিৰ জৰ্জলাত উঠিছিল; আৰু তেওঁৰ পিচৰেপৰা এই ৰাজত্ব

অৱশতিৰ কাল। এই আহোম ৰাজত্ব অসমৰ গৌৰৱৰ কাল। স্বাধীনভাৱে অসমত ৬০০ বছৰ ৰাজত্ব চলোৱাটো গৌৰৱৰে কথা। কিন্তু সাধাৰণ প্ৰজাই পিচলৈ এই ৰাজত্বক বজাঘৰীয়া কাৰবাৰ বুলি এঘৰীয়া কৰি থৈছিল।

ৰজাৰ ভিতৰত কক্ৰসিংহয়েই প্ৰথম ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইৰ নীতি-নিয়মৰ লগত অসমক খাপ খুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁ খাওন্দা, বৈৰাগী, কটকী, দলৈ, কাকতী আদি বিষয়-বাবৰ সৃষ্টি কৰি ৰাজ্য শাসনত এটা গত লগোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল। বৈৰাগীয়ে ভেপচন ধৰি দেশ-দেশান্তৰলৈ গৈ মুনিহ-তিবোতাৰ বস্ত্ৰ-অলংকাৰ পিন্ধাৰ নমুনা যোগাবলৈ লাগিছিল। খাওন্দে গৈ মৃত ৰজা-ডাঙৰীয়া-গোহাঞিৰ অস্থি গজাত দি আহিছিলগৈ। 'বৈৰাগীৰ মুখে বুদ্ধিও নমুনা মতে জী-পুৰুষৰ পিন্ধা অলংকাৰ আৰু চুৰিয়া-চোলা, পাণ্ডুৰি, পাগ, জামা ও বুকু-চোলা, এৰা ও কটা কুলৰ বুকু ও তোবতাৰ জিজিৰা ও কাৰছপি ও জীমকলৰ মেখেলা, ৰিহা আদি পিন্ধাৰ নিয়ম হ'ল। আগে এইমত নাছিল।'

কিন্তু, সাধাৰণ প্ৰজাই এইবোৰৰ ভুলোৱা নাছিল। এইবোৰ ৰজাৰ কাম বুলি ৰজাক ভাবিবলৈ দিছিল। ৰজা-ঘৰত ঘটা বহুত ঘটনা অৱশ্যে প্ৰজাৰ মুখলৈ বাগৰি আহিল আৰু সেইবোৰ পুৰুষাত্মক্ৰমে কৈ কৈ মুখে মুখে চলি আহিল। সাধাৰণ ৰাইজে বুৰঞ্জী লিখা পণ্ডিতৰ দৰে নাভাবে। যেনে:

বামুণীকোঁৱৰ নামৰ ৰজাজনক এই নাম বুৰঞ্জী-লেখকে দিয়া নহয়, ৰাইজে হে দিয়া। ত্যাওখামণি ৰজা নথকা অৱস্থাত এজনী কুঁৱৰীয়ে আনজনীক হিংসাত কাটিবলৈ পঠিয়াওঁতে সগৰ্ভা দেখি বুঢ়াগোহাঁয়ে নাকাটি নদীত উটাই দিলত কোনোবা বামুণ এজনে পাই পোহপাল দি ৰাখিলে বুলি বুৰঞ্জীত আছে। কোনোবা ৰাজবিষয়াই গৈ সেই সগৰ্ভা কুঁৱৰীয়ে জন্ম দিয়া সন্তানটিকে আনি চুড়াংকা নাম দি ৰজা পাতিলে বোলে। কিন্তু সবলমতি ৰাইজৰ মনে প্ৰশ্ন কৰিলে—মন্ত্ৰীয়ে চক্ৰান্ত কৰি বামুণকে সিংহাসনত বহুৱালে নেকি? ৰাইজে সেই সন্দেহ জীয়াই ৰাখিলে সেই ৰজাক 'বামুণীকোঁৱৰ' নাম দি। আকৌ চুপিম্ফা ৰজাই নগাৰ লগত প্ৰেম হোৱা বুলি সন্দেহ কৰি নগাৰ খুনবাওলৈ এৰি দিয়া কুঁৱৰীপৰাকীৰ সন্তানটি সময়ত 'নগা-কোঁৱৰ' হ'লগৈ। বুৰঞ্জীয়ে কয়, নগাই নিয়াৰ সময়ত বাণী সগৰ্ভা আছিল। কিন্তু ৰাইজে জানানিলে। সেয়ে ৰাইজৰ সন্দেহ বৈ গ'ল 'নগা-কোঁৱৰ' নামত। সবলমতি ৰাইজে কোনো দিনেই আপোন কৰিব নোৱাৰিলে ৰজা জন্মধ্বজক। যি ৰজাই বলেৰে নোৱাৰা শত্ৰু দিল্লীৰ বাদচাহলৈ বুলি মীৰজুমলাৰ হাতত নিজৰ জীয়েকক ভেঁটা দি পঠিয়াব পাৰে, সেই ৰজাৰ প্ৰজাৰ প্ৰতি কি মৰম থাকিব পাৰে? জয়বিভাই নিজৰ মাহীমাকক ত্ৰীকপে বথাটো জানো ৰাইজৰ সমাজনীতিয়ে সহ কৰিব পৰা কথা? ৰাজবংশৰ লোকৰ মৃত্যু হ'লে মৈদামত আন বহুত মানুহকো জীয়াই জীয়াই পুতি থোৱাটো জানো ৰাইজৰ মন ভাল লগা কথা? 'গৰ্ভৱতী ত্ৰীক দেখিলে ধৰি আনি কুকুৰৰ হতুৱাই গৰ্ভ ফলাই লৰা চাইছিল, অস্ত ত্ৰীক ধৰি আনি জাতিভট্ট কৰিছিল, দিৱুৱা মানুহ দেখিলে কটাৰীৰ নাল দিব লাগে বুলি দাঁত কাটি লৈছিল,

অন্ত তিবোতাৰ দেহৰ অংশ কাটি নি, তেওঁৰ তিবোতাক দিছিল’—আদি নৰিয়া-বজাৰ দিনত কুকুৰেখোৱা গোহাঞে কৰা অত্যাচাৰ, আৰু আন আন বজাৰ দিনতো আন বহুত ডা-ডাঙৰীয়া-বজাই কৰা এনেকুৱা অত্যাচাৰ পাহৰি বাইজে সেই বজাক আপোন কৰিব পাৰে জানো? ডা-ডাঙৰীয়াই কৰা দোষ বজাৰ গাতে নপৰি কাব গাত পৰিব? শিঙিৰ-ঘৰৰ খুঁটাৰ কাৰণে হাবুদত বামুণ এজনৰ ঘৰত এজোপা কঁঠাল কাটিব খোজোঁতে বামুণে ঘৰমতে ‘গছ কাট যদি মোকে কাট’ বুলি গছজোপা সাৱট মাৰি ধৰোঁতে বামুণে সৈতে গছ কটাৰ নিচিনা কথা মাহুহে পাহৰিব নোৱাৰে।

আকৌ, জয়সাগৰ পুখুৰী খন্দাই মাতৃভক্তি দেখুৱাটো কত্ৰসিংহৰ মানৱীয় মনৰ পৰিচয়; কিন্তু কোচবিহাৰৰপৰা অনা ঘনশ্ৰাম খনিকৰে ৰংপুৰ নগৰ দিনে-ৰাতিয়ে খাটি সাজি দিয়াৰ পাচত বেচেৰা খনিকৰক জনমভৰ এটা ঘৰত স্তমুৱাই ৰাখি মৰাটো বাইজে সহিব পৰা কথা জানো?

আহোম বজাৰ কীৰ্তি অলেখ আছে বুৰঞ্জীৰ পাতে পাতে। কিন্তু সাধাৰণ বাইজৰ মনত এইদৰে এটা-দুটাকৈ গোট খোৱা এদ’ম অকীৰ্তিৰ, অসম্ভৱ বোজা মূৰত লৈ শিৱসিংহ বজা হ’ল ১৭১৪ চনত। বাপেক কত্ৰসিংহই নিজ পুত্ৰৰ দুৰ্বলতাৰ কথা জানিছিল। সেয়ে মৰিবৰ সময়ত বেজাৰ কৰিছিল, কোনে তেওঁৰ ৰাজ্য বিস্তাৰৰ আশা সফল কৰিব বুলি। কিন্তু এই শিৱসিংহ কিমান দুৰ্বল সেই কথা জনা হ’লে হয়তো কত্ৰসিংহই নিজ পুতেকক ৰাজ্য নিদিবৰ কাৰণে পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলক কৈ গ’লহেঁতেন, আৰু তেতিয়া হয়তো অসমৰ বুৰঞ্জীয়ে আন ফালে গতি ল’লেহেঁতেন।

ৰাজ্যৰ কথা, শাসনৰ কথা, ৰাজ্য-বিস্তাৰৰ কথা—আদি একো নভাওকৈ, কেৱল আপোন সুখ-সম্ভোগতে মত্ত হৈ, লিগিৰী পৰিৱেষ্টিত ৰাজকাৰেঙত নিজকে স্বৰ্গৰাজ ইচ্ছা বুলি ভাবি শিৱসিংহই প্ৰথম প্ৰায় ৭ বছৰ কটাই দিলে। সকলো পাইছিল শিৱসিংহ বজাই। ডা ডাঙৰীয়াই সেৱা কৰিছিল, ক’তো যুদ্ধ-বিগ্ৰহ নাছিল। সেই সময়তে শিৱসিংহৰ কামুক চকুৱে দেখা পাইছিল ফুলমতীক। এজনী অপকৃপা স্তম্ভবীৰ ঘোৱন ৰজাৰ ভোগত নলগাকৈ থকাৰ কথা শিৱসিংহই ভাবিব নোৱাৰে। মাকৰ বুকুৰপৰা, নিৰাপদ গাঁৱলীয়া সমাজৰ মাজৰপৰা কাটি আনিলে ফুলমতীক। তাৰ পাচত? ফুলমতীয়ে অকলৈ ৰাজ-শক্তিৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিলে। এজনী নিৰ্দোষী অসমীয়া ছোৱালীৰ বুদ্ধি আৰু সাহসৰ সংযোগত ৰাজ-শক্তিৰ অত্যাচাৰৰ ইতিহাসে প্ৰমাদ গণিলে। বুৰঞ্জীবিদে উপায় নাপাই নটৰ ছোৱালী বুলি অৱজ্ঞা কৰিয়ে কৈ গ’ল: ‘একে স্ত্ৰী ঘোৱন কাল, তাতে ৰাজ ভাৰ্যা, গৰ্ব, দৰ্প, অহংকাৰৰ ঠাই নাই, বিশেষ ৰাজ পদবিও পালে, এহাতে অনাগ্ৰাসে বুজিব পৰা দায় তেওঁৰ অহং গৰিমা নটৰ কাৰ হ’ব।’

ইংৰাজ বুৰঞ্জীবিদ আৰু ইংৰাজৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বতি থকা ইংৰাজ-মনা ভাৰতীয় বুৰঞ্জীবিদেও দিদিনালৈকে কৈছিল—ভাৰতৰ সাধাৰণ প্ৰজাৰ স্বাধীন হোৱাৰ গৰ্ব, দৰ্প, অহংকাৰ বৃদ্ধিৰাজে সজ্জ নকৰে। সেই দৰেই ফুলমতীৰ বিদ্ৰোহকো সেই সময়ৰ বুৰঞ্জীলেখকে অহংকাৰ বুলি কোৱাটো নিতান্ত স্বাভাৱিক নহয় জানো?

॥ পাঁচ ॥

“বৰকুঁৱৰী দেৱী, আহক, এই ক্ষুদ্ৰ দেৱী-ভক্তৰ অভিনন্দন গ্ৰহণ কৰক।”—
পূজাৰীয়ে প্ৰসন্ন হাঁহিৰে পুৱাই মন্দিৰলৈ অহা ফুলমতীক সন্মোহন জনালে।

আজি যে ফুলমতী বৰকুঁৱৰী ফুলেশ্বৰী, তথা প্ৰমথেশ্বৰী, এই বিষয়ে তেওঁ সম্পূৰ্ণ
সজাগ। কিন্তু সেই বুলি তেওঁ পূজাৰীৰ লগত আন্তৰিকতা হ্ৰাস কৰিব নোৱাৰে।
আগৰ দৰেই সেৱা কৰি ফুলমতীয়ে সন্তোষ হাঁহিৰে পূজাৰীক ক’লে:

“পূজাৰীদেউ, আপোনাৰ আগত মই সদায় দেৱী ভগৱতীৰ দয়া ভিক্ষাবিণী,
সদায় ‘দেৱীৰ ফুল’। আপুনি মোৰ শুভাকাংক্ষী। আপুনি সদায় মোক ‘ভূমি’
বুলিয়েই সম্বোধন কৰিব।”

ইয়াৰ পাচত প্ৰশাদ গ্ৰহণ কৰি ফুলমতীয়ে ক’লে, “আজি পূজাৰীদেউ, এই দেশৰ
ধৰ্মৰ ইতিবৃত্তকে মোক কওক। কেনেকৈ শিৱ পূজা আছিল, বৈষ্ণৱসকল নো
ক’ব, শক্তি পূজাৰ নো আঁতি-গুৰি কি, সেই বিষয়ে মোৰ জানিবৰ ইচ্ছা হৈছে।”

পূজাৰীয়ে এটি গল হেঁকাৰি মাৰি আবদ্ধ কৰিলে, “আইদেৱী, এই দেশত ধৰ্মৰ
ইতিহাস শক্তি-পূজাৰে ইতিহাস। বহুলাই ক’বলৈ হ’লে, পৃথিৱীত ধৰ্মৰ ইতিহাস
শক্তি পূজাৰে ইতিহাস। শক্তি ধৰ্মৰ প্ৰতীক ‘মাতৃ’, মাতৃৰ অবিহনে জানো এই সৃষ্টি
থাকিব পাৰে?”

ফুলমতীৰ সুধিবৰ মন গৈছিল, সেই কাৰণে হে ৰজাসকলে বহুতক একেলগে মাতৃ
দিবলৈ লিগিৰী কৰি আনে নেকি। কিন্তু মুহূৰ্ত্তিলৈ।

“অতি প্ৰাচীন কালত এই দেশক প্ৰাগজ্যোতিষ বুলিছিল। অতি দুৰ্গম আছিল
এই দেশ—

“প্ৰাগজ্যোতিষ নাম বজ্জ্ব দুৰ্গম পুৰম”—এইবুলি কোৱা আছে মহাভাৰতত।
আৰু সেই সময়ত এই দেশত স্থানীয় নীতি-নিয়মেৰে বিবিধ প্ৰকাৰে শিৱ পূজাই চলি
আছিল। তাকে শাস্ত্ৰত ‘কৈৰাতজ’ ধৰ্ম বুলিছিল। ‘সিদ্ধেশ্বৰি যোগিণী পীঠ ধৰ্ম:
কৈৰাতজ: মত:।’

“তেন্তে শিৱ পূজাই প্ৰথম, তাৰ পিচত হে দেৱী পূজা?”—ফুলমতীয়ে প্ৰশ্ন
কৰিলে।

“আইদেৱী, এই কথা কোৱাৰ পাচত সেই ধাৰণা হোৱা স্বাভাৱিক। কিন্তু
আচল কথা হ’ল, দেৱী নহ’লে শিৱৰ অস্তিত্বই নাই। শিৱক পূজা কৰা হয় লিঙ্গৰূপত।
আৰু সেই লিঙ্গ স্থাপন কৰা হয় যোনিৰ ওপৰত। গতিকে শিৱ পূজা চলা মানেই
বৃত্তি লাগিব যে আদিতে দেৱী পূজাই আছিল; কিন্তু কিছুমানে যোনিৰ অস্তিত্ব
পাহৰি কেৱল লিঙ্গক পূজা কৰিবলৈ ল’লে। আইদেৱী, শিৱ-দেৱতা আৰু শিৱলিঙ্গ
অভেদ:

‘প্ৰত্যক্ষমিহ দেৱেন্দ্ৰ পঞ্চলিঙ্গং ভগাঙ্ঘ্ৰিতম
দেৱ দেৱেন কত্ৰেন সৃষ্টিংসংহাৰ হেতুনা।’

আক এই অসমত তেনে শিৱলিঙ্গৰ সংখ্যা আছিল :

‘সান্নিকোটস্থতা লিঙ্গং ত্ৰিশতং চ কলৌ যুগে ।

ভূম্যন্তবহুং লক্ষং চ সান্নিক লক্ষং জলে প্ৰিয়ে ॥’

সেইদৰে দ্বি-লক্ষ পৰ্বতত, পঞ্চ লক্ষ গুহাত, সাত লক্ষ ভূমিপীঠত, বৃক্ষমূলত এক লক্ষ, কুণ্ডমধ্যত আধা লক্ষ—অৰ্থাৎ এক কোটিতকৈও বেছি। আইদেৱী, এই ঐতিহ্য শিৱলিঙ্গ স্থাপিত হৈছিল যোনিৰ বেদীত। গতিকে যোনিকপে দেৱী পূজাও তেতিয়া সিমানেই চলিছিল।”

ফুলমতীয়ে মাজতে সুধিলে : “কিন্তু দেৱী থাকিলেও পূজা হৈছিল শিৱৰ হে ?”

“হয় আইদেৱী। কিন্তু মাহুহে অন্ধ হৈ দেৱীক অৱজ্ঞা কৰা দেখি সেই শিৱয়েই ভাৰতত দেৱী পূজাৰ প্ৰচলন কৰালে। তেন্তে কওঁ শুনো : ভগৱতীয়ে শিৱক এদিন সুধিলে কামাখ্যাকো কোন ? শিৱই নিজ মুখেৰে উত্তৰত ক’লে, ব্ৰহ্মৰূপা সনাতনী, পৰম বিজ্ঞাই কামাখ্যা—

‘যা কালী পৰমা বিজ্ঞা ব্ৰহ্মৰূপা সনাতনী

কামাখ্যা সৈব দেৱেশি সৰ্বসিদ্ধি বিনোদিনী ।’

কালীদেৱীয়ে কামাখ্যাক প্ৰাৰণ কৰাৰ ঘটনা এটি আছে। সৃষ্টিৰ পিচত স্ৰষ্টা ব্ৰহ্মাৰ অহংকাৰ হোৱা দেখি পৰমেশ্বৰীয়ে ব্ৰহ্মাৰে শৰীৰৰপৰা কেশী নামৰ দৈত্যক জন্ম দিলে আৰু সেই দৈত্যই উপজিয়েই ব্ৰহ্মাক গ্ৰাস কৰিবলৈ খেদা মাৰিলে। ব্ৰহ্মাই বিষ্ণুকো লৈ পলাল। কেশীয়ে সেই সুবিধাতে স্বৰ্গ-মৰ্ত্য-পাতালত ধ্বংস-কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰিলে। উপায় নাপাই ব্ৰহ্মাই কালীক মিনতি কৰিলে। কালীয়ে ব্ৰহ্মাক বুজাই দিলে যে এই মায়াময় ব্ৰহ্মাওৰ কাৰণে ব্ৰহ্মাৰ যি মিছা গৰ্ব হৈছিল, তাক ভাঙিবৰ কাৰণেই এই দৈত্য সৃষ্টি কৰা হৈছিল। তাৰ পাচত কালীয়ে কেশীক ভয়ানকভাৱে কৰি ব্ৰহ্মাক ক’লে যে ব্ৰহ্মাই নিজ পাপ খণ্ডনৰ কাৰণে সেই ভয়েৰে এটি ঘাঁহে ঢকা পাহাৰ সাজিব লাগে। তাৰ পাচত ব্ৰহ্মা আৰু বিষ্ণুৱে দেৱীক পুনৰ গুৱ কৰি মিনতি কৰিলে, দেৱী-পূজাৰ স্থান নিৰ্দেশ কৰি দিবলৈ। তেতিয়া দেৱীয়ে ক’লে—‘যি ঠাইত তোমালোকে কেশী-বধৰ কাৰণে মোৰ স্তুতি কৰিছিলো, সেই ঠাইত মোৰ যোনিমণ্ডলৰ সৃষ্টি হৈছে। এই যোনিমণ্ডল সকলোৰে উৎপত্তি-স্থান। হে ব্ৰহ্মা, তুমি এই যোনিপূজা কৰি সৃষ্টি ৰচনা কৰিবা।... তোমাৰ আৰু অন্তৰ হিতৰ কাৰণে পৃথিৱীৰ ভাৰতবৰ্ষৰ কামৰূপত এই যোনিমণ্ডল স্থাপন কৰা হ’ল।”

ফুলমতী আচৰিত হ’ল : “কিন্তু সতীৰ দেহচ্ছেদ কৰি কামৰূপত যোনি পৰাব যি কথা শুনো, সেইটো মাহুহে মুখে মুখে সজ্ঞা সাধু নেকি ?”

“ভূমি ৰব বুদ্ধিমতী আইদেৱী। সিও সঁচা। কিন্তু দেৱীৰ মহিমা অপাৰ। একোখন শাস্ত্ৰই দেৱী-মহিমাৰ কিঞ্চিৎ মাত্ৰ বেকত কৰে। এতিয়া এই ছয়োটা দুখন শাস্ত্ৰৰ মত। যোগিনীতন্ত্ৰৰ মতে কেশী দৈত্যক বধ কৰা ঠাইতে যোনিপীঠ, আৰু কালিকাপুৰাণৰ মতে শিৱই সতীৰ দেহা লৈ ফুৰোঁতে ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, শনিয়ে সতীক অংগচ্ছেদ কৰোঁতে যোনি পৰা ঠাইখনেই কামাখ্যা।

‘কামৰূপে কামগিৰৌ গুপতং যোনিমণ্ডলম ।

তীৰ্থ চূড়ামণি তদ্র যত্র যোনি শপাত হ’ ।”

“একে দেৱীৰ দুটা উৎপত্তি কিয় ?”

“অলেখ ৰূপত, অলেখৰ বুদ্ধিত ধৰা দিয়ে দেৱীয়ে । ইয়াত প্ৰশ্ন নাই আইদেৱী । তেহে শুনা, দেৱীৰ মাহাত্ম্যৰ আন এটি কাহিনী : ‘ৰজস্বলা অৱহাত বৰাহকপী বিষ্ণুৰ ঔৰষত পৃথিৱীদেৱীৰ গৰ্ভনক্ষাৰ হয় । বাৰণ-বধৰ পাচত জনকবজাৰ যজ্ঞভূমিত পৃথিৱীয়ে পুত্ৰ প্ৰসৱ কৰিলে । জনকে সেই সন্তান ঘৰলৈ নি পুত্ৰৱৎ পালন কৰিলে । ইপিনে পৃথিৱীয়েও কাত্যায়নী ৰূপ লৈ জনকৰ ঘৰত থাকি সেই সন্তান পালন কৰিবলৈ ল’লে । সন্তানৰ ১৬ বছৰ হ’লত বিষ্ণুৱে আহি কাত্যায়নীৰে সৈতে তেওঁক আনি প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ—অৰ্ধাং এই দেশ পোৱালেহি । আৰু বিষ্ণুৱে এই দেশ নৰকৰ হাতত দি ক’লে, ‘কামাখ্যাঃ স্বঃ বিনা পুত্ৰ নাগ্ৰদেৱঃ স্বজিগ্মসি,’ অৰ্ধাং কামাখ্যাৰ বাহিৰে আন দেৱ তুমি পূজা নকৰিবা । কিন্তু কিছুদিনৰ পাচত শিৱভক্ত বাণৰ লগত পৰি নৰকৰ বুদ্ধিভ্ৰম হ’ল । তেওঁ দেৱীক অৱজ্ঞা কৰিলে । এদিন বশিষ্ঠ ঋষি দেৱীপূজাৰ কাৰণে আইহাতে নৰকে তেওঁকো সন্মান নকৰিলে । বশিষ্ঠই শাপ দিলে । সেই শাপত দেৱী অন্তৰ্ধান হ’ল । নৰকে অসুৰ-ভাৱাপন্ন হৈ উৎপীড়ন আৰম্ভ কৰাত নিজৰ পিতাক বিষ্ণুৰ মাৰুহকপী অৱতাৰ ত্ৰীকৃষ্ণই তেওঁক বধ কৰিলে । যুদ্ধৰ সময়ত নৰকে দেখিছিল, স্বয়ং কালী-কামাখ্যা দেৱীয়েও কৃষ্ণৰ কাষতে থাকি নৰকৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ কৰিছে । অৰ্ধাং দেৱী আৰু বিষ্ণু অভিন্ন—যেনেকৈ অভিন্ন শিৱ আৰু ভগৱতী ।”

ফুলমতীয়ে ঠিক বুজিব নোৱাৰি শুধিলে, “পূজাৰীদেউ, কথাবোৰ ঠিক বুজিব নোৱাৰিলোঁ । বিষ্ণুৰ ঔৰষত পৃথিৱীৰ গৰ্ভত নৰকৰ জন্ম । সেই সন্তান জনকৰ পথাৰত খ’লেহি কিয় ? মানে আমাৰ কথাত ক’বলৈ গ’লে, মনে মনে হোৱা কাৰণে মনে মনে পেলাই দিয়া সন্তান—নহয় জানো ?”

“দেৱতাৰ ক্ষেত্ৰত সেইদৰে নকয় আইদেৱী ।”

“বাক, বিষ্ণুৰপৰাই নৰকৰ জন্ম । বিষ্ণুৱেই নৰকক দেৱীপূজা কৰিবলৈ দিলে । আৰু দেৱীপূজাক অৱহেলা কৰাৰ পাচত বিষ্ণুৱেই তেওঁক সংহাৰ কৰিলে । তেহে বৈষ্ণৱৰ লগত দেখোন শাক্তৰ কোনো বিৰোধ নাই ।”

“আইদেৱী, কালিকা পুৰাণত আছে—বৰাহ-বিষ্ণুৱে নৰকক ‘শক্তি’ নামে বৈষ্ণৱাশ্ব দান কৰিছিল । বৈষ্ণৱৰ লগত আমাৰ বিৰোধ একো নাই । আমাৰ মত বৰ উদ্ধাৰ । বিশেষকৈ এই কামৰূপ দেশ দেৱীৰ নামেৰে ২৪খন যোনিপীঠত ভাগ কৰা । এইখন দেৱীৰ দেশ । ‘কামৰূপ দেৱীক্ষেত্ৰং কুত্ৰাপি তৎ সমং ন চ’ । অথচ ইয়াত প্ৰচলিত কোনো পূজা-লোকাচাৰৰ লগত আমাৰ বিৰোধ শাস্ত্ৰত নিষিদ্ধ । কামৰূপ পুণ্যভূমি । ইয়াত :

‘ন সন্ধ্যান্তথা দীৰ্ঘব্ৰতঃ প্ৰিয়ে ।

ন ত্যজ্যেৎ সামিধং দেৱী ব্ৰহ্মচৰ্য্যমতঃ ন চ ।

সংসৰ্গাৎ পাতকং নৈব জীৰ্ম্মে ধৰ্ম্মমাজ্ঞয়েৎ...’

অৰ্থাৎ এই পুণ্যভূমিত সন্ন্যাস গ্রহণ, দীৰ্ঘব্রত, নিবাসিমালাব, ব্রহ্মচৰ্য্য আদিব প্ৰয়োজন নাই। ইয়াত জাতি-বৰ্ণ নিষিদ্ধে জী-পুৰুষৰ সংসৰ্গতো দোষ নাই।

আইদেৱী, শাস্ত্ৰই কয়—

‘ন লজ্যয়েৎ পানধৰ্ম্যং দেশধৰ্ম্যং ন লজ্যয়েৎ

যস্মিন পীঠে য আচাৰঃ স আচাৰো বিধিশ্চ তঃ’

—অৰ্থাৎ যি পীঠত যি আচাৰ, সেই আচাৰেই বিধিসিদ্ধ। পিচে ”

“পূজাৰীদেউ, শাস্ত্ৰৰ কথাবোৰ বুজাত বৰ টান পাইছে।। আমাৰ মাজত সেইবোৰ অনাচাৰ বুলি হে কয়। পিচে-পৰেও বুজিম বাক। কিন্তু আপুনি যে এদিন কুমাৰী-পূজাৰ কথা কৈছিল, সেই বিষয়ে মোৰ জানিবৰ ইচ্ছা গৈছে। কুমাৰী কালতে ছোৱালীক পূজা কৰা হয়, নহয় জানো ?”

“আইদেৱী, কুমাৰী-পূজাও দেৱী-পূজাৰে এটা বিশেষ পথ, ই বামাচাৰী পন্থা। কুমাৰী মানে অবিবাহিতা। যি কোনো জাতিৰ কুমাৰী হ’লেই হ’ল, ইয়াত কোনো জাতিভেদ নাই। যদি বেজাৰ কুমাৰীকো পূজা কৰিব লগা হয়, তেন্তে সাধকে অতি আগ্ৰহেৰে পূজা কৰিব লাগে।

‘জাতিভেদো ন কৰ্তব্যঃ কুমাৰী পূজনে শিৱে

জাতিভেদান মহেশানি নবকাম নিবৰ্ততে।’

যদি কুমাৰী পূজা কৰোঁতে পূজা কৰোঁতা কামযুক্ত হয়, তেন্তে সেই পূজক বৈকুণ্ঠগামী হয়।

‘যদি কামী ভবেৎ কোঃপি বৈকুণ্ঠং পৰমং ব্ৰহ্মেৎ

মল্লোকং বা মহেশানি গচ্ছেনৈম মণিমন্দিৰম।’

কুলাচাৰীসকলৰ কাৰণে আকৌ বেজাপৰায়ণতাও প্ৰশস্ত। পূৰ্বকালত দেৱীপীঠত ক্ৰোধবক্ত, নামৰ ভৈৰৱে উৰ্বশী আদি পঞ্চ বেজাত অম্বৰক্ত হৈ মহাবিঘ্না ৰূপ কৰি সিদ্ধি লাভ কৰিছিল।

‘ভজ কালীং কুলাচাৰভাৱ ৰেখাপৰায়ণঃ’।”

ফুলমতীয়ে শুনি শুনি ভাবিছে, এইবোৰ শাস্ত্ৰৰ কথা নে কোনোবা কামপ্ৰবৃত্ত লোকে সাধাৰণ মানুহক প্ৰলোভিত কৰিবৰ কাৰণে দেৱ-ভাষাত লিখা কথা? ফুলমতীয়েতো নাজানে যে বামাচাৰী-পূজা শক্তিপূজাৰে পিচলৈ আবদ্ধ হোৱা এক অৱনতিৰ লক্ষণ। ইয়াৰ লগত ধৰ্মৰ সম্বন্ধ নাই। কথা কওঁতে কওঁতে পূজাৰী যে উদ্বেজিত হৈ আহিছে? সেই উদ্বেজনা আনি কাম-সন্তোষৰ পথ মন্দিৰৰ বন্ধ দুৱাৰৰ ভিতৰত মুকলি কৰাই এইবোৰ শাস্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য নেকি?

“বাক পূজাৰীদেউ, কওকচোন কুমাৰী-পূজা কেনেকৈ কৰে।”

“আইদেৱী, জানিব খুজিছা যেতিয়া কওঁ বাক। এইবোৰ শাস্ত্ৰৰ শুপুত কথা সকলোকে কোৱা নিষিদ্ধ। কিন্তু তুমি বাণী, বুজিমতী, দেৱীৰ পূজাত বিশ্বাসী। তোমাক ক’ব পাৰি।” এইবুলি পূজাৰীয়ে গল হেৰুৱি মাৰি সৰু হাতেৰে কৈ গ’ল, “এই কুমাৰী-পূজাৰ অৰ্থে যৌৱনপ্ৰাপ্ত, সৌন্দৰ্য্যময়ী, বিৱৰ্জা, বৃত্তাপট্টিয়নী ব্ৰতীৰ প্ৰয়োজন। পূজাৰীয়ে সেই কুমাৰীৰ জীৱন্ত দেহত মন্দ্ৰেৰে দেৱীক প্ৰতিষ্ঠা কৰি

লয়। পূজাৰ অৰ্থে সেই কুমাৰী আৰু পূজাৰী আৰু পূজাৰীৰ মনোনীত কোনোবা এজনৰ বাহিৰে মন্দিৰত আন কোনো থাকিব নোৱাৰে। পূজাৰ আগতে কুমাৰীয়ে ভালকৈ স্নানাদি কৰি লোৱাৰ ব্যৱস্থা আছে। তাৰ পাচত কক্ষ মন্দিৰত সেই কুমাৰীক শাস্ত্ৰৰ বিধিমতে বিশেষ ভংগিত পূজাৰীয়ে বেদীত বহুৱাই লয়।”

“কেনেকুৱা বিশেষ ভংগিত পূজাৰীদেউ?” লাজত, খঙত ফুলমতীৰ মূৰ গৰম হৈ গৈছিল। কিন্তু থং কৰিলে তেওঁ উদ্দেশ্য সিদ্ধি নহ’ব।

“আইদেৱী, সেই দেৱীতুল্যা কুমাৰীক এনেকুৱা বিশেষভাৱে বেদীত বহুৱোৱা হয় যে”—পূজাৰীয়ে কি ক’ব ভাবি লৈ সাউতকৰে কৈ পেলালে,—“মা কামাখ্যাৰ পূজা যিদৰে যোনিপীঠত কৰা হয়, সেই দৰেই এই কুমাৰীকো অৰ্ঘ্য-পুষ্প আদি অৰ্পণৰ কাৰণে স্তূচলকৈ উপৰিষ্টা কৰোৱা হয়।”

ফুলমতীৰ আজি লাজ নাই। এক বিশেষ ভংগিত বহি শুধিলে—

‘এনেকৈ নেকি?’

পূজাৰী বঙা পৰিল—

“দক্ষিণ জাহ্নু কিঞ্চিৎ কৃষ্ণিত কৰা প্ৰয়োজন।”

“মই বুজা নাই পূজাৰীদেউ। বেয়া নাপায় যদি মোক ঠিক সেই ভংগিত বহুৱাই দিয়কচোন।”

পূজাৰী বঙা পৰিল। কঁপিল। দেহা-মন-বিবেকে সংঘম বিচাৰিলে। অতি আলফুলে ফুলেশ্বৰীৰ দক্ষিণ উৰুত ধৰি শাস্ত্ৰ-সন্মত উপৱেশন বিধি বুজাই দিলে। বুজাই দিও পূজাৰীয়ে নিজ হাত আঁতৰাই আনিবলৈ পাহৰিলে। আকুলভাৱে চাই ব’ল ফুলমতীলৈ। ক’লে, “তুমি দক্ষাং দেৱী, তুমি পূজাৰ যোগ্যা।”

চঠাং ৰূপ পৰিৱৰ্তন হল ফুলমতীৰ। গহীন স্তব্ধত ক’লে—“পূজাৰীদেউ, এই অৱস্থাত আপোনাক যদি মই এতিয়া ৰজাৰ হাতত তুলি দিওঁ? বৰবাণীৰ উৰুত হাত দি থকা অৱস্থাৰ কথা জানিও আপোনাৰ ভক্ত ৰজাই দেৱীৰ নামত আপোনাক ক্ষমা কৰিব নে? নে মূৰ কটাব?”

পূজাৰীয়ে সৰ্বিং ফিৰাই পালে। লৰালৰিকৈ নিজ হাত আঁতৰাই আনিলে। অচুনয় কৰি ক’লে,

“দেৱী মোক ক্ষমা কৰিবাঁ। মই . . .”

“পূজাৰীদেউ, আপুনি ক্ষমা খোজা শোভা নাপায়। আপুনি প্ৰকৃতিহ হওক। (ইমানেই সাহ—নহয়? তোক বা.) আপোনাক মোৰ ভাল লাগে। আপোনাক বিশ্বাস কৰোঁ। গতিকে আপোনাৰ বিপক্ষে কাকো মই নকওঁ। পূজাৰীদেউ, আপুনি যথেষ্ট সহায় কৰিছে মোক।”

“তোমাৰ বিচাৰ-বুদ্ধিক প্ৰশংসা কৰোঁ আইদেৱী। মই তোমাৰ দাস। তোমাক দেৱীজ্ঞান কৰোঁ। মোক আদেশ কৰা, তোমাক কিদৰে সন্তুষ্টা কৰিব পাৰোঁ।”

ঠিক এই মুহূৰ্তৰ কাৰণেই বৈ আছিল ফুলমতী, এই সুবিধা বিচাৰিয়েই ইমানখিনি আয়োজন। সুবিধাৰ সন্ধ্যাহাৰ কৰি ফুলমতীয়ে জুখি জুখি ক’লে,

“পূজাবীদেউ, আপুনি কৈছিল মই বাণী হ’ম, বাজ্য শাসন কৰিম। মই কথা দিছিলো, বাণী হ’লে মই দেৱী-পূজাৰ কাৰণে আত্মনিয়োগ কৰিম। কিন্তু এতিয়া বৰকুঁৱৰী হৈ দেখিছোঁ, হাতত ক্ষমতা নহ’লে কেৱল বাণী হৈ একো কৰিব নোৱাৰি। মই ছুখ পাইছোঁ।”

“সেই কথাকে আজি তোমাক ক’ম বুলি ভাবি আছিলোঁ। তোমাক যিদিনাই বাণী হোৱাৰ আশীৰ্বাদ দিছিলোঁ সেইদিনাই তোমাৰ হাতত বাজ-ক্ষমতা তুলি দিয়াৰ কথা ভাবিছিলোঁ। কিন্তু শৈথল্য ধৰি আহিছেৱী। সকলো ব্যৱস্থা মই কৰি আনিছোঁ। বজাৰ চক্ৰ-ভংগ যোগ পৰাৰ কথা চোমদেউ আৰু আন আন পূজাবীৰ সৈতে আলোচনা কৰিছোঁ। অলপ সময় লাগিব।”

“আৰু এটা কথা। আপুনিতো ক’লেই, যি কোনো বয়সৰ গাভৰুৱেই পূজাৰ যোগ্য। কেৱল অবিবাহিতা হ’ব লাগে। এতিয়া সেই ‘অবিবাহিতা’ কেনেকুৱা? মানে একালেদি চাবলৈ গ’লে ময়ো অবিবাহিতা। মোক বজাৰ হতুৱাই পূজা কৰাব নোৱাৰে নে? মোৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে। পূজাবীদেউ, মনত ৰাখিব, ইয়াৰ কাৰণে আপোনাক উপহাৰ দিবলৈ মোৰ ধন-সোণ, ঐশ্বৰ্য্য, সৌন্দৰ্য্য—একোৰে অভাৱ নাই।” ‘সৌন্দৰ্য্য’ শব্দটোত জোৰ দি ফুলমতীয়ে পূজাবীলৈ চাই এক অৰ্ধপূৰ্ণ হাঁহি মাৰিলে। সেই হাঁহিব শক্তিয়ে শক্ত শিৱসিংহক অনতিপলমে বাজছত্ৰ ফুলমতীক অৰ্পণ কৰিবলৈ বাধ্য কৰালে।

ৰাজকাৰেং-গ্ৰাংগনৰ বন্ধ ছুৱাৰৰ সমুখত ছুৱাৰীৰ দৰে বৈ থকা হাতুমুখ পূজাৰীয়ে অবিৰাম ঘণ্টা বজাই গৈছে। বাঁওফালে লিগিৰীহীতে মঙ্গল উকলি দিছে। সোঁ ফালে ডবা-শংখ-কাঁহ বজাইছে পূজাৰীৰ পৰিচাৰকবৃন্দই। গোটেই ৰাজকাৰেঙতে এক মঙ্গল পূজাৰ আবহাৱৱ। ধূপ-দীপৰ গন্ধ আৰু দাঁপান্ধিতাৰ দৰে জলোৱা অসংখ্য শ্ৰেণীপেৰে ঘেৰা দেৱী মন্দিৰ সন্ধিয়াৰ আন্ধাৰতো উজলি উঠিছে। কিন্তু, ছুৱাৰবন্ধ মন্দিৰৰ ভিতৰত কি পূজা হৈছে, সেই কথা বাহিৰত বৈ থকা পলাকৰ ভিতৰত কেৱল পূজাৰীয়ে হে জানে। বাহিৰত হোৱা এই বাধাৰ শব্দত ভিতৰত কৰা মন্ত্ৰ-পাঠ আদিৰ শব্দ কোনেও শুনিব পৰা নাছিল। আজি দেৱীৰ মন্দিৰত বিশেষ পূজা হৈছে। আজি বজা আৰু বাঁণ একেলগে মন্দিৰত সোমাইছে।

এদিন এই মন্দিৰতে ফুলমতীয়ে কৰা অন্তৰোধ পূজাৰীয়ে ৰাখিলে। পূজাৰীয়ে বজাক দেৱীৰ নামত বাধা কৰালে, ফুলমতীক দেৱীৰূপে বেদাত বহুৱাই পূজা কৰিবলৈ। বিভিন্ন শাস্ত্ৰৰ বিভিন্ন মত দাঙি ধৰি পূজাৰীয়ে বজাই দিলে যে জীৱন্ত দেৱীক, বিশেষকৈ নিজৰ অক্ষতযোনি প্ৰিয়তমা পত্নীক, এদিন পূজা কৰিলে দেৱীৰ মাটিৰ মূৰ্তিক এহেজাৰ বছৰ পূজা কৰাৰ সমান পুণ্য হয়। বজাৰ বিকৃত মন উকলীকৃত হ'ল। ধৰ্ম যি হওক নহওক, ফুলমতীক পূজা কৰাৰ লোভ শিৱসিংহই এৰিব নুখুজিলে। পূজাৰীয়ে এই পূজাৰ বিধান দিওঁতে হঠাৎ মনত পৰি গ'ল শিৱসিংহৰ—তেওঁ বেটিয়াও সম্পূৰ্ণ বিবস্ত্ৰা অৱস্থাত ইমান দিনে ফুলমতীক দেখা নাই। সন্তোষ কৰাতো হোৱাই নাই। যিমান্তে বজাই ফুলমতীক সন্তোষৰ কাৰণে দেৱীৰ ভয়ত অপেক্ষা কৰিব লগা হৈছে, সিমান্তে বজাৰ বাসনা বাঢ়ি আহিছে। পূজাৰীক মনে মনে বজাই ধন্যবাদ জনালে।

মন্দিৰৰ ভিতৰত পূজাৰ সকলো উপচাৰ সমুচিতভাৱে সজাই, বিভিন্ন মন্ত্ৰৰ নিৰ্দেশ দি, বিভিন্ন প্ৰক্ৰিয়া ব্যাখ্যা কৰি, ফুলমতীক কি অৱস্থাত বহিব লাগিব দেখুৱাই দি, পূজাৰী বাহিৰ ওলাল আৰু ভিতৰৰপৰা ছুৱাৰ বন্ধ হ'ল। তাৰ পাচত বাহিৰত শংখ-ঘণ্টা বজাৰ লগে লগে ভিতৰত পূজা আৰম্ভ হ'ল।

ছুৱাৰ বন্ধ কৰি বজাই সামান্য পৰিমাণ লোহিত কটিবস্ত্ৰ পৰিধান কৰিলে। পূজাৰীৰ নিৰ্দেশ মতে ফুলেশ্বৰী সম্পূৰ্ণ সাজু হ'ল আৰু পূজাৰীয়ে মন্ত্ৰ পাঠি শুদ্ধ কৰি ঘোঁৰা শাস্তিভঙ্গল বজাই ফুলেশ্বৰীৰ গাত ছটিয়াই দিলে। তাৰ পাচত বজাই ফুলেশ্বৰীক ধৰি নি বেদীত বহুৱালে। ফুলেশ্বৰীৰ দক্ষিণ জাহ্নু কিঞ্চিৎ কৃষ্ণিত কৰি দিলে। এইদৰে বহুৱাই লৈ বজাই একেধৰে চাই থাকিল। কি ৰূপ! কি সৌন্দৰ্য! এই সৌন্দৰ্যৰ জীৱন্ত মূৰ্তি সদায় তেওঁৰ ওচৰতে আছে, অথচ তেওঁ দেখা নাই, সেই সৌন্দৰ্য উপভোগ কৰা নাই! লাভে লাভে বজাই অৰ্ঘ্য দিলে, ফুল দিলে, চন্দন দিলে। পূজাৰীয়ে দি ঘোঁৰা সকলো প্ৰক্ৰিয়া বাৰে বাৰে ঘূৰাই ঘূৰাই কৰি বজাই

সৌন্দৰ্য্যময়ী নগ্না অংগনা ফুলেশ্বৰীৰ দেহ সৌন্দৰ্য্য পান কৰিবলৈ ধৰিলে। কিমান সময় গ'ল বজাৰ হিচাপ নাই। বজাই কেৱল চাই আছে, পূজাৰ বিভিন্ন প্ৰক্ৰিয়াৰ নামত ফুলেশ্বৰীৰ বিভিন্ন অংগ স্পৰ্শ কৰিছে।

ফুলেশ্বৰীয়ে প্ৰথমে ভাবিছিল, এই বজাৰ পুত্ৰা দেৱী হৈ বজাক নিজতকৈ সৰু কৰি অপৰিসীম তৃপ্তি পাব। শিৱসিংহক হেয় কৰাৰ স্ববিধা লাভৰ আশাত ফুলেশ্বৰীয়ে পাহৰি গৈছিল যে তেওঁ বিবস্ত্ৰা হ'ব লাগিব—তেওঁৰ দেহৰ নগ্ন সৌন্দৰ্য্য ঘণ্টাৰ পাচত ঘণ্টা ধৰি পান কৰাৰ স্ববিধা অপৰাধ শিৱসিংহই পাব। কিন্তু, সেই কথা হৃদয়ংগম কৰাৰ পাচত আৰু পিচ হোতাকাৰ সময় নাছিল। এতিয়া এই অৱস্থাক যিমানদূৰ পাৰে ফুলেশ্বৰীয়ে নিজৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। পূজাৰীয়ে বজাক কৈ গৈছিল যে পূজাৰ মাত্ৰ দেৱীয়ে কুমাৰীৰ মাজত সংহাৰ মূৰ্তি ধৰি কেতিয়াবা দেখা দিয়ে। তেতিয়া যেন পূজাৰীৰ মতে। হয়তো সেই সাৱধান-বাণীৰে পূজাৰীয়ে ফুলেশ্বৰীকে ইংগিত দি গৈছিল সেই সংহাৰ মূৰ্তি ধৰিবলৈ। হয়তো পূজাৰীৰো ইচ্ছা, দেৱীৰ সংহাৰ মূৰ্তিৰ স্তুতি কৰিবলৈ অহাৰ চলতেই পাৰে যদি নিজেও এবাৰ ফুলেশ্বৰীৰ নগ্ন সৌন্দৰ্য্য চাহ চকুৰ তৃপ্তি পলুৱাব।

ফুলেশ্বৰীয়ে বজাৰ ফাললৈ চাই আছে আৰু ভাবিছে : 'ক'ব, পূজা কৰ। এয়া তহঁতৰ আৰম্ভণি হৈ। ইয়াৰ পিচত নিজে নিজে তন্ত্ৰত নামি যাবি সিংহাসনৰপৰা। ঘৰে ঘৰে গৈ প্ৰতি মাত্ৰৰ ভৰিত ধৰি কান্দিবি। তহঁতৰ মূৰ আৰু কোনোদিন পোনা নোৱাৰিবি। ৰাইজৰ ঘৰে ঘৰে, চোতালে চোতালে, তহঁতৰ মূৰ বাগৰি ফুৰিব। বোনো পূজাই, কোনো পুণ্যই, কোনো পূজাৰীয়ে তহঁতক ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰে।' ভাবোঁতে ভাবোঁতে ফুলেশ্বৰী উত্তেজিতা হ'ল। সেই সময়তে কিবা মন্ত্ৰ মাত্ৰ বজাই সেৱা কৰিছিল। ফুলেশ্বৰীয়ে হেলাৰঙে নিজৰ এখন ভৰি বজাৰ মূৰৰ ওপৰতে থওঁ থওঁ। বজা সেই অৱস্থাতে বৈ থাকিল। ফুলেশ্বৰীৰ মুখত হাঁচি বিৰিঙি পৰিল। মনে মনে ভাবিলে, 'মি গোবীনাথক তই বিনা অপৰাধত কটালি, সেই গোবীনাথে এই দৃষ্ট যদি শৰ্গৰপৰা দেখিছে, তেন্তে নিশ্চয় শাস্তি পাইছে।' গোবীনাথৰ কথা মনত পৰাৰ লগে লগে ফুলেশ্বৰী জলি উঠিল। বেদীত বহি থকা অৱস্থাতে কঁপিবলৈ ধৰিলে। বেদীৰ ওচৰতে থকা বিৰাট বলি কটা দাখনত ফুলেশ্বৰীৰ চকু পৰিল। হঠাৎ বজাৰ মূৰৰ কাষৰপৰা ভৰি জাঁতৰাই আনি দাখন তুই হাতেৰে ধৰি বজাৰ মূৰত ৰাপ মাৰিব খুজিলে। ভয়ত বজাই চিঞৰ মাৰি দিলে। সেই চিঞৰত ফুলেশ্বৰীয়ে চেতনা ফিৰাই পালে। ফুলেশ্বৰীক বুদ্ধিয়ে লাগ দিলে। ভাবিলে, 'কি হ'ব এই অপৰাধক কাটি। ইয়াৰ দ্ব্যুত হ'লে ময়ো বাণী হৈ থাকিব নোৱাৰিম। তেতিয়া ইহঁতৰ ৰাজত্ব সমূলে ধ্বংস কৰাৰ সপোন, ৰাইজৰ বিদ্ৰোহৰ অগণিত কাৰোংঘৰ পুৰি ভষ্ম কৰাৰ সপোন, গোবীনাথক বধ কৰাৰ বাবে প্ৰতিশোধ লোৱাৰ সপোন, সকলো বিফল হ'ব। নাই, থাওক, তই জীয়াই থাক। তিল তিলকৈ ৰুৰিবি তই, তিল তিলকৈ ৰুৰিয় তোক।'

ফুলেশ্বৰীয়ে ঘৰিয়ারলৈ দা বজাৰ আগতে কাৰ-উত্তেজিত বজাই সংঘৰ্ষ সকলো

বন্ধন ছিডি ঠিক কৰিছিল, বেদীৰপৰা টানি আনি ফুলেশ্বৰীক আজি এই মন্দিৰতে প্ৰথম উপভোগ কৰিব। পূজাৰীয়েতো এদিন কৈছিলেই যে কুমাৰী পূজা কৰোঁতে কামাসক্ত হৈ কুমাৰীক উপভোগ কৰিলে পুণ্য হে হয়। কিন্তু বলি কটা দাখন ফুলেশ্বৰীৰ হাতত দেখি বজাৰ কাম-বাসৰা ক'বাবলৈ পলাল। চিঞৰ মাৰিয়েই বজাই নাওমানকৈ দুৱাৰ খুলি পূজাৰীক কোঁপাই-জোঁপাই মাতিলে। পূজাৰী উধাতু খাই সোমাই আহিল। ঈতিমধ্যে এখনি বক্তবস্ত্ৰ ফুলেশ্বৰীয়ে গাত মেৰিয়াই ল'লে। পূজাৰী সোমাই আহি দেখিলে, বক্তবস্ত্ৰ-পৰিহিতা ফুলেশ্বৰীৰ হাতত বলি কটা দা। খঙত গোটেই মাস্তুলজুৰী কঁপি আছে। পূজাৰীয়ে ফুলেশ্বৰীক খন্তেক চাই নিজেই ভয় খাই উঠিল আৰু লগে লগে আঁঠু কাটি দেৱী-স্তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে।

এই অৱস্থাত কি কৰা ভাল হ'ব ফুলেশ্বৰীয়ে ভাবি চালে। কিবা উপায়ে বজাক বিশ্বাস জন্মাব লাগিব যে গোসানীয়ে সন্তানৰ মূৰ্তি ধৰিছিল। লাহে লাহে ফুলেশ্বৰীয়ে দাখন পেলাই দিলে আৰু অজ্ঞান হোৱাৰ ভাণ ধৰি বেদীতে পৰি গ'ল। পূজাৰীয়ে ফুলেশ্বৰীৰ মূৰত শাস্তিপানী ছটিয়াই দিলে। বজাক ক'লে, “এতিয়া আৰু আইকুঁৱৰীৰ দেহত গোসানী নাই। সেয়ে অজ্ঞান হৈ পৰিছে। আপুনি আইকুঁৱৰীক শাস্ত কৰক। মই বাহিৰ ওলাওঁ।” এইবুলি পূজাৰীয়ে বলিকটা দাখন আঁতৰাই থৈ মন্দিৰৰপৰা ওলাই সাৱধানে দুৱাৰখন বন্ধ কৰি দি বাহিৰত ঘোষণা কৰিলে,

“পূজা শেষ হৈছে। শেষ বাৰৰ কাৰণে মঙ্গলবাৰ্ত্ত বজাব লাগে।”

উৰুজী, শংখ, ঘণ্টা, ডবা, কাঁহৰ শব্দই বজনজনাই উঠিল। সেই এক ভিতৰত বজা আৰু ফুলেশ্বৰীয়েও শুনিছে। ফুলেশ্বৰীয়ে সাজ-পাৰ পিন্ধি বজাক সোধিলে,

“মোৰ কি হৈছিল? বহুত সময় যেন ক'ব নোৱাৰা হৈ আছিলোঁ।”

বাহিৰত শংখ-ঘণ্টা বাজি আছিল। ফুলেশ্বৰীয়ে উপভোগ কৰিছিল। বজা তেতিয়াও কঁপি আছিল। পূজাৰীৰ গুঠৰ প্ৰসন্ন হাঁহিত ঘামে মুকুতাৰ মালা পিছাইছিল।

॥ द्वितीय अध्याय ॥

॥ এক ॥

১৭২২ চন : শিৱসিংহ ৰজা হোৱাৰ ৮ বছৰ পাচত : ফুলহতীক ৰাজকাৰেঙলৈ
অপহৰণ কৰাৰ কিছুদিনৰ ভিতৰতে। হঠাৎ গণনাত ওলাই পৰিল—শিৱসিংহ
স্বৰ্গদেৱৰ ছত্ৰভংগ যোগ পৰিছে। পৰ্বতীয়া গোপীস্বামী আৰু আন আন পণ্ডিত আৰু
মন্ত্ৰীসকলে পৰামৰ্শ কৰি অসম-ৰাজত তাৰ আগেয়ে কেতিয়াও কোনো পণ্ডিতে
গণনা কৰি নোপোৱা ‘ছত্ৰভংগ যোগ’ নামৰ দৈৱদশাৰ হাত সাৰিবলৈ অৰ্ধাংগিনী
বৰকুঁৱৰীৰ হাতত ৰাজছত্ৰ প্ৰদান কৰাৰ দিহা দিলে। এই দুৰ্বোধ্য ছত্ৰভংগ যোগ,
ইয়াৰ উদ্ভাৱন, ইয়াৰ অন্তৰ্নিহিত উদ্দেশ্য আদিৰ বিষয়ে বুৰঞ্জী মনে মনে থাকিল।

কমতাই নহয়, কমতাৰ অপব্যৱহাৰ চকুৰ আগত দেখি দেখি ফুলমতী পাগলী যেন হৈছিলগৈ। ৰাজহুৱা যুৱৰ ওপৰত লোৱাৰ পাচত ফুলমতীয়ে বুজিলে, পৃথিৱীৰ কোনো স্বাধীনতা তেওঁৰ নাই। এই কথা তেওঁ প্ৰথম অহুভৱ কৰিলে, বাণী হিচাপে দেশ শাসন কৰিবলৈ সিংহাসনত বহাৰ পাচত এদিন মাকৰ ঘৰলৈ ওলাওঁতে। হৰিনাথ ককায়েকৰ সৈতে কোনো কথাকে মনে মনে পতাৰ উপায় ৰাজকাৰেও নাই। লিগিৰী-গ্ৰহৰী-চোৰাংচোৱাৰ উৎপাতত পেটত থকা কথাও ডা-ডাঙৰীয়াৰ কাণত পৰেগৈ যেন লাগে। ইপিনে মাককো এবাৰ চাই আহিবৰ মন। বাণী হৈ যে মনৰ একো পৰিৱৰ্তন হোৱা নাই, এই কথা মাকে জনা দৰকাৰ। 'কি হ'ব বাণী হৈ ' 'যদি সৈন্তবাহিনী মোৰ হাতত থাকিলহেঁতেন, তেতিয়া হে বুজাই দিব পাৰিলোহেঁতেন। যদি বাণী হৈ-নিজে ওলাই গৈ এই অত্যাচাৰী শাসনৰ ওৰ পেলোৱাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবগৈ পাৰিলোহেঁতেন, তেহে বাণী হোৱাৰ সাৰ্থকতা।'— মনে মনে ভাবিলে ফুলমতীয়ে। কেতিয়াবা নিজৰে ভাব হয় নিজেই বলিয়া হৈ যোৱা বুলি। মনটো অকণমান ভাল কৰাৰ ইচ্ছাবেই মাকৰ ঘৰলৈ ওলাইছিল ফুলমতী। বেছি ভাল সাজ-পাৰ পিন্ধি গ'লে বাইজে হাঁহিব। সেয়ে সাধাৰণ সাজ এঘোৰ পিন্ধি গৈছিল। গা-চোৱা লিগিৰীক কৈছিল আইৰ ঘৰৰপৰা আহোঁগৈ বুলি। খন্তেক পিচতে আহি বৰবৰুৱা ওলাইছিলহি। কৈছিল, বাহিৰত পান্ধী, চোৰাংচোৱা, ডাঙৰীয়া, গা-ৰক্ষী সৈন্ত, বৰুৱা, লিগিৰী আদি সাজু হৈ বৈ আছে—বৰকুঁৱৰীক লক্ষ্যবলে মাতৃ-গৃহলৈ নিবলৈ। আচৰিত হৈছিল ফুলমতী। কৈছিল, সাধাৰণভাৱে বাব খোজোঁ, ইমানবোৰ লক্ষ্যবলে আইৰ ঘৰলৈ নাযাওঁ বুলি। বৰবৰুৱাই কৈছিল, সেইটো সম্ভৱ নহয়, বাণী বাণীৰ দৰে যাবই লাগিব। ফুলমতীৰ মূৰ গৰম হৈ গৈছিল। ভিৰস্বাৰেৰে থকালৰকা কৰি সকলোকে নিজৰ ওচৰৰপৰা আঁতৰাই পঠিয়াইছিল। কিন্তু লগে লগে বুজিছিল, কাৰাগাৰ ভাঙি ওলাই যাব পাৰিলেও ৰাজকাৰেও বাণী মুকলি মনেৰে ফুৰোঁ বুলি ওলাই যাব নোৱাৰে, ৰাজকাৰেওৰ নিয়ম মানি চলিবই লাগিব। এই কথা হৃদয়ংগম কৰাৰ পাচত হুকুৰকৈ কান্দিছিল ফুলমতীয়ে। কান্দি কান্দি নিজৰ মনক দূচ কৰিছিল। কান্দি কান্দি দূচ কৰা সংকল্পেৰে ৰাজসিংহাসনৰ ভেটি ভঙাৰ পথ মুকলি কৰিছিল।

মনৰ সেই অস্থিৰ অৱস্থাতে পিচদিনা ৰাজসভাত বজাৰ লগত বহি আছিল ফুলমতী। একে একে আহি প্ৰণিপাত কৰা মন্ত্ৰী, ডা-ডাঙৰীয়াবোৰক নেদু টপি মাৰিবৰ বাসনাক চেপি ধৰি ফুলমতীয়ে হাঁহি আছিল। এনেতে কান্দি কান্দি এজনী বুঢ়ী আহি হাজিৰ। ছটা চাউডাঙে ধৰি আনিছিল। চাউডাং বৰুৱাৰ অভিযোগ : বুঢ়ীয়ে বোলে যিনে-নিশাই শাও দি থাকে, বজা আৰু বজাৰ ঘৰৰ ডা-ডাঙৰীয়াকে আহি কৰি সকলোকে জীয়াই জীয়াই পুতি থৈ ভগৱানে যেন বং চায়। ওচৰৰ হাত্তে

খবৰ দিয়াত চাউডাং বৰুৱাই নিজে গৈ সোধোঁতেও বুঢ়ীয়ে বোলে বৰুৱাৰ মুখৰ আগত হাত জোকাৰি ক'লে—“তোকো পুতিম বজাৰ লগতে, জীয়াই জীয়াই পুতিম ; তাৰ পাচত হে মই শাস্তি পাম ।” কোনোবা এজন ডাঙৰীয়াই পৰামৰ্শ দিলে, প্ৰাণে মৰাতকৈ বুঢ়ীৰ জিভাখন কাটি এৰি দিয়াই ভাল। ফুলমতীৰ খঙে মূৰৰ চুলি পালেগৈ। গম্ভীৰ স্বৰেৰে ক'লে : বুঢ়ীৰ কথা শুনাৰ পাচত হে আৱশ্যক হ'লে পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শ লোৱা হ'ব। অস্বাচিত মন্ত্ৰণাৰ প্ৰয়োজন আমাৰ ৰাজসিংহাসনে অলুভৱ নকৰে।” এইবুলি ফুলেশ্বৰীয়ে বুঢ়ীক স্তম্ভিলে, কিবা ক'বলৈ আছে নেকি। বুঢ়ীয়ে হাত-ঘোৰ কৰি ক'লে, “মহাৰাণী, কিনো ক'ম মই। কাটিলেও কাটক, মাৰিলেও মাৰক। কিন্তু এই বৰমূৰীয়াবোৰৰ অত্যাচাৰ আৰু সহিব নোৱাৰোঁ।” এইবুলি কৈ বুঢ়ীয়ে শুৰাওৱাৰে শান্ধিবলৈ ধৰিলে। কন্দা দেখি চাউডাং বৰুৱাই অলুমতি বিচাৰিলে বুঢ়ীক লৈ যাবলৈ। ফুলমতীয়ে ঈংগিততে ক'লে, বুঢ়ীক লৈ নাযাবলৈ। কান্দোন কমিলত বুঢ়ীয়ে চকু মোহাৰি মোহাৰি এক কৰণ ইতিহাস বৰ্ণনা কৰিলে। বুঢ়ীৰ বোলে একেটি মাত্ৰ বাপেক মৰা পুতেক আছিল। বয়স যোলমান। এবাৰ গোলে কোনোবা এজন বজাৰৰীয়া মানুহক কবৰ দিওঁতে বুঢ়ীৰ পুতেককো আন দুই-চাৰিটা ডেকাৰ লগতে পুতি থ'লেগৈ। বুঢ়ীয়ে বোলে সকলোৰে ভৰিত পৰি পৰি কান্দিিলে। নিজে মৈদামত সোমাবলৈ ওলাল। বুঢ়ীক ভাবিবে গোৰ মাৰি পেলাই গৈ পুতেকক নি মৈদামত জীয়াই জীয়াই পুতিলেগৈ। ৰজাৰীয়া কোনোবা এজন ডেকা মাৰিছিল বোলে, সেই মৰা ডেকাটোৰ লগত খেমালি কৰিবলৈ বোলে বাকী জীয়া ডেকাকিটাক পুতি থ'লেগৈ। তাৰ পাচতপৰাই বুঢ়ী বলিয়াৰ নিচিনা হ'ল। আৰু, এতিয়াও বুঢ়ীয়ে ৰজাৰীয়া মানুহ পুতিবলৈ বিচাৰি ফুৰে। নিজে নোৱাৰিলেও বোলে ভগৱানে নিজে আহি বুঢ়ীক দিয়া এই শোকৰ প্ৰতিশোধ ল'বই—এই বিষয়ে বুঢ়ী নিশ্চিত।

এই কৰণ কাচিনী শুনি ফুলমতী প্ৰথমতে স্তব্ধ হৈ গ'ল। খন্তেক পিচতে খঙত তেওঁ বড়া পৰি কঁপিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ নিজৰ মাকৰ মুখখন বুঢ়ীৰ মুখত দেখা পালে। ফুলমতী আৰু সেই বুঢ়ী—দুয়ো যেন বহুত হত্যাকাৰীৰ মাজত বিপদজনক-ভাৱে বাহি আছে। পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ডা-ডাঙৰীয়া সকলোৰে চেহেৰাত হত্যাকাৰীৰ অভিসন্ধি ফুলমতীয়ে দেখিবলৈ পালে। ওচৰতে আনখন সিংহাসনত বহি বহি বেড়া শিৱসিংহই ৰগৰ চাই আছিল। বড়া পৰা আৰু কঁপা দেখি সকলোৱে ভাবিছিল, ৰাণীৰ এই বুঢ়ীজনাৰ ওপৰত অসম্ভৱ খং উঠা বুলি। ভাবিছিল, বুঢ়ীৰ আজি নিষ্ঠাৰ নাই। নিজৰ খঙক সংযত কৰাৰ কোনো চেষ্টা নকৰি ফুলমতীয়ে ৰজাৰ কাণে কাণে কিবা ক'লে। ৰজাই মূৰ দুপিয়ালে। তাৰ পাচত ফুলমতীয়ে সকলোকে আচৰিত কৰি বিচাৰৰ বায় দিলে :

“হঠাৎ শোক পোৱা কাৰণে বুঢ়ী মানুহৰ মূৰৰ ঘোষ হৈছে। মন্ত্ৰিক বিকৃতি এটা বোগ। বোগীয়ে বহুত নকৰিবলগীয়া কাম কৰে। বুঢ়ীৰ কোনো দোষ নাই, দোষ বোগৰ হে। একেটা পুতেকক বুঢ়ীৰ বুকুৰপৰা কাটি অনাটোও বৰ বেয়া হৈছে।

কিছ হোৱা কথা হৈ প'ল। বুঢ়ীক এৰি দিব লাগে আৰু বেজবকৱাক ক'ব লাগে বুঢ়ীৰ চিকিৎসা কৰিবলৈ।”

ৰাজসভাৰপৰা ওচি আহিল ফুলেশ্বৰী। আহিয়েই পালেডী-খাটৰ ওপৰত ৰাজকীয় সাজ-পাৰ দলিয়াই পেলাই দ্বুই হাতেৰে নিজৰ চুলিত টানকৈ ধৰি কঁপিবলৈ ধৰিলে। লিগিৰীহঁত ল'ৰালৰিকৈ ওচৰ চাপি আহিল। ৰজাঘৰৰ সকলো নিয়ম বিদায় দি ফুলেশ্বৰীয়ে নিয়ম কৰি দিছিল, লিগিৰীহঁতে ফুলেশ্বৰীক বাইদেউ বুলি মাতিব। ৰজাৰ ৰাজ-কাৰেঙত এনেকুৱা বৰকুঁৱৰী কোনেও কেতিয়াও পোৱা নাছিল। বৰকুঁৱৰী ফুলেশ্বৰীয়ে নিজৰ কাপোৰ পিন্ধা, চুলি ফণিওৱা আদি নিজে কৰে, লিগিৰীহঁতৰ সৈতে সমনীয়া চোৱালীৰ দৰে মেল মাৰে, লিগিৰীহঁতৰ খোৱা-থকাৰ ব্যৱস্থাৰ ওপৰত নিজে চকু দিয়ে, ভাল ল'ৰা যোগাৰ কৰিব পাৰিলে বা কোনোবা লিগিৰীয়ে কাৰোৱাৰ বিয়া কৰাব খুজিলে, আনন্দেৰে তৎক্ষণাত সন্মতি দিয়ে। বৰকুঁৱৰীৰ আগত কোনো ডাঙৰীয়াই কেতিয়াও লিগিৰীৰ ওপৰত মাতকৰী কৰিব নোৱাৰে। সিহঁতৰ অভাৱ-অভিযোগ শুনি ততালিকে প্ৰতিকাৰৰ ব্যৱস্থা কৰে। ইমান মিচিলাি থকা কাৰণেই লিগিৰীহঁতে লক্ষ্য কৰি আহিছিল, বৰ-ৰজা হোৱাৰ পাচৰপৰা বৰকুঁৱৰীৰ খং বেছি হৈছে। কোনো ডা-ডাঙৰীয়াকে সহ্য কৰিব নোৱাৰা হৈছে। আজি এই অৱস্থা দেখি লিগিৰীহঁত ওচৰ চাপি আহিলত বৰকুঁৱৰী ফুলেশ্বৰীয়ে খঙেৰে সিহঁতক দাঁত কৰচি স্মিলে : “তইতে জীয়াই জীয়াই মানুহ পুতি বং চাব পাৰিবি?” লিগিৰীহঁত আচৰিত। ফুলেশ্বৰীয়ে আকৌ স্মিলে—“পাৰিবি নে নোৱাৰ ক বেগতে। নহ'লে তইতৰ ৰক্ষা নাই।” ভয়ে ভয়ে এজনী লিগিৰীয়ে ক'লে, “সেইটো চাউডাঙৰ হে কাম। আমি কেনেকৈ পাৰিম?”

“চাউডাঙে পোতা চাই ভাল পাৰি নেকি?”

“নাপাঠ বাইদেউ, আমাক সেই কামলৈ নপঠিয়াব।”

“তেন্তে, তেন্তে এই ৰজাঘৰীয়া মানুহ মৰিলে যে মৈদামৰ ভিতৰত মৰাৰ লগতে জীয়া মানুহো নি পোহে, সেই কথা তইতে জান নে নেকান?”

“জানো।”

“তেন্তে কিয় সহ্য কৰি আছে? কিয় তইতে আজিও কোৱা নাই সেই অসহ্যকি কাণ্ড বন্ধ কৰিব লাগে বুলি? তইত মানুহ হয় নে নহয়? তইতৰ মানুহৰ অস্তব আছে নে নাই? তইত মাতৃ জাতি হয় নে নহয়? কি তইত?”—ওচৰতে পোৱা লিগিৰীজনীক চুলিত ধৰি জোকাৰি দিলে ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে।

স্বক্ৰিয়তী লিগিৰীজনীয়ে বৃজিলে, ৰাণীৰ খং ক'ৰবাত। সেয়ে লাহে লাহে ক'লে, “আপোনাৰ খং উঠিছে কাৰণে হে আপুনি আমাক দোষ দিছে বাইদেউ। আমাৰ কথা কোনে শুনে? ক'লেই কাটিব।”

কিছুপৰ অবাক দৃষ্টিৰে দূৰলৈ চাই থাকিল মহাৰাণী ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে। তাৰ পাচত পূজাৰীক মাতি পঠিয়ালে। পূজাৰী আহি পোৱাৰ লগে লগে ফুলেশ্বৰীয়ে খঙেৰেই স্মিলিলে :

“দেৱীৰ ধৰ্মত মানুহ কবৰ দিয়াৰ নিয়ম আছে নেকি ?”

“নাই আইদেৱী। আমাৰ নীতি মতে শৱ দাহ কৰাহে হয়।”

“তেন্তে বজাৰ আৰু ডা-ডাঙৰীয়াৰ বংশৰ মানুহ মৈদামত কবৰ দিয়া হয় কিয় ?”

“সেই প্ৰথা তুলি দিয়া উচিত।”

“কিন্তু ইমান দিনে কোৱা নাই কিয় আপুনি ?”

“বজাক কেতিয়াবাই জনোৱা হৈছিল।”

“এতিয়া বজাক আকৌ জনাব। মই ইয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিম। কোনো অধৰ্ম এই ৰাজ্যত হ’ব নোৱাৰে।”

পূজাৰী গ’ল। লিগিৰীহঁত ওচৰতে বৈ আছে। ফুলেশ্বৰীয়ে অসহ খঙত কোঁপাই আছে। মনে মনে গৰজি আছে : ছঃ, জীয়াই জীয়াই মানুহ পোতে। সিহঁতৰ মৰা মানুহৰ লগত ধেমালি কৰিবলৈ, কথা পাতিবলৈ, জীয়া মানুহ নি লগত পোতে। খবৰদাৰ। আৰু জীয়া মানুহ পোতাৰ কথা নাভাবিবি। এতিয়াৰপৰা মৰা মানুহ পোৰা হ’ব আৰু তাৰ লগতে তেঁতৰ নিজ বংশৰ কিছুমান জীয়া মানুহো পোৰা হ’ব। তেঁতৰ ভাৰ পৃথিৱীয়ে সহিব নোৱাৰা হৈছে। তেঁতৰ বজাবোৰক পুৰিব লাগিব—জীয়াই জীয়াই পুৰিব লাগিব।

ৰাতি ফুলমতীয়ে বজাৰ লগত কথা পাতিলে। পুৱা বজাক পূজাৰীয়ে নিজ অভিমত জনালে। দুপৰীয়া ৰাজ-সভাত জোঁধাশিতা ৰাণী ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে স্বৰ্গদেও শিৱসিংহক কামত ৰাখি ঘোষণা কৰিলে—“এতিয়াৰপৰা শৱ দাহ কৰা হ’ব। মৈদামত পোতা প্ৰথা তুলি দিয়া হৈছে। এয়া বৰ-বজাৰ আদেশ, দেশত প্ৰচাৰ কৰি দিব লাগে।” পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকল অবাক হ’ল। শিৱসিংহই প্ৰসন্ন হাঁহিৰে সভা শুৱনি কৰি ৰাণীৰ আদেশৰ প্ৰতিক্ৰিয়া লক্ষ্য কৰিলে। বজাঘৰীয়া শৱ মৈদামত পোতা প্ৰথাই চিৰদিনৰ বাবে বিদায় ল’লে।

॥ তিনি ॥

ববকুঁৱৰী ববৰজা দেৱী ফুলেশ্বৰী তথা প্ৰমথেশ্বৰী নিশ্চল হৈ থিয় হৈ আছে বৰদৌলৰ সমুখত। চকুৰ আগত সাগৰ যেন পুখুৰী গোৰীসাগৰ। কাষত থিয় হৈ আছে পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ডা-ডাঙৰীয়াসকল, লিগিৰীবোৰ, গা-বক্ষী সৈন্ত, পূজাৰী, সমৱেত সাধাৰণ ৰাইজ, নিজৰ ককায়েক বৰপাত্ৰ গোহাঁই হৰিনাথ, ফুলেশ্বৰীৰ মাতৃ আৰু চোৰা-চোৱাবোৰ। ফুলেশ্বৰীয়ে কিছ এফো দেখা নাই। সমুখৰ পুখুৰী, পিচত থকা দৌল, সমৱেত সকলো মানুহ আৰু ডা-ডাঙৰীয়া, আৰু নিজৰ ৰাজকীয় মৰ্যাদা—সকলো এৰি ফুলেশ্বৰীৰ চকু দিগন্তত। অৰ্থহীনভাৱে একেথৰে দূৰলৈ চাই আছে ববকুঁৱৰায়ে। চকুৰে অৱশ্যে এফো দেখা নাই—উকা চাৱনি। কিন্তু, কাষত থকা, চকুৰ আগত থকা এই সকলোবোৰ এৰি ফুলেশ্বৰীৰ মন উৰি গৈছে অতীতৰ কিছুমান দিনলৈ—যেতিয়া ৰাণী ফুলেশ্বৰী আছিল ফুলমতী, যেতিয়া পানী আনিবলৈ যাওঁতে গৰৈক সদায় লগ পাইছিল, যেতিয়া জীৱনত কোনো বন্ধন নাছিল। সেই জীৱন, সেই গোৰীনাথ, সেই তেওঁৰ ‘ববৰজা’ গোৰীনাথ, সেই সুখৰ ঘৰুৱা জীৱন হেৰুৱাই আজি তেওঁ ৰাণীৰূপ বন্দিনী, আজি তেওঁ ববকুঁৱৰী ৰূপে শিৱসিংহ নামৰ এক অক্ষয় পুৰুষৰ বিকৃত যৌৱনলিপ্সাৰ সামগ্ৰী, আজি তেওঁ অমানুহ। ৰাণী হৈ তেওঁ প্ৰথম কাম কৰিলে নিজৰ নামৰ লগত ‘ববৰজা’ উপাধি লগাই লোৱাটো। সকলো ৰাজকীয় জ্ঞাননী ঢোল পিটি প্ৰচাৰ কৰাৰ সময়ত ‘ববৰজা’ৰ আদেশ বুলি প্ৰচাৰ কৰা হ’ল, এটা পঢ়াশালি খুলি ‘ববৰজাৰ পঢ়াশালি’ নাম দিয়া হ’ল। সেই পঢ়াশালিত মানুহে শিক্ষা লভিব। সেই শিক্ষিত মানুহৰ মুখত “ববৰজাৰ পঢ়াশালি” নামটো মনত থাকি যাব, তেওঁৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ আপোনজন “ববৰজা গোৰীনাথ” মানুহৰ মুখে মুখে জীয়াই থাকিব, তেওঁৰ নাম লোৱাৰ লগতে তেওঁৰ গোৰীনাথৰ নামটোও ল’ব। কিন্তু তথাপি যে তেওঁৰ মনে শাস্তি নাপায়। ৰাণী হৈ তেওঁ তেওঁৰ গোৰীনাথৰ কাৰণে মাত্ৰ ইমানকণ কৰিয়েই ক্ষান্ত থাকিব নে? গোৰীনাথৰ মাক আৰু ঘৰখনক মাটি-বুড়ি দান কৰি সুখত ৰাখিলে। আৰু? এটা সাগৰপ্ৰমাণ পুখুৰী খনালে ফুলমতীয়ে। বজাক ক’লে, বজা শিৱ যেতিয়া, তেওঁ গোৰী, গতিকে গোৰীসাগৰ নাম হওক পুখুৰীৰ। বহল উদাৰ ডাঙৰ পুখুৰী—গোৰীনাথৰ দৰেই বহল উদাৰ। বজা সন্মত হ’ল। নাজানিলে, কিয় ৰাজ-পৰিয়ালৰ সকলো নাম বাদ দি, আনকি নিজৰ নামো বাদ দি, গোৰীসাগৰ নাম দিলে। এই পুখুৰী খনোৱা ঠাইটুকুৰাৰ কথাকে বা কোনে জানে? চাউডা-বকুৱা আৰু আন আন বহুতবেপৰা আলোঙে আলোঙে খবৰ লৈ ফুলেশ্বৰীয়ে জানিলে, এই ঠাইতে গোৰীনাথক চাউডাঙে কাটিছিল। গতিকে এই ঠাইতে গোৰীনাথৰ স্মৃতি-পুৰিৰণী থকা উচিত। পাৰত তিনিটা দৌল: বৰদৌল, গোসাঁই দৌল আৰু দেৱী দৌল। বৰদৌলত বিষ্ণু পূজা হ’ব। প্ৰথমে কেৱল এটা দৌলকে সজাইছিল—কেৱল বৰদৌল। বৈষ্ণৱ

মোৱামৰীয়াই বিজ্ঞোহ কৰি এই অত্যাচাৰী শাসনৰ ওৰ পেলাব বুলি ফুলেশ্বৰীৰ তেতিয়াও দৃঢ় বিশ্বাস। আৰু, এই মোৱামৰীয়াসকলৰ মাজত বৰমাহুহ-সৰুমাহুহ প্ৰভেদ নাই। সকলো সমান। শিৱ আৰু দেৱীৰ নামত কৰা মদ-মাংস-নাৰীৰ উৎপাতো বৈষ্ণৱসকলৰ মাজত নাই। যি বৈষ্ণৱ মোৱামৰীয়াই গোৰীনাথক হত্যা কৰাৰ প্ৰতিশোধ লৈ অত্যাচাৰী শাসনৰ ওৰ পেলাব, সেই বিষ্ণুৰ পূজাৰ মন্দিৰ গোৰীসাগৰৰ পাৰত থাকিব লাগিব। সেয়ে স্তম্ভবটেক সজালে, ডাঙৰটেক সজালে বিষ্ণু দোল। কিন্তু পূজাৰীয়ে আহি এদিন অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিলে। পূজাৰীক অসন্তুষ্ট কৰিব নোৱাৰি। পূজাৰীৰ সহায়তে দেৱীৰ নাম লৈ এতিয়ালৈকে বহুত অসাম্য সাধন কৰিছে ফুলেশ্বৰীয়ে। সৰুটেক দেৱীদোল এটা সজাই দিলে। গোঁসাই দোলটো বজাই সজাবলৈ ক'লে। ফুলেশ্বৰীয়ে আপত্তি নকৰিলে।

আজি এই বহল পুখুৰীৰ পাৰত থিয় হৈ ফুলেশ্বৰীৰ গোৰীনাথৰ কাৰণে জাঁল খকা অন্তৰখনে কিছু শান্তি পাইছে। আজি ফুলেশ্বৰীয়ে অৱসাদ অমুভৱ কৰিছে। অকলে অকলে ইমান দিনে এক অত্যাচাৰী ৰাজ-শাসন আৰু তাৰ বিভিন্ন ডা-ডাঙৰীয়াৰ বিপক্ষে যুঁজি যুঁজি, এক লম্পট ৰজাৰ প্ৰধান কুঁৱৰী হৈও নিজৰ সতীত্ব ৰক্ষা কৰি থাকি গৈছিল যি প্ৰেম কৰিবলগীয়া হৈছে, সেই প্ৰেমে ফুলেশ্বৰীক ক্লান্ত কৰিছে। কিন্তু এতিয়াও বহুত বাকী। গোৰীনাথৰ নামত সংকল্প লৈছে ফুলেশ্বৰীয়ে, শিৱসিংহৰ হাতত ৰাখি শিৱসিংহৰ নামতে এই অত্যাচাৰৰ, এই ৰাজ-শাসনৰ সমাধি ৰচিব বুলি। সেই কাৰ্য্য এতিয়াও শেষ হোৱা নাই। সেই কামত এতিয়াও কৰ্ম্মায়েক হৰিনাথে ফুলেশ্বৰীক সহায় কৰিব পৰা নাই। সেই কাম যেতিয়া শেষ হ'ব, গাঁৱত বিচাৰ কৰিবলৈ বহু ৰাইজৰ বিজ্ঞপ্তিকজনৰ মেজৰ নিচিনাকৈ এখন মেল বহি যেতিয়া দেশ শাসন কৰিবলৈ ল'ব, যেতিয়া বিজ্ঞোহৰ অগ্নিত এই ৰাজ-শাসন পুৰি ছাৰখাৰ হ'ব, তেতিয়া—ফুলেশ্বৰীয়ে ভাবিলে—তেতিয়া ফুলেশ্বৰী পুনৰ ফুলমতী হৈ ঘূৰি যাব লাগিব ঘৰলৈ—নদীৰপৰা পানী আনিবলৈ, পইতা ভাত খাবলৈ, ছপৰীয়া জাৰকালি ব'দত বহি মূৰ ফণিয়াবলৈ, কোনে জানে তেতিয়া হয়তো কিবা দৈৱৰ কুপাত গোৰীনাথো পুনৰজন্ম নখৰি ওলাবহি পাৰে।

ফুলেশ্বৰীয়ে কন্দা নাছিল। কিন্তু চুগালেদি ধাৰাসাবে চকুপানী বাগৰি গৈছিল। সেই চকুপানী হয়তো গৈ গোৰীসাগৰ পুখুৰীৰ পানীত মিলিছিলগৈ—প্ৰাণৰ কোঁৱৰ গোৰীনাথৰ মৰম বিচাৰি।

॥ চাৰি ॥

ভক্তি ৭৭ ভক্তিব লগত কেতিয়াও চা-চিনাকি হোৱা নাই শিৱসিংহৰ। প্ৰতাপী বজা বাপেক কত্ৰসিংহৰ বাজকাৰেঙত ডাঙৰ-দীঘল হৈছে শিৱসিংহ। বজা নিষ্ঠুৰ হ'ব লাগে বুলি বাজকাৰেঙত থাকি সৰুৰেপৰা শিকিছিল। জয়সাগৰ পুখুৰী পাৰত সৰু বজা ঘৰ এটাত ৰংপুৰ নগৰ পাঠোতা ঘনশ্ৰাম পনিকৰক শত্ৰুক দিবলৈ নগৰখনৰ পৰিকল্পনা লৈ ঘোঁৰা বুলি সন্দেহ কৰি আশ্ৰয় বন্দী কৰি পোৱা বাপেকৰ বিচাৰ শিৱসিংহই দেখিছিল। 'বিচাৰ'ৰ দিনা ভাৰত-বিহোঁটক কন্দা ঘনশ্ৰামক হাহি হাহি চাইডাৰে লিয়াই-গুৰিয়াই লৈ যোৱা চাই আছিল শিৱসিংহই। সেচাই বিহোঁটৰ সম্বন্ধত বৰা, তাড়বিকা আদিক নিষ্ঠুৰভাৱে বধ কৰিবলৈ হাহি হাহি বাপেকে দিয়া আদেশ শুনি আঁচন শিৱসিংহই। চাৰিজনী কুঁৱৰী আৰু এপাল লিগিৰীৰে পৰিৱেষ্টিত হৈ জীৱন উপভোগ কৰা বাপেকে শিখাইছিল, তিব্বতাক বৰমান কঠোৰ শাসন কৰিব লাগে। শিৱসিংহৰো ইচ্ছা আছিল বাপেকৰ দৰে প্ৰতাপী আৰু নিষ্ঠুৰ হোৱাৰ। কিন্তু আন্তৰিক আৰু শাৰাবিক ছবলডাঙ তেওঁক নিষ্ঠুৰ হ'বলৈ সাহস দিব নোৱাৰিলে।

'ভক্তি' তেওঁ 'কতিয়াও জিাই নাই। তেওঁ জানে, বাপেকে দেশত বকা ধৰ্ম-গুৰুৰ আগত যুৰ নোদোৱালে। তেওঁ জানে, বিদেশৰ ধৰ্মগুৰু কৃষ্ণৰাম ভাগ্যবাগীশক অনাই তেওঁ সেই গুৰুৰ আগতো যুৰ নোদোৱালে—সেই ভাগ্যবাগীশ ধৰ্মগুৰু দেহাত দেৱতুল্য নহয় বুলি। শিৱসিংহয়ো কোনো ধৰ্মকে বিশ্বাস নকৰে। কিন্তু চহাং বাপেক চকুৱাটে: কৃষ্ণৰাম ভাগ্যবাগীশৰ শাপৰ ফল বুলি তেওঁ ধৰ্মক ভয় কৰিবলৈ শিকিলে। এতিয়াও তেওঁ ধৰ্মক ভয় কৰে। নিজ কৰা সকলো অনাচাৰৰ পাপ বিনষ্ট কৰিবৰ কাৰণে হে তেওঁ ধৰ্ম কৰে। ছদ্মভংগ যোগ আৰু ফুলেশ্বৰীৰ গাত দেৱী লম্বি কোৱা কথা আদিয়ে তেওঁক ভয় খুৱালে। সেই ভয়ৰ কাৰণে তেওঁ ৰাজকোষলৈ লক্ষ্য নকৰাকৈ দান-ধৰ্ম কৰিবলৈ ধৰিলে। সকলো ধৰ্মৰ, সকলো গুৰু আৰু পূজাৰীকে মুক্তহস্তে দান কৰি গ'ল তেওঁ। কাৰবাক মাটি, কাৰবাক ধন-সোণ—যাকে যিহকে লাগে। দেৱীৰ ভয়ত ফুলেশ্বৰীৰ নিচিনা কপহী এজনীকো সন্তোষ কৰাৰ সাহস হোৱা নাই তেওঁৰ। দান-দক্ষিণা কৰি সোনকালে দেৱতাৰ কোপ আঁতৰাই পুনৰ সন্তোষত লিপ্ত হ'ব লাগে—এয়ে তেওঁৰ বাসনা। ভয়ৰ দানেৰে দেশৰ ধৰ্মৰ গুৰিলাসকল লাভৱান হ'ল।

দিন বৈ নাথাকে। আৰু বৈ নাথাকে ঘোৱন। বঢ়া ভাত বাখি নোথোৱা মনোৱন্ত্ৰিৰ বজা শিৱসিংহই এই কথা মৰ্মে মৰ্মে অহুভৱ কৰিলে। প্ৰথম ফুলেশ্বৰীক বিবত্ৰা কৰি পূজা কৰা দিনাবেপৰা আন নহ'লেও চকুৰ তৃপ্তিৰ কাৰণেই সকলো ভয়-সংকোচ কাতি কৰি থৈ শিৱসিংহই প্ৰায়ে পূজা কৰি আহিছে। ক্ৰমে পূজাতকৈ

চক্ৰ আৰু স্পৰ্শৰ তৃপ্তিৰ কাৰণে বেছি সময় খবচ কৰিবলৈ লৈছে। ফুলেশ্বৰী আন কাম শেষ কৰি দেৱী-মন্দিৰলৈ অহাৰ আশাত বজা মন্দিৰতে বৈ থকা হ'ল। বাজকাৰেঙৰ মাহুহে ভাবিলে, বজাৰ দেৱীৰ প্ৰতি ভক্তি বাঢ়িছে। কেৱল বজা শিৱসিংহ, ফুলেশ্বৰী আৰু পুজাৰীয়ে বুজিলে সকলো কথা। বুকুৰ অতৃপ্তিৰ পোৰণিটো শিৱসিংহই অকলৈ লৈ থাকিল। লাহে লাহে ফুলেশ্বৰীয়েও বুজি আহিছিল, কেৱল দেৱীৰ ভয়ত এই লম্পট বজাক সদায় সংযত কৰি ৰাখিব পৰা নাযাব। কিন্তু আৰু বেছি দিনতো নালাগে। ককায়েক হৰিনাথ কেঁচে, অন্যতপলমে ৰাইজে আহি কাৰো আক্ৰমণ কৰিব। ফুলেশ্বৰীৰ সপোন সাৰ্থক হ'ব। গোৰীনাথৰ স্বৰ্গগত আত্মাই শাস্তি পাব। মনত জ্বলি থকা প্ৰতিশোধৰ অগনিৰে গোৰীনাথৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ এতিয়াও একেদৰেই ৰাখিছে ফুলেশ্বৰীৰ।

নিজৰ সতীত্ব ৰক্ষাৰ চেষ্টা আৰু গণ-জাগৰণৰ স্বপ্ন দেখি থাকোঁতে এদিন ফুলেশ্বৰী হতাশ হৈ পৰিল। বিভিন্ন বিকৃত প্ৰক্ৰিয়াৰে বজাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি থাকোঁতেই এদিন নিশা বজাই ফুলেশ্বৰীক জোৰেৰে হেঁচা মাৰি ধৰিলে। ফুলেশ্বৰীয়ে চিঞৰিলে। পহৰা দিয়া লিগৰীয়ে জমি চাই ৰাজোচিত ৰক্তক্ৰীড়া বুলি শুচি গ'ল। ফুলেশ্বৰীয়ে দেৱীৰ মূৰ্তি ধৰি দেখুৱালে। শিৱসিংহ কামোদ্ভূত হৈ পৰিছিল, ক'লে, 'আজি দৰকাৰ হ'লে দেৱীৰে সতীত্ব নাপ কৰিম।' শাও দিলে ফুলেশ্বৰীয়ে। বজাই আহিলে। হাত-ভৰিৰে আঘাত কৰিলে। বজাই আৰাম পালে। ফুলেশ্বৰী মুচুৰি গ'ল। বজাৰ কামনা তৃপ্ত হ'ল। তিনি দিনলৈ ফুলেশ্বৰী মৃতপ্ৰায় হৈ পৰি থাকিল। এটাইকিদিন বজাই মন্দিৰ, ৰাজসভা বাদ দি কেৱল ফুলেশ্বৰীক সন্তোষ কৰাত সময় কটালে।

ফুলেশ্বৰীয়ে প্ৰথমে অন্ধকাৰ দেখিল। পিচলৈ লাহে লাহে নিজৰ সংযত দৰাৰ চেষ্টা কৰিলে। সংযত কিন্তু হ'ব নোৱাৰিলে। কামক্লিষ্ট শিৱসিংহৰ সেই দৰাকৰ ৰূপ, অক্ষয় পুৰুষৰ কায়-তৃপ্তিৰ সেই স্নগৰীয় আৰু নিলজ্জ কুংসিত প্ৰক্ৰিয়া, ইমান আগ্ৰহেৰে জীৱনস্বৰূপ কৰি বন্ধ কৰা সতীত্ব নষ্ট হোৱাৰ মানসিক তীব্ৰ বেদনা, সকলোবোৰে ফুলেশ্বৰীক বলিয়া কৰি পেলালে। ফুলেশ্বৰীয়ে মানসিক স্তব্ধতা হেৰুৱাই পেলালে। আৰু পলম কৰিব নোৱাৰি। অসহ্য। গা নোখোৱাকৈ আউল-বাউল চুলিৰে বিক্ৰোহিনীৰ দৰে পালেঙীখাটৰ ওপৰত বহি, তীক্ষ্ণ দৃষ্টিৰে দূৰলৈ চাই থাকি চতুৰ্থ দিনা পুৱা ফুলেশ্বৰীয়ে আদেশ দিলে, ককায়েক হৰিনাথক—হৰিনাথ বৰপাত্ৰ গোহাঁইক—তুৰন্তে মাতি আনিব লাগে। হৰিনাথ আহিল। সকলো লিগৰীক বাহিবলৈ উলিয়াই পঠিয়াই অজস্ৰ গালি পাৰিলে ককায়েকক : কাপুৰুষ, ডাঙৰীয়া হ'বলৈ পাই ভনীয়েকক বিশ্বাসঘাতকতা কৰা জঘন্ত চৰিত্ৰ, আদি মূখত অহা সকলো গালি শেষ কৰিলে ফুলেশ্বৰীয়ে। ককায়েকৰো থং উঠিল। ক'লে :

“আজি আঠ বছৰেই বৰবজা হৈ দেশ শাসন কৰিলি। তোৰ তথাপি জ্ঞান নহ'ল। এই বলিয়ালি কোনোবা ৰাণীয়ে কৰে নে?”

“বলিয়ালি ? কথা দি কথা বাথিব নোৱাৰা কাপুৰুষ এটাই মোক কথা শিকাবলৈ আতিছাঁ, লাজ লগা নাই ? মোৰ জহত বজাঘৰত ডাঙৰীয়া হ’লা, বজাৰ ঘৰে থাকিবলৈ পালি, আৰু তোমাক কি লাগিছে। ইমান দিনৰ আগতে মই যে এটা সাধাৰণ কাম তোমাক কৰিবলৈ দিলো, লোকক কৈ দিবলৈ মাথোঁ ব’লোঁ, সেই সাধাৰণ কামটোকে আজিও কৰিব নোৱাৰিলা শুনা, তিনি মাহ সময় দিলোঁ। ইয়াৰ ভিতৰতে কিবা এটা কৰিব নোৱাৰিলে সকলো ব্যৱস্থা মই কৰিম। যোৱাঁ, তুৰন্তে মোৰ আগবপৰা আঁতৰি যোৱাঁ।”

ফিৰিঙতি ওফুৰাদি উফুৰি আঁতৰি গ’ল হৰিনাং।

ববৰজা দেৱী প্ৰমথেশ্বৰীৰ আজ্ঞাহুসাৰে বেজবৰুৱা আহি হাজিৰ হ'লহি। অগ্ৰাসংগিক লবালবিভ বাজযোগ্য অভিবাধন জনাবলৈ পাহৰি বেজবৰুৱাই বাণীৰ আগত থিয় হৈয়ে কিবা এটা সুধিব খুজিছিল। মুখ মেলোঁতে-নোমেলোঁতেই বাণীৰ ইংগিতত ঘাই লিগিৰীয়ে বেজবৰুৱাক বাণীৰ আগবৰণা আঁতৰাই মাতি নিলে। তাৰ পাচত বাণীৰ ওচৰবৰণা ঘোৱা আন এজনী লিগিৰীৰ সৈতে ফুচুচুটাই কথা পাতি ঘাই-লিগিৰীয়ে বেজবৰুৱাক ক'লে যে যথাযোগ্য বাজকীয় অভিবাধন নজনোৱাকৈ কথা আবৃত্ত কৰিলে ববৰজা কুপিতা হয়। ঘাই-লিগিৰীৰ পৰামৰ্শাহুসাৰে বেজবৰুৱা পুনৰ ববৰজাৰ আগলৈ আহিল আৰু মূৰ দোৱাই বাণীৰ আদেশৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিলে।

বুদ্ধিহীণ এটি হাঁহি মাৰি ববৰজা ফুলেশ্বৰীয়ে বেজবৰুৱাক ক'লে :

“আমন গ্ৰহণ কৰক বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়া। আপুনি প্ৰমথবাৰ সোমাই আহি পোনো পোনো মোৰ কাষত থিয় হোৱা দেখি ভাবিছিলোঁ, আপুনি ভুলতে কোনোবা গুপ্ত প্ৰিয়াৰ সন্ধানত আহি মোৰ ওচৰ পাইছেহি নেকি।” তেওঁ কোৱা কথাই বেজবৰুৱাৰ মনত কেনে প্ৰতিক্ৰিয়া কৰে, ফুলেশ্বৰীয়ে তীক্ষ্ণ দৃষ্টিৰে চাই থাকিল। অশ্ৰুভক্ত বেজবৰুৱাই কি উত্তৰ দিব তাকে ভাবি গৌণ কণ্ঠতেই ফুলেশ্বৰীয়ে ক'লে, “আপুনি কিবা এটাৰ কাৰণে কিবা ভুল হ'ল বুলি কৈ ক্ষমা খুজিব বুলি জানো। কাৰণ আপোনাৰ গৌণৰ কপনিত মনৰ কপনি ধৰা পৰিছে। নহ'লে, প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ সাহ কৰা হ'লে আপোনাৰ হাতৰ মুঠি কঁপিলেহেঁতেন। বেজবৰুৱা, কোনো দুৰ্বল ঔষধেই টান বেমাৰ ভাল কৰিব নোৱাৰে। ঔষধ, সন্ধান, শাসন, জীৱন, মৰণ আৰু যৌৱন—একোতে মই দুৰ্বলতা সহ্য কৰিব নোৱাৰোঁ।” অতিশয় গাভীৰ্য্যেৰে কৈ বেজবৰুৱাক হতভম্ব কৰি হঠাতে পাতলকৈ হাঁহি ফুলেশ্বৰীয়ে লিগিৰীহঁতক মৰমেৰে ক'লে, “তইত অলপ যাচোন।” মুখত হাঁহিৰ প্ৰথম লৈ বেজবৰুৱাক অকলে পালেঙীখাটত বহি থকা বাণীৰ আগত এৰি লিগিৰীহঁত গুচি গ'ল।

থলুকে নিস্তক।

বেজবৰুৱা খঙত জলিছে। তেওঁ বহুতৰ মুখে শুনি আহিছে, এই নটৰ জীয়েক ববৰজা হোৱাবেণৰা তাইৰ মনমতালি দিনে দিনে বাঢ়ি গৈছে, কাকো মান নকৰা হৈছে। ভা-ভাঙৰীয়া আৰু আন সন্মানিতসকলক সাধাৰণ লিগিৰী-চাউডাঙৰ আগত লগু কৰি সৰু জাতীয় মাছহক ওপৰলৈ তোলাটো তাই ধেমালি হিচাপে লৈছে। কিন্তু মুখেৰে একো মতাৰ উপায় নাই। পড়ু বজাটোৰ আগত বাণীৰ বিপক্ষে “ক” বুলিবও নোৱাৰি। কেৱল ৰূপেই মাছহক মাছহ নকৰে, বংশ-শিক্ষা-জাত আদিও লগতে লাগে। কিন্তু এইব এয়া ৰূপ নহয়—জুই। এনেহুৱা ৰূপ...

হেলাৰঙে স্মৃতিৰে ফুলমতীয়ে : “কি বেজবকৱা ? ভাবিছে চাটৈ, ভাল এই নটাজনীক বজা পাতিলেহি, গুৰু-গোসাঁয়ো নয়না হ’ল। ইমান যদি বেয়া পাইছে, বিক্ৰোহ নকৰে কৈলেই ? আপোনালোক শক্তিশালী মানুহে দেখোন ইচ্ছা কৰিলে এই ৰাজস্বক বজাই ধন্দা পুখুৰীতে ডুবাই মাৰি নতুন বজা পাতিব পাৰে। কণক কৰে যদি তাকে, যয়ো লহায় কৰি দিয়।”—ফুলমতীৰ ধৈৰ্য্য আজি কিছুদিনৰপৰা নাই। তেওঁ ঠিক বুজিছে, ককায়েক হৰিয়ে বজা-ডাঙাৰ বিক্ৰোহৰ অগনি জলাব মোৱাৰে। মোৱামৰীয়াই সাহ-পিত হেৰুৱালে। এতিয়া নিজেও তেওঁ ৰাজ-কাৰেঙৰ বাহিৰলৈ গৈ মানুহক বুজাই ফুৰিব নোৱাৰে। সেই স্মৃতিয়া তেওঁৰ নাই। সেয়ে, বিপদ আছে বুলি জানিও, আজি কিছুদিনৰপৰা ৰাজকাৰেঙতে লগ পোৱা মানুহবোৰৰ মনৰ বুজ লৈছে।

ফুলমতীৰ কথা শুনি বেজবকৱাই আক-বেছি ভয় খালে। এইবাৰ তেওঁক বিপদত পেলোৱাৰ ফন্দ পাতিছে মহাৰাণীয়ে। কাণ্ডবাওঁ কৰি বেজবকৱাই ক’লে :

“মোক কৈলেই অপমান কৰিছে ৰাজৰাণী ! স্বৰ্গদেৱৰ নিমখ খাইছোঁ। হাড়ত বন নগজালৈকে স্বৰ্গদেৱৰ গুণ গায়। মোৰ যি অপৰাধ হৈছে ক্ষমা কৰিব মহাৰাণী।”

“বাক বেজবকৱা, মই দেখিবলৈ ধুনীয়া নে ?”

“মহাৰাণী, এনে কপ ভূ-ভাৰন্তত আক নাই।”

অসংঘতভাৱে হাঁহি দিলে ফুলমতীয়ে। কথাকিটা কওঁতে বেজবকৱাৰ শ্ৰোত চকুত জিলিকি পৰা লোভৰ বস ফুলমতীৰ চকুত পৰিছিল। হঠাতে বুদ্ধি কৰি ফুলমতীয়ে গুপ্ত কথা ক’বলৈ চোৱাদি চাৰিওফালে চাই লৈ সৰুকৈ ক’লে :

“বেজবকৱা, বেয়া নেপাব আপুনি: ”—এইবুলি পুনৰ ছুৱাবমুখলৈ চাই ছুৱাব-ৰখীয়া লিগিৰীক মাতি ক’লে, “লিগিৰী, মই অসুস্থ, বেজবকৱাই পৰীক্ষা কৰিছে। এই সময়ত যেন কোনো ইয়ালৈ নাহে।” পিচলৈ খোজ দি আজ্ঞাবাহী লিগিৰী ওলাই যোৱাৰ পাচত ফুলমতীয়ে খুব সহজভাৱে হাঁহি, অকণমান বেজবকৱাৰ ওচৰ চাপি, স্মৃতিৰে :

“আপুনি দুখ পাবলগীয়া কথা কেতিয়াবা মই কৈছোঁ নে বাক ?”

“শ্ৰীচুৰ্গা, কিয় ক’ব আপুনি ?”

“আজি ?”

“দোষ ধৰিলেও ধৰক মহাৰাণী, আজি অলপ আঘাত পালোঁ। হয়তো মোৰে বুজাত ভুল।”

“আপোনাৰ বুজাত ভুল নহয় বেজবকৱা ; আপুনি অমায়িকতা দেখুৱাব নালাগে। ভয়ো কৰিব নালাগে।” এইবুলি আক-অলপ বেজবকৱাৰ কালে আঙুৱাই আহি ফুলমতীয়ে ক’লে, “ভনক, এই লিগিৰীহঁতে ওমটকৈ আপোনাক অলপ দুখ দিয়া কথা ক’লে। তাৰ কাৰণ আছে। কেইজনমান যুৰত গোবৰ থকা ডাঙৰীয়াক এদিন ভিবন্ধাৰ কৰি কৈছিলোঁ—শাসন-কাৰ্য্যত নিহঁতক বখাতকৈ আপুনি আক পূজাবীৰ

নিচিনা ব্রাহ্মণ বধা ভাল। তাতে সিহঁতে আঘাত পাই কৈ ফুৰিছে মই গোপনে আপোনাৰ সৈতে। সেয়ে বেজবৰুৱা, লিগিৰীহঁতে শুনাকৈ আপোনাক সায়ান্ত্ৰ তিবন্ধাৰ কৰিলে। নহ'লে এই কথা আহি বজাৰ কাণত পৰিলে মোৰ লগতে আপোনাবোৰে বিপদ।...বাক, সেইবোৰ কথা যাওক। এতিয়া বিশেষ বিটৌ কাৰণে মাতিছোঁ, কণ্ড। মই অস্থস্থ। কি হৈছে ক'ব নোৱাৰোঁ। একোকে ভাল নলগা হৈছে। খাব-শুৱাৰো মন নাযায়—। আপুনি এবাৰ পৰীক্ষা কৰি ব্যৱস্থা দিব লাগে।” এটি স্তম্ভৰ হাঁহি ফুটাই ফুলমতীয়ে ক'লে, “অলপ আগতে উঠা খণ্টোৰ কাৰণে বিহ নিদিব আকৌ। জানেইতো মই গাঁৱলীয়া ছোৱালী...”

“মহাৰাণী, আপোনাৰ নিচিনা বুদ্ধিমতী আৰু নিকা মনৰ দেৱী কেতিয়াও সাধাৰণ নাৰী নহয়। আপুনি মোক লাজ নিদিব। আপুনি সদায় মহাৰাণী হৈ থাকক—তাকে হে আশা কৰোঁ।”

“তেন্তে বেজবৰুৱা, মোৰ অস্থখটো চাওক এইবাৰ।”

সাধাৰণতে প্ৰথমে ৰাণীৰ অস্থমতি লৈহে বেজবৰুৱাই হাতৰ নাড়ী চায়। আজি তেনে কৰিবৰ কাৰণে ৰ'বলগীয়া নহ'ল বেজবৰুৱা। ফুলেশ্বৰীয়ে অলসভাৱে পালেডীখাটত হালি পৰি বেজবৰুৱাৰ ফালে হাতখন মেলি দিলে। বেজবৰুৱাই জানে, ফুলমতীৰ হাতত হাত লাগিলে এই বয়সতো বেজবৰুৱাই কিবা অশস্তি অস্থভৱ কৰে। কিন্তু সেই কথা ফুলেশ্বৰীয়েও জানে বুলি বেজবৰুৱাই নাজানে। নাড়ীৰপৰা খন্তেকতে হাত এৰি বেজবৰুৱাই ক'লে:

“মানসিক উত্তেজনাৰ কাৰণে আপুনি অলপ অশস্তি অস্থভৱ কৰিছে। নিজ্ৰাৰ ঔষধ দিয়। মূৰ শীতল ৰাখিবৰ কাৰণে কিছু হিমসাগৰ পঠিয়াম। ভাল পাব।”

নিজৰ মূৰত হাত দি ফুলেশ্বৰীয়ে ক'লে, “মূৰটো সঁচাকৈ গৰম নেকি ? চাওকচোন।”

বেজবৰুৱাই আলাসতে ছুই চাই ক'লে, “হয় মহাৰাণী। আপুনি চিন্তা নকৰিব। ছুই-এদিনতে ভাল হৈ যাব।”

“মোৰ যে এইখিনিতে এটা বিষ হয় বেজবৰুৱা।” ফুলমতীয়ে নাভিৰ ঠিক ওপৰতে নিজৰ আঙুলিৰে দেখুৱালে। “এয়া, এইখিনিতে কিবা এটা গোটা হৈ থকা পাইছোঁ। চাওকচোন।”

বেজবৰুৱা বিমোহত পৰিল। দেহৰ সেই অংশত, বৰকুঁৱৰীৰ দেহৰ সেই অংশত হাত দিব ? কঁপা হাতেৰে বেজবৰুৱাই ছুই চালে—এটা আঙুলিৰে।

ফুলমতীয়ে হঠাৎ নিজৰ হাতৰ আঙুলি এটাৰে বেজবৰুৱাৰ আঙুলিটো তেওঁৰ পেটৰ ওপৰত চেপি ধৰি ক'লে—“এতিয়া যদি বেজবৰুৱা বজাক মাতি আনি দেখুৱাওঁ আপুনি কি কৰিছে ?”

ভয়ত বেজবৰুৱাৰ সৰ্বাংগ কঁপিল। মুখেৰে একো কথা ক'ব নোৱাৰিলে। আনকি নিজৰ আঙুলিটো আঁতৰাই আনিবলৈও পাহৰিলে। ফুলেশ্বৰীয়ে নিজৰ

হাতেবে বেজবকৰাৰ আঙুলিটো আঁতৰাই দিলে। জ্ঞান পাই বেজবকৰাই বাণীক প্ৰায় ভৰিত ধৰা বেনটক কাকুতি কৰি ক'লে,

“মোক প্ৰাণ দান দিয়ক কৰুণাময়ী।”

“বেজবকৰা, ইমান ভয় খায় কিয় ? আক ভয়েই যদি থাকে, তেন্তে মনটোক দুঃসাহসৰ কল্পনা কৰিবলৈ নিদিব। মোক বিশ্বাস কৰিব পাৰে আপুনি। ভয় নাই। কিন্তু, তাৰ বিনিময়ত আপুনিও মোক বিশ্বাস কৰি দুই-এটা কথা ক'ব লাগিব।”

“আপোনাৰ কাৰণে মই সকলো কৰিম।”

“একো বিশেষ কৰিব নালাগে বেজবকৰা। মাত্ৰ কণ্ডকচোন, পুৰুষৰ এনে কিবা যেমাৰ আছে নে, যি যেমাৰ হ'লে তেওঁৰ ল'ৰা-ছোৱালী বিকলাংগ হৈ ওপজে।”

“আছে মহাৰাণী।”

“কি নাম ?”

অলপ ইতস্ততঃ কৰি, “উপদংশ।”

“সেই যেমাৰৰ লক্ষণ কি ?”

“বহুত লক্ষণ। কিছুমান ক্ষেত্ৰত যা আদি হয় কাৰণে সহজে বুজিব পাৰি। কিন্তু সাধাৰণতে বহুত ক্ষেত্ৰত বাহ্যিক বিশেষ লক্ষণ একো দেখা নাযায়।”

“তেতিয়া কি কৰে ?”

“তেতিয়াও আমি বুজিব পাৰোঁ। অৱশ্যে।”

“কেনেকৈ কণ্ডকচোন।”

“বোগীৰ চুলি শুকান হয়, ভয়াতুৰ হয়, শিংখিডীয়া হয়, যৌনশক্তি”... বুলি কৈ বেজবকৰা ভয়ত বৈ যায়।

“নিৰ্ভয়ে কৈ যাওক।”

“যৌনশক্তি হ্ৰাস হয়, কিন্তু সেই অক্ষমতাৰ কাৰণে বিকৃতি ঘটি নাৰী-সংসৰ্গ আৰু বিকৃত সন্তোাগৰ লোভ বেছি হয়।”

“অন্ত কোনো বিশেষ লক্ষণ—যেনে, জৰ, কাহ আদি নহয় নে ?”

“ওহে। কিন্তু মই কোৱা লক্ষণবিলাকৰ লগতে নাড়ী বুজি, আৰু, লগতে এটিমান বিকলাংগ শিশুৰ বাপেক হ'লে আমি সেই বোগ চিনি লওঁ।”

“কিয়ান হিমৰ ডিওৰত মৰে ?”

“এই বোগত নমৰে বুলিয়েই ক'ব পাৰি। একোটা বোগী ২০।২৫ বছৰ বা ওবে জীৱন নিৰোগী মাতৃহৰ দৰেই থাকি যায়। কেৱল তেনে বোগীৰ সন্তান হ'লে বিকলাংগ বা মৃত হয় আৰু ওবে জীৱনে ভূগি পাচত ক্ৰমাৎ দৃষ্টিশক্তি হীন হোৱা আদি লক্ষণে দেখা দিয়ে, আৰু, কেতিয়াবা মূৰৰ বিকাৰ হৈ মৃত্যুমুখত পৰে।”

“চিকিৎসা কৰিলে ভাল হয় ?”

“আতুৰেই শায়ত মিহান আছে। কিন্তু যুগে যুগে ত্ৰব্যৰ গুণাগুণ বচা-টুটাৰ কাৰণেই হয়তো এটাও বোগী ভাল কৰিব পৰা নাই।”

“কিয় হয় এই বোগ ?”

“বহু জীৱ সংসৰ্গ হেতু বা কোনোবা এই বোগৰ বোগিনীৰ লগত সংসৰ্গৰ হেতু বা পুৰুষাশুক্রমে।”

“বাক, বেজবকৱা, এইবাৰ কওক, মোৰ আগৰ বৰকুঁৱৰীৰ যে সন্তানটো বিকলাংগ আৰু মৃত হৈ উপজিছিল—কিয় বাক ?”

“কোনে ক’লে আপোনাক ?”

“বেজবকৱা, বাণীক প্ৰশ্ন কৰা অপৰাধ। যি হওক, যি কোনো গৰেও সুধিব ৬।৭ বছৰে বাণীৰ সন্তান নাছিল কিয়। আৰু ৰাজকাৰেঙৰ লিগিৰীতক সুধিলেই ক’ব, এটি অকাল কুমাণ্ড মৃত অৱস্থাত উপজিছিল বুলি। এতিয়া কওক, আপুনি কোৱা উপদংশৰ বাহিৰে আন কি বোগত এনে সন্তান উপজিব পাৰে ?”

“বহুতেই হ’ব পাৰে।”

“যেনে ?”

“হয়তো অকালতে জন্ম হ’ল ?”

“কিন্তু আপুনিভো জানে পূৰ্বা দহ মাহ, দহ দিনৰ পিচত ঠিক সময়ত ওপজা বুলি। বেজবকৱা, আপুনি সৈ কাটিব নালাগে। কিন্তু কওক—উপদংশ বোগেই এটাইতকৈ বেছি সম্ভৱপৰ কাৰণ। নহয় জানো ?”

কম্পিত স্বৰেৰে বেজবকৱাই সমৰ্থন কৰিলে।

“বেজবকৱা, আপুনি যাব পাৰে। এই বোগৰ বিষয়ে যিবোৰ কথা আপোনাক সুধিলো, সেই বিষয়ে তৃতীয় প্ৰাণীক নক’লেই মই ভাল পায়। আপোনাক এতিয়ালৈকে বিপদত পেলোৱা নাই, কাৰণ আপোনাক ঘোৰ ভাল লাগে। আশাকৰোঁ আপুনি বিশ্বাস ৰক্ষা কৰিব।”

বেজবকৱা গ’ল। ফুলমতীয়ে এটা স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। ৰাজকীয় আদেশ দিলে, বেজবকৱাই কাৰ লগত কি কথা পাতে প্ৰতিদিনে চোবাংচোৱা-পৰীয়া আহি তেওঁক জনাবলৈ। কিন্তু, তেওঁ ভালকৈ জানে, বেজবকৱাই কেনোদিনে তেওঁৰ বিপদ হ’ব পৰা একো নকৰ। বেজবকৱাই সদায় আশাবে অপেক্ষা কৰি থাকিব—কিবা উপায়ে কেতিয়াবা বাণীৰ অসুখগ্ৰহ পোৱাৰ আশাত—ফুলমতীৰ সৌন্দৰ্য সাধাৰণতঃ উপভোগৰ আশাত। সেই আশা জীয়াই থকাৰ সাৰ-জাবৰ ফুলমতীয়ে নিজে দিছে।

ফুলমতীয়ে ঘিণত হাঁহিলে।

“বৰ কাণ্ডবাওঁ কৰি ফুৰিছে পূজাবীবোৰে। মহাবাগী, সিহঁতক শাস্তি দিব লাগে”—কপচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাই আহি আঁঠু লৈ বাগী ফুলেশ্বৰীক নিবেদন কৰিলে।

“বাক কণকচোন, মাহুচে এতিয়া বুজিছে নে যে দেৱতাক বক্ষা কৰাৰ শক্তি হেৰুৱা দুৰ্বল মাহুহৰ দেৱতাৰ থাপনাত দেৱত নাথাকে, বুজিছে নে যে দেৱতাই দেৱত পায় শক্তিশালী মাহুহৰ আশ্ৰয়ত থাকিলে হে?”

“ৰাজবাগী, সিমানখিনি বুজাৰ ক্ষমতা সিহঁতৰ নাই।”

“বিশেষতো বুজিবলগীয়া কথা এইটো নহয়। অতি সাধাৰণ কথা। সিহঁতে কৈছিল সিহঁতৰ পূজা চলি থাকিলেই হ’ল। দেৱতাই সিহঁতক বক্ষা কৰিব। তাৰ পাচত সিহঁতৰ সেই দেৱতাকে মাটিৰ চপৰাৰ দৰে নদীত পেলাই দিয়া হ’ল। সিহঁতে দেৱতাৰ নামত মোক শাও দিলে। কিন্তু সেই শাও মোৰ গাত নালাগিল। এই কথা বুজিবলৈ আক কি জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন? অতি সহজ কথা দেখোন?”

“তথাপি ৰাজবাগী, মুখ বাইজ। এইবাবলৈ দোষ ক্ষমা কৰি কিবা এটা ব্যৱস্থা দিয়ক।”

“মাহুহবোৰে নো কি কৈছে?”

“কৈছে ৰজাঘৰৰ অত্যাচাৰ বলি।”

“সিমানখিনিয়েই যদি সাহ গৰুহঁতৰ, বিক্ৰোহ নকৰে কৈলেই সিহঁতে? একগোট হৈ বিক্ৰোহ কৰিলে দেখোন মোৰ শাসনেই উৰি যায়।”

“সিমান শক্তি নাই সিহঁতৰ।”

“তেন্তে সিহঁতো দেৱতাৰ লগতে ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰি নমৰে কৈলেই? কোনে বাধা দিছে?”—ফুলেশ্বৰীৰ খং বেছি হৈছে।

“মোৰ অনুৰোধ ৰাজবাগী, মোক আপুনি জানে। আন পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলেও কয়—দেৱতাক বাইজৰ মুখামুকি এবাবলৈ ক্ষমা কৰিব লাগে।”

খন্তেক ভাবিলে ফুলেশ্বৰী কঁৱৰীয়ে। তাৰ পাচত ক’লে, “বাক, সিহঁতক শিলৰ নাইবা পিতলৰ মূৰ্তি সাজি দিয়ক। তাকে পূজা কৰক সিহঁতে। তাৰ বাহিৰে আক কি উপায় দিয়? পেলোৱা মূৰ্তিবোৰতো আক লুইতৰ বুকুৰপৰা মই আনি দিব নোৱাৰোঁ।”

প্ৰসন্ন মনেৰে বৰবৰুৱা গুচি গ’ল। ফুলেশ্বৰীয়ে এক হতাশাৰ হুমুনিয়াহ কাটিলে। যিটো জাতিয়ে সকলো অত্যাচাৰ সহিবলৈকে শিকিলে, সেইটো জাতিয়ে কি বিক্ৰোহ কৰিব?

আজি কিছুদিনৰ আগৰ কথা। ফুলেশ্বৰী কঁৱৰী ওৰফে বৰবৰুৱাই দেশত জমাই দিছিল যে স্থানীয় ষষ্ঠ-বন্দিবক কেন্দ্ৰ কৰি বাইজ একগোট হৈ থাকিব লাগে। প্ৰত্যেকে বেলেগে বেলেগে আহি ৰজাক গোচৰ কৰা অনুৰোধ। কিন্তু এইদৰে

একগোট হৈ থাকিলে ষষ্ঠ-মন্দিৰৰ পূজাৰী বা সেইগোট মাহুহৰ বয়োবৃদ্ধজন আহি বজাৰ আগত নিজৰ অভিযোগ বাইজৰ হৈ দাঙি ধৰিবহি পাৰে। প্ৰত্যেকেই বজাৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ সাহো নকৰে, সুবিধাও নাপায়। গতিকে এনেকুৱাকৈ গোট বান্ধিলে বাইজৰে সুবিধা হ'ব। ফুলেশ্বৰীৰ উদ্দেশ্য আছিল বাইজ দল বান্ধি থাকিলে বাজকীয় অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে যুৰ দাঙিবলৈ সাহ কৰিব। কিন্তু মন্দিৰৰ পূজাৰীসকলে সেই কাম নিবিচাৰিলে। তেওঁলোকে ক'লে, বজাই শাসন কৰিব, আৰু আমি দেৱ পূজা কৰিম। দেৱতা সন্তুষ্ট থাকিলে বাইজ-বজাৰ অমঙ্গল হ'ব নোৱাৰে। বিপদে-আপদে বজাৰ কামলৈ যোৱাতকৈ দেৱতাৰ ওচৰত আত্মসমৰ্পণ কৰিলে সহজে ফল পোৱা যাব। পূজাৰীসকলৰ এনে মন্তব্য শুনি বাইজ মনে মনে থাকিল। চোৰাংচোৱাৰ মুখে এনে খবৰ পাই ফুলমতী জলি উঠিল। দেৱতাই বন্ধা কৰিব? কোন তইতৰ দেৱতা? সমৱেত শক্তিতকৈ তইতৰ দেৱতা ডাঙৰ। সোণাৰীজাগত বাহৰ কৰিলেগৈ ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে, লগত বজাক লৈ। আদেশ দিলে, “সকলো দেৱালয়ৰ বিগ্ৰহ গোটাই আনিব লাগে। দেৱতাৰ শক্তি মই দেখুৱাই দিম।” সকলো দেৱালয়ৰপৰা বিগ্ৰহ অনা হ'ল। বাণী ফুলেশ্বৰীয়ে নিজে আগতে থাকি সেইবোৰ দেৱতাৰ মূৰ্তি নদীত পেলাই দিয়ালে। দেৱভক্ত পূজাৰীবিলাক গুৰু হৈ বৈ থাকিল।

এই উপলক্ষ্যকে লৈ সামাজিক হ'লেও বাইজ বিজ্জোহী হৈ উঠিব বুলি ভাবিছিল তেওঁ। কিন্তু ফুলেশ্বৰী হতাশ হ'ল।

মাহুহ কেতিয়া জাগি উঠে? নে আমাৰ দেশৰ মাহুহে কেৱল সহিবলৈ হৈ শিকিছে? যি ধৰ্মৰ নামত ইমান চিঞৰ-বাখৰ, সেই ধৰ্ম বন্ধা কৰিবলৈ কোনো ধাৰ্মিক মৰোঁ-জীওঁকৈ ওলাই নাহিল কিয়?—ফুলেশ্বৰীৰ বুদ্ধিয়ে এইবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰি নাপালে। কিন্তু তথাপি জিৰণি নাই। মাহুহক বিজ্জোহী কৰাবই লাগিব; ফুলেশ্বৰীৰ স্বাৰ্থ আছে, গৌৰীনাথৰ নামত শপত খোৱা আছে, নিজৰ এই বিনা দোষত নৰক-যন্ত্ৰণাৰ প্ৰতিশোধ লোৱাৰ প্ৰতিজ্ঞা আছে। ধৰ্ম ফুলেশ্বৰীয়ে নাজানে। কিন্তু অত্যাচাৰৰ অৱসান ঘটোৱাটো এক বিশেষ মানৱীয় ধৰ্ম বুলি ফুলেশ্বৰীয়ে বিশ্বাস কৰে। হয়তো নিজ স্বাৰ্থতে তাৰ জন্ম; সেই স্বাৰ্থই গৈ সকলো গৌৰীনাথ, সকলো ফুলমতীক নিৰাপদ কৰিবৰ কাৰণে কৰা বিৰাট আদৰ্শত পৰিণত হৈছে। বাইজৰ বিচাৰ চলিব, ফুলেশ্বৰীৰ নিৰাপদ হ'ব,—ফুলেশ্বৰীৰ এই সপোন স্বপ্নৰ কাললৈকে কোনেও ভাঙিব নোৱাৰিলে।

“তুনা ককাইদেউ, এই নবকত আহি বাস কৰা যোৰ আঠ বছৰ হ’ল। বহুত দিন আগেয়ে এই ঘৰি ঘাব লাগিছিল। একমাজ জীয়াই থাকিলোঁ তোৰাব কথাত বিশ্বাস কৰি। ভাবিছিলোঁ, নিজ চকুৰে চাই ঘাম এই নবককুও ৰাজকাৰেং প্ৰজাব হাতৰ জুইৰে জলি-পুৰি শেষ হোৱা। কিন্তু এতিয়া মোৰ সন্দেহ হৈছে। আঠ বছৰেও যদি নোৱাৰবীয়া মহন্ত আৰু মৰাণসকল লাঙ্গু হ’ব নোৱাৰিলে, তেন্তে কেতিয়াও নোৱাৰে। ৰাজকাৰেঙৰ ভিতৰতে থাকি মই এজনী মাছহে অকলে সকলো দিহা-পোহা কৰি ৰাখিছোঁ। অথচ বাহিৰত থাকি ইমানবোৰ মাছহে এই সুবিধা গ্ৰহণ কৰি ৰাজ-অভ্যুত্থানৰ সান্নিধ্য পেলাবলৈ আগবাঢ়ি অহা নাই। হয়তো মহন্তৰ মুখত হে বৰ কথা। আচলতে চাটগৈ নাহেই নাই। যি হওক, মই ভাবি ঠিক কৰিছোঁ— ৰাজকাৰেঙত দুৰ্গাপূজা পাতিম। মহন্তসকলকো মাতিম। তেওঁলোকক লাঙ্গু হৈ আহিবলৈ তুমি গুপুততে খবৰ দিয়।” মই ইতিমধ্যে পূজাৰ দিনা বজাৰ সকলো সৈন্ত-সামন্ত দূৰত বৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিম। পূজাৰ দিনা কাৰেং পহৰা দিব মাজাগৈ বুলি ক’ব। মহন্তসকল দলে-বলে আহিব। ক’বা, মই যেতিয়া পূজাৰওপলৈ গৈ দেৱীক সেৱা কৰিম, ঠিক তেতিয়াই যেন বজাৰবীয়া মাছহৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰে। সকলো পূজা-সংগতে থাকিব—অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ নোলোৱাকৈ। ৰাজকাৰেঙত বিশেষ কোনো নাথাকিব। তুমি সকলো ঠিক-ঠাক কৰ। মহন্তসকল যেন দলবলে আহে।”

“তাই এইবোৰ কি কৈছ ? পাৰিবি জনো ?”

“মই যি কওঁ, ভালকৈ ভাবি-চিন্তিয়েই কওঁ। যোৱাঁ।”

ককায়েকৰ ওপৰতো সন্দেহ হৈছিল ফুলেশ্বৰীৰ। সেই সন্দেহৰ কাৰণে ৰং উঠি আছিল। বেছি কথা ক’ব নোৱাৰিলে ফুলেশ্বৰীয়ে। খঙতে কিন্তু ক’ব খুজিছিল, ককায়েকে পলম কৰা কাৰণেই আজি ফুলেশ্বৰীৰ পেটত ছবহীয়া এটা অব্যাহিত সন্ধান। কিন্তু কি হ’ব কৈ ? সি হয়তো আনন্দই পাব তাৰ ভনীয়েকৰ ল’ৰা ভৱিষ্যতে বজা হ’ব বুলি।

সেই নিশা হৰিনাথ গৈ থাকক সকলো কথা ক’লেগৈ। আৰু থাকক হুছিলে, বজাক এই বিষয়ে কৈ দিয়া ভাল হ’ব নেকি ? যেনেহ’লেও তেওঁ এতিয়া বজাৰ বহী ; ৰাজকাৰেঙৰ ভিতৰত হোৱা মড়মড়ৰ কথা তেওঁ গম পাইছে যেতিয়া বজাক জৰোৱা উচিত নহ’ব জানো। মাকে বহুত বুজালে হৰিনাথক। ক’লে, ফুল পাগলী ছোৱালী ; তাই সেইবোৰ নকৰে। দুৰ্গাপূজা পাতে যদি পাতক। মহন্তকো মাতিব, আমি একো নক’লেই হ’ল। মহন্ত আহিব, পূজা চাব, শুচি ৰাব, মেঠা ৰবিব। তাই হয়তো পিচত ছাৰাবাৰ টান কথা শুনাৰ পাবে। জ্ঞানেই বেৰিবা। ভনীয়েকে ছাৰাবাৰ টান কথা ক’লে ককায়েকৰ মান নাৰায়। তাতে হহাবাণী ভনীয়েক।

মাকৰ বুজি গুনি হৰিনাথ মনে মনে থাকিল। কিন্তু মনে মনে থাকিব নোৱাৰিলে ফুলেশ্বৰী কঁৱৰী।

আঠ বছৰ বাজকাৰেঙত কটোৱা জীৱনটো তাৰি চাবলৈ আবন্ত কৰিলে ফুলেশ্বৰীয়ে। এবছৰ নহয়, দুবছৰ নহয়, এটা এটাকৈ আঠোটা বছৰ গুচি গ'ল। কোনকালে গ'ল ফুলেশ্বৰীয়ে নাজানে। নিজক বন্ধাৰ কাৰণে, ডা-ডাঙৰীয়াৰ ডেম আৰু বজাৰবৰ এলাকু ধৰা নীতি ধ্বংস কৰাৰ কাৰণে নিজকে অনবৰত ব্যস্ত কৰি ৰাখোঁতে ফুলেশ্বৰীয়ে পাহৰি গৈছিল সময়ৰ গতি। আশাৰ পিচে পিচে ঘোঁৰি জীৱন শেষ হৈ যোৱা মাহুহে মৰণৰ সময়ত আক্ষেপ নকৰে জানো—জীৱনত একো নহ'ল বুলি। সেই আক্ষেপ আজি ফুলেশ্বৰীৰো হ'ল। এতিয়া যেন আৰু সময় নাই। প্ৰতিদিনে কেৱল গৰ্ভত থকা এটা যুগলীয় বজা জন্মিবৰ কাৰণে ডাঙৰ হৈ আহিছে। নিজৰ পেটত হাত ফুৰাই চালে ফুলেশ্বৰীয়ে। ইয়াক পেটৰ ভিতৰতে মুচৰি মৰিব পৰা হলে। সময় নাই। কিবা এটা ল'ৰালবিকৈ কৰিব লাগে। পূজাৰীৰ ল'তে আলোচনা কৰি ফুলেশ্বৰীয়ে দুৰ্গাপূজাৰ আয়োজন কৰিলে। দিনে দিনে ককামাকক মাতি আনি নিজৰ পৰিকল্পনা জনাবলৈ ধৰিলে। শেষ আক্ৰমণৰ সময় উপস্থিত। বজাৰ আগত অভিনয় কৰি, ডা-ডাঙৰীয়াৰ লগত অভিনয় কৰি, সকলো ঘোঁৰাৰ কৰিব লগা হৈছে। তেওঁৰ একমাত্ৰ মূলধন দৈহিক সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতি মাহুহক আকৰ্ষণ কৰি উদ্বেষ্ট সিদ্ধি কৰাত কিছু অসুবিধা পাই আহিছে। থামুচীয়া কঁকালটো কুৎসিত হৈ আহিছে—কুৎসিত বজাৰ গৰ্ভ ধাৰণ কৰি। কিন্তু সেইটো তেওঁৰ মনৰ দুৰ্জলতা হৈ, এতিয়াও ডা-ডাঙৰীয়া সকলোৱে তেওঁক দেখিলে অধাক হৈ চাই থাকে।

গুপ্ত বড়বয় কৃতকাৰ্য্য কৰিবলৈ বাহ্যিক আচাৰ-ব্যৱহাৰ সহজ আৰু সাধাৰণ কৰি ৰখাটো নিত্যন্ত প্ৰয়োজন। ফুলেশ্বৰীয়ে বাজ-কাৰ্য্য নিয়ন্ত্ৰণত কৰি গ'ল। বিচাৰ সভাত বিচাৰ কৰিলে—ঘাতে সাধাৰণ সবল হোজা বাইজক তেওঁ থাকোঁতে আনে বিচাৰ কৰি বিনা কাৰণত শাস্তি দিব নোৱাৰে। দেশত মাহুহৰ মুখে মুখে, বৰবজাৰ গুণাহুকাঁৱন চলিবলৈ ধৰিলে। বৰবজাৰ অসাধাৰণ বুদ্ধি আৰু প্ৰজাৰ প্ৰতি মৰমে বাইজৰ মন মুছিলে। কোনোৱে ক'লে, “এবা, এওঁক হে বাপী বুলিব পাৰি। আঁঠুৰ দিলা কঢ়া, চকু ফুটোৱা, শূলত দিয়া অমাহুহ বজাৰবৰ, এওঁক হেৰি হে যদি অন্ন জাৰ হয়।” আন কোনোবাই ক'লে, “বুদ্ধিত আমাৰ গাঁৱৰ ছোৱালী ফুলেশ্বৰীক বৃহস্পতিয়েও নোৱাৰে। দেখাত বেমে লাক্ষাং দেৱী, বুদ্ধিতো তেনে লাক্ষাং বৃহস্পতি। তেন্তে শুনা, আমাৰ গাঁৱৰে এজনী ফুলেশ্বৰীৰ লিপিৱী হৈ আছে নহয়। তাইৰ মুখে শুনা কথা এটাকে কওঁ।” এইবুলি বুঢ়াই কৈ গ'ল, কেনেকৈ বজা নাখাকোঁতে মনে মনে এদিন ছুপৰীয়া গাঁৱৰ ঘোৱাৰীৰ দৰে হুঁই বোৱা লাগি পিদ্ধি ফুলেশ্বৰীয়ে মনে মনে খোজ কাঢ়ি গৈ মাকৰ ঘৰত চকত থকা কৰকৰা ভাত খাই আহিলগৈ, কেনেকৈ ঘূৰি আহি সেই কথা বাকী লক-হুঁইবোৰক বজতে ক'লেহি, কেনেকৈ বজা ঘূৰি আহিলত সেই কথা হিঙ্গাতে লক-

হুঁৱৰীহঁতে লগাই দিলে, কেমেটেক বজাৰ বুদ্ধিমতে সেই কথা পুনৰ ফুলেশ্বৰীক সুধিলে—যাতে কাৰ্য্যৰ দৰত বহি থকা বজাই নিজ কাণে ফুলেশ্বৰীৰ মুখৰপৰা এনে বিগৰ্হিত কাম কৰাৰ কথা শুনি ফুলেশ্বৰীক শান্তি দিব পাৰে। “ফুলেশ্বৰীয়ে টিঙত চৌকৰ মাৰোঁতেই গম পালে। আগতে কোৱাদিয়েই কৈ গ’ল—মাকৰ ঘৰলৈ যনে যনে গৈ কৰকৰা ভাত খোৱাৰ কথা। তাৰ পিচত হাঁহি এটা মাৰি ডাঙৰকৈ ক’লে—‘পিচে এনেতে সাৰ পালোঁ। বৰ ভাল লাগিছিল সাপোনটো।’ বজাই শুনি আছিল। তেন্তে সাপোনত হে গৈছিল ফুলেশ্বৰী। সৰু হুঁৱৰীহঁতক তিবন্ধাৰ কবিলে বজাই।”

আন এজনে ক’লে, “তেন্তে বিচাৰৰ কথা কওঁ শুনা। বংপুৰৰপৰা অহা মোৰ ছোৱাইটোৱে কালি কৈ গৈছে। বংপুৰত চাৰিটা কপাহৰ বেপাৰীয়ে একেটা উৰালতে কপাহ থৈছিল। পিচে নিগনিৰ উৎপাত কৰাবলৈ সিহঁতে এজনী মেকুৰী পুহিছিল। একেলগে কপাহ থৈছে, গতিকে মুঠ চাৰিওটাই সমানে পইচা দি এজনী বৰ ডাইল মেকুৰী কিনিছিল। গৰুৰ গৰু কথা, চাৰিওজনে মেকুৰীৰ চাৰিটা ঠেং ভগাই ল’লে আৰু নিজ নিজ ঠেংটো মাজে মাজে কাপোৰ অলংকাৰেৰে সজাই মুঠহঁতে ধেমালি কৰে। এনেতে কিবা প্ৰকাৰে এদিন মেকুৰীজনীৰ এটা ঠেং ভাগিল। সেই ঠেঙৰ গৰাকী মুঠয়ে ঠেংটোত ঔষধ আদি দি নাহৰ তেলত জুৰিওৱা ফটাকানি এখন বান্ধি দিলে। মেকুৰী সেইদৰেই গৈ বান্ধনি-ঘৰত কিবা খাব খোজোঁতেই লাগিল সেই ভগা ঠেং বন্ধা কাপোৰত জুই আৰু ভয়ত তাই উঠিলগৈ একেজাপেই কপাহৰ উৰালত। উৰাল পুৰি ভস্মীভূত হ’ল। বাকী তিনিটা মুঠয়ে বজাক বিচাৰ কৰিবলৈ দিলেগৈ। বৰবৰুৱাই বিচাৰ কৰি বায় দিলে, “ভাঙা ঠেঙৰ গৰাকী মুঠয়ে সমুদায় কপাহৰ দাম দিব লাগিব; দহ দিনৰ ভিতৰত নিদিলে বন্দীশালত থোৱা হ’ব।” যেনে বজা তেনে বিচাৰ। দোষী সাব্যস্ত হোৱা মুঠয়ে আহি বেজাৰ কৰি বৈণীয়েকক সকলো জনালে। বৈণীয়েকৰ আকৌ সখী এজনী ফুলেশ্বৰীৰ লিগিৰী। ফুলেশ্বৰীৰ সাধাৰণ মানুহলৈ মৰমৰ কথা কৈ, গুণ বখানি, লিগিৰীয়ে শেষ কৰিব নোৱাৰে। মুঠয়ে বৈণীয়েকে গৈ ক’লেগৈ সেই লিগিৰী সখীক। লিগিৰী সখীয়ে ক’লে ফুলেশ্বৰীক। ফুলেশ্বৰীয়ে নতুনকৈ নিজে বিচাৰ কৰিব বুলি বৰবৰুৱাক জনালে। “তাৰ পাচত শুনক, বিচাৰ আবস্ত হ’ল। ফুলেশ্বৰীয়ে আন তিনিটা মুঠয়ে ক’লে—‘এওঁৰ ঠেংটোত খেনিবা এৱেঁই জুই লগাই দিছিল। কিন্তু তোমালোকৰ তিনিটা ঠেঙে সেই জুই লগা ঠেংটো উৰাললৈ লৈ গৈছিল কিয়? তোমালোকৰ ঠেঙে সহায় নকৰা হ’লে জানো ভগা ঠেংটো অকলে গৈ উৰালত উঠিবগৈ পাৰিলেহেঁতেন?—কোনেও কাকো একো দিব নালাগে। সকলো সমানে দোষী। শুনাইক, একেলগে ব্যৱণায় কৰিলে মিলিছুলি থাকিবাইক। ইটোক মাৰোঁ, সিটোক খাওঁ কৰি পোচৰ দি ছুৰিলে নিজে হে ছুৰল হবাইক।”

এইদৰে ফুলেশ্বৰীৰ বুদ্ধিৰ, জ্ঞানৰ, কণৰ আৰু গুণৰ সাধু দেশত ঘৰে ঘৰে বিয়পি পৰিল। ইপিনে কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে “শকুন্তলা কাব্য” আৰু “শকুন্তল বধ” কাব্য

লিখোঁতেও আবহুণিতে ফুলেশ্বৰীক অভিনৈক প্ৰশংসা কৰি গ'ল। সিমানেই ফুলেশ্বৰীৰ প্ৰশংসা দেশে-বিদেশে বিয়পি পৰিবলৈ ধৰিলে, সিমানেই ডা-ডাঙৰীয়া-সকল চিন্তিত হৈ পৰিল। আৰু এটা কথা হ'ল। বজাঘৰৰ বা অভিজাত শ্ৰেণীৰ জী হাতীত উঠাৰ নিয়ম নাই। ফুলেশ্বৰীক এই কথা মনত পেলাই দিয়াতো সকলোৰে কথা উপেক্ষা কৰি হাতীত উঠিল ফুলেশ্বৰী। বাইজে ক'লে, “এনে হে বাণী লাগে। এই বজাবোৰৰ দৰে ডাঙৰীয়াৰ কথাত উঠ-বহ কৰা বজাৰ হাতত পৰি দেশখন উছন গ'ল। এনেকুৱা বাণী হ'লে সকলো সেও হৈ থাকিব, প্ৰজাবো স্তম্ভ হ'ব।” ডাঙৰীয়াসকল স্তম্ভ হ'ল। শিৱসিংহক গোচৰ কৰিলে। বজাই হাঁহি মাৰি ক'লে—“শাসনৰ সকলো দায়িত্ব বাণীৰ। এই দৈৱদোষ থকা কালত মই একো নকৰোঁ।” ফুলেশ্বৰীক সিংহাসনৰপৰা আঁতৰাব নোৱাৰি নে? হয়তো পাৰিলেহেঁতেন, আন বজা হোৱা হ'লে। কিন্তু সাধাৰণ চোৰাংচোৱা, লিগিৰী-লিগিৰা আদি সাধাৰণ মানুহবোৰে ফুলেশ্বৰীক ইমান ভাল পাইছিল যে ডা-ডাঙৰীয়াবোৰে কৰা সকলো অভিসন্ধি ততালিকে ফুলেশ্বৰীৰ কাণত পৰিছিলগৈ। কেতিয়াবা বুদ্ধি কৰি, কেতিয়াবা খং দেখুৱাই, কেতিয়াবা আপোন কৰি লৈ ফুলমতীয়ে নিজৰ বিৰুদ্ধে হোৱা সকলো ষড়যন্ত্ৰ শুৰিতে নোহোৱা কৰিছিল। বেচেৰা ডা-ডাঙৰীয়াহঁতে কোনো দিনেই ফুলেশ্বৰীক হাতৰ পুতলা কৰিব নোৱাৰিলে। পেটে পেটে সকলো ডা-ডাঙৰীয়াৰে খং; কিন্তু কি কৰিব?

দুৰ্গাপূজাৰ মহাসমাৰোহ। ৰাজনগৰ উছৰ-মুখৰ। ৰাজনগৰত পালি-পহৰীয়াৰ কড়া পহৰা আজি নাই। ফুলেশ্বৰীৰ আদেশ, সকলো প্ৰজাই বিনা অস্ত্ৰমতিত কাৰেঙত সোমাই দেৱাপূজা চাব পাৰে। অধিক আগ্ৰহেৰে অপেক্ষা কৰিছে ফুলমতীয়ে যোৱামৰীয়া মহন্তসকললৈ। তেওঁলোকেই প্ৰথম ডা-ডাঙৰীয়াবোৰৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিব। লগে লগে ফুলেশ্বৰীয়ে সমৱেত বাইজক নিজে আহ্বান জনাব—এই অত্যাচাৰী শাসকশ্ৰেণীক নিৰ্মূল কৰি বাইজৰ নিজৰ বজা পাতিবলৈ, বাইজ নিজে বজা হ'বলৈ। ৰঙা সাজ-পাৰেৰে ৰণচণ্ডী বেশত সাজ-পাৰ কৰিলে ফুলমতীয়ে। আজি তেওঁ বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব কৰিব। লিগিৰীহঁতক এনেয়ে স্তমিলে—এই পূজা চাবলৈ অহা মানুহবোৰে যদি ৰাজ-কাৰে আক্ৰমণ কৰে সিহঁতে কি কৰিব। সিহঁতে উত্তৰ দিবলৈ পোৱাৰ আগতে নিজেই ক'লে, “একো ভয় নাই; এনেয়ে হে স্তমিলোঁ ওহঁতক।”

শংখ-বট্টা-কাঁহ-ডবাৰ শব্দত নগৰ ৰজনজনাই গৈছে। বলিৰ তেজৰে পূজা-মণ্ডপত সোঁত বৈছে। ফুলেশ্বৰীয়ে চাই আছে। এয়া তেজ, এইদৰেই তেজৰ সোঁত বৰ লাগিব। আজি দেৱীক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ সকলো অত্যাচাৰীক এই দৰেই বলি দিয়া হ'ব।

দলে-বলে মহন্তসকল আহিল। ফুলেশ্বৰীয়ে ককায়েকক কোৱা সময়তে আহিছে। মহন্তসকলক ফুলেশ্বৰীয়ে নিজে আহব-সাহব কৰি বহুৱালে। সকলোৰে চফুলে আশাসৰ দৃষ্টিৰে চালে। যোৱামৰীয়াসকল স্তম্ভ হ'ল।

পূজাৰ মন্ত্ৰ আঠে ফুটাহি ফুটিছে। শংখ-বট্টাৰ শব্দই বিকট কোলাহল সৃষ্টি

কৰিছে। কাৰো মাত ক'তো হুত্নি। ফুলেশ্বৰী সাজু। এবাৰ অৰ্ধপূৰ্ণ চন্দ্ৰিবে মহন্তসকললৈ চালে; ককায়েকক ক'বাত দেখে নেকি চাৰিওফালে চাই নেদেখি ভাবিলে, সি নিশ্চয় ঠিক ঠাইতে সাজু হৈ আছে; তাৰ পাচত পূৰ্বৰ ব্যৱস্থা মতে ফুলেশ্বৰীয়ে ভগৱানক স্মৰণ কৰি দেৱীক সেৱা কৰিলে।

হৰিনাথৰ সৈতে আলচ কৰি ঠিক কৰিছিল ফুলেশ্বৰীয়ে: মহন্তসকল হজে-বলে আহি পূজা-মণ্ডপত বহাৰ পাচত ফুলেশ্বৰীয়ে 'সকলো ঠিক আছে জঁপিয়াই পৰা' বুলি ইংৰিত দিবলৈ গোসানীৰ আগত সাষ্টাঙ্গে প্ৰণিপাত কৰিব। প্ৰণাম কৰাৰ লগে লগে মোৱামৰীয়াসকল বজাঘৰৰ মাহুৰৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিব। ওচৰত কোনো সৈন্ত নৰখাৰ কাৰণে কোনো বাধা দিব নোৱাৰিব। বিজ্ঞোহীয়ে সেই বাতিয়েই কাৰেং অধিকাৰ কৰিব... ইত্যাদি।

সেৱা কৰাৰপৰা মূৰ তোলা নাই ফুলেশ্বৰীয়ে। নিশ্চয় ইতিমধ্যে আৰম্ভ হৈ গৈছে। কিন্তু কোনো গুণগোল শুনা নাই কিয়? হয়তো শংখ-ঘণ্টাৰ শব্দত। ফুলেশ্বৰীয়ে মূৰ তুলিলে। দেখিলে মহন্তইত একেদৰে হাঁহি হাঁহি বহি আছে। কিবা হিচাপৰ ভুল হ'ল বুলি ফুলেশ্বৰী পূজা-মণ্ডপত এবাৰ ঘূৰি আহি আকৌ গোসানীৰ আগত দাঁড়ল দি পৰিল। আকৌ উঠিল। একো নাই। সকলো বং-তামোচাত ব্যস্ত। এইদৰে ১০।১২ বাৰ সেৱা কৰি অধৈৰ্য্য হৈ ফুলেশ্বৰীয়ে ককায়েকক বিচাৰিলে। ক'লে, য'তে থাকক বেগতে মাতি আনিব লাগে। হৰিনাথক বিচাৰি লিগিৰী-চোৰাংচোৱাইতে নগৰ চলাথ কৰিলে। বহুত সময়ৰ মূৰত ঘূৰি আহি থবৰ দিলে, ক'তো পোৱা নহ'ল বুলি। ফুলেশ্বৰীৰ আক ধৈৰ্য্য নাই। কি হৈছে বুজিব পৰা নাই, তথাপি ফুলেশ্বৰী বৈ আছে।

মহন্তসকল যথাযোগ্য সন্মান পাই খুব সুখী। শেষত বজাক অভিবাধন কৰি, বজাক দীৰ্ঘাহু হ'বলৈ আশীৰ্বাদ কৰি, মহন্তসকল যাবলৈ উঠিল। মহন্তসকল এখোজ এখোজকৈ যাবলৈ ধৰিলে। পূজা-মণ্ডপৰ বাহিৰ ওলাল। ফুলেশ্বৰীৰ ধৈৰ্য্য পলাল। চিঞৰি আদেশ দিলে, "গোসানীৰ প্ৰসাদ নোলোৱাকৈ কোনো যাব নোৱাৰে, মাতি আনা।" বাণীৰ আদেশত মহন্তসকল ঘূৰি আহিল। আকৌ বহিল। ফুলেশ্বৰীয়ে বৰবৰাক আদেশ দিলে, "চোৰাংচোৱা দি চোৱাব লাগে ইহঁতে অন্ত-পন্ত আনিছে নেকি। ইহঁতৰ বিশ্বাস নাই।" ফুলেশ্বৰীয়ে ভাবিছিল—যদি মোৱামৰীয়াসকলে অন্ত-পন্ত আনিছে বুলি চোৰাংচোৱাই থবৰ দিয়ে, তেন্তে তেওঁ নিজে গৈ মহন্তসকলক আক্ৰমণ কৰাৰ কাৰণে মাতিবগৈ, হয়তো তেওঁলোকে ভয়তে সাহ কৰা নাই। কিন্তু চোৰাংচোৱা আহি থবৰ দিলে, মহন্তসকল শুধা হাতে আহিছে।

খঙত ফুলেশ্বৰীয়ে জ্ঞান হেৰুৱালে। নিজৰ ককায়েকে তেওঁক ঠগিলে? নে মোৱামৰীয়া মহন্তই? ইহঁতৰ কেতিয়াও খঙো হুঠে নে? বৈকল-বিবাদী এই পূজালৈ সিহঁতক মতা হৈছে, সিহঁত আহিছে, দেৱীলৈ ভক্তি প্ৰাৰ্থন কৰি বহিছে। ক'লৈ গ'ল ইহঁতৰ অতীতৰ সাহ-পিড—বেতিয়া মহন্তই গুৰুৰ বাহিৰে আনক সেৱা কৰাতকৈ বৃত্যক লাৱণি ল'ব পাৰিছিল! খঙত ফুলেশ্বৰী জুই হ'ল। আদেশ দিলে,

মোরাববীয়াসবক, গোসাঁইসকলক ঘেদীৰ প্ৰসাধ দিব লাগে। সভক্তিৰে প্ৰেৰণ কৰিলে ঘেদীৰ প্ৰসাধ তেওঁলোকে। ইয়াৰ পিচত আক সঙ্ঘ কৰা মাধায়। "সকলোকে বলিৰ ফোঁট দিব লাগে বৰবকৰা। আপুনি নিজে তদাৰক কৰক। কোনোবাই আপত্তি কৰিলে শাস্তি দিব। ফোঁট দি ডিঙিত ধৰি উলিয়াই দিব। প্ৰতিবাদ কৰাবোৰক বন্দীশালত ভৰাই থ'ব। মই আহিলোঁ।"

আদেশ দি ফুলেশ্বৰী বাজকাৰেঙৰ ভিতৰলৈ গুচি গ'ল। মনে মনে ভাবি গ'ল—সকলো শেষ, আজি আঠ বছৰৰ পৰিকল্পনা সকলো ধূলি হৈ উৰি গ'ল কেৱল নিজৰ ককায়েকৰ বিশ্বাসঘাতকতাত।

কোনে বিদ্ৰোহ কৰিব ? একমাত্ৰ মোরাববীয়াই হে কৰিব পাৰে। সিহঁতৰ মাজত সাধাৰণ মানুহ আছে, খাটি অসমীয়া মানুহকিটা আছে, জাতি-বৰ্ণ বিচাৰ নোহোৱাকৈ একগোট হোৱাৰ মন্ত আছে। ককায়েকক বিশ্বাস নকৰি নিজে মনে মনে কথা হোৱা হ'লে হয়তো হ'লহেঁতেন ; কিন্তু এতিয়া আক সময় নাই। অত্যাচাৰ, অত্যাচাৰ কৰিব লাগে ; অত্যাচাৰত অসহ্য হৈ পৰিলে হে ইহঁত জাগি উঠিব পাৰে। হয় অত্যাচাৰত শেষ হৈ যাব, নহ'লে সাৰ পাই উঠিব। এটা এটাকৈ মানুহ আনি গেডেৰি দি ফুঠালৈকে অত্যাচাৰ কৰিব লাগিব। অত্যাচাৰ, কেৱল অত্যাচাৰ। কিন্তু যোৰ খে আক সময় নাই ! পেটত এই সন্তান লৈ আক তো বেছি দিন মই থাকিব নোৱাৰোঁ। নোৱাৰোঁ, নোৱাৰোঁ। নিজৰ চুলিত নিজে খুব জোৰেৰে টানি ধৰি ফুলেশ্বৰীয়ে চিঞৰি দিলে : "মোক বিশ্বাসঘাতকতা কৰিলি ককাইদেউ। তইতৰ নিচিনা ক্ষমতা পাই লগৰ মানুহক পাহৰা পাবত গঁজা ভাঙবীয়া বৰ-মানুহৰ কাৰণেই পৃথিৱীত অত্যাচাৰ চলি আছে। তইত নাৰকী, মহাপাপী।"

জিগিৰীহঁত দৌৰি আহিল। উদ্ভেজনাত অৱশ্য হৈ ফুলেশ্বৰীয়ে দীঘল দিলে। অসমৰ প্ৰথম গণ-বিদ্ৰোহ গৰ্ভতে হুগিত হ'ল—ক্ষমতালোভী হৰিনাথৰ দোষত।

“লিগিৰীহঁত, বহুত বাতি হ’ল। যাঁক।”

ফুলেশ্বৰী পালেডীখাটত পৰি ধৰকবাই আছে। সম্ভাৰ-সম্ভাৰা ফুলমতী। ইমান সময়ৰ ভিতৰত সম্ভাৰ প্ৰসৱ হোৱা উচিত আছিল। কিন্তু আজি দুদিন যন্ত্ৰণাৰ পাচতো প্ৰসৱৰ কোনো লক্ষণ নাই। বেজবকৰাই অপেক্ষা কৰিছে; কোনো ফল হোৱা নাই। ইপিনে ৰাজকাৰেঙতে যুগ্মকৰ্মাণীকৈ মাহুহে কোৱা-মেলা কৰিছে, ডা-ডাঙৰীয়া দুই-এজনেও কৈছে—গোসাঁই-মহন্তৰ শাপতে এনে হৈছে বুলি। লিগিৰীহঁত বিমোৰত পৰিছে। ৰাজ-কাৰেঙত প্ৰথম বাইদেউ হিচাপে পোৱা বৰকুঁৱৰী বাণী ফুলেশ্বৰীৰ এই যন্ত্ৰণা কেনেকৈ চাই থাকে সিহঁতে।

সেহাই সেহাই ফুলমতীয়ে কৈছে : “তহঁত যা লিগিৰীহঁত। মোৰ লগত কষ্ট খালে কি হ’ব? মই তহঁতৰ দৰে গাঁৱলীয়া সাধাৰণ মাহুহৰ ঘৰৰ ছোৱালী; সকলো কষ্ট সহ কৰিব পাৰোঁ। আৰু, মোৰ মনটোৱে কৈছে—মই মৰিম। আন এটা অত্যাচাৰী বজাক জন্ম দিয়াৰ আগতে মই মৰিম। মোৰো সেয়ে ইচ্ছা। তেতিয়া তহঁতৰ আৰু বিপদ হ’ব। তহঁত পলাই যাঁক মই জীয়াই থাকোঁতেই।” —ভাগৰি পৰি ফুলেশ্বৰী মনে মনে থাকিল। কিন্তু উন্নাদনাৰ শেষ নাই। মুখেৰে ফুটাই ক’ব নোৱাৰিলেও মনে মনে মনতে ভাবি গৈছে ফুলমতীয়ে : কি চাই আছে তহঁতে? দেখিছই তহঁতে, এই নবকীহঁতে আনি মোৰ জীৱনটো ইয়াত নষ্ট কৰিলেহি। তহঁতবো কৰিছে। আৰু কৰিব। ইহঁতৰ বৰবৰতাৰ শেষ নাই। তহঁতৰ ভনীয়েৰ, বায়েৰ, জীয়েৰহঁত ইহঁতৰ হাতত নিৰাপদ নহয়। মোৰ কথা শুনিছক, ৰাজকাৰেঙত জুই লগাই দেন দি তহঁত গুচি যা। চাউডাঙে কাটিব? কিমানক কাটিব? সকলো মাহুহে হেঁচা মাৰি ধৰিলে দেখোন সিহঁতে দা ঘূৰাবলৈকে ঠাই নাপাব। নিজৰ দা মাহুহৰ হেঁচাত নিজৰ গাতে সোমাব। .....—কিন্তু ইমানবোৰ কথা কোৱাৰ শক্তি নাই ফুলেশ্বৰীৰ। যন্ত্ৰণাত ফুলেশ্বৰী হাবাশাস্তি। তথাপি মনে মনে ভাবিছে, এটা যদি মৃত সম্ভাৰ ওপৰে বৰ ভাল হ’ব। আৰু এটা বজাক জন্ম দিয়াৰ নিচিনা পাপ কাম কৰি যাব নোৱাৰি। মাতৃত্ব? অপত্য স্নেহ? শব্দকিটা মনলৈ অহাত সেই বিষতো হাঁহিবৰ চেষ্টা কৰিলে ফুলেশ্বৰীয়ে।

বিচিনাত পৰি পৰি ফুলেশ্বৰীয়ে প্ৰলাপ বকাৰ নিচিনা কৰিছে। নিজৰ ককায়েকে বজাৰ ভয়ত, ডাঙৰীয়াৰ বিষয় হেৰুৱাৰ ভয়ত, প্ৰত্যাৰণা কৰিলে ফুলেশ্বৰীক। যদি আগতে এই কথা জানিলেহেঁতেন। হৰিনাথে মোৱাৰীয়াৰ লগত বিদ্ৰোহৰ ঘোষণা কৰিব পৰা নাই বুলি জনা হ’লে ফুলেশ্বৰীয়ে হয়তো আন ব্যৱস্থা কৰিলেহেঁতেন। সেই এটা আশা বুকুত বান্ধিয়েই ৮/৯ বছৰ বেচেৰীয়ে অপেক্ষা কৰিলে। সেই আশাৰ ৰজা বৰুৱা আজি পাইছে পেটত এটা স্থগিত অৱস্থিত

সন্তান। সেই আশা নথকা হ'লে তেওঁতো বহুত আগতেই মৰি যাব পাৰিলেহেঁতেন ! কি মূল্য আছে এই দেহৰ, এই জীৱনৰ, এই কষ্ট সহ্য কৰাৰ ? এই যুগনীয় দেহৰ লোভ দেখুৱাই হ'লেও বহুত কিবাকিবি কৰিব পাৰিলেহেঁতেন তেওঁ। এই দেহ কাৰ কাৰণে পৱিত্ৰ কৰি ৰাখিব ? শিৱসিংহৰ কাৰণে ? তাতকৈ এই দেহৰ বিনিময়ত ৰাজতন্ত্ৰক জুই দি পুৰিবলৈ তেওঁ সদায় প্ৰস্তুত আছিল। কিন্তু আপোন ককায়েকে তেওঁক বিশ্বাসঘাতকতা কৰিলে। হঠাৎ সেহাই সেহাই চিঞৰি দিলে ফুলেশ্বৰীয়ে :

“ককাইদেউ, মোক কিয় এইদৰে ঠগিলা ? তাতকৈ মোক মৰিবলৈ নক'লা কিয় ? মই মৰিলে তোমাৰ 'বৰপাত্ৰ' বিষয়-বাব যাব বুলি ভয় কৰিলা ? ইমান স্বাৰ্থপৰ তুমি কেনেকৈ হ'লা ? নিজৰ ভনীয়েকাক বজাঘৰত বিক্ৰী কৰি তাৰ বিনিময়ত নিজৰ বিষয়-বাব কিনিলা ? ছিঃ, তোমাৰ নিচিনা ক্ষমতালোভীৰ লোভৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰোঁতেই মোৰ নিচিনা ভনীবোৰৰ জীৱন বিক্ৰী হয়। তাৰ পাচত তোমালোকেই বিপ কৰা। ছিঃ.....”

লিগিৰীহঁতে চকুৰ পানীৰে বাট নেদেখা হৈছে।

ইমান স্নানৰ আইচু দেউতাক ইমান কষ্ট ভগৱানে কিয় দিছে ? যদি আইচু দেউতাৰ কষ্ট সহিব নোৱাৰি কিবা এটা হয় ! ইমান ভাল ৰাণী এজনী পৃথিৱীত আৰু উপজিব জানো ? ডা-ডাঙৰীয়াৰ অৱহেলা কৰি লিগিৰী-লিগিৰাক মৰম কৰা, বৰ বৰ মাহুহক শাস্তি দি সাধাৰণ মাহুহক ক্ষমা কৰা, এনেকুৱা মৰমিয়াল ৰাণী পৃথিৱীত কেতিয়াও নোপজে।

ফুলেশ্বৰীয়ে প্ৰলাপ বকাৰ দৰে কথা কৈ গৈছে। যেন শেষ চেষ্টা কৰিছে বিজ্ঞোহৰ জুই জলাই যাবলৈ। লিগিৰীহঁতক কাবলৈ মাতি আনি কৈছে :

“বুজিছ লিগিৰীহঁত, মোৰ বৰ বেছি কষ্ট হোৱা বুলি নাভাবিবি। বেজবকৱাই কৈ গৈছে, সন্তান গৰ্ভতে মৃত হোৱা সম্ভৱ। সেই আনন্দতে মই এতিয়াও জীয়াই আছোঁ। মই নিজ চকুৰে চাবলৈ বিচাৰোঁ, মোৰ গৰ্ভত ঠাই লোৱা অত্যাচাৰী বজাৰ বংশধৰক মই জীয়াই জীয়াই পৃথিৱীত থৈ যোৱা নাই। মই চাবলৈ বিচাৰোঁ যে মোৰ পেটতে এটা বজাক মই মাৰিছোঁ। ভৱিষ্যতে বহুত ভনীৰ সত্যিক-হৰণৰ কাৰণে উপজিব খোজা এটা বজাক মই মাৰিছোঁ বুলি জানিব খোজোঁ, চাব খোজোঁ। সন্তান মৃত হ'ব বুলি বেজবকৱাই নোকোৱা হ'লে মই বিহ খালোহেঁতেন। মই কেতিয়াও এই বজাৰ বংশধৰক জয় দি নগলোহেঁতেন লিগিৰী, কেতিয়াও নগলোহেঁতেন। নিজক আৰু ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলোঁ লিগিৰীহঁত। সকলোৱে প্ৰত্যাৰণা কৰিলে মোক। অকলৈ কিমান যুঁজিম মই ? তহঁতক কৈ থৈছোঁ, জয় হোৱাৰ পাচতে মৃত সন্তানটোক মোৰ চকুৰ আগত হাড়ি ধৰিবি। তাৰ পাচত মই শান্তিৰে মৰিব পাৰিম।”

ফুলেশ্বৰীয়ে প্ৰলাপ বকা নাই। প্ৰলাপ বকাৰ অভিনয় কৰি শেষ চেষ্টা কৰিছে—শেষত বিজ্ঞোহৰ জুই জলাই যাবলৈ।

“বুজিছ লিগিৰীহঁত, এটাক হত্যা কৰিছোঁ। সি মৰিছে। ভৱিষ্যতে বহুত

ভনীৰ সতীত্ব-দৰ্শনৰ কাৰণে জন্মিব খোজা এটা বজাক মাৰিছোঁ মই। এয়া, মোৰ পেট ছুই চা। সি উপজিব নোৱাৰে। সি পেটতে মৰিছে।”

চিন্তাভিত্তি হৈ পুৱাবপৰা তৃতীয়বাৰ বেজবকৰা সোমাই আছিল। হাতত কিবাকিবি ঔষধ :

একান্তমনে খন্তেক চাই বল বেজবকৰাই। গোটেই মাহুহজনী মাৰিছে। ভীৰ যন্ত্ৰণাত মুখ বিকৃত হৈ গৈছে। কি কহাকাৰ কপ ! যন্ত্ৰণাত ছটকটাইছে ফুলেশ্বৰীয়ে। মুখ শুকাই গৈছে। বেজবকৰাই মুখত অকণমান পানী দি দিলে। পৰম তৃপ্তিৰে ফুলেশ্বৰীয়ে খালে। অলপ যেন সকাহ পালে। এজনী লিগিৰীক মাতি বেজবকৰাই পঠিয়াই দিলে, মন্দিৰত পূজা কৰি থকা স্বৰ্গদেও শিৱসিংহক খবৰ দিবলৈ। বেজবকৰাই জানিছিল, ফুলেশ্বৰীৰ জীৱন আৰু বেছিপৰ নাথাকে। দুই চকুৱেদি বেজবকৰাৰ পানী বৈ আহিল। তাকে দেখি ফুলেশ্বৰীয়ে সেহাই সেহাই ক’লে,

“অকল্মস্বোক দেখি কামিলে কি হ’ব ? দেশত বহুত গাভৰুৰে এই অৱস্থা হৈছে। এই ৰাজ-কাৰেঙতে এই দৰেই বহুত মৰিছে। মোক যেতিয়া সহায় কৰাৰ দৰকাৰ আছিল, তেতিয়া একো নকৰিলে কোনেও। এতিয়া আৰু সময় নাই। এতিয়া জীয়াই থকাবোৰক উদ্ধাৰৰ চেষ্টা কৰক বেজবকৰা।”

ইপিনে দেৱীমন্দিৰত দেৱীভক্ত শিৱসিংহ বহি আছিল। ফুলেশ্বৰীৰ অপেক্ষাত। এনেতে হঠাতে লিগিৰী গৈ ফুলেশ্বৰীৰ অস্থখৰ খবৰ দিয়াত বজা বিৰজিৰে ওলাই আহিল মন্দিৰবৰপৰা। লগে লগে পূজাৰীও আহিল। পূজাৰীক পিচে পিচে লৈ বজা আহি ফুলেশ্বৰী থকা কক্ষ পালেহি। শিৱসিংহক সম্পূৰ্ণ অৱজ্ঞা কৰি পূজাৰীলৈ চাই কৌণ কঠেৰে ফুলেশ্বৰীয়ে ক’লে :

“আহক পূজাৰীদেউ, মই যাবলৈ ওলালোঁ। দেৱী-পূজালৈ হেলা নকৰিব। দেৱীয়ে সংহাৰ মূৰ্তি ধৰিলে হে পৃথিৱীৰ অত্যাচাৰ-অনাচাৰ শুচিব। মন্দিৰত মই আপোনাৰ সৈতে দেৱীপূজাৰ বহুত চৰ্চা কৰিছিলোঁ। সেইবোৰ যেন প্ৰকাশ কৰি নিদিয়ো। দেৱী অসন্তুষ্ট হ’ব।...” ফুলেশ্বৰীয়ে বৈ দীঘলকৈ উশাহ ল’লে। পূজাৰী শুদ্ধ হৈ বৈ গ’ল। ফুলেশ্বৰীৰ কাষত বহিলগৈ বজা। ফুলেশ্বৰীৰ মুখলৈ চাই আচৰিত হ’ল। কি কহাকাৰ কপ ! ছিঃ ! ইমান বেয়া হৈছে কিয় দেখিবলৈ ! জাঁপ মাৰি উঠি আহিল শিৱসিংহ। তৎক্ষণাত্ বেজবকৰালৈ চাই ক’লে :

“বেজবকৰা, ইমান জঘন্ত হৈছে কিয় দেখিবলৈ। ঔষধ দি মুখখন সোনকালে ঠিক কৰি দিয়ক।”

বেজবকৰাই হাতঘোৰ কৰি ক’লে, “স্বৰ্গদেও। ৰাগীৰ চিকিৎসা শাস্ত্ৰত নাই।”

“মৰিব নেকি ?” বিতৃষ্ণাবে স্তম্ভিলে শিৱসিংহই। তেওঁৰ পালেঙীখাটত ইমান কহাকাৰ কপ চাই থকা তেওঁৰ পক্ষে অসম্ভৱ। “পেটৰটোও মৰিব নে ?”

শিৱসিংহৰ প্ৰশ্নৰ কহাকাৰ কপে শক্তিহীন হৈ পৰা ফুলেশ্বৰীক পুণৰ শক্তি দিলে। বিতৃষ্ণাবে মুখ অধিক বিকৃত কৰি ক’লে :

“হেৰি স্বৰ্গদেও, কহাকাৰ দেখিছে ? যি দেহৰ সৰ্বাংগত চুহৰ কৰি স্বৰ্গ পোৱা

বুলি মিহিৰানৈকে কৈছিল, সেই ববকুঁৱৰীৰ অস্থিত মুখখন বেয়া দেখিয়েই তোমাৰ
খিন লাগিছে? এয়া তোমাৰ প্ৰেৰ? দুৰ্বল, অত্যাচাৰী, অকৰ, অসহায় বজা।
তই নিৰ্বাণ হ'বি: তোৰ উদ্ধাৰ নাই। এই কোন আছ?—জিগীৰী, মাত,
চাউতাবকৰাক মাত—ইয়াক, এই কুতচ বজাটোক ধৰি নিয়ক। মি তাৰ এটা
এটাকৈ অংগ কাটক। ইয়াক যোৰ আগবপৰা চোচোবাই লৈ যাইক। কাৰেঙত
জুই লগাই থৈক... ” অনৰ্গল কথা কৈ গ'ল ফুলেশ্বৰীয়ে। বজাই বেজবকৰা
কালে গঙেৰে চালে। বেজবকৰাই ক'লে, “মুৰৰ ঘোষন্ত প্ৰমাণ বকিছে।”

“ভংকপাং তাইৰ মুখ বন্ধ দৰিৱ লাগে।”

আদেশ দি বজা ওলাই গ'ল। ইতিমধ্যে কাৰেঙৰ সকলো মাহুহ আহি গোট
খাইছেহি। বজাই কাৰো মুখলৈ নাচালে। ঔষধ দিয়াৰ কিন্তু প্ৰয়োজন নহ'ল।
লাহে লাহে কঠকৰ কণি চৈ মাটি আহি ফুলেশ্বৰীৰ মুখেদি শব্দ নোলোৱা হ'ল।
কেৱল হাতেৰে অংগি-ভংগি কৰি টোলেকা চাৱনিৰে খঙেৰে চাৰিওফালে চাই
ফুলেশ্বৰী বিচলিত হৈ উঠি পৰি থাকিল। ওচৰত উপস্থিত থকা বেজবকৰা,
পূজাৰী, জিগীৰী আদি সকলোৱে ফুলেশ্বৰীক ঘেৰি চকুপানী টুকিবলৈ ধৰিলে।

বজা খঙত ওলাই গ'ল। কিন্তু চিন্তাবপৰা অব্যাহতি নাপালে। ফুলেশ্বৰীৰ
মুখত মিক বাজবপৰ গালি শুনি, ইমানঘোৰ জিগীৰী আহিব আগত নিজক ভিৰদাৰ
কৰা শুনি, বজাই খঙতে কিয়াকিবি কৈ গ'ল। কিন্তু পিচতে তেওঁৰ অস্থিতাপ
আছিল। এই ফুলেশ্বৰীৰ সংগ-ভাৰেই তেওঁক অগাঁও আনন্দ দিছিল। এই ফুলেশ্বৰীৰ
কাৰণেই তেওঁ সকলো বাজকাৰ্য্য বাধ দিছিল। কিয় ফুলেশ্বৰীৰ মুখত এনেকুৱা
কথা তেওঁ শুনিবলৈ পালে? ভা-ভাউৰীয়া, পাজ-মতী আছিল, বেজবকৰা আছিল—
বজাৰ আদেশত। মৰণাককত পাজ-মতীসকল মাজত বহি শিৱসিংহৰ মনটো অলপ
কুৰ্মিল, ফুলেশ্বৰীলৈ বেয়া লাগিল। কিছুপৰ নিস্তকতাৰ পিচত বজাই সুবিলে,

“বেজবকৰা, বৰবান্ধৰ কি বোগ হৈছে?”

বেজবকৰায়ে প্ৰথম ক'বলগীয়া হ'ল:

“ববকুঁৱৰী আসন্নপ্ৰসৱা, কিন্তু প্ৰায় দুদিন প্ৰসৱ-যন্ত্ৰণাৰ পাচতো প্ৰসৱ হোৱা
নাই। আত প্ৰসৱৰ সকলো ঔষধ দিয়া হৈছে।”

“কিয় এনে হৈছে?”—মাহুহৰ কৰ্মতাৰ বিষয়ে বা চিকিৎসাশাস্ত্ৰৰ শক্তিৰ বিষয়ে
অনভিজ্ঞ স্বৰ্গদেৱে প্ৰশ্ন কৰিলে।

বেজবকৰাই কওঁ-অকওঁকৈ ক'লে, “খুব সম্ভৱ সম্ভাৱন পেটতে বহিছে। সেয়ে
লৰচৰ কৰা নাই।”

পেটতে সম্ভাৱন বহিলে পিতৃৰ গাতো ঘোষ নপৰে জানো? বিশেষকৈ যি বাপেকে
১৪১৫ বছৰে সম্ভাৱনৰ মুখ দেখা নাই! আক, যি স্বৰ্গদেৱৰ ভেৰে ধৰণৰ ঘোষ আছে,
সেই স্বৰ্গদেৱৰ অগম্য হোৱাৰ অৱান নহ'ব জানো? ন'বা-বজাৰ দিনলৈকে বজাক
লৈ হেতালি খেলি, গদাধৰসিংহৰ দিনৰেপৰা চোকা শাসনত পৰি, পাজ-মতীসকল
ভাগৰি পৰিছিল। বজাক লৈ নতুন কিবা এটা সমস্তা এতিয়া আক নিবিচাৰে।

যিচৰা হ'লে ফুলেশ্বৰীক 'বৰবজা' বুলি সেৱা কৰিবলগীয়া হওঁতেই কিবা এটা কৰিলেহেঁতেন। সেয়ে বুঢ়াগোহাঁয়ে তপৰাই ৰাত লগালে,

“মোৱামৰীয়া মহন্তই শাও দিছিল মৃত সন্তান জন্ম হ'ব বুলি। কৈছিল :

‘নহৈবেক পুত্ৰ তাব নহৈবেক জীয়া

হহিবেক হাত-মুখ হহিবেক ডৰি

প্ৰসৱ হহিবেক যিবা সিয়ো বেয়া কৰি .

সেহিমতে মৰিবেক কৈলো স্বৰূপত।’

এই ব্ৰাহ্মণ-গোসাঁইসৱৰ শাওপাত কেতিয়াও অথলে নাযায়। তাতে মন্দিৰ-দেৱালয়ৰপৰা দেৱমূৰ্তিসৱ পেলাওঁতেও কোনো কোনোৱে শাও দিয়া কাণত পৰিছিল। গতিকে এই বিপদৰপৰা উদ্ধাৰৰ কোনো উপায় নাই দেখিছোঁ।”

বুঢ়াগোহাঁইৰ ইংগিত বেজবৰুৱাই বুজা নাছিল। ইপিনে ফুলেশ্বৰীৰ কাৰণেও তেওঁৰ খুব দুখ লাগি আছিল। সেয়ে ক'লে :

“প্ৰসৱৰ আগত বা প্ৰসৱৰ পাচত সন্তানৰ ক্ষেত্ৰত এইবোৰ খুঁত দেখা পালে আত্মৰেধ শাস্ত্ৰৰ মতে হ'লে.. ”

বেজবৰুৱাক শেষ কৰিবলৈ নিদিলে বুঢ়াগোহাঁয়ে। মুখ পাতি ক'লে :

“বেজবৰুৱা, আত্মৰেধ শাস্ত্ৰই কি কয় সি পিচৰ কথা। আপুনি বৰ্তমান বৰকুঁৱৰীৰ চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে স্বৰ্গদেও জুখী হ'ব। শাস্ত্ৰজ্ঞান আমাক নানাগে।”

বেজবৰুৱা গুচি গ'ল। আন পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসৱো আঁতৰিল। হৰিনাথ বৰপাত্ৰ কিবা সকাহত নগৰৰপৰা দূৰত আছিল। বহি থাকিল বজা আৰু বুঢ়াগোহাঁই। কোনো অপায়-অমজল নোহোৱাকৈ শান্তিত দিন কটাবলৈ যিচৰাৰে বুঢ়াগোহাঁয়েও। কিন্তু থবৰ হ'লে সকলো বাখে। বৰকুঁৱৰীয়ে যে অন্তৰ্ভূত পৰাৰ পিচৰপৰা কিবা বিজ্ঞোহৰ কথা কৈ আছে, অহকাণে-পহকাণে সেই কথা গৈ মোৱামৰীয়াৰ কাণতো যে পৰিছেগৈ— বিজ্ঞোহ কৰিলে ৰাণীয়ে সহায় কৰিব বুলি, এইবোৰৰ থবৰ বুঢ়াগোহাঁয়ে লৈ আছে। চোৰাংচোৱা আৰু সৈন্তবাহিনীক সদায় সাজু কৰি ৰাখিছিল। বুঢ়াগোহাঁই টেঙৰ মাহুহ; তেওঁ জানিছিল যে টানি নি মহন্তক দুৰ্গাপূজাৰ বলিৰ কোট দিওৱা বৰকুঁৱৰীৰ কথাত মোৱামৰীয়া মহন্ত কেতিয়াও পতিয়ন নাযায়। ওথাপি এনে সময়তে ফুলেশ্বৰীৰ কিবা এটা হ'লে দুয়োফাল ৰক্ষা পৰে : ৰজাকো বৰকুঁৱৰীৰ বিপক্ষে ক'বলগীয়া নহ'ব, মোৱামৰীয়ায়ো চিন্তা কৰি চাবলৈ সময় নাপায়। এযাব ৰজাৰ মুখলৈ চালে বুঢ়াগোহাঁয়ে, ইংগিততে কিবা এযাব ক'ব পাৰি নেকি ! ৰজাৰ চিন্তাতৃষ্ণ মুখ দেখি ভাবিলে, এইবোৰ কথা গুপ্ত কৰি ৰখাই ভাল। ৰজাৰ অমুহুৰ্ত্তি লৈ বুঢ়াগোহাঁই গ'লগৈ। ৰজা বহি থাকিল। ইমানদিন ৰজা হৈ থকাৰ পিচত গঁচাকৈ তেওঁ চিন্তাত পৰিল ফুলেশ্বৰীৰ কাৰণে। আনকি ছত্ৰভংগ-যোগ পবোঁতেও তেওঁ ইমান চিন্তাত পৰা নাছিল। এই ফুলকুঁৱৰী, যাৰ নামৰ সৈতে নিজৰ নাম দি যবা মোহৰ চাই চাই সিহিমা ৰাজ ছয়ো হাঁহিছিল, হাঁহি হাঁহি যি ফুলেশ্বৰীয়ে কৈছিল, ‘আমি ছয়ো

অম্ব হ'লো জগতত', সেই ফুলেশ্বৰীয়ে ইমান বেয়া কথা আৰ্জি তেওঁক ওনায়ে কিয় ? কৰিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে লিখা শকুন্তলা কাব্য শুনি শুনি যি ফুলেশ্বৰীয়ে হাঁহি হাঁহি কৈছিল, 'মোৰ কথাকে লিখিছে নেকি পণ্ডিতদেউ' আৰু কৈ কৈ তেওঁলৈ চাই হাঁহিছিল, সেই ফুলেশ্বৰীৰ মনৰ ভাব ইমান বেয়া কেনেকৈ হ'ল ? বোগে মাহুচক ইমান বিকট কৰে নে ? তেন্তে কি কৰিছে মোৰ বেজবৰুৱাই ? গোঁসাঁই-মহন্তৰ শাপতে যদি মোৰ বৰকুঁৱৰী মৰিব লগা হয়, তেন্তে কি হ'ব দেৱীৰ পূজা কৰি ? ভাৰি ভাৰি বজা বহি আছে। লিগিৰীয়ে যতনাই দিয়া লাওপানী খাইছে। মাজে মাজে দুই-এজনী লগনীয়া লিগিৰী আহি বজাক লগাই গৈছে : "বৰকুঁৱৰীয়ে স্বৰ্গদেৱৰ কথাকে কিবা বেয়াকৈ কৈ আছে দেখোন। যুৱত জৰ উঠিছেগৈ বোধকৰোঁ।" শুনি শুনি শিৱসিংহৰ অসহ হৈছিলগৈ। এবাৰ হঠাতে থিয় হৈ তেওঁ পোনদাছেই বৰকুঁৱৰী থকা কক্ষ পালেগৈ।

বজাক দেখি লিগিৰীহঁত আঁতৰি কাষতে বহিবৰ কাৰণে শিৱসিংহক ঠাই কৰি দিলে। বেজবৰুৱাই কৰুণভাৱে স্বৰ্গদেৱলৈ চালে। শিৱসিংহ নবহিল। লাওপানীৰ নিচাত টলং-ভটং কৰি ফুলেশ্বৰীলৈ চালে। ছিঃ, কি কুৎসিত ৰূপ ! ইমান কদাকাৰ হৈছে দেখিবলৈ। কেনেকৈ উপাহ লৈছে ! এইজনীকে মই দেৱী বুলি ভাবিছিলোঁ নে ? মোৰ চকুৰ ধোৰ হৈছিল নেকি ?

বজাৰ মুখভাগী দেখি ফুলেশ্বৰী সেই যন্ত্ৰণাৰ মাজতো খঙত জ্বলি উঠিল। সেহাই সেহাই ক'লে, "মোৰ কোনো খেদ নাই, তুমি ইচ্ছামতে হাঁহিব পাৰ। হে স্বৰ্গদেও, হাঁহ। যিমান পাৰ। হাঁহ। আনৰ কষ্ট দেখিলে বজাই হাঁহিব পাবে বুলি মই জানো। এই পেটত থকা তোৰ সন্তান মৰিছে, মই আনন্দ পাইছোঁ। আৰু তোক কৈ যাওঁ—মই জন্ম দি গৈছোঁ এক জাগৰণৰ, যি জাগৰণে তোৰ নিচিনা বজাক নেলু টিপি মাৰি বাইছে বজা হ'ব।" উত্তেজনাতে ফুলেশ্বৰীয়ে যন্ত্ৰণা পাহৰি শিৱসিংহৰ নেলু টিপিৰ কাৰণে উঠি অহাদি আহিল। উপস্থিত সকলোৱে ভয়ত স্বৰ্গদেৱলৈ চালে। লাজে-থঙে শিৱসিংহ অতিষ্ঠ হৈ উঠিল। থঙেৰে বেজবৰুৱাক হৃদিলে :

"এইটো বলিয়া হৈয়ে থাকিব নে মৰিব ?"

বেজবৰুৱা নিমাত। উত্তৰ দিলে ফুলেশ্বৰীয়ে, "মই মৰিলেও মোৰ যি ইচ্ছাক আৰ্জি তই বলিয়ালি বুলিছ, সেই ইচ্ছাক এদিন বাস্তৱ কৰি তইত বজাবোৰৰ নেলু কাটিব বিজ্ঞোহী প্ৰজাই। মই সিহঁতৰ বিজ্ঞোহী মনত জীয়াই থাকিম। আৰু তই...তই..." কথা বন্ধ হৈ গ'ল ফুলেশ্বৰীৰ। খবৰকৈ উপাহ ল'বলৈ ধৰিলে।

বজাৰ আৰু লজ নহ'ল। ওচৰতে থকা বেজবৰুৱাক গৰগবাই হৃদিলে :

"এইটো মৰিব নেকি ?"

"বন্ধাৰ কোনো উপায় নাই স্বৰ্গদেও।"

"লিগিৰীহঁত আইচু-দেউতাৰক লৈ যা। এই দৃষ্ট মই চাই থাকিব নোৱাৰোঁ।"

লিগিৰীহঁত ভয়ে ভয়ে ওচৰ চাপি আহিল। পূজাৰীয়ে অসহ হৈ মাত লগালে :

“এতিয়া নিয়াৰ লাভ নাই। বেছি পৰ থাকিব যেন লাগে।”

“লিগিৰীহঁতে নিব নোৱাৰিব যেন লাগে। মতা মাহুহ হ’লে ভাল হয়।”
বেজবৰুৱাই কি ক’ব ভাবি নাশাই এনেকৈয়ে ক’লে।

ফুলেশ্বৰীৰ তেতিয়াও জ্ঞান আছে। এই কথা-বাৰ্তা শুনি ডেউৰ চুচুৰেদি চকুপানী বাগৰি গ’ল। মৃত্যু নিষ্ঠুৰ হ’ব পাৰে, মাহুহৰ বজা মৃত্যুতকৈও নিষ্ঠুৰ হ’ব পাৰে।

শিৱসিংহই পুনৰ গৰজি উঠিল, “তইত লিগিৰীহঁত, এইজনীক দাঙি নিবই নোৱাৰ বহি উন্নত কাক দেখুৱাবলৈ চকুপানী টুকিছ ? যা—ওলাই যা।”

লিগিৰীহঁত ওলাই গ’ল। বজাই কালৈকো নোচোৱাকৈ চাউডাং বৰুৱাক মাতি আনিবলৈ আদেশ দিলে।

ফুলেশ্বৰীৰ তেতিয়াও জ্ঞান আছে, কিন্তু মৃত্যুও ওচৰতে বৈ আছে—চিৰশান্তিৰ ঠাইলৈ লৈ যাবলৈ।

ফুলেশ্বৰীয়ে শুনিলে চাউডাং বৰুৱাক মাতি পঠোৱা। আৰু শুনিলে বেজবৰুৱা আৰু পূজাৰীয়ে।

ফুলেশ্বৰীৰ চকুত পানী। পূজাৰী আৰু বেজবৰুৱাৰ চকুত বিজ্ঞপ্তি। ৰাজকাৰেঙত মূখ-বিকৃতিৰ ঠাই নাই, চকুপানীৰ ঠাই নাই, মৃত্যুমুখীয়ে শাস্তিত মৃত্যুক আহ্বাব ঠাই নাই। ঠাই আছে সন্তোগৰ, ঠাচিৰ, আনন্দৰ, লাওপানীৰ, আদেশৰ, আদেশ-পালনৰ।

আঠ ল’লেহি চাউডাং বৰুৱাই। ফুলেশ্বৰীয়ে দেখিলে। তেতিয়া কিন্তু চকু ঘূৰোৱাৰ শক্তিও হেৰুৱাই পেলাইছিল ফুলেশ্বৰীয়ে। চাউডাং বৰুৱাক স্বৰ্গৰ শাস্তিদূত যেন দেখিছে ফুলেশ্বৰীয়ে।

বজাই থঙেৰেই বেজবৰুৱাক সোধিলে, “লবকবকে নকৰা হ’ল দেখোন। মৰিল নেকি ?”

বেজবৰুৱাই আহি চকু আৰু নাড়ী চালে। তাৰ পাচত ভঙা ভঙা মাত্ৰেবে ক’লে,

“লকলো শেষ হওঁ হওঁ।” তাতে ৰাখি শাস্তিত মৰিবলৈ দিবলৈ আবেদন কৰাৰি বেজবৰুৱাই ক’লে।

এইবাৰ বজাই ৰাজকীয় শক্তি প্ৰদৰ্শন কৰি আদেশ দিলে :

“চাউডাং বৰুৱা, কুঁৱৰী মৰিছে। লৈ যাব লাগে। কবৰ দিবলৈ লাগে। ডা-ডাঙৰীয়াক খবৰ দি ৰথাবিহিত ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। আৰু, বেজবৰুৱা, পূজাৰী, আপোনালোক ৰাওক। লিগিৰীহঁত, সোমাই আহ, পালেঙীখাট সজা। মই স্নান। বেগেতে বিজ্ঞান ল’ব লাগে। লাওপানী আনহীক।”

পূজাৰী, বেজবৰুৱা ওলাই গ’ল। চাউডাঙে মৰা নিয়াদি তেতিয়াও-মৰবা ফুলেশ্বৰীক লৈ গ’ল। পালেঙীখাট সজাবলৈ লৈ হঠাতে লিগিৰীহঁতে হুকুমকৈ কান্দি দিলে। বজাৰ থঙলৈ তন্ন কৰি সিহঁতৰ কান্দোনে অপেক্ষা কৰিব নোৱাৰিলে।

বাজকীয় গাভীৰ্য্যেবে বজা লাহে লাহে ককৰণৰা ওলাই গ'ল। চাউডাঙে কঠিয়াই নিয়া অৱস্থাতে এটা বিকলাংগ সন্তান অৰ্ধপ্ৰসৱ কৰা অৱস্থাতে ২২।২৩ বছৰীয়া ভৰ গাভক ফুলমতীয়ে শেষ নিশ্বাস ত্যাগ কৰিলে।

হয়তো শেষ নিশ্বাস ত্যাগ কৰিবৰ সময়ত স্বৰ্গৰণৰা গৌৰীনাথ আশুৱাই আহিছিল, তাৰ মৰমৰ ফুলক আশুৱাই নিবলৈ; আৰু, পৃথিৱীৰ বুৰঞ্জীত বজাৰ হাতৰণৰা শাসন কৰতা কাচি ল'বলৈ এগোট বাইজ সাজু হৈছিল বাজতল্লক নিৰ্বাসন দি পণতল্ল প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ। হয়তো শেষ নিশ্বাস ত্যাগ কৰাৰ আগতে ফুলেশ্বৰীয়ে আন্তৰিকতাৰে আকৌ এবাৰ কৈছিল, “বাইজ, বজা, গোসাঁই, মহন্ত সকলোৱেই ভুল বুজক। মোৰ ‘কোনো খেদ নাই’। কাৰণ, মই জানো যে বজাৰ ভৱিষ্যতক পেটতে মাৰি মই বিপ্লৱক জন্ম দি গৈছোঁ।”

লিগিৰীহঁত বজাক মজনাৱাকৈ মনে মনে দ্ৰাশানলৈ গৈছিল। ফুলেশ্বৰীৰ দেহ চিতাত তোলাৰ আগতে বাই লিগিৰীয়ে আশুৱাই গৈ ফুলেশ্বৰীৰ ব্ৰত্ৰেহৰ কপালত ডাঙৰকৈ এটা সেন্দূৰৰ কোঁট আৰু শিৰত সেন্দূৰ দি দিছিল। মৰাৰ আগতে ফুলেশ্বৰীয়ে কৈ থৈছিল, তেওঁ মৰিবৰ সময়ত যেন লিগিৰীয়ে সেন্দূৰ দি দিয়ে। নহ'লে সিপুৰীত গৌৰীনাথে প্ৰথম লগ পাৰ্ভতে শিৰত সেন্দূৰ নেদেখিলে বেয়া পাব। কিন্তু ফুলমতীক চাউডাঙে উলিয়াই অনা সময়ত লিগিৰীহঁতক বজাই খেদি দিয়াৰ কাৰণে সিহঁতে ফুলেশ্বৰী মৰাৰ আগতে সেই সেন্দূৰ দিব নোৱাৰিলে।

“বববকৰা, সেই কালটোক পোতা হল নে?”

‘হয় স্বৰ্গদেও। পূজাৰীদেউৰ নিৰ্দেশমতে প্ৰথমে শব দাহ কৰি তাৰ ওপৰত মৈদাম মিলা হৈছে। পূজাৰীয়ে ক’লে, দেৱীধৰ্ম্ এহণ কৰা লোকক পুতিব নাপায়।’

“কিহৰ দেৱীধৰ্ম্ লোৱা মানুহ। সাধাৰণ নটৰ ঘৰৰ ছোৱালী; বাগী হ’লেই ভাল হ’ব নে?”

“হওঁতে হয় স্বৰ্গদেও।”

“মহাপাপী আছিল তাই। মৰিবৰ সময়ত মুখৰ আকৃতি দেখিয়েই বুজিছিলোঁ মই। তাই আৰু কিছুদিন থাকিলে ৰাজ্যকে লণ্ড-ভণ্ড কৰিলেহেঁতেন। মৰিবৰ সময়ত তাই যিবোৰ কথা বলকিলে, মোৰ মনত পৰিলে এতিয়াও খঙত গা কঁপে।”

“ক’ব লাগিছে নে স্বৰ্গদেও।” খাওকতে গল্প সাজিলে বববকৰাই, কাৰণ, ৰজাক সন্তুষ্ট কৰাই বববকৰাৰ লক্ষ্য—যদিও মনে মনে জানে যে ফুলেশ্বৰীৰ নিচিনা বাগী আৰু এই সিংহাসনৰ ভাগ্যত নাই। “তেন্তে শুনক স্বৰ্গদেও, আপুনি নিজে ববকুঁৱৰী পাপী আছিল বুলি কোৱাত হে ক’বলৈ সাহ কৰিছোঁ। ববকুঁৱৰীৰ মৈদামৰ তলৰপৰা একে ৰাতিয়েই এসুঁতি পানী ওলাই দ্বিজৈখনা নৈত পৰিলহি। পিচদিনা সেই পানী খোৱা গৰু কেবাটাও পানী খাই থাকোঁতেই মৰিল। প্ৰমাণ চাবলৈ পিচদিনাও ছাগলী কেইটামানক তাৰ পানী খুৱাই চাই একে ফল পোৱা হ’ল। কালি মানুহ এটাক খুৱাই চায়ো একে ফল পোৱা হ’ল। ইমান পাপী যে স্বৰ্গদেও, মৈদামৰ ভিতৰত পুৰি ছাই কৰি স্মৃতিৰ্থ খোৱাৰ পাচতো পানী হৈ বৈ আছে—প্ৰাণী হত্যা কৰিবলৈ।”

ৰজা সন্তুষ্ট হ’ল। সেই নৈৰ পানী খাব নাপায় বুলি ঘোষণা কৰি দিবলৈ বববকৰাক নিৰ্দেশ দিলে।

তাৰ পাচত ৰজাই ৰাজকীয় হাঁহি এটা মাৰি ক’লে, “এইবাবো তেনে আপুনিয়েই আকৌ এগৰাকী ‘বববজা’ পাতক। অলপ বুজন বয়সৰ হ’লে ভাল হ’ব ঘেন লাগে।”

ফুলশৰীৰ মৃত্যুৰ পাচত বজা শোকত অভিভূত হৈছিল নে? নাই। তেনেকুৱা শোক কাক বোলে বজা শিৱসিংহই নাজানিছিল। একলহ লাওপানী শেষ হ'লে নতুন একলহ অন্যৰ দৰে ফুলেশ্বৰীৰ মৃত্যুৰ পাচতে দুটা ল'ৰাৰ মাতৃ মিৰি-সন্দিকৈ সলাল গোহাঁইৰ ভাৰ্য্যাক গিৰিয়েকৰ বুকুৰপৰা চোঁচোৰাই আনি বিয়া কৰালে। বোধকৰোঁ ইতিমধ্যে বজাক অমাত্ৰাত কুসুম বা প্ৰথম ঘোৱন পোৱা সৰু সৰু ছোৱালীৰ সংগ-স্থখে আশুৱাইছিল। এই নতুন কুঁৱৰীৰ বজা-ঘৰত আহি এটি সন্তান হয় আৰু সেইটি শিৱসিংহৰ ঔৰষত হোৱা বুলি বুজীয়ে কয়। কিন্তু বজা হোৱাৰ আগৰ বিবাহিত জীৱনৰ কাল বাদ দিলেও বজাই ৰাজপাট খোৱা ৩০ বছৰ কালৰ ভিতৰত এই কাটি অন্য তিবোতাগৰাকীৰ এটি সন্তান হোৱাৰ উল্লেখ থকাৰ বাহিৰে শিৱসিংহৰ কোনো সন্তান হোৱা নাছিল—যদি আমি ফুলেশ্বৰীৰ গৰ্ভ-নিষ্কৃত মৃত কুমাণ্ডপ্ৰায় সন্তানৰ কথা বাদ দিওঁ। ৩০ বছৰত এটি সন্তান, সিও আগতে দুটি সন্তান থকা এগৰাকী মাতৃৰ। সেয়ে, এই মাতৃগৰাকীক আনোতে তেওঁৰ গৰ্ভতে এই তৃতীয় সন্তানটি আহিছিল বুলি ভবাৰ থল আছে। কোনে জানে হয়তো কোনোবা ডাঙৰীয়াই বুদ্ধি কৰিয়েই সগৰ্ভা অধিকাক ৰজাৰ কুঁৱৰী কৰি আনিছিল— যাতে ৰজাৰ ঘৰত জন্ম লৈ সলাল গোহাঁইৰ সন্তানটি শিৱসিংহৰ পিচতে ৰজা হ'ব পাৰে। হয়তো পিচত সেই ফন্দি ধৰা পৰিছিল, সেয়ে শিৱসিংহৰ মৃত্যুৰ পাচত ডাঙৰীয়াসকলে, কঙ্গসিংহই কৈ যোৱা বুলি দোচাই দি সেই সন্তানক ৰজা হ'বলৈ নিদি শিৱসিংহৰ ভায়েকক হে ৰজা পাতিলে। পেটত শূল মাৰি ধৰি অধিকা চুকাই। ফুলেশ্বৰীৰ দৰে একেদৰে ৰোগী শিৱসিংহৰ লগত সহবাস কৰাৰ ফলত বিকৃত সন্তান গৰ্ভধাৰণ কৰি মৰা নাইতো?

অধিকায়েদী মৰিল কি হ'ল? লগে লগেই শিৱসিংহই মাতৃবিয়াল লাইথেননা বৰগোহাঁইৰ পুতেক ভগাজনা সলাল বৰগোহাঁইৰ জীয়েক আৰু কালুগাঁৱৰ বৰপাৰ্জৰ বৈধীয়েক অনাদৰীক ধৰাই আনি সৰ্বেশ্বৰী নাম দি বৰকুঁৱৰী পাতিলে। এওঁৰো ল'ৰা-ছোৱালী নহ'ল।

বুৰঞ্জীত উল্লেখ আছে অধিকায়েদী আৰু সৰ্বেশ্বৰীকো 'বৰৰজা' উপাধি দিয়া হৈছিল। আচলতে এওঁলোক নামত হে বৰৰজা আছিল। ফুলেশ্বৰীৰ মৃত্যুৰ পাচত, আৰু ফুলেশ্বৰী বৰৰজা হোৱাৰ আগতে, এই ৰাজত্বত আন কোনো ষিঙীৰ বৰৰূপে আপোন বুদ্ধিৰ বলত প্ৰকৃততে ৰাজকাৰ্য্য চলোৱা নাছিল। হয়তো ফুলেশ্বৰীৰ প্ৰাধান্ত ধৰি কৰিবৰ কাৰণেই পিচৰ দুগৰাকী বৰকুঁৱৰীকো 'বৰৰজা' বোলা হৈছিল।

বাণেকে ৰাৰ কাৰ্য্যক্ষমতাক সন্দেহ কৰিছিল, সেই শিৱসিংহ, ৰজাৰ পুতেক কাৰণে ৰজা হোৱা শিৱসিংহ, কৃষ্ণৰাম জ্ঞানবাগীশৰ আগত শিৱ দোৱাবলৈ লাজ পাই

পাহাৰত উঠি কীকা মোৱা অভঃ শিৱসিংহ, এনেয়ে বজা হোৱাদি এহিন এনেয়ে বৰি থাকিল।

ডাঙৰীয়াসকলৰ চকুৰ হল হৈ পৰিছিল ফুলেশ্বৰী। কিন্তু বুদ্ধিমতী ফুলেশ্বৰীক বন্ধে মোৱাদি ডাঙৰীয়াসকলে সহি আছিল। সেয়ে ডাঙৰীয়াসকলে লিখোৱা বুৰঞ্জীত ফুলেশ্বৰীক উপেক্ষা কৰাটো একো আচৰিত কথা নহয়। ফুলেশ্বৰীৰ দ্ব্যুত ৩৮ বছৰ পাচত হোৱা মোৱামৰীয়া বিজোহৰ কাৰণে ফুলেশ্বৰী কেনেকৈ হোৱা, সেই কথা ভাবিলে আচৰিত হ'ব লাগে। যেনোকটো পোৱা মোৱামৰীয়া ৩৮ বছৰ বৈ আছিল নে পোটক তুলিবলৈ? খুব লজ্জিত ফুলেশ্বৰীয়ে মোৱামৰীয়া-মৰাণৰ বিজোহ কৰাৰ খোজা কথা লাহে লাহে তেওঁ মৰাণ পাচত চুই-একৰ কাণত পৰিছিল। পিচত সেই কথাকে বুৰঞ্জীত সেই ৰূপে দিয়া হ'ল।

মোৱামৰীয়া বিজোহ বিফল হ'ল। শাসন আৰু নেতৃত্বৰ অভাৱত মোৱামৰীয়া-সকলে অসমীয়া জমীয়া শক্তিক নিয়ন্ত্ৰণত কামত লগাব নোৱাৰিলে। কিন্তু ৰাজতন্ত্ৰৰ স্বেচ্ছাচাৰৰ বিৰুদ্ধে এইটোৱেই আছিল অসমৰ প্ৰথম গণবিজোহ আৰু হয়তো হৰিনাথে তনীয়ক ফুলেশ্বৰীক বিশ্বাসঘাতকতা নকৰা হ'লে এই বিজোহে প্ৰায় দুইবি বছৰ আগতে গা ধোৱা দিলেহেঁতেন।

ফুলেশ্বৰীৰ প্ৰকৃততে দুখ নাই; যাদুহে ভেওঁক পাহৰিলেও অত্যাচাৰ-অমাত্য আৰু ৰাজতন্ত্ৰৰ বিৰুদ্ধে বিজোহ কৰিবলৈ কেতিয়াও নাপাহৰিলে। আৰু সেই বিজোহৰ বহুতে অমৰ হৈ থাকিল ফুলেশ্বৰী।

ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମାପନ

: তুমি তাৰ মানে উত্তৰ নিদিয়া ?

চিপাবেট জলাই পেলাই দিয়া জুইশলা-কাঠিৰ খাওৱ-দাহৰ সন্ভাৱনা ছাইদানীৰ পানীকণত ফোট কৰি নোহোৱা হোৱাৰ দৰে জীৱনজিৎ বকৱাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তেজনাও নিজে শব্দ কৰি নিয়াত হ'ল। কোঠাটোত কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া তুলিব নোৱাৰিলে। নিমিষাটো একো আমনি অজুভৱ কৰাৰ চিন নেদেখুউৱাকৈ নিমাতো একেদৰে উল গুঠি থাকিল। একেটা প্ৰশ্নকে পুৱাই কৰোঁতে নিমিষাই দুই-এবাৰ চাৱনিৰে বকৱাক খং কৰি দেখুৱাইছিল। এইবাৰ তাকো নকৰিলে।

: মই কিন্তু এৰা মানুহ নহয়। মোৰ খং তুমি এতিয়াও দেখা নাই।

নিমিষাই এইবোৰ কথা শুনাৰ কোনো লক্ষণ নেদেখুৱালে।

জীৱনজিৎ বকৱা দৃঢ়সংকল্প। তেওঁ চাব, নিমিষাই কিমানলৈকে জেদ ৰাখিব পাৰে। ইমান অশান্তি তেওঁ কেতিয়াও সহ কৰিব নোৱাৰে। তাতকৈ হয় নিমিষা গুচি যাওক, নহ'লে তেওঁ গুচি যাব। নেৰে, নেৰে, নেৰে, তেওঁ কেতিয়াও নেৰে। অফিচৰ চাকৰি যাওক, পৃথিৱী ধ্বংস হওক, কলা-শিল্পৰ সাধনা যাওক, মান-সন্মান যাওক (অৰ্থাৎ নিমিষাই পাৰে যদি তেওঁৰ নাক-কাণ কাটি তেওঁক এৰি যাওক), তথাপি তেওঁ নেৰে। জীৱনৰ বহুত দিনৰ সাধনা এটা সফল কৰিবলৈ যোৱাৰ পথত বিধি-পথালি কৰা কাকো তেওঁ ক্ষমা কৰিব নোৱাৰে। জীৱন মানেতো আৰু ঘৈণীয়েকৰ সৈতে বজাৰ-সমাৰ কৰি ঘৰ কৰি থকাটোৱেই নহয়। আৰ্টৰ প্ৰতি অজুৰাগ থকা জীৱনৰ পৰিসৰ বৰ বহল। এই কথাটো যদি তেওঁ কোনোবা দিনা নিমিষাৰ মূৰত স্মুৱাই দিব পাৰিলেহেঁতেন।

বিচনাত বহি থকা অৱস্থাতে বকৱাই পালেঙৰ আঁঠুৱা-খুঁটিত মূৰটো আউজাই কোঠাটোৰ চাৰিওফালে চালে। শুৱনিকৈ সজোৱা কোঠাটো। কাঠৰ আচবাব-পত্ৰবোৰ নতুন হৈয়ে আছে। ড্ৰেচিং-টেবুলৰ ফুলদানীত ফুলো আছে। ইমান পৰিপাটি এটা কোঠাত বহি বকৱাৰ নিজৰ মূৰৰ ভিতৰখন বৰ অবিজ্ঞপ্ত যেন লাগিল। অথচ তেওঁৰ মূৰটোকো নিমিষায়েই আকোঁ পৰিপাটি কৰিব পাৰে—কোঠাটো কৰাৰ দৰেই। কিন্তু নকৰে। সামান্য এটা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ পুৱাৰেপৰা এই দিনৰ এক বজালৈকে তেওঁ নিমিষাৰ মুখৰপৰা উলিয়াব পৰা নাই। তেওঁক ইমান কষ্ট দি ভালপোৱা মানুহজনীৰ মনত তেওঁৰ প্ৰতি কিবা মৰম থকাটো সম্ভৱ হ'ব পাৰে নে ?

শুৱাহাটাৰ শাওণৰ ব'দে কোবোৱা ভৰ-চুপৰটোক এইমাত্ৰ খিৰিকীয়েদি বাহিৰলৈ চাই আৱিষ্কাৰ কৰিলে জীৱনজিৎ বকৱাই। ব'দ-গধুৰ চুপৰীয়াৰ হেঁচাত গছৰ ডালত পৰি বহুত পৰ ছুটুকাই থকা কাউৰীজনী হঠাৎ ঠোঁট হেলি থৰ হৈ বৈ গ'ল। অদূৰত ডাঙৰ বাস্তাইদি গুঁজৰি যোৱা মটৰ-গাড়ীৰ শব্দ; তাৰ মাজে মাজে গুঁচি

আহিছিল—মেটৰৰ। দুপৰীয়াটোক কপৌৰ কপে দুৰ দুৰে গুণ টানি নিয়াৰ সুৰ। কাষৰে গেল। বিলম্বত পানী-মেটকাবোৰ ব'হত বেছি নেউজীয়া বেন লাগিল। বিপদ আহিলে সকলো দুখ-যত্নপাই গা কৰি উঠি এইদৰেই জীৱন ছাটি ধৰে। মহাব গছজোপাটো বগাই উঠিব খুজি শামুক এটা বৈ গ'ল—হঠাতে নিজ গতিহীনতা আৰু মহাবতাৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে বুলি বকৱাক বুজাবলৈকে। শিলপুখুৰী অকলত আজি কিছুদিন ধৰি এইবিধ শামুকৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰ অভ্যাচাৰত পৰিণত হৈছে। বৰ যিগ লাগে। কৰ্ম্মাণ্ড। ব'হৰ তীব্ৰতাই বকৱাক চকু হুটা মক কৰি দিলে। হঠাৎ একটাক আকাশত মক হ'ল। বকৱাই ওপৰলৈ চাই দেখিলে, ব'হে পখালি ধোৱা আকাশৰ পশ্চিম-কোণত কেঁতুৰি-ক'লা এবখলা ডাৱৰ। বৰষুণ এজাক আহিলে বৰ ভাল লাগিব। বাঃ, গছ-পাতবোৰ অকণ অকণ কঁপিছে, তাৰ মানে ইমান পৰে থৰ লাগি থকাৰ পিচত বতাহ বৈছে। এই মহাব গছজোপাক বকৱাক অকণো ভাল নালাগে। ল'ৰা-ছোৱালীৰ পেটত পেলু হ'লে তাৰ পাতৰ বম খুউৱাৰ বাহিৰে আন কোনো প্ৰয়োজন নাই। অৱশ্যে বিহগীতত মহাব গছত বগোৱা পাখৰ উল্লেখ আছে। বগাওক বাক পাখ, হেথিবলৈকে ভাল হ'ব। এনেয়ে এটা লঠা গছডাল ইয়াত কেনেই? বছৰেকত একোবাৰ ফুল নিজে নিজক জাহিৰ কৰি মৌ-লোভী পতঙ্গক বিভ্ৰান্ত কৰা এই গছডাল প্ৰতাৰণা আৰু কোঁপোলা চৰিত্ৰৰ প্ৰতীক বেন লাগে। এই গছডাল দেখিলে বৰ গৰম লাগে বকৱাক।

ওচৰতে হাত মেলি পোৱা গাঁকটোকে আনি বকৱাই বুকুৰ নোমৰ মাজত লিৰলিৰাই থকা ধামবোৰ মচি পেলালে। চালে। বকৱাক বুকুৰ ঘামেৰে ভিত্তা অংশতে এডাল দীঘল চুলি লিপিত খাই লাগি আছে। নিমিষাৰ চুলি। সেই চুলিডাল বকৱাক বুকুতে লাগি আছিল বুলি আৰু ধাম মচোতে বুকুৰপৰা গাঁকত লাগিল বুলি ভাবিবলৈ বকৱাই ভাল পালেহেঁতেন। কিন্তু তেনেকৈ ভবাৰ উপায় নাই বকৱাক। ঘোৱা নিশা নিমিষাই বকৱাক বুকুত মূৰ থোৱা নাই। কথাটো মনত পৰি বকৱাক বুকুখন বৰ খালী খালী লাগিল। গাঁকটোত নিমিষা নিমিষা গোছ।

খিৰিকীৰে বাহিবলৈ চাই বহি থকা অৱস্থাপৰাই বকৱাই কোঠাটোৰ ভিতৰলৈ চকু ঘূৰালে। গাঁকটোৰ শোভটোৱে তেওঁক এবাৰ নিমিষালৈ চাবলৈ মনত পেলাই দিলে। ব'হলৈ বহুত পৰ চাই থাকি ঘৰৰ ভিতৰলৈ চাই দিলে গোটেইখন এন্ধাৰ এন্ধাৰ লাগে। কোঠাটোৰ ভিতৰত একো নেদেখিলে বকৱাই। বুকুখন চিৰি কৰি গ'ল। এইদৰে এদিন নিমিষা হেৰাই গ'লে বকৱাই কি কৰিব বাক? লাহে লাহে ছেচিঃ-টেবুল, চকী, ঘিচনা বকৱাক চকুত ধৰা পৰিল। নিমিষাও। একেদৰেই কেন্দ্ৰন আগত লৈ উল গু'ঠি আছে। এবাৰো বোধকৰোঁ লৰকবো কৰা নাই। জাব-কাজিৰ জাবৰপৰা বক্ষা পাবলৈ হ'লে গৰমকালিতে গৰম কাপোৰ গু'ঠিব লাগিব; তেহে ওলাবলৈ। সঁচা কথা। কিন্তু সেইবুলি শাওণৰ ভৰ-দুপৰীয়াৰ গৰমত ভাত-পানী নোখোৱাকৈ উলৰ কিবা এটা একান্তমানে গু'ঠি থকাৰ অৰ্থ আছে নে বাক?

টেবুল-ফেন্থনৰ মুখামুখিকৈ বহি লৈ নিমিষাই উল ভাঙি আছে। ফেন্থন এনেকুৱাকৈ গাৰে ঢাকি লৈছে যে তাৰ অকণমান বতাহো আহি বকৱাৰ গাত লাগিবহি পৰা নাই। অথচ বকৱাৰো সন্মানে গৰম লাগিছে। এই গৰম, নিমিষাক এই ব্যৱহাৰ, মনৰ এই অশান্তি—সকলোবোৰে যেন বকৱাক বলিয়া কৰি দিছে। ভবছৰীয়া বৈৱাহিক জীৱনত, তাৰ আগৰো তিনি বছৰৰ প্ৰশ্নকালত, বকৱাই নিমিষাক কৰা বহুত প্ৰশ্ন উত্তৰ নোপোৱাকৈ পাহৰি গৈছে। কিন্তু আজিৰ কথাটো বেলেগ, আজিৰ প্ৰশ্নটো বেলেগ। এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰত বকৱাৰ গোটেই ভৱিষ্যৎ জীৱনৰ শান্তি, বৰ্তমান জীৱনত কাম কৰাৰ স্পৃহা, আনকি নিমিষাৰ লগত ভৱিষ্যতে কেনে ধৰণৰ সম্বন্ধ হ'ব—তাকো নিৰ্ভৰ কৰিছে। এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নোপোৱাকৈ এৰি দিয়া মানে তেওঁৰ গোটেই জীৱনটো নিমিষাক খুলি খুলি খাবলৈ দিয়া। সেইটো কেতিয়াও হ'ব নোৱাৰে। গৰ্ব কৰিয়েই ভাবিলে বকৱাই—তেওঁৰ নিচিনা শিল্পী-জীৱনৰ সীমা কেৱল ঘৰৰ চাৰি বেৰৰ মাজত থকা নিজৰ পৰিয়ালৰ আয়তন ঘেৰিয়েই নাথাকে, বৰঞ্চ পৃথিৱীৰো সীমা পাব চৈ যায়। সংস্কৃতিৰ পোহৰেৰে, শিল্পীৰ মৰমেৰে, পৃথিৱীৰ ঘৰে ঘৰে আনন্দৰ পোহৰ বিলাব লাগিব। শিল্পী মানৱতাবাদী, পৃথিৱীৰ মাহুৰক উন্নততৰ জীৱনৰ পোৱাদ দিব লাগিব। এইবোৰ কথা লৈ বকৱাৰ কেতিয়াবা কমিউনিষ্ট বন্ধুৰ লগত তৰ্কও লাগিছে। সিহঁতৰ মতে মানৱতাবাদৰ নামত বিপ্লৱৰ প্ৰকৃত পথ এৰি আকাশত চাং পতা শিল্পীয়ে বাইজ বা দেশৰ একো উন্নতি কৰিব নোৱাৰে। বকৱাৰ মতে, ৰাজনীতি আৰু শিল্প-কলা বেলেগ বস্তু। সিহঁতৰ মতে, সুবিধাবাদীয়ে গা এৰা দিবলৈ সহায় সেইধৰে ভাবে। সিহঁতৰ কথা বাক বাদ, নিজৰ বৈশ্বকেন্দ্ৰীৰ মনটোকে বকৱাই আজিলৈকে বুজিব পৰা নাই। এটা হুমুনিয়াহ এৰি বকৱাই ভাবিলে—হয়তো সহায় এনেকুৱাই হয়, শিল্পীক জীৱন-কালত কোনেও হুবুজে। বকৱাৰ এচাৰ বন্ধুহলৰ মতে, ডাঙৰ শিল্পীৰ জীৱনৰ কিছুমান দোষ-ফুল অহুকৰণ কৰি নিজকো সেইসকলৰ লগত ভুলনা কৰি ভুলি পোৱা বুদ্ধি-হুখ এচাৰ তথা-কথিত শিল্পীৰ প্ৰতীকস্বৰূপ জীৱনজিৎ বকৱা। এনেকুৱা কথা শুনি বকৱাৰ কেতিয়াবা বেয়া লাগে। কিন্তু নিজৰে নিচিনা আন কেজনমানৰ লগত শিল্পীৰ মহৎ আদৰ্শৰ বিষয়ে আলোচনা কৰোঁতে সেইবোৰ বন্ধু সমালোচনা বতাহত ঘোঁৱা উৰাহি উৰি যায়।

সেই সমালোচনা কৰা বন্ধুবোৰক, এই গৰমটোক, এই বৰ্ষাৰ গছবোৰক, এই শামুকবোৰক, এতিয়া পেটত লগা ভোকটোক, নিমিষাৰ আজিকালিৰ কথাৰ স্তব আৰু ঞ আৰু এতিয়াৰ ব্যৱহাৰক, বেয়া পায় বকৱাই। বেয়া, বেয়া, বেয়া পায়। বৰ বেয়া পায়। সৰু কৰিব নোৱাৰাকৈ বেয়া পায়। শাওণৰ গৰম, শুকোন্দা মুখৰ নিমিষা আৰু আগ-ছোঙা শলাকিডালত উলসোপা—এই এটাইকিতাক একেলগে বকৱাই আৰু-বেছি বেয়া পায়।

আজি বাতিপুৰাৰেপৰা একেটা প্ৰশ্নকে নিমিষাক কৰি আছে বকৱাই। চাহ কৰাবপৰা ভাত বন্ধাটলৈ সকলো কাম সহজভাৱে কৰি গৈ আছে নিমিষাই। কিন্তু

বৰুৱাৰ প্ৰশ্নটোৰ উত্তৰ দিয়া নাই। মনে মনে থকাটোৱে বহি সন্ধান কৰা ব্ৰাহ্ম, তেন্তে বৰুৱাৰ সন্দেহটো সঁচা হয়। সঁচা হ'লে জীৱনটোত বহুত ওলটু-পালটু হৈ যাব। বৰুৱাই ভাবে, তাৰ কাৰণেও তেওঁ প্ৰস্তুত আছে। কিন্তু সেই কথা খোলোচাকৈ নিমিষাই কৈ দিব লাগিব। বৰুৱাৰ মনটোৱে কিন্তু কয়, বৰুৱাৰ সন্দেহ সঁচা নহয়। নিমিষাই বৰুৱাৰ থং তুলি বগৰ চাইছে। এতিয়াই যি কোনো এবাৰ থিলথিলকৈ হাঁহি বৰুৱাৰ গাত বাগৰি পৰিব। সেইকথৰ আশাতে বৈ আছে বৰুৱা। এনেকুৱা তুটালি বৰুৱাই ভাল পায়। কিন্তু আজি কিছুদিন ধৰি এনেকুৱা কিছুমান ঘটনা গোট খাইছে যে বৰুৱাৰ মনটোৱে কৰা আশাটো পূৰ্ণ হোৱাৰ সম্ভাৱনাৰ বিষয়ে সন্দেহ হয়। ভয় হয়। সেয়ে বৰুৱাই আজি পুৱা নিমিষাই কৰা সম্ভাৱ্যটোৰ বিষয়ে (সঁচা কথা কবলৈ হ'লে সম্ভাৱ্যটো মিছাকৈ ধেমালিতে কৰা বুলি) নিমিষাৰ মুখবপৰ। হুঙমটাক লাগি পোৱা নাই।

আন ঘটনাবোৰৰ লগত সৰ্ব্ব নথকা হ'লে আজি পুৱাৰ ঘটনাটো বৰ ডাঙৰ নহয়। কিন্তু আজি এমাহ ধৰি নিমিষাৰ ব্যৱহাৰ লক্ষ্য কৰিলে আজি পুৱাৰ ঘটনাটো অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। এই ঘটনাই বৰুৱাৰ সুখৰ সংসাৰ আৰু শিল্প-সাধনাৰ লক্ষ্যে সপোন নষ্ট কৰি জীৱনটোকে নষ্ট কৰিব পাৰে। গতিকে, যিয়ানেই ভয়ানক হওক, বৰুৱাই জানি ল'ব খোজে, জানি লৈ তাৰ কাৰণে সাহু হ'ব খোজে।

আজি পুৱা বৰুৱাই নিমিষাতকৈ আগতে সাৰ পাই বিচনাতে এলাহ কৰি শুই আছিল। কিছুদিন ধৰি নিমিষাই বাতি বিচনাত বৰুৱাৰ লগত জীৱ দৰে সহযোগ কৰা নাই। বৰুৱাই গাত হাত এখন দিলেও খেংখেঙাই উঠে। যৌন-বিজ্ঞানৰ কিতাপ পঢ়ি বৰুৱাই বুজিছে, বিয়াৰ পিচত কিবাকিবি বহুত কাৰণত বৈয়াকৰ কেতিয়াবা এনেকুৱা একোটা “ক্ৰিজিড্ পিৰিয়ড” বা বতি-বিবাগ কাল আহে। সেই কাৰণে বৰুৱাই বৰ বেছি জোৰো কৰা নাই। তাৰ উপৰি ছবি আঁকা, লিখা আদি কাম বেছি হোৱাৰ কাৰণে বাতি শোওঁতে বৰুৱা ভাগৰিয়েই শোৱে। আজি কিন্তু বাতিপুৱা নিমিষাই সাৰ পাই উঠি আহিব খোজোঁতে বৰুৱাই বৈয়াকৰ শাফীখনত খামোচ মাৰি ধৰিলে। নিমিষাই জোৰ কৰি বৰুৱাৰ হাতৰ মুঠিৰপৰা শাফীখন একেৰাব নোৱাৰিলে। একেৰাব নোৱাৰি আঁত দিবলৈ বৰুৱাৰ মুখলৈ চালে। শাফীখন ধৰি থাকিয়েই বৰুৱাই ক'লে : কি হৈছে তোৱাৰ আজিকালি ? ইমান থং কিহৰ ? নিমিষাই একো উত্তৰ নিদিয়া দেখি বগৰ কৰিয়েই বৰুৱাই সুধিলে : নে আজিকালি মোক একেবাৰে ভাল নলগা হ'ল ? বৰুৱাই ভাবিছিল, এই প্ৰশ্নবো উত্তৰ নিদিলে চুমা খোৱাৰ চলেৰে ছুখ পোৱাকৈ কাহুৰি দিব। ইতিমধ্যে বৰুৱাৰ হাতৰপৰা শাফীখন একেৰাব নোৱাৰি গৰমত নিশা একবজ্জা হৈ শোৱা নিমিষাই বহা অৱস্থাতে এপাক ঘূৰি গাত শাফীৰ পাকটো নোহোৱা কৰিলে। তাৰ পিচত এইবাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ অতি কঠোৰভাৱে দিলে : তোৱাক এতিয়াও ভাল পাই আছোঁ বুলি তুমি কেনেকৈ ভাবিছা ?—এইবুলি কৈয়েই শাফীখন বৰুৱাই ধৰা অৱস্থাতে এবি পৈ খৰীৰত একো কাপোৰ নোহোৱাকৈ নিমিষা বিচনাৰপৰা নাহি আছিল। নিমিষাৰ

উজবে বকৱাৰ মনৰ সকলো ভাল-লগা সপোন শেষ কৰি দিলে। বকৱাই চালে, নিমিষাই অতি স্বাভাৱিকভাৱে নাওঠ হৈ গৈ আলুনাওত থকা আন কিবা কাপোৰ পিন্ধিবলৈ বিচাৰিছে। বকৱাৰ নিচিনা হালুহ এটাৰ আগত যেন আবুৰ কোৱা প্ৰয়োজন নাই। শৰীৰৰ কিবা গুপ্ত সত্যক ঢাকি ৰাখি যেন বকৱাক আক নিমিষাই আকৰ্ষণ কৰিব নোখোজে। অকণো খব-খব নকৰাকৈ নিমিষাই আলুনাওৰপৰা আন এখন শাড়ী আনি পিন্ধা বকৱাই চাই থাকিল। হাতত থাকি যোৱা শাড়ীখনৰপৰা মুঠি টিলা কৰি বকৱাই নিজৰ চুলিবোৰ লিৰিকি-বিদাৰি চালে। ইমান কঠুৱা ব্যৱহাৰ যে নিমিষাই কৰিব পাৰে, নিমিষাৰ যে তলে তলে ইমান পৰিৱৰ্তন হৈছে, সেই কথা বকৱাই নিজৰ ব্যস্ততাৰ মাজত আজিলৈকে মনেই কৰা নাছিল। নিমিষাতো কেতিয়াও আজিৰ দৰে অকণো লাজ নকৰাকৈ, হাত এখনেৰেও নিজক ঢাকিবলৈ চেষ্টা নকৰাকৈ বকৱাৰ আগত নাওঠ হোৱা নাছিল। বকৱাই জীৱনত আজি প্ৰথম অজুৰ কৰিলে যে চকুত কামনাৰ বং নাথাকিলে, দুয়ো পক্ষৰ মনে সপোন নৰচিলে, চকুৰ আগত থকা উলঙ্গ নাবীমূৰ্তিয়ে পুৰুষক ভীত অৱজ্ঞা কৰাৰ পৰিচয় হৈ দিলে।

‘তোমাক এতিয়াও ভাল পাই আছো বুলি তুমি কেনেকৈ ভাবিছা?’—এনেকুৱা এবাৰ কথা কওঁতে নিমিষাৰ মাত কঁপা নাই, নিমিষাই চকু খোৱা নাই, অতি ঘিণেৰে যেন শব্দকিটা উচ্চাৰণ কৰিলে নিমিষাই, আৰু সেই ঘিণ বেছি প্ৰকট কৰিবলৈকে যেন তেওঁৰ আগত অতি সহজভাৱে নাওঠ হৈ দিলে। কি হ’ল নিমিষাৰ? তেওঁ বকৱাই ভবাটোৱেই সঁচা নেকি? আন কাকো ভালপোৱাৰ প্ৰমাণতো বকৱাই পোৱা নাই! বকৱাইতো একো বেয়া ব্যৱহাৰ কৰা নাই! বকৱাৰ জীৱনলৈ এইটো আকৌ কেনেকুৱা ধৰণৰ বিপদ আহিল! নিমিষাৰ আজিৰ ব্যৱহাৰে বকৱাক আজি এমাহৰ বহুত ঘটনাই মনত পেলাই দিলে। প্ৰতিটো ঘটনা সেই সেই সময়ত একোটা অকলমবীয়া ঘটনা হিচাপে বিশেষ মন কৰিবলগীয়া একো নাছিল। কিন্তু এই সকলোবোৰ ঘটনাৰ মাজত যেন এক যোগসূত্ৰ বিচাৰি পালে। অৱাক হৈ চিন্তা কৰি বিচিনাতে পৰি থাকিল বকৱা।

স্বাভাৱিকভাৱে নিমিষাৰ দৈনন্দিন কামবোৰ হৈ যোৱালৈ চাই থাকিল বকৱাই।

ধৰ লাৰি নিমিষাই আন দিনাৰ দৰেই ড্ৰেচিং-টেবুল, আলুনা আদি পৰিপাটি কৰিলে।

বকৱাক আগৰ দৰে এপিয়লা চাহ দি “চাহ দিছো” বুলি কৈ গ’ল।

আগৰ দৰে পা ধুলে।

বকৱাক দাড়ি খুৰোৱা সামগ্ৰী দি গ’ল। বুকজটোত ক’লা কিবা এটা লাগি থকা দেখি একদোৱা দিলে।

পা-ধোৱা-ধবত বকৱাৰ কাৰণে গামোচা-চুৰিলা থ’লে।

একেলগে টেবুলত চাহ-জলপান থাবলৈ বহি হুহিলে—“কটীৰ লগত তুমি কি থাবা? জেলী নে মাখন?”

বকৱাই ক'লে। কোৱা বহুতই নিমিষাই হিলে। কোনো কথা মপতাকৈ হুয়ো খানে। বকৱাই ভাবিলে, খঙৰ ভয়কত কিবা এটা কৈ এতিয়া কথা পাতিবলৈ লাফ কৰিছে নিমিষাই। বকৱাৰ খুব মৰ গ'ল, সেই কথা নিমিষাই খঙতে এনেয়ে কোৱা বুলি নিমিষাৰ মুখৰপৰা শুনিবলৈ। বকৱাই জানে, এনেকুৱা কথা এনেয়ে মুখৰপৰা ওলাব নোৱাৰে। এনেকুৱাক পিৰিয়েকক আৰু ভাল নাপায় বুলি কৈ দ্বিগুণ পিচত তাৰ পৰিণতি কি হ'ব পাৰে, তাক নিমিষাই নাছানে নে? তথাপি সেইবোৰ কথাৰ বিষয় ব্যাখ্যা বকৱাই এতিয়াই কৰিব নোখোজে। আজি এমাহে এনেকুৱা বহুত ঘটনা হৈছে, যিবোৰৰ অৰ্থ বকৱাই একোকে বুজিব পৰা নাই। চিনেমাখনৰ কাৰ্য শেষ কৰি লৈ এছিম নিমিষাৰ লগত এই সকলোবোৰৰ বিষয়ে কথা পাতিব। নিমিষাৰ সকলো তুল বুজাই দিব। কিন্তু আজিৰ এই চৰম দিক্ষাত জনোৱাৰ হবে কোৱা কথাকিটাব বিচাৰ কৰিবলৈ বকৱা বৈ থাকিব নোৱাৰে। ব'লে হয়তো জীৱনৰ লক্ষ্য সপোন শেষ হৈ যাব। নিমিষাই খঙত কৈছিল বুলিয়েই বকৱাৰ বিশ্বাস, আশাও। তাকে নিমিষাৰ মুখৰপৰা শুনিব লাগিব। তেহে বকৱাই শাস্তি পাব। নে এইবোৰ তিতা-কৈলা লগা কথা হুসুৰিবই নেকি? কিন্তু বহুত কথা এনেকৈ বাধ দি যোৱাৰ পিচতে আজিৰ অৱস্থাটো পাইছেহি। এতিয়াও বাধ হিলে হয়তো আৰু বেয়াটোৱা যাব। আৰু, নিজৰ অধিকাৰ দাবী কৰি এনে কথাৰ অৰ্থ জানিবলৈ নিমিষাৰিলে ব'ব কাপুকুৱালি হ'ব। কাপুকুৱক তিবোতাই ভাল নাপায়। ভাৰি-চিন্তি গহীনাই সুবিধ খুজি হাঁহি মাৰিয়েই বকৱাই চাহ খোৱাৰ মাজতে সুধিলে : বাতিপুৱাই নো ইমান কিছৰ খংটো দেখুৱাল।? কটা এটুকুৰাত কাহুনি নিমিষাই আৱেগহীন কণ্ঠেৰে স্পষ্টকৈ ক'লে : একো খং দেখুওৱা নাই। সঁচা কথাৰে কৈছোঁ।

: যেমালি নকৰিবা যেই।

: যেমালি?—অৰ্থপূৰ্ণ হাঁহি মাৰিলে নিমিষাই।

: কিয় তুমি এনেকুৱা কৰিছা নিমিষা? বকৱাই অজুনয়ৰ স্তবত ক'লে। নিমিষাৰ কোনো উত্তৰ নাই। খং উঠিল বকৱাৰ। কঙ-নকঙকৈ কৈ হিলে : তেন্তে তুমি স্পষ্টকৈ কৈ দিয়া, মোৰ লগত আৰু সংসাৰ কৰাৰ ডোৱাৰ ইচ্ছা নাই। মই অকণো বেয়া নাপাওঁ। কিন্তু যোক এনেকৈ তিল-তিলকৈ পুৰি নাশাৰিবা। স্পষ্টকৈ কৈ দিয়া যে তুমি যোক আৰু লক্ষ কৰিব নোৱাৰা হৈছা। তেতিয়া, তুমি যেনেকৈ ভালপোৱা তেনেকৈ থাকিবলৈ তোমাক মই এৰি দিম। মই কোষ কৰি মৰম আদায় কৰাত বিশ্বাস নকৰোঁ।

নিমিষা নিমাত।

: কোৱা তুমি, এতিয়াই ক'ব লাগিব—মোৰ লগত বৈবাহিক সম্বন্ধ তুমি আৰু ৰাখিব নোখোজা নেকি?—এতিয়াটো শেষ পৰিফাৰকৈ ফুটাই এক নাটকীয় জড়িত বকৱাই ক'লে। নিমিষাই কিন্তু সেই কথাৰ উত্তৰ দিয়াৰ কোনো চেষ্টা নকৰিলে। চাহ খোৱা থাল-পিয়লা মুখলৈ শুচি গ'ল।

তাৰ পিচত পৰা এই দিনৰ এক বজালৈকে হেজাৰবাৰ একেটা প্ৰশ্নকে কৰিছে বৰুৱাই। কিন্তু কোনো উত্তৰ নাই। প্ৰথমতে প্ৰশ্নটো কৰি বৰুৱাই ভয় খাই থৈছিল। যদি সঁচাকৈ নিমিষাই বৰুৱাৰ লগত আকি থাকিব নোখোজে বুলি কয়, তেন্তে কি কৰিব বৰুৱাই? কিন্তু প্ৰথম ছই-তিনিবাৰ প্ৰশ্নটোৰ কোনো উত্তৰ নিমিষাই নিদিয়াত বৰুৱাৰ সাহ বাঢ়িল। তেন্তে সিয়ানখিনিটাকৈ বাবলৈ নিমিষা প্ৰস্তুত নহয়। তাৰ পিচত বৰুৱাৰ লাহে লাহে সাহ বাঢ়ি আহি আছে। হিন্দুসমতে বিবাহিতা তিবোতা আমাৰ ইয়াত এতিয়াও সিয়ান আধুনিক হোৱা নাই যে এৰে। বুলিয়েই নিবিয়েকক এৰি দিব পাৰে। নিবিয়েকক বেয়া পাব পাৰে, সন্মান কাকিয়া কৰিব পাৰে, শুচি বায় বুলি ভয় খুৱাব পাৰে, কিন্তু প্ৰকৃততে যাব নোৱাৰে। আজি এমাহে নিমিষাই কৰি অহা ইমানবোৰ উৎপাত এটা প্ৰেৰণেই শেষ কৰি নিমিষাক কাবু কৰিব পৰা হৈছে নিজৰে গৰ্ব বোধ হ'ল বৰুৱাৰ। মাইকী মাজুছে সাধাৰণতে পৰিণতিৰ কথা নভবাকৈ বহুত কাম কৰে। পৰিণতিটো চকুৰ আগত দাঁড়ি ধৰিলে ভয় খাই যায়। তথাপি নিমিষাই উত্তৰ দিব লাগিব। মুখ বুলি ক'ব লাগিব তেওঁ খঙতে নভবা-নিচিন্তাকৈ কোৱা বুলি। নহ'লে নহ'ব। ক'বই লাগিব। নিমিষাই এইদৰে উপেক্ষা কৰাটো সহ কৰি থকা অসম্ভৱ হ'ব—পৰিণতি বেয়া হ'ব। যিমানে দৈৰ্ঘ্য হৈ আহিছে, যিমানে বৰুৱাৰ সাহ বাঢ়ি আহিছে, যিমানে বৰুৱা নিশ্চিন্ত হৈ আহিছে যে ইমান ডাঙৰ এটা কঠোৰ সত্যৰ সম্মুখীন হ'বলৈ নিমিষা একেবাৰে প্ৰস্তুত হোৱা নাছিল। কিন্তু সেইবুলি এই অৱজ্ঞা সহ কৰিব নোৱাৰি। বৰুৱাই জানে, স্বামী-স্ত্ৰীৰ মাজত বন্ধু-ভাব থাকিব লাগে। কিন্তু উভয় পক্ষৰ উভয় পক্ষৰ প্ৰতি সন্মানৰ ভাব নথাকিলে সেই বন্ধু-ভাব আহিব পাৰে জানো? নিমিষাৰ বৰুৱাৰ প্ৰতি সন্মান থকাৰ কথা এনে ব্যৱহাৰে কেতিয়াও হুহুচায়।

দুয়োৰে ভাত টেবুলতে ঢকা আছে। নিমিষাৰপৰা উত্তৰ নাপালে বৰুৱাই ভাত নাখায়। নিমিষায়ো খোৱা নাই। বৰুৱাই নোখোৱাকৈ নাখায়। সেই কথা বৰুৱাই জানে। নিমিষাৰ মূৰত দৰে বহি থকা নিমিষালৈ চাই বৰুৱাৰ কিবা খং উঠিল। পুৱাৰপৰা বৰুৱাই বহুত বুজাইছে নিমিষাক। বুজাওঁতে সাৱটি ধৰিছে নিমিষাক, চুলিত হাত ফুৰাই দিছে, পিছলা টাঙ্গৰ টানি বুকু ঢাকি দিছে, জোৰকৈ চুমা খাইছে। নিমিষাই আপত্তি কৰা নাই। যিমানকণ লাজ আৰু আপত্তি কৰিলে, যিমানকণ সহযোগ কৰিলে, স্বামী-স্ত্ৰীৰ মনুষ্য হয়, সেইকণ কৰা নাই নিমিষাই। বৰঞ্চ বৰুৱাৰ লকলো আহৰ-সাহৰ কেৱল সহ কৰি গৈছে, লগে লগে উল গুটি আছে আৰু চুমা খোৱাৰ পিচত মুখখন কিবা বেয়া বন্ধুলগাৰ দৰে আঁচলেৰে মোহাৰি পেলাইছে।

আৰু সহ নহ'ল জীৱনজিৎ বৰুৱাৰ। একে জাপে বিচনাৰপৰা নামি নিমিষাৰ গুৰু পালেগৈ। খঙেৰে ডাঙৰকৈ মাতিলে : নিমি ?

: ভাত খাবা ?—সহজভাৱে নিমিষাই বহাৰপৰাই স্নিগ্ধিলে।

বৰুৱাৰ খঙে দুবৰ চুলি পালেগৈ।

: ওলী মাৰা ভাত। মোৰ উত্তৰ দিয়া।

কাপুৰ মহাপুৰুষ—১

নিমিষাই নিমিতে গুঁঠি থাকিল। খঙত বৰুৱাই ফেন্থন বন্ধ কৰি দিলে। নিমিষাই উল গুঁঠি থাকিল।

খঙত বৰুৱাই ডুই বাহুত ধৰি নিমিষাক থিয় কৰাই দিলে। থিয় কৰাই জোকাৰি দিলে। উল গৈ'ঠা শলা এডাল পৰি গ'ল। আচৰিত হৈ নিমিষাই বৰুৱালৈ চালে। চুবুৰীয়া বৈদ্যাহিক জীৱনত বৰুৱাৰ এনে গাত-হাত-লগোৱা বাৱহাৰ এয়ে প্ৰথম। 'ঈস'—মুখ বোঁকা কৰি নিমিষাই এট এটা শব্দ উচ্চাৰণ কৰি বৰুৱাৰ খঙক তেওঁ অতি তুচ্ছ জ্ঞান কৰে বুলি বুজাই দিলে। পৰি যোৱা শলাডাল তুলিওলৈ কুঁহা হ'ল নিমিষা।

বেলিটো ডাৱৰে ঢাকি বতৰটো চকা-চমকা কৰিলে। মেঘে সবটক গৰিৎ কৰিলে। ঘৰৰ ভিতৰখনো অলপ অন্ধাৰ যেন হ'ল।

বৰুৱাৰ চুটি হেৰাল। শলাডাল বুটলিব খোজা নিমিষাক বাহুত ধৰি পোন কৰি হাতত থকা উল আৰু শলা কাটি লৈ ধলিয়াই পেলাই দিলে। তাৰ পিচত টানি নি বিচনাও ওপৰলৈ যুৰৈক দৈলা যাৰি পেলাই দিলে। নিমিষাৰ দুয়োকাষে হাতত ডেজা দি বৰুৱা নিমিষাৰ ওপৰতে উৰুৰি খাই ধপচকৈ কাষতে বহিল। বৰুৱাই কোঁপাইছিল। কিছুমান কাম আছে, যিবোৰৰ এটা কৰিলে তাৰ লগত শাৰী পুৰাই থকা বাকীবোৰো কৰিবই লাগিব। মদ খোৱাৰ লগত ধাব কৰা, নিশা পলমকৈ ঘৰলৈ অহা, চিগাৰেট খোৱা, নাৰী সংসৰ্গ আদি শাৰী পুৰাই থকা কাম; এটা এটাকৈ কৰি যাব লগা হয়। সেইদৰে কিবা এটা দাবী কৰাৰ পিচত তাক পুৰাবলৈ সকলো বাৱহা ল'বই লাগিব। বৰুৱাৰ খং ইমানখিনি আতি শোৱাৰ পিচত এৰি দিয়াৰ উপায় নাই। এতিয়া এট খঙৰ পথেদিয়েই নিমিষাক সৈয়াম কৰাব লাগিব। কোঁপাই কোঁপাই, এটা হাতৰ মুঠি নিমিষাৰ নাকৰ ওচৰত জোকাৰি বৰুৱাই ক'লে: কোৱা, এতিয়াই কোৱা, যোক তুমি বেয়া শোৱা হৈছা নেকি ?

: এৰি দিয়া।

: নোবোঁ।

: মাৰিব খুজিছা ?—নিমিষাৰ চকুত জুই।

: মাৰি শেষ কৰি দিম।—বৰুৱা গুজৰি উঠিল।

: হ'ঃ, কাপুৰুষৰ সাহটে চোৱা। —এইবুলি নিমিষাই বাগৰ সজাই সাউংকৰে বৰুৱাৰ হাতৰ ওলৰপৰা পিছলি ওলাই ওচৰতে থিয় হৈ নিজৰ চুলি আৰু কাপোৰ ঠিক কৰি ল'লে। বৰুৱাৰ চকুৱেদি যেন জুই হৈ ওলাইছিল। আজি মৰিয়াই মৰিয়াই চেপেটা কৰি হ'লেও নিমিষাৰ মুখৰপৰা বৰুৱাই উজ্বল উলিয়াবই। কিহৰ কাৰণে উজ্বল লাগে বৰুৱাই খঙত পাহৰি গ'ল। নিমিষাই তেওঁক আগৰ দৰে ভালপোৱাটো হে যে তেওঁ বিচাবে আৰু তাৰ কাৰণেই হে যে এই কাণ্ড, সেইবোৰ তেওঁ পাহৰি গ'ল। এতিয়া বৰুৱাৰ একমাত্ৰ জেহ, নিমিষাক সৈয়াম ক-বা-ব-ই লাগিব। চুলিকোছাত থাপ মাৰি ধৰাৰ আগতে শেষ

সাৱধান-বাণী শুনোৱাৰ দৰে বিচনাৰপৰাই বৰুৱাই চিঞৰি হুছিলে : তুমি ভেঙ্গে উত্তৰ নিদিয়া ?

সংঘত হৈ স্থিৰভাৱে বৰুৱাটলৈ চাই নিমিষাই ক'লে : উত্তৰ ? কিছুমান কথা মুখেৰে ফুটাটো নোকোৱাটোও চম্প। কিন্তু তুমি হুৰুকা। শূনা, তোমাক মই বেয়া পাঠ, বিপ কৰোঁ, স্বত্বপাত বিপ কৰোঁ। তুমি মোৰ জীৱনৰ কালশত্ৰু। মই বাচিবলৈ তোমাক এৰিব লাগিব। তোমাৰ প্ৰতি যিকণ পুণো আছিল, সেইকণো আজিৰ ব্যৱহাৰেৰে তুমি শেষ কৰি দিলা। কেতিয়াও ভুল হুৰুজ্বা, তোমাটো মোৰ কোনো মৰম-প্ৰেম-মমতা নাই, এফেবাৰে নাই।

কোনো উল্লেখনা প্ৰকাশ নকৰাকৈ, দেউতা থকা বেয়া বস্তু বৰি উলিয়াই দিওঁতে মুখত বিপৰ ভাব বিষপি পৰাৰ দৰে মুখখন কৰি, বৰি কৰাৰ পিচত হুছ হোৱাৰ দৰে কৈ উঠি শাস্ত দৈ, নিমিষাই পৰি থকা উল আৰু শলা বুটলি ল'লেগৈ।

নিমিষাই উত্তৰ দিবলৈ আৰম্ভ কৰোঁতে বৰুৱা বিজয়ী বীৰৰ দৰে শাস্ত হৈ পৰিছিল। নিমিষাক উত্তৰ দিবলৈ সন্মত কৰাৰ পৰাটোৱেই যেন তেওঁৰ ভাঙৰ বিজয়। নিমিষাই কৈ যাওঁতে কথাবোৰৰ অৰ্থ তেওঁ বুজা নাছিল—কুজিব ধোজা নাছিল। কিন্তু লাহে লাহে সেইবোৰ কথাৰ অৰ্থই তেওঁক বিচনাতে কোঙা কৰি বহুৱাই থ'লে। হঠাৎ কাটিলে কানোঁতেই দুখ অহুভৱ কৰিব নোৱাৰি ; লাহে লাহে হে বিপ বাটে। কথাবোৰে বৰুৱাৰ বুকুত কৰা আঘাতটোৰ বিষ লাহে লাহে বেছি হৈ আহিব। বৰুৱাই আকৌ কিবা প্ৰশ্ন কৰে বুলি সন্দেহ কৰিয়েই যেন অদূৰত বৈ নিমিষাই আকৌ ক'লে : এইবোৰ কথা ক'বলৈ ভাল নালাগে। কিন্তু ক'বই লাগিব যেতিয়া, কৈ পেলালোঁ। নক'লে তুমিও মিছাকৈ আশা কৰি থাকিবা। সেইটো মই নিবিচাৰোঁ। এতিয়া তুমি যি ইচ্ছা কৰিব পাৰা। কিন্তু মোক আৰু কোনো প্ৰশ্ন নকৰিবা।

বাহিৰত আকাশখন ভাগি পৰিল পৃথিৱীৰ বুকুত। টিঙৰ চালত বৰষুণৰ বিননি আৰু মেঘৰ কেঁকনিয়ে যেন বৰুৱাৰ জীৱনৰ এটা অধ্যায় শেষ হোৱাৰ ইংগিত দিলে। হঠাৎ সকলো জেকুৱাই বিস্তৰ হোৱা বাহুৰ দৰে বৰুৱা অবাৰু হৈ বহি থাকিল। কিয় যে চকুৱেদি ধাৰাদাৰে পানী বৈছিল, বৰুৱাই নাজানে। কান্দি থকা গিৰিয়েকলৈ খন্তেক চাই নিমিষাই সহজভাৱে গৈ টেবুলফেনখন চলাই দিলেগৈ। তাৰ পিচত গিৰিয়েকলৈ পিঠি দি বহি, ফেনৰ বতাহ অবাৰিতভাৱে বুকু-পিঠিত লাগিবলৈ বুকুৰ চাদৰখন আঁতৰাই দিলে। নিমিষাৰ ব্যৱহাৰ দেখি অবাৰু হৈ বৰুৱাৰ হঠাতে ওলোৱা চকুপানী নিজে নিজে বন্ধ হৈ গ'ল।

বিচনাতে পৰি থকা আজি বাতিপুৱা অহা চিঠিখনে যেন বৰুৱাক নিজ জীৱনৰ পথৰ নিৰ্দেশ দিবলৈ হাতিলে। সেইখন কলিকতাৰপৰা অহা প্ৰেম শৰ্মাৰ চিঠি। মাত্ৰ চাৰি দিন পিচতে জৰুৰ কলিকতা পাবলৈ লাগে বুলি লিখিছে। সেই চিঠিখনে যেন বৰুৱাক এইবোৰ অশান্তি বাধ দি ওলাই যাবলৈ সবৰোৰে নিষেধ কৰিছে। বৰুৱাই এখেতৰে চিঠিখনলৈ চাই থাকিল। ...

ববসুণ কেতিয়াবাই এৰিলে। ভাত খোৱা আৰু নহ'ল। কাষৰে হালুহ ঘৰত কথা পতাৰ শব্দ শুনি বৰুৱাই বৃজিলে, নিমিষা ভাত আছে; সেই হালুহগৰাকী নিমিষাৰ ফুলৰে বান্ধৱী; এওঁলগে পঢ়া। হয়তো মনটো পাতলাবলৈ গৈছে। কি কথা পাতিছে বাক? নিমিষাৰ এটা আচৰিত গুণ আছে; সকলো অশান্তিক স্বাভাৱতঃ স্বাভাৱিক হৈ থাকিব পাৰে। বৰুৱাই কিন্তু নোৱাৰে।

পূৰ্বা তিনি ঘণ্টাৰ পিচত জীৱনজিৎ বৰুৱা বিচনাৰপৰা নামিল। বগা পান্নজায়াটোৰ সৈতে ওখ বগা নুপুৰ্য বৰুৱাৰ পঁচিশ বছৰীয়া দেহাটো গুৱনিকৈ থিয় হ'ল। চুনিখিনি অবিচ্ছিন্ন হ'লেও প্ৰাচুৰ্য্যেৰে গুৱনি। খোৱা-কোঠাত গৈ দেখে, টেবুলতে দুয়োৰে ভাত ঢকা আছে। বৰুৱাই জানে, নিমিষাই তেওঁক এৰি ভাত খাব নোৱাৰে; কেতিয়াও খোৱা নাই। নিমিষাক ল'বোনে খোৱা দেখি বৰুৱাৰ মনটো হঠাতে বেয়া লাগিল। ইমান কষ্ট কৰি বেচেৰীয়ে বাঙিলে, বাঙিলে। জেদ কৰি একেটা প্ৰেমেৰে হালুহজনীক এনেকৈ শাস্তি নিদিয়া হ'লে নো কি ক্ষতিটো হ'লহেঁতেন? ইমান তিতা-কৈশা অৱস্থা এটাৰ সৃষ্টি কৰাৰ কি প্ৰয়োজন আছিল? অকল মূখৰ কথা এযাবতে লাগি থাকিব পায় নে? ক'তা—ব্যৱহাৰত, বৰুৱা কাম-কাজ কৰাত, বৰুৱাৰ আত্মপৈচান ধৰাত, নিমিষাইতো কোনো হীন-ভেটি কৰা নাই। ক'ত পুৱাই কিবা এটা কথা খপুৰে মূখৰপৰা ওলাল নিমিষাৰ, তাতে লাগি থাকিব পায় জানো? নিমিষাবো আত্মসন্মান আছে। কোৱা কথাষাৰ মিছা বুলি ক'বলৈ টান পাইছে, হয়তো সঁচা বুলিও পোনপটীয়াকৈ ক'ব পৰা নাই। খঙত সেয়ে বিহক-তিহক কৈছে। আৰু, গিৰিয়েক-দৈগীয়েকৰ সৰু-মুৰা হৃদয় লাগি থকাটো খুব স্বাভাৱিক কথা। সংস্কৃত শ্লোকটো মনত পৰিল বৰুৱাৰ—

‘অজা যুদ্ধে ঋষি প্ৰাচ্যে প্ৰভাতে মেঘাধৰে

দাম্পত্যোঃ কলহে চৈব বহ্নাবস্তে লঘু ক্ৰিয়া।’

ছাগলীৰ যুক্ত, পুৱাৰ মেঘ, গিৰিয়েক-দৈগীয়েকৰ হৃদয় আদিৰ আবলম্বিত আয়োজন বিৰাট; কিন্তু শেষত দেখা যায় একোৱেই নাই। ইমানবোৰ জানি-গুনিও বৰুৱাই আজি বাক এইখন কি অশান্তিৰ সৃষ্টি কৰিলে! ছিঃ। তিনি ঘণ্টাৰ আগতে নিমিষাৰ মূখৰপৰা ওপৰ ওপৰ উদ্ভবটো উলিউৱাৰ ওপৰতে যেন বৰুৱাৰ কাষৰে গোটেই পৃথিৱী ধ্বংস হোৱা-নোহোৱাটো নিৰ্ভৰ কৰিছিল। আৰু, তিনি ঘণ্টাৰ পিচত এতিয়া বৰুৱাৰ সেই কথা মনত পৰিও লাজ লাগিল। নিমিষাবো কিন্তু অজ্ঞান হৈছে, “এনেয়ে কৈছিলো হে” বুলি কৈ দিলেই সকলো অশান্তি শেষ হ'লহেঁতেন; অথচ তাকে নকৰিলে। বৰুৱাক আঘাত দিবৰ কাৰণে ইমান কঠুৱা শব্দবোৰ বাক কেৰেকৈ উচ্চাৰণ কৰিছিল নিমিষাই! পাবে, তিবোতাই পাবে। মাকে খঙত মৰমৰ পুতেককো মৰিবলৈ শাও দিব পাৰে। তাকে কেৱল নুখেৰে হে; পেটেৰে ভগৱানক খাটে পুতেকৰ মৰল কামনা কৰি।

জীৱনজিৎ বৰুৱাই চৰকাৰী প্ৰচাৰ-বিভাগত কেৰেণীৰ কাম কৰে। কিন্তু আন স্তৰাধিকৃত কেৰেণীৰ সৈতে বৰুৱা একে বহন। গুৱাহাটীত বৰুৱা নাম কৰা

অভিনেতা ; খোজ-কাটল, চাল-চলন, চুলি, কখনভংগি আদিত তাৰ প্ৰাণ আছে । এতিয়া আজি প্ৰায় এমাহ ধৰি পৰিচালক শ্ৰেয় শৰ্মাৰ লগত চিনেমাতো অভিনয় কৰিবলৈ ওলাইছে । হয়তো তাতে শ্ৰেষ্ঠ অভিনেতাই হ'ব বকৰা । চাৰি দিমৰ শিচতে চুটিঙৰ কাৰণে কলিকতালৈ যাব । এই বাবেই “নতুন জীৱন” নামৰ শ্ৰেয় শৰ্মাই কৰিব খোজা কথাছবিখনত বকৰা সহকাৰী পৰিচালকো হ'ব । তাৰ উপৰি বকৰা চিত্ৰকৰ—আৰ্টিষ্ট, কেবাখনো কিতাপৰ বেটুপাত আঁকিছে, বহু প্ৰদৰ্শনীত ছবি দেখুৱাইছে, এইবাৰ শ্ৰেয় শৰ্মাৰ চিনেমাৰ পোষ্টাৰ আঁকি বহুত টকা পাইছে । আলোচনী আদিত বকৰাই ছবি আঁকা আৰু অভিনয় সম্পৰ্কে কেবাটাও প্ৰবন্ধ লিখিছে । বহুত অপ্ৰকাশিত কবিতাও লিখি থোৱাতে আছে । জীৱনজিং বকৰাই গানৰ চৰ্চাও কৰে । নিজৰ গান নিজে ৰচনা কৰি নিজে সুৰ দিয়ে । সভা-সমিতিত বকৰাই প্ৰায়ে গান গায়, কিন্তু আকাশবাণীত এতিয়াও গাবলৈ পোৱা নাই কাৰণে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব পৰা নাই বুলি মনতে প্ৰায়ে ভাবে । চেঠা কবিছিল ; কিন্তু বকৰাক হিংসা কৰা মাহুহ আকাশবাণীত কেবাজনো ; গতিকে সফল নহ'ল । এতিয়া সেয়ে কাকত-পত্ৰত ‘সম্পাদকলৈ চিঠি’ত বকৰাই প্ৰায়ে আকাশবাণীৰ গানৰ সমালোচনা কৰে । আৰু বকৰাই বাঁহী বজায় (আচলতে, এই বাঁহী বজায়েই এদিন বকৰাই নিমিষাক প্ৰথম আকৰ্ষণ কৰে, কোনোবা এটা বিচিত্ৰাভূতানত, আজি পাচ বছৰৰ আগতে) । গতিকে, চাকৰিজীৱী হিচাপে যে বকৰা ডেৰ শ টকীয়া কেবেণী, এই কথা কাৰো মনত নাথাকে ; বকৰাৰ নিজৰো । স্বাভাৱিকতে, যিবোৰ গুণৰ কাৰণে বকৰাৰ সন্মান—অভিনেতা, গায়ক, লেখক, চিত্ৰকৰ, বাঁহীবাদক আদি—সেইবোৰত বকৰাই বেছি গুৰুত্ব দিয়ে । চাকৰিটো হাতৰ পাচ । এই সৰু চাকৰিটো বকৰাই ইচ্ছা কৰিলে এৰি দিব পাৰে, কেতিয়াবা এবাৰ কথা ভাবেও । অফিচত গুণবৰালকে আদি কৰি সকলোৱে বেলেগ সন্মানৰ চকুৰে চালেও, কেতিয়াবা কোনোবা গুণমুগ্ধই কেবেণীৰ কাম কৰি থকা অৱস্থাতে পালেগৈ, বকৰাই বৰ লাজ পায় । তেতিয়া বকৰাই কথাৰ মাজতে কয় : স্বাধীন ভাৱতত শিল্পীৰ পৰিচয় এয়াই ; কেবেণীৰ চাকৰি কৰি হে ভাত খাব লাগে । এই সৰু চাকৰিটো কিন্তু বকৰাই এনেয়ে কৰি থকা নাই । বকৰা এলেহুৱা, কাম বৰকৈ কৰিব নোৱাৰে । শিকা-দীকাৰ ফালৰপৰাও কেবেণীতকৈ গুৰু চাকৰি নাপায় । আৰু, বকৰাৰ বাকীবোৰ জনপ্ৰিয় গুণৰ উপাৰ্জন-কৰ্মতাৰ বিষয়ে নিঃসন্দেহ আছে । গতিকে চাকৰিটো ৰাখি থৈছে । কি চাকৰি কৰে বুলি কোনোবাই সুধিলে বকৰাই বেয়া পায় । এনেকুৱা প্ৰশ্নক অভভূতা বুলি ভাবে । বিয়াৰ আগতে নিমিষাৰ মনৰ বুল ল'বলৈ বকৰাই কৈছিল, বিয়া কৰায়েই চাকৰিটো এৰি দিব । স্বভাৱতে নাৰীমূলত বৃত্তিৰে এনে কাৰ্য্যৰ পৰিণতি বেয়া হোৱাটো সন্দেহ কৰি নিমিষাই উত্তৰ দিছিল : তুমি বন্ধ কৰিলে ইয়াতকৈ বহুত ভাল চাকৰি পাবা । চেঠা নকৰা কাৰণে হে । এই সাধাৰণ কথাখিটোৱে নিমিষাই বজাই দিছিল যে চাকৰি এৰা ভাল বহু ; বৰকৈ ইয়াতকৈ বেছি দৰমহাৰ চাকৰিৰ কাৰণে চেঠা কৰিব লাগে । বকৰাৰ মনে মনে ভাল

লাগিছিল, নিজে ডাঙৰ চাকৰি পোৱাৰ যোগ্য বুলি নিমিষাই ভবা কাৰণে। কিন্তু বিয়াৰ আকি ছবছৰ পিচঠেকে বৰুৱাৰ ডাঙৰ চাকৰিও হোৱা নাই, কোৰণীৰ চাকৰিও এৰা হোৱা নাই। বিয়াৰ আগতে নিমিষাক বৰুৱাই ডাঙৰ চাকৰি এটা হৈ আছে বুলি ফাঁকি দি থৈছিল। ভাগ্য ভাঙ্গ যে বিয়াৰ পিচত নিমিষাই কেতিয়াও সেই কথা সোধা নাই।

আগৰ দিনৰ প্ৰতাপী বংশৰ দুখীয়া পৰিয়ালৰ ল'ৰা জীৱনজিৎ বৰুৱা। ঘৰ নগাঁৱত। বাপেক সৰুতে ঢুকাল। চুকুৱাৰ আগতে মৌজাটোও গ'ল আৰু মৌজাৰ ধাৰ মাৰি জেললৈ নোযোৱাকৈ সাৰিবলৈ চাওঁতে মাটি-সম্পত্তি প্ৰায়বোৰেই গ'ল। টকাৰ অভাৱতে পঢ়িব নোৱাৰি বৰুৱাৰ একমাত্ৰ ককায়েকে এখন চাইকেল মেৰামতিৰ দোবান খুলিলে। সেইখন এতিয়াও আছে। ককায়েক প্ৰাণজিৎ বৰুৱাও আনবোৰ চাইকেল-মিস্ত্ৰীৰ নিচনা নহয়, চাইকেলৰ দোকানত বহি বহিয়েই গোটেই পৃথিৱীৰ ৰাজনীতি আলোচনা কৰে, গ্ৰেপ্তাৰ হোৱাৰ ভয় নথকা কালত নিজক কমিউনিষ্ট বুলি জাহিৰ কৰি সময়-সচেতনতাৰ পৰিচয় দিয়ে। চাইকেলৰ দোকানৰ পইচাবেট ককায়েকে ভায়েকক পঢ়াইছিল। বিজ্ঞ ধৰা-বন্ধা নীতি-নিয়মৰ মাজত পঢ়া-শুনা কাৰ শাৰাশাস্তি হোৱা জীৱনজিৎ বৰুৱাৰ শিল্পী প্ৰাণে ইণ্টাৰমিডিয়েট পৰীক্ষা পাচ কৰিব শুখু'ঙলে—তিনিবাহৰ যুঁজিও। এতিয়া অৱশ্যে ককায়েকেও গৰ্ব কৰে ভায়েকৰ অস্বাভাৱিত প্ৰতিভাৰ কথা কৈ। গৰ্ব কৰি ক্ষয় : নগাঁৱৰ স্কুলেছাৰখনে শুখু'ঙলে বুলিয়েই প্ৰত্যহ ছেৰাই যাব নে? সেয়া এতিয়া গুৱাহাটী তথা গোটেই অসমেই সাৱটি লৈছে। বৰুৱাৰ ঘৰৰ ল'ৰা হৈছেও...। প্ৰথমতে মাক আৰু তাৰ পিচত বাপেক ঢুকুৱা ঘৰখনত এতিয়া ককায়েক প্ৰাণজিৎ বৰুৱা ঘৈণীয়েক আৰু ল'ৰা-ছোৱালী তিনিটা লৈ থাকে। সৰু ভায়েকটো পুৰুষিত এচিষ্টেণ্ট-চাৰ্জ ইন্সপেক্টৰ, ধুবুৰাত এ'তহা। বায়েক দুজনীৰ বিয়া হৈ গৈছিল বাপেক জীয়াই থাকোঁতেই। নিমিষাৰ বাপেকে নগাঁৱৰে, গুৱাহাটীত স্টেট ট্ৰেন্সপ'ৰ্টত সৰু বিষৰ মেজানিৰ চাকৰি এটাকে কৰে। নগাঁৱৰ কোনোবা গাঁৱত ঘৰ আছিল। সোনোবা এটা আখিক দুয়োগত সেইবোৰ কেতিয়াবাই গ'ল। গুৱাহাটীত ভাড়া-ঘৰত থাকে, 'নিমিষা বৰ জীয়েক, উপজিছে ভাড়া-ঘৰতে। বৰ পুতেক এই বছৰ নগাঁও কলেজত লেচাৰাৰ সোমাইছে। ককায়েকৰ বৰ আপত্তি আছিল নিমিষাক জীৱনজিৎ বৰুৱালৈ দিয়াত। ককায়েকৰ মতে জীৱনজিৎ বৰুৱা নিজৰ নামটোৰ দৰেই ভুৱা আৰু অপদাৰ্থ। কিন্তু নিমিষাৰ প্ৰেম সেই বাধাই বেছি হৈ কৰিল। তাতে কথাই কথাই ওলাই পৰিল যে নিমিষাৰ বাপেক আৰু বৰুৱাৰ বাপেক এসময়ত বন্ধু আছিল। গতিকে ককায়েকৰ আপত্তি কামত নাহিল। নগাঁৱতে ককায়েক থকা ভাড়া-ঘৰত ছোৱালীৰ ঘৰ আৰু বৰুৱাৰ ককায়েকৰ ঘৰত দৰা-ঘৰ হৈ বিয়াখন হৈ গ'ল। বিয়াৰ পিচত কিন্তু বৰুৱাই নগাঁৱৰ নিজৰ ঘৰত নিমিষাক ৰাখিব পৰা নাই। গাঁৱলীয়া নখোৱেকজনীয়ে নিমিষাক দেখিব নোৱাৰে, নিমিষায়ে থাকি বন্ধা পায়। বিয়াক

আগতে বকরাই এদিন সঁচাই-মিছাই নিজৰ টকা অহাৰ কিমান বাট আছে, সেই টকাৰে কেনেকৈ দুয়ো স্থখেৰে থাকিল, আদি কথা বুজাওঁতে নিমিষাই গলি গৈ কৈছিল : তুমি টকা পাই প্ৰথমে এটা সৰুটক ঘৰ সাজিবা। আমি তাত থাকিম। গোটেই জীৱনটো ভাড়া-ঘৰত থাকি থাকি আমনি লাগিছে। ভাড়া-ঘৰত যে মোৰ একোকে কৰিবৰ মন নাযায়। এই কথা মনত ৰাখিয়েই বকরাই বিয়াৰ পিচতে বৰ্গীয়াত ককায়েকবপৰা নিজৰ ভাগৰ মাটিকণ বেলেগ কৰি লৈ বেচি দি গুৱাহাটীত মাটি কিনিিলে, ঘৰো সাজিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। কিন্তু আধা কৰাতে ব'ল। এতিয়া ছুহেজাবমান টকা হ'লে সোমাব পৰা হয়, কিন্তু সেই ছুহেজাব বকরাই গোটাৰ পৰা লাই। আচলতে বৰ্গীয়াত নিজৰ মাটিৰ ভাগ লৈ বেচাৰ কাৰণেই ককায়েক-নব্বোৱেকৰ লগত বকরাৰ মনোমালিন্য হয়। ফলস্বৰূপে নিজৰ পুৰণি ঘৰ এখন বুলি ভাবিবলৈ বকরাৰ এতিয়া থল নোহোৱাৰ নিচিনা।

খোৱা-টেবুলৰ স্বেচৰতে থকা চকীখনত বহি বকরাই ভৰি দুটা টেবুলৰ ওপৰলৈ তুলি দিলে। আজি বকরাৰ অফিচলৈ যোৱা নহ'ল। নিয়মমতে যাব লাগিছিল, কাৰণ, দুই-এদিন পিচতে বকরাৰ দীঘলীয়া ছুটি লাগিব—চিনেমাৰ চুটিঙৰ কাৰখিনি কলিকতাত সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ। কিন্তু যায় কেনেকৈ অফিচলৈ? বকরা ইমান অশাস্তি লৈ অফিচলৈ যাব পাৰি নে? বকরাৰ এনেকুৱা অৱস্থাত কেতিয়াও নিজকে মাৰি পেলাবৰ মন যায়। আজি প্ৰায় এমাহ ধৰি নিমিষাৰ মনৰ এক বিশেষ পৰিৱৰ্ত্তনে বকৰাক আমনি কৰি আহিছে। কিন্তু এই এমাহ বকরা নতুনকৈ প্ৰেম পৰ্বাই কৰিব খোজা কথাছবিখনৰ নানান কামত এনেকুৱাকৈ লাগি আছে যে বকরা সৰু-সুৰা বহুত কথাকে চকুত নপৰা হৈছে। আজিৰ ঘটনাটো কিন্তু একেবাৰে চৰম সীমা পাতেগৈ। বকরাই ভাতকৈ জানে যে হঠাৎ এদিন ইয়াতকৈ চোকা বথো ক'লেও বকরাই হয়তো সাধাৰণ কথা বুলি এৰি দিব পাৰে। কিন্তু আজি কিছুদিন একে লেখাৰিয়ে নিমিষাই এনেকুৱা ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে যে সেই সকলোবোৰ ঘটনা একেলগ কৰিলে নিমিষাৰ বকরাৰ প্ৰতি চৰম অৱস্থাৰ ভাবেই প্ৰকট হৈ উঠে। আজি সেই কাৰণেই আজি বকরাই নিমিষাৰ পুৱাৰ মন্তব্য অৰ্থহীন বুলি এৰি দিব নোৱাৰিলে। আগেয়ে কেতিয়াও বকরাই ভাবি চোৱা নাছিল, কিন্তু আজি বকরাৰ অনুসন্ধান কৰিবৰ মন গ'ল—কিয় নিমিষা এনেকুৱা হৈছে। প্ৰায় দুবছৰ সামান্য খং-বাগো নোহোৱাকৈ বৈৱাহিক জীৱন কটোৱাৰ পিচত হঠাৎ নিমিষাৰ কি হ'ল। কোনো কথাকে দেখোন নিমিষাই বকরাৰ আগত झুলুকাৰ। এইবাৰ তেজো কি হৈছে! নিমিষাই বকৰাক কোৱা নাই কিয়? কি হ'ব পাৰে বাক নিমিষাৰ? কি হ'ব পাৰে?—এই প্ৰশ্নকে বাবে বাবে নিজক কৰি বকরাৰ আজি হঠাতে মনত পৰিল প্ৰায় এমাহৰ আগৰ এটা দিন। হয়, সেইদিনাই—সেইদিনাই প্ৰথম নিমিষাই বকরাৰ লগত কক ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তাৰ আগতে নিমিষাই তেনে কোনো ব্যৱহাৰ কৰাৰ কথা বকরাৰ মনত নপৰে। কেতিয়াও কৰা নাই তাৰ আগতে। সেই এমাহৰ আগতে পাব হৈ যোৱা দিনটোত ঘটা ঘটনাবোৰ বকরাই কেতিয়াও একেলগ কৰি চোৱা নাছিল। এতিয়া মনত

পৰা সেইদিনাৰ বহুত লক কথা আজিলৈকে বৰুৱাৰ কাৰণে অৰ্থহীন আছিল। কিন্তু আজি বৰুৱাই সেইদিনটো মনত পেলাই, এতিটো লক লক কথা আৰু বটনা একেলগ কৰি যেন বুলিলে, সেইদিনাই প্ৰথম নিমিষা বিৰক্ত হৈছিল বৰুৱাৰ ওপৰত ; আৰু তাৰ পিচত সেই বিৰক্তি আজি এমাহে বাঢ়ি আহি আছে। এমাহৰ আগৰ সেই লক্ষ্যটো বৰুৱাই মনত পেলাই পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ ধৰিলে।

সেইদিনা আছিল ৰেণুৱাৰ। নিমিষাক লৈ বৰুৱা কঁচি বজাৰত চিনেমা চাবলৈ গৈছিল। আৰম্ভ হ'বলৈ বহুত সময় বাকী। তথাপি নিমিষাই ক'লে, ঘূৰি ফুৰাতকৈ ভিতৰত বহি বাছাম খাই থকা ভাল। বৰুৱা মান্তি হ'ল। টিকট কিনি সোমাব খোজোঁতেই বৰুৱাই দেখিলে, সমুখতে প্ৰেম শৰ্মাই কিবা এটা বিচাৰি দূৰলৈ চাই আছে। প্ৰেম শৰ্মাৰ গুৱাহাটীত নাম কৰাকৈ বদনাম আছে। পঢ়া-ভনাতো ভাল বুলিয়েই (অসমীয়াত এম. এ পাছ কৰিলে) এতিয়াও তেওঁক মাহুহে মাহুহ বুলি ভাবে। বহুতে পিচে কয়, সি চুব কৰিয়েই সকলো পৰীক্ষাতে পাছ কৰা বুলি। কঁকালৰপৰা ভৰিব লক গাঠিলৈকে লিপিত খাই ধৰা পেণ্ট, বং-বিবং চাট, মুখত চিগাৰেট আৰু চকুত চোৰ-চাৱনিৰে প্ৰেম শৰ্মাক কোনোবা আমেৰিকান কথাছবিৰ স্তম্ভা যেন লাগে। আগ-ছোড়া স্তম্ভাত ইটালিয়ান নাবিকৰ ভ্ৰাম্যমান জীৱনৰ চিন। মূৰৰ চুলি কিছু সৰি কপালখন ডাঙৰ নোহোৱা হ'লে শৰ্মাক সহজে ২০ বছৰ কমাই ১৮ বছৰীয়া ডেকা বুলিব পাৰি। শৰ্মাক কিন্তু জীৱনজিং বৰুৱাই জৰ্জা কৰে আৰু তেওঁৰ লগত বন্ধুত সদায় বন্ধা কৰিব খোজে আন এটা কাৰণত। শৰ্মা কথাছবিৰ ভিৰেক্টৰ ; এখন ছবি বোলে শেষ হ'লেই ; আৰু এখন এতিয়া হাতত ল'ব। শেষ হোৱা ছবিখন কৰিবলৈ লোৱাৰ আগতেই বৰুৱাক এবাৰ শৰ্মাই কৈছিল : আহক বৰুৱা, আপোনাকো এটা চান্স দিওঁ। প্ৰথমে কিন্তু মোৰ লগত ঘূৰি গোটাই অসমতে থিয়েটাৰ কৰি পইচা তুলিব লাগিব। কিছুদূৰ কৰি লৈ হে ডিক্সিবিউটৰৰপৰা পইচা পোৱা হ'ব। প্ৰথমতে লগা ধনখিনি যেনে যেনে গোটাবই লাগিব। তেনেকুৱা পৰিকল্পনাত বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰিয়েই বৰুৱাই ঘূৰ পোলোকী দিছিল। কিন্তু সেই বুদ্ধিৰেই ছবি এখন কৰি উলিওৱা দেখি এতিয়া বৰুৱাৰ বিশ্বাস জন্মিছে—শৰ্মাই হে তেওঁক বহুত দিনৰ আশা ফলস্বৰূপী হোৱাত সহায় কৰিব পাৰিব বুলি। শৰ্মা ভাল অভিনেতাও। সেই নৃত্যেই বৰুৱাৰ লগত চিনাকি। কিন্তু মদ আৰু নাৰীৰ প্ৰতি শৰ্মাৰ মোহ গোটাই অসমতে সাধুকথাত পৰিণত হৈছে। ২২ বছৰ বয়সতে (বিয়া কৰোৱাৰ এবছৰ পিচতে) বৈপ্লৱিক চুফুৰাৰ দিন ধৰি শৰ্মাই মদ আৰু নাৰী লৈ এক উচ্ছৃংখল জীৱন যাপন কৰি আহিছে। বহুতে কয়, তেওঁ চিনেমাট হঠাৎ নারিছে ছোৱালীৰ লজ পাবৰ কাৰণেই, চিনেমাৰ লগত লব্ধ থকা মাহুহৰ প্ৰতি ছোৱালীৰ আকৰ্ষণ সবহ। বৈপ্লৱিক মৰাৰ পিচত এম. এ পাছ কৰি চিনেমাট আজি ছবছৰ আগলৈকে নমালৈকে প্ৰেম শৰ্মাই বাপেকৰ সংসাৰৰ ভাত খাই কিচাপ পটি আৰু আড্ডা মাৰি সময় কটাইছিল। তাৰ ভিতৰতে এবাৰ কলেজত শিক্ষকতা কৰিবলৈ গৈ এদিনতে এৰি দিলে—মোৱাৰি বুলি। নিবানেই।

শ্ৰেয় শৰ্মাৰ জীৱনৰ এইবোৰ ঘটনাৰ প্ৰতি কিন্তু জীৱনজিৎ বৰুৱাৰ কোনো আশ্ৰয় নাই। শ্ৰেয় শৰ্মাই হঠাৎ বৰুৱাক দেখি খাপ মাৰি হাতত ধৰি স্তম্ভিলে : কি ধৰণৰ ?

: এই ছবিখন চাওঁ বুলি আহিলোঁ। আপুনি কেতিয়া আহিল ?

কোনোবা এজনক দূৰলৈ ডিঙি মেলি চাই শৰ্মাই ক'লে : কালি কালি। এই বজ্জাত চিনেমা-হলৰ মালিকটো। মোৰ নতুন ছবিখন তাৰ 'হল'ত 'বুক' কৰি আজি এডাল কৰি দিয়াৰ কথা। এঘণ্টা বৈ আছে, তাৰ পাছাই নাই। জালি বেইমান।

শৰ্মাৰ মুখৰ ভাষাত লেকাৰ লগোৱাৰ উদ্দেশ্যেৰে বৰুৱাই বৈণীয়েকক শৰ্মাৰ লগত চিনাকি কৰাই দিলে। শৰ্মাই নমস্কাৰ কৰি ক'লে : বৰ ভাল লাগিল। কিন্তু বৰুৱা, আপুনি যে বিয়া কৰালে, আপোনাৰ যে ইমান সুন্দৰ সংসাৰ এখন আছে—এখেতৰ নিচিনা মৰমলগা পৰিবাৰসহ—সেই কথা মই নাজানিছিলোঁ। শৰ্মাই ডাঙৰকৈ হাঁহি দিলে। বৰুৱায়ে লগতে।

নিমিষালৈ চাই শৰ্মাই আকৌ ক'লে : মই কিন্তু বৰুৱাকৈ ডাঙৰ। বৰুৱাক অৱশ্যে “আপুনি” বোলোঁ। আপুনি কিন্তু বৰুৱাকৈ সৰু। আপোনাক এতিয়া “তুমি” নে “আপুনি” বুলি সন্মোদন ধৰি মাতিম ?—শৰ্মাৰ মুখত হাঁহি। সাধাৰণতে ছোৱালীয়ে “আপোনাৰ যি ইচ্ছা” বুলি কয় বা “তুমি” বুলিবলৈ কয়। নিমিষাই কোনো উত্তৰ নিদি বৰুৱালৈ চাইছিল—যেন উত্তৰটো বৰুৱাই দিয়াই ভাল। শৰ্মাক ভাল লগাবলৈকে বৰুৱাই কৈছিল : আপোনাৰ যি ইচ্ছা, বয়সৰ ব্যৱধানলৈ চাই—“তুমি” সন্মোদন হে খাপ খায় অৱশ্যে।

এনেয়ে হাঁহি শৰ্মাই বৰুৱাৰ পিঠিত হাত থ'লে। কিবা এটা ক'বলৈ শৰ্মাই মুখ মেলোঁতেই কাটলৈকো নোচোৱাকৈ নিমিষাই হঠাৎ ক'লে : “আপুনি” সন্মোদনটোৱেই প্ৰচলিত নিয়ম।

নিমিষাৰ গহীন মন্তব্যই খন্তেকলৈ শৰ্মাকো গহীন কৰি দিলে। কিন্তু তৎক্ষণাত আকৌ হাঁহি ক'লে : মই যে সকলো প্ৰচলিত নিয়মৰ বাহিৰ ?

: মই কিন্তু সকলো প্ৰচলিত নিয়মৰ ভিতৰত।—নিমিষাৰ উদ্ভবত বিবক্তিব স্তম্ভ। বৰুৱাই বৰ অস্বস্তি অনুভৱ কৰিলে। নিমিষাৰ আকৌ কি হ'ল ? পৰিস্থিতিটো সহজ কৰিবৰ কাৰণে বৰুৱাই ক'লে : এওঁক আপুনি সহজে তৰ্কত নোৱাৰে। বৰুৱাই হাঁহি দিলে। বিচুৰ্তি হোৱা শৰ্মাই সেই স্তম্ভগ্ৰহণ কৰি ক'লে : You like sometimes to be defeated than to win শৰ্মাই হাঁহিলে। বোধকৰোঁ নিমিষাক বৰ সহজ যেন নাপাই শৰ্মাই সেইখিনিতে থিয় হৈ বৰুৱাৰ লগত চিনেমাৰ আলোচনা আৰম্ভ কৰিলে। কৈ গ'ল—কেনেকৈ থিয়েটাৰ কৰি টকা তুলিলে, কিমান ঠাইত কেনেকৈ বাইছে তেওঁক বৰষ কৰি হাতত ধৰা যোৱা তুলি দিলেহি, তাৰ পিচত ডিষ্ট্ৰিবিউটৰপৰা কিমান টকা ল'লে, কেনেকৈ চুটি শ্বেষ কৰিলে, ছবিখন কেনেকৈ সকলো অসমীয়া ছবিতকৈ ভাল

হৈছে,..... ইত্যাদি। নতুনকৈ ক'ব খোজা দ্বিতীয় ছবিখনৰ কথা উলিয়াই শৰ্মাই নিম্বাৰ নিমিষটলৈ চাহ ক'লে : এখেতে মোক আগবখন ছবিত বৰ ঠগিলে। ইমান মাতিলা, নাহিল। নহ'লে বৰুৱাক মই "হিৰো" কৰিলোঁহেঁতেন। বৰুৱাৰ নিচিনা অভিনয় জনা মাহুহ অসমতে নাই। You can be proud of him. নিমিষাই মুখত কোনো ভাব প্ৰকাশ নকৰি কেৱল শুনিলে। কিন্তু প্ৰশংসা শুনি বৰুৱাৰ চকু উজ্জল হ'ল। মনতে ভাবিলে, চকু চৰহা মাহুহে প্ৰেম শৰ্মাৰ নামত বহুত বদনাম দিব পাৰে, কিন্তু এনেকুৱা উজোগী পুৰুষ অসমত বেইজন আছে? কেইজন অসমীয়াই আনৰ গাঁত থকা গুণ দেখে? শৰ্মাই এইবোৰ হঠাৎ অজপ গঠীন হৈ বৰুৱাৰ বেছি শুচনৈ গৈ ক'লে : মোৰ ছবিখন হ'ল, কিন্তু প্ৰচাৰৰ কাম একো এতিয়ালৈকে কৰা হোৱা নাই। পোষ্টাৰ, ক্লিপেট, বুকলেটখন, বাতৰি-কাকতত ভাল সমালোচনা আৰু বিজ্ঞাপন—এই সকলো পাৰ্শ্বাংগটিৰ কাম আপোনাকৈ দিওঁ। প্ৰচাৰ-বিভাগতে কাম কৰা মাহুহ, আপুনি জানিবও ভাল, খবৰ-কাগজবোৰ সকলোকে চিনি পায়। পোষ্টাৰতো আপুনি আৰ্টিষ্ট মাহুহ যেতিয়া নিজে আঁকিব পাৰিবই। খুব সোনকালে লাগি যিহু। মই কলিকতাতে আপোনাৰ কথা ভাবি আছিছিলোঁ। আজি ভগৱানে হে মিলটি দিলে। Luck ভাল।

বৰুৱাই কি ক'ব, কি নক'ব ভাবি নোপোৱা হ'ল। তৎক্ষণাত্ সন্মত হ'লেও বেয়া দেখায়, অৱশ্যে প্ৰেম শৰ্মাৰ লগত এইদৰে এতিয়াবৰপৰা সহজ স্থাপন কৰি পিচৰ ছবিখনত অভিনয় কৰিবলৈ বাট মুকলি কৰি ৰখাও দৰকাৰ। বৰুৱাই কি ক'ব ভাবি নিমিষটলৈ চালে। নিমিষাই এইবোৰ কথালৈ কণপাত নকৰি দূৰত টিকেট কিনিবলৈ টোলা-হেঁচা বৰা মাহুহবাবলৈ চাই আছিল। অন্তত বৰুৱাই ক'বলৈ ধৰিলে : খুব সোনকালে? মানে মই।

: আপুনি চাগৈ ভাবিছে বিনা পইচাই ইমানবোৰ কাম কেনেকৈ বা বিয় কৰিব—নহয় জানো? বৰুৱা, বিনা পইচাই নহয়। আশী হেজাৰ টকা ৭৮৫ কৰি ছবিখন কৰাৰ পাচত তাৰ প্ৰচাৰৰ বায়ত লগা সামান্য ধনত কুণালি নকৰোঁ। বেচ, আঙিয়েই আপোনাৰ মনেতে তেখেত কনটেক্ট হ'ল—বিশ দিনৰ ভিতৰত সকলোখিনি কৰি দিব আপুন—কাগজত দিয়া সমালোচনাৰ বাহিৰে। সেইটো পিচত দিলেও হ'ব। মুঠতে আপোনাক আটো হেজাৰ টকা দিম। তাৰে আধা—১২৫০ টকা এন্ড'ভাল্। হ'ব নে?

বৰুৱাৰ মুখত তুলিবৰ চিন দেখি আৰু টকাৰ কথা কোৱা শুনি নিমিষাই ঘূৰি চোৱা দেখি প্ৰেম শৰ্মাই আঙোঁ ক'লে : আপুনি মিছাকৈ চাকৰিত সময় নষ্ট কৰিছে। আপোনাৰ নিচিনা টেলিভেড্ মাহুহে মাছে ৫১৬ হেজাৰ ইন্কাম বৰিব পাৰে। আৰু ব'ব, মোৰ দ্বিতীয় ছবিখনত আপুনি থাকিবই লাগিব—ভাঙেলগ লিখাবপৰা অভিনয় কৰালৈকে আপুনি। আপোনাক মই সহকাৰী পৰিচালক কৰি ল'ম।

ইমানতো কিবা এটা নক'লে অভিজুত হোৱা বেন ধোখুৱায় কাৰণেই বৰুৱাই হুঁহলে : গল্পটো কাৰ?

: গল্প মোৰ, 'চিনেৰিও' মোৰ, মিউজিক মোৰ, গানৰ কম্পোজিচন মোৰ, ডিবেক্চন মোৰ, প্ৰডিউচাৰ মই—সকলো মোৰ। চব নিজে নকৰিলে সামগ্ৰিক-বিউটি ফুটাই তুলিব নোৱাৰি। মই কিবা এটা ভাবিম এটাই গৈ আন কিবা এটা কৰিব। এইবাৰ যিখন কৰিম, ইণ্টাৰনেচনেল ছবি হ'ব। আবে, সত্যজিৎ কি ফ'কেৱল ফ'টাগ্ৰাফিৰ বাহাদুৰিৰে প্ৰাইজ আনি আছে। এইবাৰ চাব।

বকুৰাই প্ৰশংসাসুলভ দৃষ্টিৰে অবাক হৈ প্ৰেম শৰ্মালৈ চাই থাকিল। নিমিষাৰ চকুৰ ইংগিতত বকুৰাই 'হল'ত সোমাবলৈ আগবাঢ়িল—নিমিষাৰ পাচে পাচে। লগতে কিন্তু শৰ্মাও আগবাঢ়ি গৈতে কোনোবা এটাক তিনিটা টিকেট কিনিবলৈ দিলে। বকুৰাই নিজৰ দুটা আগতে কিনি বুলি ক'লে। বকুৰাৰ টিকেট দুটা খুজিলে শৰ্মাই চিনেমা 'হল'ৰ মানুহ এটাক সেই টিকেট দুটা আৰু টকা দি ক'লে: তিনিটা আনিবি—একে ঠাইতে বহিব পৰাকৈ। টিকেট আছে মানে শৰ্মাই পাবলিচিটিৰ কাম কি কি হ'ব তাৰ এটা হিচাপ দিলে বকুৰাক। টিকেট আহিলত তিনিও গৈ 'হল'ৰ ভিতৰত বহিলগৈ। নিজে কিনি টিকেটতকৈ দামী ঠাইত বহিব লগা হোৱা দেখি নিমিষাই প্ৰশংসক দৃষ্টিৰে বকুৰালৈ চাইছিল। বকুৰাই সেই চাৱনি বুজ সৰু কৈ নিমিষাক কৈছিল: হ'ব দিয়া।

ভিতৰত গৈ নিমিষাক মাজত লৈ দুয়ো দুফালে বহি শৰ্মাই বকুৰাক ক'লে: আপুনিতো জানেই মোৰ ভাষা বৰ বেয়া। গল্পটো ভাবী ঠিক, কিন্তু তাক অসমীয়াত প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰোঁ। সেই কাৰণে আপুনি এইবাৰ দ্বিতীয়খন ছবিত মোক ডায়েলগ লিখি দিব লাগিব।

: কিন্তু মই যে কোতয়াও চিনেমা ডায়েলগ লিখা নাই! এচিষ্টেণ্ট ডিবেক্টৰ হ'বলৈও বিশেষ একো নাজানো। —বকুৰাই নিতান্ত বিনয় দৰ্শাই ক'লে।

: আপুনি অভিনয় জনা মানুহ। এইবোৰ টেক্‌নিকেল কথা চুট—এদিন দেখিলেই বুজিব। একো নাই। তাৰ উপৰি, আপোনাৰ নিচিনা সং মানুহ এজন মোৰ লগত থাকিলে বৰ ভাল হ'ব। —মইলৈ চিনেমা লাইনত চব জুৰাচোৰৰ কাৰবাৰ। মোৰ বহুত টকা খালে এতিয়ালৈকে। অসমীয়া ছবিবোৰ এনেকৈয়ে ডুবে। মই বুদ্ধি থকা মানুহ বুলিহে সিহঁতে বেছি সন্নিধা কৰিব পৰা নাই।

শিল্প-কৰ্মেৰে অসমৰ সাংস্কৃতিক জগতক উজ্জল কৰিবলৈ শত বাধাৰ মাজতো আগুৱাই অহা প্ৰেম শৰ্মাক ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰা সকলো মানুহ অসমৰ শত্ৰু, ভাৰতৰ শত্ৰু, হুকুমাৰ-কলাৰ শত্ৰু—ঠিক এনেদৰাকৈ চিঞৰি যেন কৈ দিব বকুৰাই। বকুৰাই যেন চিনেমা-হলৰ চিনেমা বন্ধ কৰি এটা বক্তৃতা দিব। মনৰ আনন্দ প্ৰকাশ কৰিবলৈ বকুৰাই মনে মনে নিমিষাৰ হাতখন চকীৰ তলফালে নি চেপি দিব খুজিছিল। কিন্তু, অৰ্ধপূৰ্ণভাৱে নিমিষাৰ কঁকালত পিৰপিবাই দিওঁতে নিমিষাৰ বিৰক্তিতে তে বকুৰালৈ চালে, হাত আগুওাই নি দিলে। মনে মনে বকুৰাই ঠিক কৰিলে, শৰ্মাক নিঃস্বার্থভাৱে সকলো সহায় কৰি দিব—অসমৰ বৃহত্তৰ স্বাধৰ খতিবত। সেই সময়ত মনৰ মাজত ঠিকি মাৰিব থোকা নিজৰ নাম হোৱাৰ স্বাৰ্থ

আৰু টকা পোৱাৰ আৰ্থৰ কথা বৰুৱাই ভুবুৰাৰ ভাও ধৰিলে—নিম্নৰ মনৰ আগতে।

অলপ সময় কিবা ভাবি প্ৰেম শৰ্মাই ক'লে : বাক বৰুৱা, এইবাৰ বিজনেচ-লাইক কথাটো আহক। আপুনি তেন্তে কাইলৈ পুৱা ২ বজাত মোৰ অফিচলৈ আহিব। অৰ্থাৎ, কাঁচি বজাবৰ সেই……। বাক নালাগে, আপোনাৰ ঘৰ চিনি পাওঁ যেতিয়া মগ্ন হৈ যাম। আপোনাক কাইলৈ ১২৪০ টকা এড্‌ভান্স দিমগৈ। আৰু কমটুকৈ লৈ যাম; আপুনি চহী কৰিব। তাৰ পিচত কামত লাগি যাব। বৰকাৰ হ'লে ছুটী ল'ব।

কথাখিনি কওঁতে প্ৰেম শৰ্মাৰ মুখ বৰুৱাৰ ওচৰলৈ আহিছিল—নিম্নৰ মনৰ ঠিক পাচফালে। এই কথা শুনাৰ পিচত নিম্নৰ মনৰ ভাব লক্ষ্য কৰিবলৈ বৰুৱাই চালে। কিন্তু বুদ্ধিৰ পৰাটক কোনো সন্তোষৰ ভাব নেদেখিলে। শৰ্মাই ক'লে : দিয়ক, হাত মিলোওক। নিম্নৰ গাৰ ওপৰেদি দুয়ো হাত মিলালে। পোন হৈ বহি শৰ্মাই ক'লে : আপুনিৱে-ময়ে লাগিলে আশাক কোনে পায় ? অসম গৰম কৰি দিম।

ভূপ্তিৰ হাঁহিৰে বৰুৱাৰ মুখ চহকী হ'ল। এনেতে হঠাৎ নিম্নবাই বৰুৱাক কাণে কাণে ক'লে : তুমি এই ফালে আহা ; তোমালোকৰ কথা পতাৰ সুবিধা হ'ব ; মই তোমাৰ চকীলৈ গাওঁ। প্ৰথমতে কথাখিটাৰ অৰ্থ বৰুৱাই যেন বুজিবই পৰা নাছিল। ইমান আনন্দৰ মাজত এইবোৰ কি কথা ? কিন্তু বৰুৱাই ভুবুৰিলেও সেই কাণে কাণে কোৱা কথা শৰ্মাই শুনিছিল। সেই কাৰণে বৰুৱাই একো কোৱাৰ আগতে শৰ্মাই ক'লে : মোৰ লেক্‌চাৰ শুনি, যিচে বৰুৱা, আপোনাৰ চাৰ্টাম আমনি লাগিছে। কি কৰিব—মই কথা অলপ বেছি কৰিছোঁ। কিন্তু এনেকৈ আপুনি উঠি গ'লে মোৰ নিজকে বৰ অপৰাধী যেন লাগিব। যিচে বৰুৱা, মই আপোনাক অজ্ঞবোধ কৰোঁ। ইয়াতে বহিবলৈ। আৰু লেক্‌চাৰ নিদিওঁ বাক। এই বুলি শৰ্মা মুখ ঘূৰাই বহিল।

সেইদিনা লক্ষ্য কথা নাছিল যদিও আজি বৰুৱাৰ ভালকৈ মনত পৰিছে যে তেতিয়ালৈকে নিম্নবাই তেওঁলোকৰ আলোচনাত একেবাৰে যোগ দিয়া নাছিল। আনকি মুখত বিৰক্তিব ভাব এটা লৈ হে বহি আছিল। সেইদিনা বৰুৱাই বুজিব পৰা নাছিল যে প্ৰেম শৰ্মাৰ সৰু নিম্নবাই একেবাৰে ভাল পোৱা নাছিল। আপোনাৰ আৰ্থৰ খাতিৰত বৰুৱা শৰ্মাৰ প্ৰতি ইমান মৃদু হৈ আছিল যে নিম্নৰ মনৰ খবৰ লোৱাৰ কথা মনলৈ অহাই নাছিল। -তেতিয়া বৰুৱাই ভাবিছিল যে শৰ্মাই বৰুৱাক কৰা প্ৰশংসা, বৰুৱাৰ শিল্প-প্ৰতিভা বিকাশৰ কাৰণে শৰ্মাই খুশি হিঁৱা পৰা, আটো হেজাৰ টকাৰ চুক্তি এক মিনিটতে হোৱা আদিয়ে বৰুৱাৰ ব্যক্তিগত আৰু সেই ব্যক্তিগত দাঁড়ি ধৰিবলৈ ওলোৱা শৰ্মাৰ প্ৰতি নিম্নৰ প্ৰতিৰূপিত কৰিব। গিৰিয়েকৰ উন্নতিয়েই বৈশ্বিকৰ উন্নতি বহন জনো ? সেয়ে তেনেকুৱা ব্যৱস্থাৰ কৰাৰ কাৰণে সেইদিনা নিম্নবাই বৰুৱাৰ খং উঠিছিল। তীক্ষ্ণ চাৱনিৰে বৰুৱালৈ চাই নিম্না বহি আছিল ; যেন ক'ব খুজিছিল—শৰ্মাৰ নিচিনা মানুহে কি কৰা মোৰ

বৰকাব নাই; তুমি এই চকীলৈ আহ। বকরাই বৰ অশক্তি অমুহূৰ কৰিছিল। কি কৰিব এতিয়া? নিম্বিষাক বকরাই বেয়া পোৱাব নোখোজে; শৰ্মাক বকরাই বেয়া পোৱাব নোৱাৰেই—শৰ্মাক বেয়া পোৱা মানে নিজৰ ভৱিষ্যৎ মাটি কৰা। চিনেমা আবৃত্ত হ'ব এতিয়া। বেল বাজিছে। এই অশক্তিকৰ পৰিৱেশৰ হাত সাৰিবলৈ বকরাই এটা উপায় উলিয়ালে। টিকেট কিনাৰ সময়তে নিম্বিষাই কৈছিল, “চিনেমা-হল”ৰ ভিতৰত বাদ্যৰ খাই থকাৰ কথা। বকরাই সৰু কৈ নিম্বিষাক ক'লে: মই চিগাৰেট এটা খাই আহোঁ, মুখখন বেয়া লাগিছে। ডোমালৈ বাদ্যমলৈ আহিম। বেগেতে আহিম। এইবুলি বকরা বহাৰণৰা উঠি ওলাই গ'ল—নিম্বিষাই একো কোৱাৰ আগতে।

বাহিৰলৈ আহি বকরাৰ বৰ ভাল লাগিল। চিনেমা চোৱাৰ আৰু অকণো ইচ্ছা নাই বকরাৰ। যেন শৰ্মাৰ দ্বিতীয় ছবিখন কেনেকৈ কি হ'ব, সেই বিষয়েই শৰ্মাৰ লগত আলোচনা কৰি থাকিব। বকরাই এটা চিগাৰেট জ্বলাই তিনি পেকেট বাদ্যৰ কিনিলে। ইতিমধ্যে কেবাজনো চিনেমাত কাম কৰিবলৈ বিচৰা চিনাকি ভেকাই বকৰাক ঘেৰি ধৰিলে আৰু ছেম শৰ্মাৰ ওলোৱা ছবিখনৰ বিষয়ে, নতুনটো কৰিব খোজা ছবিৰ বিষয়ে নানা ছন্দ কৰিবলৈ ধৰিলে। বকরাই বুজিলে—এইসকলে নিশ্চয় বকৰাক শৰ্মাৰ লগত ইমান পৰে কথা পতা চাই আছিল, হয়তো আলেঙে আলেঙে দুই-এটা কথা শুনিছিলো। কাৰণ, তাৰে এজনে ক'লে: দ্বিতীয়খন ছবিততো আগুনিয়েই সৰ্বেসৰী হ'ব। আমালৈকো চাব। তাৰে দুই-এজনে প্ৰেম শৰ্মাক বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি, বৰ ধুৰ্ত্ত বুলি কোৱা শুনি বকরাৰ খঙেই উঠি গৈছিল। খঙত বকরাই নিজকে শৰ্মাৰ লগতে সাঙুৰি লৈ কৈছিল: আমি বেয়া মানুহ হ'ব পাৰোঁ, ছবীয়া কাৰণে আমাৰ বিৰুদ্ধে বহুতে বহুত কথা ক'ব পাৰে, কিন্তু অসম উখা পৃথিৱীত কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ কাম আমাৰ নিচিনা সমাজ-বহিষ্কৃত মানুহবোৰেই কৰি আহিছে। কিতাপ পঢ়িলে পাব, ওঠৰ শক্তিকাৰ ফ্ৰান্সৰ সকলো মহান শিল্পী সমাজ-বহিষ্কৃত আছিল। আমি বাইজৰ ফলীয়া মানুহ, সেই কাৰণে আমাক চহকীসকলে বেয়া মানুহ বুলি ভেঙলোকৰ সমাজৰপৰা বাদ দিয়ে। আমাৰ আক্ষেপ নাই। সকলো শিল্পীয়েই নিৰপেক্ষ মানৱতাবাদী। কোনো ৰাজনীতিলৈ নোঘোৱাকৈ, চহকী-ছবীয়াৰ ভেড়াভেড়ত নোসোমোৱাকৈ আমি মানৱতাৰ কাৰণে কাম কৰি যাম। আপোনালোকৰ ভাল লাগিলে আমাক হাঁহক, আমাৰ কাৰ্য্যেৰে আমি প্ৰত্যুত্তৰ দিম।

বকরাই গঁটাসঁচিকৈ এটা লেক্‌চাৰ দি দিলে। ইমান উত্তেজিত হৈ পৰিছিল যে ক'ত কথা কৈছে ক'ব পৰা নাছিল। এতিয়া বুজাৰি বকরাই তেতিয়া বুজা নাছিল যে শৰ্মাই তেওঁক দিব খোজা স্তুতিবাচিনীৰ কাৰণেই তেওঁ শৰ্মাৰ বিৰুদ্ধে কোনো কথা শুনিব খোজা নাছিল। আৰু, এতিয়া বকরাই বুজিছে যদিও তেতিয়া বুজিব পৰা নাছিল যে ছবীয়া, কেলেহৰা, বাইজ, মানৱতাবাদ আদি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি বকরাই নিজক ধূপৰ কেচু অস্থায়ী সমাজতাত্ত্বিকৰূপে চিনাকি দিব বুজিছিল।

সঁজা কথা, মানৱতাবাদ, সংস্কৃতি আদি বহুত শব্দক শব্দ হিচাপে হে জানে বৰুৱাই। তাৰ তাৎপৰ্য আৰু সংজ্ঞা বৰুৱাই নাজানে। বৰুৱা বিপ্লৱৰ নিচিনা বিপ্লৱজনক পথৰ বিৰোধী। বৰুৱাই সেইবিধ সমাজতন্ত্ৰকে ভাল পায়, যিবিধত থাকিলে দুখীয়াসকল মোষোৱাকৈ চৰকাৰৰ সমালোচনা কৰিব পাৰি, যিবিধত থাকিলে দুখীয়াসকলে তেওঁলোকৰ হ'লে থিয় হোৱা বুজি ভাবে আৰু চহকীয়েও আপোন বুলি লয়, যি সমাজতন্ত্ৰেৰে ধনতান্ত্ৰিক ৰাষ্ট্ৰতো প্ৰিয় অতিথি হ'ব পাৰি, যি সমাজতন্ত্ৰত বিশ্বাসী হ'লে সুবিধা বৃদ্ধি ক'ৱেছঁ চৰকাৰলৈ সুবিধা বিচাৰি যোৱাৰ পথ মুকলি হৈ থাকে। বৰুৱাৰ মনে কয় যে প্ৰফেচাৰ, ডাক্তাৰ আদি বিজ্ঞ শাক চাকৰ কৰা ভৱলোকসকলে বাছি লোৱা সেই সমাজতন্ত্ৰৰ পথ ভুল পথ। মজদুৰ-শ্ৰমিকৰ লগত চিঞৰ-বাখৰ কৰি, তেওঁলৈ গৈ, ক'মিউনিস্ট-ক'মিউনিস্ট হ'ব নোৱাৰি। শিল্পীৰ সেইটো পথ নহয়। সেই পথেদি আন যিহকে হওক, কৃষ্টি-সংস্কৃতি-স্বক্ৰমাৰ-কলাৰ সাধনা সম্ভৱ নহয়।

কথা পাতি থাকোঁতে এটা-দুটা চিহ্নটোৱে-সিটোৱে বাই বৰুৱাৰ হাতত থকা ভজা বাদামৰ পেকেটকিটা শেষ কৰিলে। বৰুৱাৰ সেইফালে খেয়াল নাই। হঠাৎ একেদিনা ই বৰুৱা ইমান নাম কৰা মামুহ হৈ পৰিল যে 'চিনেমা-হল'তো মামুহে ঘেৰি ধৰিছে। চিনেমাত অভিনয় কৰাৰ মজা এইটোৱেই—একেদিনাই বিখ্যাত হ'ব পাৰি। বৰুৱাই এতিয়াও একো কৰাই নাই। কৰাৰ সম্ভাৱনা আছে বুলি জানিয়েই মামুহে ঘেৰি ধৰিছে। এতিয়া ঘেৰি ধৰা বহুতে হয়তো আগেয়ে বৰুৱাক বাটত দেখিও মাত নলগায়। প্ৰেম শৰ্মাক গোটেই অসমখনে মাতাল গুণ্ডা বুলি ভাবে। এতিয়া চিনেমা এখন পৰিচালনা কৰি আহিলত তাকে লগ পোৱাৰ সুবিধা কৰি দিবলৈ বৰুৱাক দেখোন অন্তৰোধ কৰিছেহি। হয়, মামুহক এনেকৈ হে শিক্ষা দিব পাৰি।

হঠাৎ বৰুৱাৰ মনত পৰিল ভিতৰত চিনেমা চলি আছে। ল'ৰালৰিকৈ বৰুৱা ভিতৰ সোমাল। খেপিয়াই খেপিয়াই নিজৰ চিটত বহি নিজকে নিজে কোৱাদি ফুচুকাই ক'লে : ষ্টপ, বন্ধত দেখি হ'ল। নি'ম্বাই সুখিলে : বাদাম ক'তো ? বৰুৱাই অপৰাধীৰ দৰে উপায় নাপাই ক'লে : পাচৰিলোঁ, ইণ্টাৰভেলড লাইট জ্বলিলে আনি দিম বাক।

: ইণ্টাৰভেল তোমাৰ বাৰণ আকৌ এবাৰ হ'ব নেকি ?

: হৈ গ'ল নেকি ?

নিম্বাইটো একো নক'লে। ইতিমধ্যে শৰ্মাই উঠি ফুচুকাই বৰুৱাক ক'লে : যই এই 'হল'ৰ মালিকটোক লগ ধৰি আহোঁ। আহিম আকৌ। শৰ্মা চাপৰি চাপৰি ওলাই গ'ল। বৰুৱাই এইবাৰ মন ভাল লগাবলৈ খেপিয়াই খেপিয়াই নিম্বাৰ হাতখনত ধৰিলে। নিম্বাইটো আঁতৰাই নি যিমান পাবে সকলৈ ক'লে : যই মাজত বহি আমনি পোৱা দেখি কুখি হ'বপায় সহায় বন্ধুৰ লগত যোক অকলে এবিধে যোৱাৰ সুবিধা ল'বলৈকে চিগাৰেট খোৱা আৰু বাদাম ভজা অনাৰ চেনু ল'লা ?

চিনেমা চলি আছিল। তাৰ মাজতে বকরাই বাক কেনেকৈ বুজাই কয়—কিয়, কি পৰিহাৰিত পৰি বাহিৰত বেলি হ'ল। নগ্ন হে" বুলি বকরা বৈ গ'ল। ডাবিলে—পিচত বুজাই ক'ব। কিন্তু আন বহুত ঘটনাৰ মাজত পৰি সেই কথা নিমিষাক কেতিয়াও বুজাই কোৱা আৰু নহ'ল।

: মোক এনেকৈ এৰি যোৱাৰ মতলবটো কি তোমাৰ? বন্ধুৰ মন ভাল লগাব-লৈকে নেকি?

বকরা অবাচ। নিমিষাটো এনেকুৱা কথা কেতিয়াও নকয়। কি হৈছে? বকরাই উপায় নাপাই ধৰি ল'লে যে খঙতে নিমিষাই সেইবোৰ কৈছে। তাৰ বেলেগ অৰ্থ একো নাই।

শৰ্মা আৰু ভিতৰলৈ নাছিল। চিনেমা শেষ হোৱাৰ পিচত বকরা-বকরানীক বাহিৰতে লগ ধৰিলে আৰু ফাঁচি বজাবত নতুনকৈ খোলা বেস্টুৰীখনত চাহ একো-পিয়লা খাই যাতলৈ অনুৰোধ কৰিলে। নিমিষা তেতিয়া কিন্তু ভীষণ আপত্তি কৰিছিল। অস্তুত শৰ্মাই কৈছিল: মোক প্ৰথমৰপৰাই আপোনাৰ ঘেমিবা বেয়া লাগিল; কিন্তু মই নিবেদন কৰা চাহ-পিয়লাৰ কি অপৰাধ?

শৰ্মাই বেয়া পোৱা যেন দেখি বাধ্য হৈ বকরাই ক'লে: তুমি মিছাকৈ আপত্তি কৰিছা নিমি। তুমি নাথালেও মোৰ কিন্তু এপিয়লা চাহ খাবৰ মন গৈছে। ব'লা।

চকুৰ তীক্ষ্ণ চাৱনৰে তেতিয়া নিমিষাই বকরাক যেন বুজাই দিছিল, এনেকৈ নিজ স্বাৰ্থত বশতা স্বীকাৰ কৰা পৰিৱেশকৰ ওপৰত বৈয়াকৈ নিৰ্ভৰ কৰিবলৈ ভয় কৰে। এই কথা আজি বুজিলেও সেইদিনা বকরাই বুজা নাছিল। সেইদিনা বকরাই নিমিষাৰ চোকা চাৱনিয়ে তেওঁৰ আনন্দ মাটি কৰে বুলি চকু আনফালে ঘূৰাই দিছিল।

চাহ খাবলৈ যোৱা, চাহ পোৱা, কথা পতা আদি একোতে মথৰে এবাৰ মাতো মতা নাছিল নিমিষাই। আনকি শৰ্মাই নমস্কাৰ জনাই বিদায় লওতেও নিমিষাই চেৱল যুৰটো বেকা কৰিছিল, চাতেৰে প্ৰতি-নমস্কাৰ জনোৱা নাছিল।

শৰ্মা যোৱাৰ পিচত ছুৱা বিজ্ঞাত উঠিছিল। মনৰ উলাহত বকরাই "বতৰটো আজি বৰ ভাল" বুলি কৈ নিমিষালৈ চাই বৈ গৈছিল। নিমিষা তেতিয়াও গহীন। আজি বকরাই জানিলেও সেইদিনা বুজা নাছিল যে বৈৱাহিক জীৱনত তেৰেকুৱা কক্ষ ব্যৱহাৰ নিমিষাৰ সেয়ে প্ৰথম। নিমিষাৰ মনৰ অৱস্থালৈ মন দিবলৈ বকরাৰ সেইদিনা সময় নাছিল। জীৱনত অঘাতিতভাৱে এটাইতকৈ ডাঙৰ আৰু প্ৰিয়তম সুযোগটো অতি পৰাৰ আনন্দই বকরাক আপোন-পাহৰা কৰি ৰাখিছিল। সজী নাথাকিলে, ভাগ ল'বলৈ কোনো নাথাকিলে আনন্দও নিৰানন্দ হয়। সেই কাৰণেই নিমিষাৰ মনটো ভাল লগাই ল'বলৈকে বকরাই স্থিতিছিল: তুমি আজি ইমান ধং ঊঠাৰ নিচিনা কৰি আছে কিয়?

সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদি নিমিষাই কৈছিল: তুমি এই চিনেমা-থিয়েটাৰত অভিনয়

কৰিবলৈ পাৰল হৈ ফুৰা অভাৱটো এৰিব নোৱাৰা নে? এতিয়া বিয়া-বাক-কৰোৱাৰ পিচত.....।

হঠাৎ এমেকুৱাকৈ আক্ৰমণ কৰাত বিবস্ত হৈ বৰুৱাই কৈছিল : কিয় তুমি দেইদেবে কৈছা নিমি? তুমি চিনেমাৰ কাম কৰা বেয়া শোৱা?

: চিনেমা কৰিবলৈ যোৱা মাহুহ কেতিয়াও ভাল মাহুহ হ'ব নোৱাৰে বুলি মোক বিশ্বাস। মোৰ সেই বিশ্বাস আজি দৃঢ় হ'ল।

: কিয়? প্ৰেম শৰ্মাক ভাল মাহুহ যেন লাগিল।

: আজি লগ পাই বেছি বেয়া লাগিল। লগ পোৱাৰ আগতেই বেয়া বুলি জানিছিলোঁ যদিও ইমান বেয়া লগা নাছিল।

সেইদিনা নিমিষাৰ এই কথা শুনি বৰুৱাই বুজিছিল যে কথা-বাৰ্তা আৰু সাজ-পোছাকত শৰ্মাক কচি নিমিষাই নিশ্চয় ভাল পোৱা নাই। কিন্তু শৰ্মা যিমানেই বেয়া হওক, বৰুৱাৰ বহুত দিনৰ আশা সফল হোৱাত একমাত্ৰ শৰ্মাই হে সহায় কৰিব পাৰিব। অন্ততঃ বৰুৱাৰ কাৰণে-হ'লেও নিমিষাই পেটে পেটে বেয়া পালেও শৰ্মাক বুজিবলৈ দিয়া উচিত নহয়। বৰুৱাই সেইদিনা মনে মনে ভাবিছিল, টকাৰ উপাৰ্জনটো মনত পেলাই দিলে নিমিষা সৈমান হ'বই। সেয়ে কৈছিল : অলপ ভাবি চাবা নিমি। শৰ্মা আমৰ কাৰণে যিমানেই বেয়া হওক, আমাৰ কাৰণে বহুত ভাল হোৱা নাই জানো? গাখীৰ কাৰোবাৰ পেটৰ অপকাৰ কৰিব পাৰে কাৰণেই গাখীৰ বেয়া বুলি ক'বা নে? তেখেতে মোক ইমান সুবিধা দিছে, তাৰ উপৰি ইয়ানখিনি ধন উপাৰ্জনৰ বাট দিছে। নিমি, তোমাক খোলাখুঠিক কোনোদিন মই কোৱা নাই যদিও তুমি নিশ্চয় জানা যে টকা-পইচাৰ নাটনি মোৰ কৰ নহয়।

নিমিষাই মুখৰ কথা কাটি ক'লে : হঠাতে আকৌ সেই কথা ওলাল কিয়? তোমাকতো মই মোৰ কাৰণে বেছি একো খৰচ কৰিবলৈ কেতিয়াও কোৱা নাই।

: নহয়, মানে, শৰ্মাই এতিয়া দিয়া আট্ট হেজাৰ টকা আমাৰ বহুত কামত আহিব।

নিমিষা নিমাত। বিজ্ঞাৰ ছোকাৰণিত ঘূৰটো ছোকাৰ খাই বৰুৱাৰ কথা সন্ধান কৰা যেন লাগিল। ঔষধে কাম কৰা যেন পাই বৰুৱাই আকৌ ক'লে : জালা, এই টকাৰে ঘৰটো উলিয়াব। এহেজাৰ টকাৰেই কোনোমতে থাকিক পৰাকৈ উলিয়াব পৰা হ'ব। প্ৰায়খিনি কাম হৈয়ে আছে। তেতিয়া আমাৰ এটা নিজা ঘৰ হ'ব। ভাড়া-ঘৰত থাকি কিমান আয়নি লাগে, তুমি নিজেই কতদিন কৈছা মোক।

নিমিষা নিমাত।

: আৰু নিমি, আৰ্টিষ্টৰ নিজৰ আৰ্টৰ প্ৰতি অহুৰাগ মই তোমাক কেনেইও বুজাব! মোৰ আৰ্ট অভিনয় কৰা। শৰ্মাই মোক সেই ক্ষেত্ৰত সুবিধা দিব খুজিছে। শৰ্মা মোৰ এই ফালৰপৰা হে বন্ধু; বাকী তেখেতৰ ভাল-বেয়া দোষ-গুণ একোকে লব্ধ মোৰ লব্ধ নাই—সেইবোৰ জনাব প্ৰয়োজন নাই। লগতে অৱশ্যে আধিক-

লাভটোও কম কথা নহয়। চিনেমাৰ মাল্লহক মই জানো। গতিকে টকা লৈ হে কাম কৰিম। শৰ্মাই সেইটো বুজি কাৰণেই এড্ডাৰ্দ্ দিব খুজিছে। মোৰ লগত ভালিবাৰ্জি নাই। তুমি শৰ্মাক আগেয়েও চিনি পোৱা নেকি ?

: নাপাওঁ। কিন্তু তেওঁৰ কীৰ্তি বহুত শুনিছোঁ।

: শুনা কথা সঁচা নহ'বও পাৰে।

: স্বাৰ্থাচ্ছ হৈ বন্ধুৰ বিষয়ে তুমি দিয়া মতামতো মিছা হ'ব পাৰে।

: নিমি, অভিনয়ৰ প্ৰতি থকা মোৰ ভালপোৱাক তুমি স্বাৰ্থ বুলি নক'বা। মই খুব বেয়া পাওঁ। ই মোৰ সাধনা। মই বিচাৰোঁ, মাল্লহে মোক অভিনেতা হিচাপে মনত ৰাখক, চিনি পাওক। মোৰ বাকী সকলো পৰিচয় পাহৰি ৰাওক। তাৰ কাৰণে মই সকলো ত্যাগ কৰিবলৈ প্ৰস্তুত।

: জানো, জানো। তাৰ কাৰণে তুমি দৰকাৰ হ'লে পত্নীকো ত্যাগ কৰিবা।... এই বিজ্ঞাৱাদা, বাধ্।

বিজ্ঞা ব'ল। নিমিষা নামিল। বৈগীয়েকৰ মন্তব্য শুনি বকৱা কিছুপৰ বিজ্ঞাৰ ওপৰতে বহি থাকিল। ইতিমধ্যে নিমিষাই গৈ ছুৱাবৰ তলা খোলাৰ পিচত হে বকৱা বিজ্ঞাৰপৰা নামিল।

সেইদিনা লৰালৰিকৈ কাপোৰ সলাবলৈ লোৱা নিমিষাক বকৱাই শাস্তি দিয়া নাছিল। বকৱাৰ প্ৰতিভাৰ বিষয়ে ইমানবোৰ ভাল ভাল মন্তব্য শৰ্মাই কৰাৰ পিচতো নিমিষাৰ তেনেকুৱা ব্যৱহাৰ বকৱাই একেবাৰে বুজিব পৰা নাছিল। চিনেমা-হলৰ বাহিৰত বকৱাক মাল্লহবোৰে ঘেৰি ধৰি নানা প্ৰশ্ন কৰাটো নিমিষাই দেখা হ'লে হয়তো বুজিলেহেঁতেন, বকৱাৰ কিমান দাম। বকৱাই অনৰ্গল নিমিষাক কৈ গৈছিল। মোক তুমি ভুল বুজিবা কেলেই? কি হৈছে তোমাৰ? কিয় তুমি ক'বা যে মই মোৰ প্ৰতিভাৰ স্বীকৃতি বিচাৰি তোমাকো অৱহেলা কৰিব পাৰোঁ? কেতিয়া মই তেনেকুৱা কথা কৈছিলোঁ?

বাধ্য হৈ নিমিষাই কৈছিল : তেনেকুৱা অৰ্থত কোৱা নাই যদি খুব ভাল কথা।

ৰাতি ভাত খাওঁতে বকৱাই আকোঁ কৈছিল : তুমি বুজা নাই? মোৰ প্ৰথম কথা হৈছে টকাখিনি। এই টকাখিনি পালেই আমাৰ ঘৰটো হ'ব। আমাৰ নিজাকৈ ঘৰ এটা আমি ছয়ো কিমান দিনৰপৰা ভাবিছোঁ। তথাপি তুমি যদি কোৱা, মই সেই আশাও বাৰ্দ্ দিব পাৰোঁ। কাইলৈ টকা দিবলৈ আহোঁতে শৰ্মাক ঘূৰাই পঠায়।—বকৱাই এইফালৰপৰা নিমিষাক আক্ৰমণ কৰি চালে। বকৱাই জানে, ইমান টকাৰ অনুবিধাত চলি চলি নিমিষাই কেতিয়াও টকা নালাগে বুলি ক'ব নোৱাৰে। আক, নিজাকৈ ঘৰ এখনৰ লোভ নিমিষাৰ কম নহয়। নিমিষাই একো নোকোৱা দেখি বকৱাই কৈছিল : কোৱা আকোঁ।

: তুমি দি ভাল দেখা।

: তোমাৰ আপত্তি নাই?

: অৰ্ঘহীম।

: মানে ?

: মইতো তোমাক দুই-তিনি হেজাৰ টকা আনি দিবহি নোৱাৰোঁ। যিটো লহায় মই কৰিব নোৱাৰোঁ, সেইটো ভূমি আনৰপৰা লওঁতেও মই বাধা দিব নোৱাৰোঁ। নহয় জানো ?...আন কথা পাতিচোন।

আজি বুজিছে জীৱনজিৎ বৰুৱাই, সেইদিনা সেইবোৰ কথা পাতি থাকিবলৈকে নিমিষাই ভাল পোৱা নাছিল। আক, তাৰ পিচৰ ঘটনাৱলী ভাবি চাই বৰুৱাই বুজিছে, সেইদিনাৰ পিচৰপৰা নিমিষাৰ বৰুৱাৰ প্ৰতি বিৰক্তি বাঢ়ি আহি আছে ; অথচ আজি পুৱাৰ এই ঘটনাটোৰ আগলৈকে নিমিষাৰ বিষয়ে ইমানখিনি ভাবি চাবলৈও বৰুৱাই আহৰি পোৱা নাছিল—আহৰি উলিয়াই লোৱা নাছিল। বৰুৱাৰ হঠাৎ উপলব্ধি হ'ল, নিমিষাক এই এমাহে তেওঁ একেবাৰে অৱহেলা কৰি আহিছে, নিমিষাৰ মনটোক উপেক্ষা কৰি আহিছে, নিমিষাৰ নিমাত প্ৰতিবাদক আগুৱাবলৈ কৰি আহিছে।

দীৰ্ঘলৈক হুঁমুনিয়াহ কাটি বৰুৱাই টেবুলৰপৰা ভৰি ছুটা নমালে। এটা ভৰি জিন্জিনাই গৈছে। ভাতবোৰ এতিয়াও টেবুলৰ ওপৰতে। নিমিষা এতিয়াও অহা নাই। জিন্জিনোৱা ভৰিটো হাতেৰে মোহাৰি দি বৰুৱাই মনে মনে ঠিক কৰিলে—নিমিষা আহিলেই আজি ওলাই গৈ কোনোবা বেৰ্টুৰীতে ভালকৈ খাই ল'ব। তাৰ পিচত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দলঙৰ ফালে ফুৰিবলৈ যাব টেক্সি এখন লৈ। নিমিষাক বৰুৱাই আক একো প্ৰশ্ন নকৰে এইবোৰ বিষয়ে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বৰুৱাই নিমিষাক কমা খুজিব—সকলো দোষ নিজে যুৰ পাতি লৈ। নিমিষাই মনে মনে মাথাকি এইবোৰ কথা আদিবেপৰা বৰুৱাক বুজাই কোৱাহেঁতেন, ইমানখিনি কেতিয়াও নহয়গৈ। যি হওক, এতিয়াও সকলো ঠিক হৈ যাব, হয়তো দুয়ো দুয়োকো এতিয়াৰপৰা বেছি গভীৰকৈ বুজিব, ভাল শাব।

সেইদিনা চিনেমা-হলত প্ৰেম শৰ্মাক লগ পোৱাৰ পিচত এটা মাহ কোন ফালেদি গ'ল, জীৱনজিৎ বৰুৱাই ক'ব নোৱাৰে। জীৱনত তেওঁ ইমান ব্যস্ত কোনোদিন হোৱা নাছিল। কথা দিয়া মতেই পিচদিনা পুৱাই শৰ্মাই আহি বৰুৱাক নগদ ১২৫০ টকা লেখি লেখি দি বৰুৱাৰ হতুৱাই পাঁচ ছেজাৰ টকাৰ কন্ট্ৰেক্ট চহী কৰালে। ক'লে, ইন্কম্‌টেক্সত দেখুৱাবলৈ খৰচটো বেছি হ'লে ভাল; টেক্স তেতিয়া কম দিব লাগে। পিচলৈ বৰুৱাই গম পাইছিল যে ডিষ্ট্ৰিবিউটৰৰপৰা পাবলিচিটিৰ কাৰণে বুলি বৰুৱাই কন্ট্ৰেক্ট দেখুৱাই শৰ্মাই পাঁচ ছেজাৰ আদায় কৰিছিল। অৱশ্যে তেতিয়া জনা নাছিল। হঠাতে ইমানখিনি টকা একেলগে পাই বৰুৱাই তবধ মানিলে। চিনেমা-শিল্পত টকা দিব বুলি কৈ কেতিয়াও নিদিয়ে বুলিয়েই বৰুৱাই শুনিছিল। ইমান সহজে ইমানখিনি টকা শৰ্মাই দিব বুলি আগদিনা কওঁতেও বৰুৱাই বৰ বিশ্বাস কৰা নাছিল। টকা দিবলৈ যাওঁতে সেইদিনা শৰ্মা বৰুৱাৰ ঘৰত আবেলিলৈকে থাকিল। প্ৰথমতে তিনি ঘণ্টামান ধৰি শৰ্মাই বৰুৱাক বুজালে, কোনখন পোৰ্টাৰ কেনেকৈ আঁকিব লাগে। ইতিমধ্যে এক বাজিবৰ হ'ল। বাধ্য হৈ বৰুৱাই শৰ্মাক ভাত খোৱাৰ কথা ক'লে। শৰ্মাৰ আপত্তি নাই—যদি অৱশ্যে খাই উঠি বাগৰ এটা মাৰিবলৈ ঠাই অকণমান পায়। খাই উঠি বাগৰ এটা নমৰাকৈ শৰ্মাই নোৱাৰে। লৰালৰিকৈ বৰুৱাই নিমিষাক ক'বলৈ গ'ল। গৈ দেখে খোৱা-টেবুলত বৰুৱাই এবি থৈ যোৱা অৱস্থাতে টকাখিনি পৰি আছে—যেন বৰ অলাগতিয়াল বস্তু। বৰুৱাৰ মনটো বৰ বেয়া লাগিল। কিন্তু বাক বৰুৱাৰ টকাখিনিৰ প্ৰতিও নিমিষাৰ এই অৱজ্ঞা? তথাপি ইটো কথাৰ গুৰুত্বই সেইটোলৈ বেছি মন দিবলৈ বৰুৱাক সম্মত নিদিলে। নিমিষাই প্ৰশ্নহচক দৃষ্টিৰে বৰুৱালৈ চালে—ভাত বাঢ়িব নেকি জানিবলৈ। সেই চাৱনি বৰুৱাই চিনি পায়। লৰালৰিকৈ সৰু কৈ ক'লে : নহয় ব'বা, শৰ্মায়ো খাব ইয়াতে। কথাবাৰ শুনি যেন নিমিষাই বৰ আমনি পালে। বৰুৱাই ভাবিলে, খুব স্বাভাৱিক কথা। এই গৰমত এতিয়া আকৌ এবাৰ ভাত বন্ধাটো কম কথা জানো? অপৰাধীৰ দৰে বৰুৱাই ক'লে : ব্যস্ত হৈ থাকোঁতে আগতে সুধিবলৈকে ন'হল। এতিয়া এনেয়ে ভৱতী কৰি সোধোঁতে খাব বুলি ক'লে। কি কৰিবা—উপায়তো নাই।

এটা ছমুনিয়াহ কাটি নিমিষাই ক'লে : ঠিক আছে।

বৰুৱাই লকাহ পালে। সুধিলে : তেন্তে আকৌ বাজিব লাগিব নেকি ?

: হালাগে। কিন্তু তুমি সেই টকাখিনি কাইওলি বাকচত থৈ যোৱা।

: কিয় ? তুমি নোখোৱা কেলেই ?

: কিয় জানো ঘোৰ আকি টকা ছুবৰ মন ধোৱা নাই।

বৰুৱাই আপত্তি নকৰিলে। এইবোৰ কথা লৈ এতিয়া ওৰ্ক কৰি সময় খৰচ

কৰিব নোৱাৰি। টকাখিনি নি বিচনাৰ ভগত জুয়াই বকুৰাই ক'লে : তেখেত ভাত খাও।

শৰ্মাক লৈ ভাত খাবলৈ আহি বকুৰাই দেখে, মাজ ছুজৰ কাৰণে দিছে।
স্থিতি : ছুজৰ হে দিলা দেখোন ?

: মই পিচত হে খাম।

৩৮ বছৰীয়া শৰ্মাই চাল-চলনত এনেকুৱা এক চঞ্চলতা জীয়াই ৰাখিছে যে মুখ নোচোৱাকৈ কেৱল চাল-চলন চালে ১৬১৭ বছৰীয়া চেঙেলীয়া ঘেন লাগে।
হাত-খুব জোকাৰি বহাৰপৰা উঠি শৰ্মাই ক'লে : সেইটো কেনেকৈ হ'ব ? আপুনি বহক। তেহে ভাল লাগিব। নহ'লে নিজকে বৰ অভজ্ঞ ঘেন লাগিব।

মেম্বৰ থালখম টেবুলত থৈ নিমিয়াই গহীনাই ক'লে : আপোনালোকে খাওক।
মই সকলোকে খুৱাই হে পিচত খাওঁ।

কালৈকো নোচোৱাকৈ কথাকিটাকৈ নিমিয়া গুচি গ'ল।

বকুৰাৰ ক'বৰ মন গৈছিল—আজিলৈকে সদায় দেখোন তুমি মোৰ লগতে খাই আহিছা। কিন্তু নক'লে—বৰ অগ্ৰিয় অৱস্থা এটাৰ সৃষ্টি হ'ব বুলিয়েই। ভাত খাই থাকোঁতেই শৰ্মাই কচিবান মাল্লহৰ দৰে বন্ধাৰ খুব প্ৰশংসা কৰিলে।

বকুৰাৰ খোৱা-কোঠালৈ বহা-কোঠাৰপৰা যাব লগা হ'লে শোৱা-কোঠাৰ মাজেদি যাব লাগে। কোঠা এই তিনিটাই—খোৱাটো সৰু। খাই উঠি শৰ্মাই বকুৰাৰ লগত শোৱা-কোঠাৰ মাজেদি যাওঁতে নিমিয়াৰ ছুজনীয়া পালেখনলৈ চাই ক'লে : শুভলৈ ইয়াতে দিছে নেকি ? বাঃ। এই বুলি শৰ্মাই চাৰ্টটো খুলি পালেঙৰ আঁঠুৰা-খুঁটিত থ'লেই। বকুৰা বিবুজি। আগতেই, ভাত খাই উঠি শৰ্মাক ক'ত শুভলৈ দিব সেই বিষয়ে নিমিয়াৰ সোধোঁতে, নিমিয়াই চোকা উত্তৰ দিছিল : মোৰ পালেঙত কিন্তু শুভলৈ দিব নোৱাৰা; কৈ দিছোঁ। মাল্লহে শুনিলেও বেয়া বুলিব। নিমিয়াৰ মৈতে কথা পাতি ঠিক কৰিছিল, বহা-ঘৰতে নিমিয়াৰ বিধুতি হওঁতে শোৱা কেম্প-বেডখনকৈ পাৰি দিব। কিন্তু এতিয়া কি কৰা যায় ! এইখনত শুভলৈ দিব নোৱাৰোঁ বুলি বকুৰাই বাক কেনেকৈ কয় ? তথাপি লৰালবিৰকৈ ক'লে : এইখনতো পাৰি ; ন'হলে এখন বিচনা আগফালে আপোনাক অকলশৰীয়াতকৈ—

: কোনো দৰকাৰ নাই। ইয়াতে হ'ব। এঘণ্টামান হে। নতুনকৈ বিচনা যোগাব কৰাৰ দৰকাৰ নাই। বেড-ক'ভাৰৰ ওপৰতে শৰ্মাই দীঘল দিলে—জোতাঘোৰ খুলি লৈ। নিমিয়াই এতিয়া কি কাণ্ড কৰে বুলি ভাবি বকুৰাৰ বুকুখন চিৰিকৈ গ'ল। কোনোমতে মানে-সম্মানে শৰ্মাক পঠিয়াই দিব পাৰিলে নিমিয়াই বকুৰাক পিচত অকলে যি লাগে কবক। নিমিয়াৰ লগ পাবলৈ ভয় কৰি বকুৰা সেই কোঠাতে শৰ্মাৰ লগত দুই-এটা কথা পাতি বহি থাকিল। সেইদিনা যে ছপৰীয়া নিমিয়াৰ ভাত খোৱা নহ'ল, সেই কথা খবৰ কৰিবলৈও বকুৰাৰ মনত নপৰিল।

সেইদিনা শৰ্মা বোৱাৰ পিচত নিমিয়াই দিচনাখনৰ ডিৱাৰ পৰা সকলো কাপোৰ

ভিয়াই দিলে আৰু ভুলী-গাঁকবোৰ পিচহিমা ব'দত দিবলৈ পালেঙৰপৰা আঁতৰাই থলে। সেইদিনা বাতি শুবৰ কাৰণে দুখন কথলৰ ওপৰত আন এখন বিচনা-চাদৰ পাৰি কিবা-কিবি কাপোৰ-কানিৰে গাঁক দিলে। এই সকলোবোৰ অকলে আঁজুৰি আঁজুৰি কৰা দেখি বকুৱাই সহায় কৰি দিলে। নিমিয়াই আপত্তি নকৰিলে। মাজতে এবাৰ বকুৱাই সুধিছিল : তুমি খুব বেয়া পাইছা নহয় ?—নিমিয়াই কোনো উত্তৰ নিদিলে। সেইদিনাৰ সেই ঘটনাটোৰ বিষয়ে কোনোদিন কোনো আলোচনা কেতিয়াও কৰা নহ'ল। নিমিয়াই সেই প্ৰসঙ্গ অৱতারণা কৰি বকুৱাক কেতিয়াও তিবন্ধাৰ নকৰিলে বা কটু কথা মুণ্ডনালে। বকুৱাই ভালেই পালে।

পোষ্টাৰ আদিৰ কামৰ কাৰণে বিশ দিন সময় লৈছিল যদিও বকুৱাই দিনে-নিশাই কাম কৰি দহ দিনতে শেষ কৰিলে। সেইকিদিন শৰ্মা প্ৰায় দিনটোৱেই বকুৱাৰ ঘৰত থাকে। তথাপি, নিমিয়াই ক'ত কি জগৰ লগায় বুলি ভাবি বকুৱাই সময় নষ্ট কৰিব লগা হোৱা নাছিল। কাৰণ, নিজৰ ঘৰটো সজোৱা চাই চাই নিমিয়াই গোটেই দিনটো তাতে কটায়গৈ। নতুন ঘৰটো নিমিয়াৰ বাপেক থকা ভাড়া-ঘৰৰ দাঁতিতে। গতিকে বাপেকৰ ঘৰৰপৰা চাই থাকিব পাৰে। কেতিয়াবা সন্ধিয়া আহিও নিমিয়াই শৰ্মাক পায়হি। কিন্তু আহিয়েই নিমিয়া বান্ধনি-ঘৰত সোমায় কাৰণে কোনো বিপদৰ আশা নাথাকে। আৰু, প্ৰথমতে নিমিয়াই চিনেমা, আৰু তাৰ লগত সম্পৰ্ক থকা শৰ্মাক একেবাৰে দেখিব নোৱাৰিছিল। এতিয়া লাহে লাহে সহ্য কৰিব পৰা হ'লহি কাৰণে শৰ্মাৰ প্ৰতিটো কথাতে নিমিয়াই আপত্তি নকৰা হ'ল।

পোষ্টাৰ আদি প্ৰচাৰৰ সকলোখিনি কাম মি লোৱাৰ পিচত এদিন শৰ্মাই বকুৱাক এজন ধনী মালিকৰ বাৰীৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। লগতে নিমিয়াকো বৰকৈ মাতিছিল, নিমিয়াৰ উপস্থিতিয়ে ব্যৱসায়ত বকুৱাক সুবিধা দিব বুলিও কৈছিল। কিন্তু নিমিয়া মান্তি নহ'ল। মালিকৰ বাৰীজন কথা-বাৰ্তা আৰু ব্যৱহাৰত বৰ কিবা লম্পট লম্পট লগা। ভিতৰৰ কোঠা এটাত শৰ্মাৰ লগত মদ খাবলৈ বহি বকুৱাসে। বাবে বাবে অহুৰোধ কৰিলে, বকুৱাই কিন্তু ভয়তে হওক বা আন যি কাৰণতে হওক, মদৰ গিলাচত হাত নিদিলে। মদ খাই শৰ্মা আৰু মালিকৰ বাৰীজনে কেৱল ছোৱালীৰ কথা পাতিলে—কোনজনী চকুত লগা, কোনজনীক এদিন পোৱা হ'লে বেয়া নাছিল, কোনজনী মাতিলেই আছে, কোন কিজনীক শৰ্মাই আনি মালিকৰ বাৰীজনক দেখুৱাবহি...ইত্যাদি। মাজতে শৰ্মাই ক'লে : বকুৱা বিয়া কৰোৱা মাহুহ। আৰু ভাল মাহুহ। এইবোৰত বকুৱাৰ চখ নাই। মালিকৰ বাৰীজনে ইহি ক'লে : সেইটো কি কথা ? মূয়ো চাৰি কৰিছোঁ, আপুনিও কৰিছিল। চাৰিটো বেলেগ কথা। আবে বকুৱা চাহাব, যি বাৰ মাহুচৰ খুন টেষ্ট কৰে, সি মাহুচ খাবই। চাৰি কৰা মাহুচ হে ছোৱালীৰ পাচত ঘূৰে। কৈ উঠি খুব ইহিলে মালিকৰ বাৰীজনে। লগতে ভজত কৰি বকুৱাসে। শৰ্মাই তেখেতক কাণে কাণে কিবা এটা ফুচুচাই কোৱাৰ পিচত এখন কোণজত বকুৱাৰ হতুৱাই চহী কৰাই মালিকৰ বাৰীজনে ৩৭৫০ টকা বকুৱাৰ

হাতত দিলে। বৰুৱাই অৱাক হৈ শৰ্মাইলৈ চালত শৰ্মাই চকু টিপ মাৰিলে আৰু ক'লে : কি চাইছে ? এখেতসকলে দিওঁতে ছুটকা কৰাই নিদিয়ে। দিয়াৰ আগতে হে দৰদাম কৰে। আপোনাৰ ক্ষেত্ৰত অৱশ্যে তাকো কৰা নাই। মই আপোনাৰ বিষয়ে এখেতক সকলো কৈছোঁ—খবৰ-কাগজবোৰ কেনেকৈ আপোনাৰ হাতৰ মুঠিত, তাকো কৈছোঁ।

বৰুৱাই কি উত্তৰ দিব ভাবি পোৱা নাছিল। সেইদিনা মাহোৱাৰীজনৰ ঘৰৰপৰা ওলাই আহি বাটত বিক্ৰাত বহি শৰ্মাই বৰুৱাৰপৰা দুহেজাৰ পাঁচশ গণি গণি লৈ, বৰুৱাক বাকী ১২৫০ টকা দি কৈছিল—: মুঠতে আপোনাক পূৰা আট্ট হেজাৰ টকা দিয়া হ'ল। আপোনাৰ সৈতে ব্যৱসায়ত নাযিছোঁ যেতিয়া সঁচা কথাকে কওঁ। পাঁচ হেজাৰ টকাৰ কনট্ৰেক্ট আপোনাৰ হতুৱাই চহী কৰাওঁতে মোলৈ আট্ট হেজাৰ ল'ৰাখিছিলোঁ। মাহোৱাৰীৰপৰা এনেকৈ টকা হুলিয়ালে উপায় নাই। আপোনাক কিন্তু মঠ ঘিমান দিয় বুলিছিলোঁ, ঘিমানকে দিছোঁ। নহয় জানো ?

: কেলৈ নহয় শৰ্মা। হয়।

: এই মাহোৱাৰীজন পিচে বৰ ভাল। আজি হয়তো ছোৱালীৰ কথা পাতোঁতে আপোনাৰ প্ৰথম দিনা কাৰণে বেয়া লাগিব পাৰে। পিচে তাৰ এইবোৰ adult স্ফুৰ্তি অৰ্থাৎ বয়সৰ মাত্ৰতৰ স্বাভাৱিক কচি। কথাকে হে পাতে পিচে। তাতকৈ বেছি একো নাই। আপুনি বেয়া পাইছিল নেকি ?

: নাই। কেলৈ পায়।

: এৰা। আপুনিওতো adult।

দুসপ্তাহৰ ভিতৰতে আকৌ বাৰ শ পঞ্চাশ টকা পোৱাৰ অৱশ্য আনন্দ আৰু সেই শটচ্ছমিতে ভৱিষ্যতৰ সোণালী সপোনো বৰুৱাক সেইদিনা বলিয়া কৰি তুলিছিল। তাৰ মাজত, কিয় আৰু কি উপায়েৰে ফাঁকি দি শৰ্মাই মাজতে আট্ট হেজাৰ উপাৰ্জন কৰিলে, সেই বিষয়ে বৰুৱাই কেতিয়াও ভাবি নাচালে। কিন্তু, মাহোৱাৰীক ফাঁকি দি শৰ্মাই বৰুৱাৰ চহীৰে আট্ট হেজাৰ উপাৰ্জন কৰাৰ কথা, শৰ্মাই মঞ্চ তেওঁৰ আগতে ধোৱাৰ কথা, শৰ্মা আৰু মাহোৱাৰীজনৰ কথা-বাৰ্তাত অল্লীল স্তৰ— এইবোৰৰ কথা বৰুৱাই কাকো নক'লে। নিমিষাকো। ঘূৰি গৈ হাতত টকাখিনি লৈ আনন্দত নিমিষাক সাৱটি ধৰোঁতে নিমিষাই সেইদিনা শৰ্মাই তেওঁকো ধাবলৈ জোৰ কৰাৰ স্পৰ্দ্ধা, ব্যৱসায়ত স্তবধা হ'ব বুলি কৰা ওনাও বেয়া বস্তুৰ আদিৰ বিষয়ে নানা আপত্তি দৰ্শাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। সেইবোৰ শুনাৰ বা ভাবি চোৱাৰ ঐশ্বৰ্য্য বৰুৱাৰ তেতিয়া নাছিল। টকাখিনি হাতত লৈ বৰুৱাই নিমিষাক হেঁচা মাৰি ধৰিছিল।

প্ৰথমবাৰ টকা পোৱাৰ দুসপ্তাহৰ পিচত নিমিষাক অসন্তুষ্ট কৰিলে বৰুৱা শান্তি আৰু মাখাকিব বুলি সন্দেহ কৰি, নিমিষাৰ অহুৰোধ মতে বৰুৱা নিজৰ ঘৰটো চাবলৈ গ'ল। এই ১৪ দিনৰ ভিতৰতে নিমিষাই যে ঘৰটো থাকিব পৰা কৰিলে, সেই বিষয়ে ভাবিবলৈকে বৰুৱাই সময় পোৱা নাছিল। নিজে কেতিয়াও চাবলৈ

যোৱা নাছিল। ঘৰৰপৰা নিমিষাক কিছুপৰ আঁতৰাই থ'লে কাম কৰাৰ সুবিধা হ'ব বুলি ভাবি বৰুৱাই নিমিষাক ঘৰটো উলিউৱা কামত লগাই দিছিল। সেই কামত ইমান মনপুতি নিমিষা লগা দেখি বৰুৱাই বৰ ভাল পাইছিল। সেই কদিন বৰুৱাই কি কৰিছে, শৰ্মাই আহি বৰুৱাইতৰ বিচনাতে শুই থাকিছিলহি নেকি, শৰ্মা-বৰুৱাই কি কথা পাতিলে, আদি নিমিষাই বেয়া পোৱা কামবোৰলৈ চকু দিবলৈ বেচেষ্টাৰ আজৰি নাছিল। গধূলি আহিয়েই শোৱালৈকে নিমিষাই কেৱল ঘৰটোৰ কথাৰে কয় : মিস্ত্ৰিবোৰ কিমান বেয়া, গঁজাল ক'ত কিনিছে, চূণত কিমান মীল দিলে ভাল হয়, বাথ-কমটোত কি বং দিব ... আদি। নিমিষাৰ এই ব্যস্ততা বৰুৱাৰ ভাল লাগিছিল নিজৰো কাম কৰাৰ সুবিধা হোৱা কাৰণেই। সেইদিনা গধূলি শৰ্মাৰ ঘৰত বৰুৱাই দ্বিতীয় ছবিখনৰ কাৰণে বহুত গুৰুত্বপূৰ্ণ আলোচনা কৰাৰ কথা আছিল। শৰ্মাৰ ঘৰ মানে হোটেল। হোটেলত হে আছে। কিন্তু নিমিষাক কোনোমতে বুজাব নোৱাৰিলে। মনে মনে ভাবিলে, ঘৰটো চাই আহি নিমিষাক থৈ বৰুৱা যাব।

ঘৰটোৰ ভিতৰত সোমাই বৰুৱাৰ ভাল লাগি গ'ল। সঁচাকৈয়ে থাকিব পৰা হ'ল। ছুটা কোঠা, বাথ-কম, বান্ধনি-ঘৰ আদি ওলালেই। মিস্ত্ৰিবোৰ তেতিয়া গ'ল। জুইশলা কাঠি মাৰি মাৰি ওল্ল-ওল্লকৈ নিমিষাই চুকে-কোণে চাই কিবাকিবি একোটাৰ কাৰণে মিস্ত্ৰিক উদ্দেশি ভোৰভোৰাবলৈ ধৰিলে। যিটো শোৱনি-কোঠা হ'ব, সেইটোত থিয় হৈ নিমিষাই বৰুৱাৰ গাত আউজি দিলে। কথা ক'বলৈ একো নাই। দূৰত বাটেদি গাড়ীয়ে গাড়ীয়ে গুৱাহাটীৰ ব্যস্ততাবোৰ যেন ফটুকটুকৈ গৈ আছে আৰু সেট ব্যস্ততাৰপৰা ফালৰি কাটি বৰুৱা-বৰুৱানীয়ে খন্তেক যেন জীৱনৰ শাস্তি বিচাৰি লৈছে। ঝিলীয়ে চিঞৰিছে। দূৰৰ বাটত স্ক্ৰিটলাইটবোৰ আন্ধাৰত তলমূৰকৈ আছে। কোঠাটোৰ ভিতৰত থকা আন্ধাৰখিনিক বেবৰ চূণে পোহৰ কৰিছে।

শ্ৰেয়িকাই শ্ৰেয়িকক চুবকৈ প্ৰথম বাৰ লগ পোৱাৰ পিচত তীব্ৰ আৱেগ চেপি ৰাখি লককৈ সোধাদি নিমিষাই সুধিলে : ভাল লগা নাই ?

পৰিৱেশৰ প্ৰবোচনাত একে সূৰতে বৰুৱাই ক'লে : লাগিছে।

বৰুৱাৰ মুখৰ ওচৰলৈ মুখখন নি নিমিষাই ক'লে : এইটো মোৰ মৰমৰ 'জীৱন' আৰু মোৰ নিজা ঘৰ।

আৱেগত সাৱটি ধৰি বৰুৱাই পাতল চুম্বা এটা খাই দিলে।

কিছুপৰ দুয়ো সেই অৱস্থাতে থাকিল। নিমিষা যেন কুঁচি-মুচি বৰুৱাৰ দেহৰ ভিতৰলৈ সোমাই যাব। সেই নতুন ঘৰটোত পাতি থোৱা ধূলি লগা তক্তাৰ ওপৰতে বৰুৱা-নিমিষা বহি পৰিল। গুৱাহাটী স্টেচনৰপৰা উজনিলৈ যোৱা ৰেলখনৰ গতিবেগ ক্ৰমান্বয়ে বেছি হৈ যোৱা দুয়ো শুনি থাকিল। দুয়োৰে আৱেগ-উজ্জ্বলনাৱো ৰেলৰ গতিৰ লগত কেৰা হাবিলে। আৱেগত নিমিষাক সাৱটি ধৰি থাকোঁতে কোনোবা এবাৰ নিমিষাক সাৱটি লৈয়ে বৰুৱা সেই ধূলি-বাগিৰ ওপৰতে পৰি গ'ল।

এমেয়ে নিমিষাক স্মৃতিতে : কোনোবা আহিব নেকি ?

এমেয়ে নিমিষাই ক'লে : ওহে।

এমেয়ে বকরাই স্মৃতিতে : ওহে ? ?

এমেয়ে নিমিষাই ক'লে : ওহে।

কেইমিনিটমানৰ পিচত বকরাই নিমিষাৰ চুলি আৰু কাপোৰবপৰা কয়ালেৰে খুলি-বালিবোৰ কোবাই কোবাই আঁতৰাই দিওঁতে আকৌ বকরাৰ কান্ধত আঁউজি নিমিষাই ক'লে : আজি আমাৰ ঘৰ লোৱা হৈ গ'ল।

বকরাই নিমিষাৰ চুলিত ঠুঠ ছুটা হেঁচি ধৰিলে। বাহিবলৈ ওলাই পুনৰ ঘৰটোলৈ ঘূৰি চাই নিমিষাই ক'লে : লাইট কানেক্চনৰ পইচা জ্বলা দিলোঁ। পানীৰ কানেক্চন পাওঁতে বোলে সময় লাগিব। মই পিচে কাইলৈ পাইপ লগায়েই। কিমি থৈছে। ওনা, আমি ইয়ালৈ কেতিয়া আহিম ?

: তোমাৰ যেতিয়া ইচ্ছা।

: নেইদৰে নহ'ব। দেউতাই কৈছে, অহা বুধবাৰে—মানে পৰহিলৈ দিন ভাল।

: বাক ; মাজ্জহক দেখুৱাই পৰহিলৈকে আহিম। আজি কিন্তু আমি মনে মনে ল'লোৱেই।

হাঁহি এটা মাৰি নিমিষাই ক'লে : পাচফালবপৰা চোৱাঁচোন, মোৰ কাপোৰ বা ধোপাত কিবা বোকা-বালি লাগি আছে নেকি ?

বকরাই চালে। কাঠ-চলি ছুটুৰুবা চুলিত লাগি আছিল। একৱাই দিলে। এ বায়, ধোপাতে গঁজাল এটা। একৱাই আনি বকরাই নিমিষাক দেখুৱালে। গঁজালটো হাতত লৈ নিমিষাই ক'লে : মই এবাৰ যুৰত কিহবাই বিছা ঘেন পাইছিলোঁ। চুলিৰ কাঁটা বুলি ভাবিলোঁ। হাঁহি বকরাইলৈ চালে। বকরাই নাকটোত ধৰি অকণমান জোকাৰি দিলে। বাৰীৰ চৌহদৰপৰা ওলাই আহিব খুজি নিমিষাই বকৰাক আগভেটি বাহুত ধৰি ক'লে : ওনা।

: কোৱা।

: আমাৰতো এতিয়া ঘৰ ওলাই গ'ল।

: পিচে ?

: এতিয়া তুমি যেখন সেই চিনেমা-কিনেমাবোৰত নলগাকৈও পাব।

বকরাই নিমিষাক সৱটি ধৰি বুজনিৰ স্তৰত ক'লে : আৰু এমাহ ধৈৰ্য্য ধৰা শোধ। এমাহতে সকলো শেষ হ'ব। এমাহৰ ভিতৰতে ছবিও হ'ব, টকাও পাব। তাৰ পিচত আৰু নকৰোঁ বাক। কৰিলেও তোমাৰ অজুৰতি লৈ হে কৰিম।

: আৰু নকৰা ?

: নকৰোঁ।

নিমিষাই বকৰাক লৱটি ধৰিলে জোৰেৰে। অস্তৰ উজাৰি ক'লে : তুমি খুব ভাল। আমি খুব স্তম্ভী.....

এই ঘটনাৰ পিচদিনা পুৱাই বকরাৰ কাৰণে ভাত বাত্বি থৈ আৰু নিজে

বাপেকৰ ঘৰতে খাব বুলি কৈ নিমিষা নতুন ঘৰটোত হোৱা কাৰ চাবলৈ গ'ল। আজি বোলে পানীৰ পাইপ লগোৱা হ'ব। নিমিষা বোৱাৰ অলপ পিচতে গ্ৰেছ শৰ্মা ওলালহি। হাতত এটা ডাঙৰ ফাইল। সাধাৰণ ছুই-এটা কথা পাতি শৰ্মাই গহীনাই আৰম্ভ কৰিলে : বকৱা, আজি আপোনাক সকলো পাইছোঁ ভালদৰে হৈছে। বিজ্ঞ-নেচ, সম্পৰ্কীয় কিছু কথা আজি পাতি লওঁ। ইয়াৰ পিচত আৰু ভালকৈ কথা পাতিবলৈ হয়তো আজিকৈ নাপায়। দ্বিতীয়খন ছবিৰ কাৰণে কলিকতালৈ যাবই লাগে সোনকালে।

: কেতিয়া ?

: দহ-পোন্ধৰ দিনৰ ভিতৰতে। সকলো ময়ে নহয়। আপুনিও যাব লাগিব।

: মই তেন্তে ছুটি লওঁ অফিচৰপৰা ?

: দহ দিনমানৰ ভিতৰতে লওক। অন্ততঃ এমাহৰ কাৰণে ল'ব। আৰু শুভক, আমাৰ এইখন ছবি বিলিঙ্গ হ'ব এমাহৰ পিচত। তাৰিখটো আপুনি পোষ্টাৰত নিজে লিখি দিছে। এতিয়া খবৰ-কাগজবোৰত ছবিখন বিলিঙ্গ হোৱাৰ আগতে ছবিখনক প্ৰশংসা কৰি কিছু আলোচনা ওলাব লাগে। এনেকুৱা হ'ব লাগে যাতে প্ৰতি কাগজৰ 'নিজা প্ৰতিনিধি'য়ে ছবিখনৰ চুটি শ্বেখলৈকে চাই হে মন্তব্য কৰিছে।

: আমাৰ ইয়াৰ কাগজৰ কোনোবা গৈছিল জানো ?

: নাই যোৱা। এইবোৰ কাৰ কেনেকৈ কৰিব লাগে তাকে আপোনাক ক'ব খুজিছোঁ। আপোনাক এটাইকিখন কাগজত কাম কৰা এজন এজন মাহুহৰ নাম মই দিওঁ। এইবুলি শৰ্মাই মাহুহৰ নামৰ এখন লিষ্টি বকৱাক দি ক'লে : এইকিজন যোৰ মাহুহ, যোৰ ভক্ত। যোৰ কাৰণে যি পাবে সকলো কৰিব। এওঁলোকক মই বিভিন্ন লোভ দেখুৱাই হাত কৰি থৈছোঁ। মাহুহকিজন কিন্তু সাংবাদিক। সুবিধা পালেই লেং মাৰিব। গতিকে সেই সুবিধা তেওঁলোকক যাতে আপুনি কেতিয়াও নিদিয়, অৰ্থাৎ কোনো ক্ষেত্ৰতে আমাৰ দুৰ্বলতা কেতিয়াও নেদেখুৱাব। টকা-পইচা আদি সকলো ক্ষেত্ৰতে আমি কিমান সবল তাক দেখুৱাব। এই লাইনটোৱেই এনেকুৱা। আপুনি ভাল মাহুহ কাৰণে কৈ থওঁ—চিনেমা-লাইনত কিছু মিছা কথা কোৱাৰ প্ৰয়োজন। অভিনয়টোৱেই ফাঁকি নহয় জানো ? আপোনাক এটা উদাহৰণ দিওঁ। ধৰি লওক আপুনি ইয়াৰে এখন কাগজৰ অফিচলৈ গৈ মই নাম দিয়া মাহুহজনক লগ ধৰিলোঁ। কথা প্ৰসঙ্গত ক'লে যে বাতিপুৱাৰপৰা দ্বিতীয় ছবিখনত অভিনয় কৰিবলৈ বিচৰা ছোৱালীৰ হেঁচাত শৰ্মাই চাহ এপিয়লা খাবলৈকে সময় পোৱা নাই। ইপিনে ১০ বজাত কলিকতালৈ লাহী কৰিব লাগে—সত্যজিৎ বায়ে মাতি পঠাইছে, শৰ্মাৰ শেষ হোৱা ছবিখন আন্তৰ্জাতিক কথাছবি মহোৎসৱলৈ পঠোৱাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ। এদিন শৰ্মা তাত নাথাকোঁতেই মিস্টাৰ বায়ে বোলে “আমাদেৰ প্ৰেমেৰ ছবিটোৰ এডিটিং দেখি” বুলি এডিটিং কৰি থাকোঁতেই ছবিখন চাই মুগ্ধ হ'ল। তাৰপৰা শৰ্মা দিল্লীলৈ যাব—

ফিল্ম ভিডিঅনৰ ডকুমেন্টাৰী এখন কৰি দিব লাগে বোলে। তিনি দিনৰ পিচত হে ঘূৰি আহিব। • ইত্যাদি। আপোনাক মই এটা উদাহৰণ হে দিলোঁ।

: সেইখিনি বাক পৰা হ'ব। কিন্তু লিখাটো ?

: সেইটোও হ'ব। (এখন কাগজ উলিয়াই দি) এয়া মই লিখি আনিছোঁ। মোৰ আখৰ বেয়া, ভাষাৰতো একেবাৰে আগ-গুৰি নাই। আপুনি ঠিক কৰি দিব। প্ৰতিখন কাগজৰ কাৰণে অলপ সজাই-বদলাই বেলেগ বেলেগ কৰি লিখিব আৰু মই কোৱা মাহুত কিজনকে দিব।—এই বুলি হঠাৎ মনত পৰাৰ দৰে শৰ্মাই আকৌ ক'লে: লগতে এটা নিউজ দি আহিব—এইটো। শৰ্মাই আৰু এখন কাগজ উলিয়াই দিলে। বৰুৱাই পঢ়ি চালে—

জানিব পৰা গৈছে যে উদীয়মান পৰিচালক, স্বনামখ্যাত জনপ্ৰিয় অভিনেতা গ্ৰেম শৰ্মাই তেওঁৰ দ্বিতীয়খন কথাছবি 'নতুন জীৱন'ৰ আউট-ডোৰ চুটিং বৰপেটাত কৰিব। ছবিখনত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্মৰ নামঘৰৰ বিষয়ে থকা অংশটো আৰু সাধাৰণ ৰাইজৰ বৰ্তমান দুৰৱস্থাৰ প্ৰতীক স্বৰূপে এখন গাঁৱৰ ছবি তুলিবলৈ বৰপেটাই উপযুক্ত স্থান হ'ব বুলি শৰ্মাই ভাবে। এই মাহৰ ২৬ তাৰিখে তেখেত দলে-বলে বৰপেটাত আউট-ডোৰ চুটিং ল'বলৈ যোৱা কথা। এই নতুন ছবিখনৰ আন এটা বিশেষত্ব হ'ল: শংকৰদেৱৰ আদৰ্শৰ প্ৰতি আস্থা থকা সত্ত্বেও ছবিখনিত ক'তো আন ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধে একো নাই, বৰঞ্চ শংকৰদেৱৰ উদাৰতাৰে সকলো ধৰ্মকে শ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিপন্ন কৰা হৈছে।

পঢ়ি উঠি বৰুৱাই ক'লে: আপোনাৰ লিখা দৈ গ'ল নেকি ?

: হোৱা নাই। কিন্তু মূল-ভাব এইটোকে ৰাখি লিখাৰ কথা ভাবিছোঁ। শংকৰদেৱ বুলিলেই আকৌ শাক্ত আদি আনবোৰে ভাল নাপাব। অথচ শংকৰদেৱক নলৈ উপায়ো নাই।

: কিয় ?

: আপোনাক ব্যৱসায়ত সোঁহাত কৰি লৈছোঁ। কাৰণেই কৈ থওঁ। এইখন ছবি কৰিবলৈ যিজনৰপৰা টকা সবকাৰ খুজিছোঁ, সেইজন শংকৰ ভক্ত, ঘৰো বৰপেটাৰ এখন গাঁৱত। এতিয়া সেই গাঁৱতে কিছু ছবি তুলি আনিম তেওঁক ভাল লগাবলৈকে। সেইবোৰ ছবি পিচত কথাছবিত থাকে নে নেথাকে, সেইটো পাচ কথা।

: যদি তেওঁ টকা নিদিয়া হয় কিবা কাৰণত ?

: তেন্তে অইন ছবি কৰিম। উত্তৰ সীমান্তৰ কেঁচাইখাতী গোমানীক কেন্দ্ৰ কৰি ছবি এখন কৰিবলৈ টকা দিব খোজা মাহুত ওলাইছেই। এওঁ দ্বিৱে-নিদ্বিৱে জামিবলৈকে হে মই আউট-ডোৰ চুটিংৰ লৰালৰি কৰিছোঁ।

: বৰপেটাৰ মাহুতজনে টকা দিলে ধৰ্মমূলক ছবি হ'ব নেকি ?

: নহয় নহয়। একেবাৰে সামাজিক। এজন ডেকাই অদয়ৰ অতীত সংস্কৃতি বিচাৰি ঘূৰি ফুৰিব। ধনীৰ ঘৰৰ শিক্ষিত ডেকা তেওঁ। প্ৰথমে কাৰাখ্যালে বাব। তাত অতীতৰ কাৰাখ্যা গোমানীৰ আগত ফুৰাবলৈ নাভৰ্ত হৈ নচা আদি

ক্লাচ-বেক কবি ঘিমান্দুৰ আইন মতে পাৰি দিয়া হ'ব। তাৰ পিচত হাজোত মটীৰ নাচ আৰু মুছলমান বৰ্ষকৰ কাৰণে হাজোৰ পোৱা-মকা দেখুৱায়। চবকে লাগিব ভাই। তাৰ পিচত গুৱাহাটীৰে ধনীৰ ঘৰৰ ছোৱালী এজনীয়ে কাগজত সেই ডেকাক ছবি দেখি পাগল হৈ তেওঁক বিচাৰি যায়। তেওঁৰ কীৰ্ত্তিৰ কথা শুনি তেওঁক ধেৱতা যেন ভাবিব। প্ৰকৃতদৰে এক আন্তৰ্জাতিক মহাসভা কলিকতাত হ'ব। সেই সভাত যোগ দিবলৈ ষাওঁতে এই ধনীৰ দুলালীও গৈ ওলাব আৰু ডেকাক বশ কৰাৰ চেষ্টা কৰিব। দেই সন্মিলনে কলিকতাৰ ক্লাবত টুইষ্ট নাচ, মদ খোৱা দৃষ্ট আদি দিব পৰা হ'ব। কিন্তু ডেকাজনে প্ৰকৃততে ভাল পায় হাজোত লগ পোৱা এজনী সাধাৰণ গাঁৱলীয়া অশিক্ষিতা ছোৱালীক। সেই ছোৱালীজনীক মহান কবি দেখুৱালে ছখীয়া মাহুহৰ ego-টো satisfied হ'ব। কলিকতাৰপৰা ঘূৰি আহি সেই ছোৱালীজনী লৈ ডেকা গৈ বৰপেটাৰ নামঘৰ সোমাই দণ্ডৱৎ হ'ব। শংকৰৰ মহৎ আদৰ্শ দাঁড়ি ধৰি ছোৱালীজনীক শংকৰধৰ্মী কৰি ল'বলৈ ক'ব। গোড়াসকলে তাত বাধা দিব। ডেকাসকলে সপক্ষে থিয় দিব। শেষত গৈ সেই গাঁওখনত শংকৰৰ নামত ডেকাসকলে ছোৱালীজনীক শংকৰীধৰ্মত দীক্ষা দি জগতত নতুন আদৰ্শ দাঁড়ি ধৰিব। 'আজি জগতত ধৰ্মৰ পাৰ্থক্য নাই, সকলো মাহুহ সমান'—এই সত্য ফুটাই তুলিব পাৰিলে আন্তৰ্জাতিক ছবি হ'ব। গোটেই ছবিখন কিন্তু ইন-টেলেস্কোপেল হ'ব। ঘটনা ইমানহে। তাকে আপুনি ৰূপ দিব লাগিব। কিছু কিছুকৈ লিখি আপুনি মোক দেখুৱাই যাব।

: এতিয়া লিখিব লাগে কেনেকৈ—মইতো ঠিক নাজানো।

: কোনো কথা নাই। নাটক লিখাৰ লিখি গ'লেই হ'ল। বাকীখিনি মই কৰি ল'ম।

: বাক। কিছুদূৰ লিখি আগতে আপোনাক এবাৰ দেখুৱাই লওঁ। তাৰ পিচত হে বুজিব পাৰিব।

: এতিয়াই লিখিব নালাগে। আগতে বৰপেটাৰপৰা আহি লওঁ। টকা দিয়ৈ নে নিদিয়ৈ জানি লওঁ।

: বাক।

: আৰু এটা কথা। আনৰ বাতৰি কাকত আছে, বক্তৃতা দিয়াৰ অভ্যাস আছে……ইত্যাদি। যোৰতো সেইবোৰ নাই। গতিকে মই ছবিতো যোৰ শব্দবোৰক একোমাত্ৰাৰ বাৰি যাব লাগিব। এই ধৰক, যোৰ অভিনয়ক সেই বদমাচ-সম্পাদকটোৱে—ডেকা নেকি—নকল বুলি কয়। 'আজিৰ ভাৱত' কাগজৰ সহকাৰী সম্পাদকক এদিন কৈছিলো—যোৰ জীৱনীটো প্ৰকাশ কৰিবলৈ; বাৱসায়ত স্তুতিৰ ভ'ব কাৰণেই বিচাৰিছোঁ বুলিও কৈছিলোঁ। মোক কি উত্তৰ দিছিল জান ? কৈছিল—তোমাৰ জীৱনী ছপালে বাটৰ-ঘাটৰ কুহুৰ-মেকুৰীৰে জীৱনী ছপাব লাগিব। এনেকুৱাকৈ যোৰ শব্দতা কৰা কেবাটাকো একোশিকনি দি যাব লাগিব। অৰ্থাৎ, আজিৰ ডেকা শক্তিৰ প্ৰতিটো প্ৰচেষ্টাক উপলুঙা কৰা এই মাহুহবোৰ

‘যে দেশৰ শত্ৰু, সেই কথা উলিয়াই দেখুৱাব লাগিব। মই সময়ত আপোনাক কৈ যাব।

: বাক। মই কিন্তু আপোনাক এটা কথা সুধিব খোজোঁ।

: কণক।

: নায় কৰা লেখকৰ কিতাপ এখন ল’লে কেনে হয় ?

: মোৰ কোনো আপত্তি নাই— যদি সেই কিতাপক কথাছবিৰ ৰূপ দিবলৈ লেখক বা আন কোনোবাই টকা দিয়ে। এতিয়া মই নিজে লিখোঁ—যিটোৱে টকা দিয়ে তাৰ মন ভাল লগাব পৰাকৈ। আৰু এটা কথাও। কোনজন অসমীয়া লেখকৰ নো আপুনি কিতাপ ল’ব পাৰে ?

: কেলেই আহমদ বা মিশ্ৰৰ। দুইজনেই লিখেও ভাল, নামো আছে ভাল।

: মিশ্ৰৰ দিন আৰু গ’ল। এখন কিতাপেই অকণমান ভাল লিখিছিল। সেইখন ছবি কৰিব নোৱাৰি। আৰু এই ‘ল’ৱাৰ আচাম’ৰ মাহুহবোৰৰ লেখা মোৰ ভাল লাগে। আৰু আহমদ ? আহমদে এবাৰ মোক কি বুলি ‘এটেক’ কৰি থৈছে জানে ? মোৰ অভিনয় হেনো ভাওনা-গছী, মই চিনেমা পৰিচালনা কৰিবলৈ যোৱাটো বোলে ঘৰচিৰিকাৰ মৰসাহ। তাক মই সুবিধাত পালে নেবোঁ। বদমাচ।

বৰপেটালৈ যোৱাৰ আগতে এদিন নিমিষা আৰু বৰুৱাৰ ঘৰ লোৱাটো হৈ গ’ল। নতুন ঘৰটোলৈ বয়-বস্ত্ৰ নিয়াই তাত থানখিত লগোৱালৈকে নিমিষাই সকলো কাম কৰিলে। সেইদিনা শৰ্মাৰ লগত খবৰ-কাগজৰ অফিচে অফিচে বৰুৱা এনেকৈ ঘূৰি ফুৰিব লগা হ’ল যে ৰাতি তুলতে ভাড়া-ঘৰটোলৈকে গৈছিল। পিচত নিজৰ ঘৰ গৈ পালত নিমিষাই বৰুৱাক মৰমৰ-খঙেৰে বহুত কিবাকিবি ক’লে, বহুত কিবাকিবি দেখুৱালে, বহুত মাহুহক কি কি খুৱালে তাৰো হিচাপ দিলে। বৰুৱাৰ কিন্তু কথাবোৰ বৰ কাণত সোমোৱা নাছিল। কাৰণ পিচদিনা বৰপেটালৈ যোৱাৰ কাৰণে টেক্সি ভাড়া কৰাৰপৰা বহুত কাম কেনেকৈ কৰিব তাকে ভাবি আছিল। শৰ্মাই কৈছিল, নিমিষাকো লগতে ল’বলৈ। কিন্তু বৰুৱাই নতুনকৈ আজি নতুন ঘৰত সোমোৱা নিমিষাক সেই প্ৰস্তাৱ দিবলৈকে সাহ নকৰিলে। নিমিষা যাবলৈ মান্তি নহ’ল বুলি শৰ্মাক ক’বলৈ ঠিক কৰি থ’লে। ৰাতি নিমিষাক ক’লে যে বৰপেটাৰপৰা একেদিনাই ঘূৰি অহাৰ কথা। আহিব নোৱাৰিবও পাৰে। গতিকে ৰাতিটোৰ কাৰণে ওচৰতে থকা বাপেকৰ ঘৰৰপৰা ভনীয়েক বা ভায়েক এটাক বেম হাতি আনে। পিচদিনাৰ কামৰ হিচাপ বৰুৱাই দিওঁতে নিমিষাই কৈছিল : টেক্সি ঠিক কৰা, মাহুহ গোটেৱা আদি কাম যেখোন চকীদাৰে কৰিলে হে শুৱায়। তুমি এচিষ্টেণ্ট ডিবেইটৰটোক সেইবোৰত কেলেই ? কথাটোৰ লভ্যতা বৰুৱাই উপলব্ধি কৰিছিল যদিও ডেমেৰুৱা চিন্তাৰে মূৰটো গৰম কৰিব নুখুজিলে ডেডিয়া।

বৰপেটাত গৈ জীৱনজিৎ বৰুৱা অৰাক। আগদিনাই কেজনমানক কিবাকিবি

নিৰ্দেশ দি শৰ্মাই পঠিয়াই দিছিল। সেইকিঞ্জে লগত স্থানীয় মাহুৰ লৈ বকরাইতক গাড়ী বৰপেটা সোমোওঁতেই আগচি ধৰিলে। গাড়ীৰপৰা মাৰি শৰ্মাই সকলোকে ইহি ধুখে নমস্কাৰ কৰিলে। চুৰিয়া-পাণ্ডাবী পিন্ধি, গাত চাহৰ লৈ, একেবাকৈ ডকুত-বেশত আছিল শৰ্মা। বকরাকো মাতি নি ধুব প্ৰতিভাসম্পন্ন অভিনেতা-লেখক-গায়ক বুলি গৰ্বেৰে শৰ্মাই সকলোৰে লগত চিনাকি কৰি দি ক'লে : এখেতক নিচিনা ভাল মাহুৰ এজনে আমাৰ লগত যোগ দি আমাৰ লক্ষ্য লাভত সহায় কৰাৰ কাৰণে আমি অৰ্থাৎ সদৌ অসমৰ সংস্কৃতিপ্ৰেমী বাইজ কৃতজ্ঞ। বকরাৰ লাজত আৰু গৰ্বত শিৰ দৌ খাইছিল। স্কুল-কলেজৰ লৰা-ছোৱালীবোৰে অটোগ্ৰাফ-বিচাৰি শৰ্মাৰ লগতে বকরাকো ঘেৰি ধৰি নানা প্ৰশ্ন কৰিবলৈ ধৰিলে। বকরাই লক্ষ্য কৰিলে—শৰ্মাই সব-সৰ্বকৈ সঁচাই-মিছাই এসোপা কৈ যাব পাৰে। বকরাক তেতিয়াও অভ্যাস হোৱা নাছিল যদিও চেষ্টা কৰিলে। সন্ধিয়া স্থানীয় সাংস্কৃতিক সংঘই ছহিজনকে অভিনন্দন দিলে। সেইদিনাই ৰাতি টকা দিব খোজা মাহুৰজন আহি পালত শৰ্মাই বকরাক মাতি নি ক'লে : আপুনি প্ৰথমতে তেখেতৰ সৈতে কথা হওকগৈ। মই 'চিনেৰিও' লিখাত ব্যস্ত বুলি ক'ব। কথাই কথাই আপুনি আমাক প্ৰায় এক লাখ টকা কেনেকৈ আগবখন ছবিত সোমাই আছে সেইটো ক'ব। আৰু নতুনখনত তেখেতৰপৰা ৪০ হেজাৰমান পালে সুবিধা হয় বুলি ক'ব। কথাক স্মৰত বৃজি আপুনি ১০।২০ হেজাৰ বা যিমানটো আদায় কৰিব পাৰি যেন লাগে, সিমানটো এড'ভান্স দিলেই হ'ব বুলি ক'ব। মাহুৰজনক ভালকৈ জুখি চাব। তেওঁৰ ঘৰতে থাকি চুটিং কৰিবগৈ বুলি ক'ব। ছবিখনত তেওঁৰ চেহেৰাৰ লগত মিলা চৰিত্ৰ এটা আছে বুলিও ক'ব আৰু সেইটোত তেওঁকে ল'বলৈ আপুনি মোক ক'ব বুলি জনাব। মই আভাস হে দিলোঁ। বাকীখিনি আপুনি চলাই যাব। তাৰ পিচত আপুনি কি বৃজে মোক জনাবহি। তেতিয়া হে মই যাম। যেনে তেনে কিছু কিছু টকা উলিয়াই নিবই লাগিব।

এনে ধৰণৰ কামত বকরাৰ এয়ে প্ৰথম পৰীক্ষা। সেই পৰীক্ষাত বকরা আচৰিতভাৱে সফল হ'ল। পুৱা দহ হেজাৰ টকা মাহুৰজনৰপৰা উলিয়াই লৈ পিচদিনা শৰ্মাহঁত গুচি আহিল। বতৰ ভাল নহ'লে এতিয়া তাত চুটিং কৰিব নোৱাৰি বুলি কৈ আহিল। আহিয়েই গুৱাহাটীৰ কেবাখনো কাগজত শৰ্মাই বকরাৰ হতুৱাই খবৰ দিয়ালে—

: নতুন কথাছবি 'নতুন জীৱন'ৰ আউট-ডোৰ চুটিং কৰিবলৈ যোৱা পৰিচালক প্ৰেম শৰ্মা, সহকাৰী পৰিচালক জীৱনজিৎ বকরা আৰু শিল্পীবৃন্দক কালি বৰপেটীয়া বাইজে বাটতে আগচি ধৰি অভিনন্দন জনায়। হেজাৰ-বিজাৰ সংস্কৃতিপ্ৰেমী বাইজক পৰিচালক শৰ্মাই সোৱবাই দিয়ে যে শিল্পী-প্ৰতিভাক স্বীকৃতি দিয়ালৈ চায়েই এখন ঠাইৰ মাহুৰৰ প্ৰগতি জুখিব পাৰি; আৰু সেই ক্ষেত্ৰত বৰপেটা অসমৰে পৰ্বৰ বিষয়।

পৰিচালক শৰ্মাৰ লগত কথা পাতি তেখেতৰ আৱৰ্ণত হৃদয় হৈ স্থানীয়

প্ৰতিপত্তিশালী আৰু লংকুতিশ্ৰেণী ব্যৱসায়ী শ্ৰীযুত মোহন দাসে আজি পুৱা এখন মেলত বিশিষ্ট নাগৰিকসকলৰ আগত ঘোষণা কৰে যে এই চোটা ফলৱতী হ'বলৈ তেখেতে চল্লিশ হেজাৰ টকা আগবঢ়াইছে। তাৰে দুই হেজাৰ নগদ টকা সেই মেলতে সন্মানে শৰ্মাৰ হাতত বিপুল হৰ্ষধ্বনিৰ মাজত তুলি দিয়ে। উদ্ভবত শৰ্মাই কয় যে তেখেত মোহিত হৈছে। অসমৰ চুকে-কোণে থকা এনেকুৱা বহুত উদাৰ হৃদয় পুৰুষ চিনেমা-শিল্পত নামিবলৈ আগবাঢ়ি আহিব বুলি তেওঁ আশা কৰে।

পিচদিনা খবৰ-কাগজত নিজৰ নামটোৰে সৈতে খবৰটো পঢ়ি বৰুৱাৰ ভাল লাগিল। নিমিষাক দেখুৱালে। আৰু, লৰালৰিকৈ চাহ খাই শৰ্মাৰ ওচৰ পালেগৈ। আজিকালি নিমিষাই বাধা দি আমনি নকৰে। বৰুৱা গৈ পাওঁতে শৰ্মাই হোটেলৰ বিচনাতে বহি কেবাজনো মানুহৰ লগত কথা পাতি আছিল। বৰুৱাই লৈ যোৱা কাগজখনত খবৰটো পঢ়ি চাই শৰ্মাই মিহিকৈ ক'লে: আজিকালি অসমীয়া কাগজবোৰে বেচ গৰম গৰম খবৰ দিব পাৰে। কালিৰ বৰপেটাৰ খবৰ আজি বেচ বঢ়িয়াটকৈ দিছে। এইবুলি লগত থকা কিজিৰলৈ কাগজখন আগুৱাই দিলে। সেইকিজনে একেলগে উৰুি খাই খবৰটো পঢ়িবলৈ লৈ তাৰে এজনে ঘৰতে পঢ়ি অহা বুলি ক'লত, শৰ্মাই অলপ সমালোচনাৰ স্বৰত ক'লে: পিচে ঠিক ইনুটিমেট নিউজ দিবলৈ আমি ভালকৈ শিকা নাই। এই বিপেটাৰজনে এতিয়া এই খবৰটোকে নিজে দেখা বুলি কৈ, মানুহবোৰে অটোগ্ৰাফ লবলৈ ধৰি ধৰা, আমাক মানুহে নিজৰ উদাৰতাৰে দেৱতা যেন ভবা, আদি ঘটনাৰে মিলাই ধুনীয়া খবৰ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। আমেৰিকান কাগজবোৰে তেনেকুৱা কৰে। বৰুৱা আচৰিত নহ'ল। এনেকুৱা কথাবোৰ শুধু কৰিব পৰা হৈ গ'ল ইতিমধ্যে।

সেই মানুহকিজন আহিছিল, এক শিল্পী সমাৰোহত শ্ৰেয় শৰ্মাক সভাপতিত্ব কৰিবলৈ মাতিবলৈ। শ্ৰেয় শৰ্মাই ক'লে, তেওঁ থাকিব পৰা হ'লে বৰ ভাল পালেহেঁতেন। কিন্তু ইমান ব্যস্ত যে একেবাৰে সময় নাপাব। সেই প্ৰসংগতে এটা হুমুনিয়াহ কাঢ়ি শৰ্মাই ক'লে: শিল্পীৰ কথানো কি ক'ব? কলিকতাত সত্যজিৎ ৰায়ে মোক এদিন কৈছিল—“তুমি আগামে আমাকে অভিক্ৰম কৰে যাও। তুমি পাববে।” ৰবিবৰ সময়ত লগ ধৰিবলৈ যাওঁতে জ্যোতিপ্ৰসাদ, পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদ আদি সকলোৱে একে স্বৰৰ কথাকে কৈছিল। তেখেতসকলে মোৰ গাত কি চিন দেখে ক'ব নোৱাৰে।। অথচ মই আজিলৈকে তেখেতসকলৰ কথা সঁচা কৰিব পৰাকৈ একোকে কৰিব পৰা নাই।

মানুহকিজনে ওপৰা-উপৰিকৈ ক'লে: আপুনি বহুত কৰিছে, বহুত কৰিব। আপোনাৰ লগত বিজাৰ পৰা মানুহ এতিয়া অসমত নায়েই।

শৰ্মাই হাঁহিৰে নম্ৰতা প্ৰকাশ কৰিলে।

মানুহকিজন বোৱাৰ পিচত বৰুৱাৰ লগত গুৰুত্বপূৰ্ণ কথাৰ আলোচনা চলিল। শৰ্মাই ক'লে: মই কাইলৈ কলিকতালৈ যায়। 'নতুন জীৱন'ৰ কাম কিছু আগবঢ়াই

জ'ব পাৰিলে হে আৰু টকা পাম। প্ৰথমতে গানখিনি আৰু নাচখিনি বেৰ্ড কৰি লও। গান আৰু নাচৰ কাৰণে তিনিজনী ছোৱালী ইয়াৰপৰা যাব। সেই-কিজনীক লৈ আপুনি পাঁচ দিনৰ পিচত—অৰ্থাৎ অহা দেওবাৰে কলিকতালৈ আহিব। তাতে বহি আমি ভায়েলগ লিখিম। এইবুলি বৰুৱাই তিনিজনী ছোৱালীৰ নাম-ঠিকনা উলিয়াই দি ক'লে: সিহঁত কাইলৈ পুৱা আপোনাৰ ঘৰলৈ যাবই। দেওবাৰে সিহঁতক কোনোবা এঠাইত গোট খাই থাকিবলৈ ক'ব। আপুনি আপোনাৰ পৰিবাবকো লৈ থ'ব। মহ'লে তাত আপোনাৰ ঘৰৰ চিন্তা কৰোঁতে কামত বাধা পৰিব।

তেনেকৈ কওঁতে বৰুৱাই ইহা দেখি শৰ্মাই ক'লে: নাইহিব। মই প্ৰেকটিকেল মানুহ। সঁচা কথা কৈছোঁ। এয়া আপোনালোক পাঁচজন যোৱাৰ খৰচ ছপ টকা আপোনাক দিলোঁ। এয়াবত যাব। আজিয়েই টিকেট বুক কৰিব।

কিছুময়ৰ আৰু কিবাকিবি আলোচনা কৰি থাকোঁতেই ছোৱালী তিনিজনী পালেহি। শৰ্মাই বৰুৱাৰ লগত চিনাকি কৰি দিলে আৰু দুই-এটা লাভ লগা কথা কৈ ছোৱালীহঁতক জোকালে। তাৰ পিচত বৰুৱাক পুৱা লগ ধৰিবলৈ কৈ শৰ্মা ছোৱালীকিজনীৰ লগত ওলাই গ'ল। যাওঁতে কৈ গ'ল: এওঁলোক কাইলৈ য়োক এয়াৰ অফিচত বিদায় দিবলৈ আহিব। তাৰ পিচত আপোনাৰ লগত আপোনাৰ ঘৰলৈ যাব। বাহিৰত আহি শৰ্মা আৰু ছোৱালীকিজনী এখন বৈ থকা গাড়ীত উঠিলহি।

শৰ্মাহঁত যোৱালৈ কিছুপৰ চাই থাকি বৰুৱাই ভাবিলে: আৰু এটা দৃষ্ট শ্বেষ হ'ল। ইয়াৰ পিচৰ দৃষ্ট কলিকতাত। যিমানেই নাম হওক, যিমানেই অভিনয় কৰাৰ সুবিধা থাকুক, যিমানেই সহজে বিখ্যাত হোৱাৰ সুযোগ পাওক, চিনেমাত নামিলেই ইমান মিছা কথা ক'ব লাগে বুলি বৰুৱাই জনা নাছিল। এতিয়াও বৰুৱাৰ বিশ্বাস, মিছা কথা নোকোৱাকৈও পাৰি। কেৱল তাৰ কাৰণে মিছাকৈ হোৱা নামখিনি কমিব। এই মিছা কথা কোৱাটো বৰুৱাই ভাল পোৱা নাই। আৰু ভাল পোৱা নাই শৰ্মাই সদায় মন খোৱাটো। ছোৱালী লগ পালেই লাজে-ওভতে কিবা কিছুমান কোৱা, ছোৱালীৰ বিষয়ে অশ্লীল ইংগিত দিয়া, আদিও বৰুৱাৰ ভাল নালাগে। ভাগ্য ভাল যে নিমিষাৰ লগত তেনেকুৱা কৰিবলৈ শৰ্মাই সাহ কৰা নাই। হয়তো নিমিষা বৰুৱাৰ বিবাহিতা বুলিয়েই, বা নিমিষাৰ গৰ্ভীৰ স্বভাৱৰ কাৰণেই। এইটো কথাই মানুহটোৰ ভাল লাগে। কাক কেনেকৈ ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে বুজে। আৰু বৰুৱাই বুজে যে নামিলে যেতিয়া এতিয়া আৰু উপায় নাই; তিতিবই লাগিব। মহ'লে গোটেইখনতে বদনাম ওলাব। কিন্তু বৰুৱাই মনে মনে ঠিক কৰিলে, এখন ছবি কৰিয়েই শৰ্মাৰ লগ এৰিব লাগিব। আন ভাল কোনোবা মানুহ পালে হে আকৌ কৰিব।

সেইদিনা ৰাতি বহুত দিনৰ পিচত বৰুৱা সোনকালে ঘৰলৈ বুলিল। আজি বহুত দিনৰ খুৰত নিমিষালৈ ভালকৈ চাই বৰুৱা অৰাক। নিমিষা ইমান ঠীকহৈছে

কিয় ? যি কাৰণেই নিখীণাওক, নিমিয়াক ইমান দিন বৰুৱাই লক্ষ্য কৰাই নাছিল । শ্ৰেয় শৰ্মাক চিনেমা-হলত লগ পোৱা শ্ৰাদ্ধ এমাহেই হয় । এই এমাহে, এদিন মাজ নতুন ঘৰটোত আত্মাবে-মুছাবে নিবিড়ভাৱে লগ পোৱাৰ বাহিৰে, দৈনন্দিক কথাত যেন বৰুৱাই পাহৰি গৈছিল । ঘৰত চাকৰো নাই । অথচ কেনেকৈনো নিমিয়াই চাউল-দাইলৰ এই মহাৰ্বৰ দিনত বৰুৱাক কোনো আপত্তি নজনোৱাকৈ ঘৰ চলাই গৈ আছে, তাক বৰুৱাই নাজানে । নিশা ভাগৰি-জুগৰি শুই থাকি পুৱাই আকৌ চিনেমাৰ কামত লগা বৰুৱাই এই এমাহে ঘৰৰ খবৰ একো ৰাখিব পৰা নাছিল । আজি শ্ৰেয় গোট্টেই ঘৰটো ভালকৈ চালে বৰুৱাই । ইমান শুৱনিকৈ লজাবলৈ ইমানবোৰ বস্তু বাক কেনেকৈ কিনিজে নিমিয়াই ? সেইকিটা টকাৰেই ঘৰ সজাৰপৰা বস্তু কিনালৈকে সকলো হ'ল নে ? চাহ লৈ নিমিয়া ওচৰ পালেহি ।

: এ ৰাম, তুমি হাত-ভৰি ধোৱাই নাই ।

: আজি মোধোৱাকৈ খাওঁ দিয়া ।

: ওহোঁ, নহ'ব । মই চাহ আকৌ গৰম কৰি দিম । আহা হাত-ভৰি ধোৱাহি । এইবুলি নিমিয়াই চাহ টেবুলত থৈ বৰুৱাক শ্ৰাদ্ধ টানিয়েই বাথ-ৰুমলৈ লৈ গ'ল । লৈ গৈ নিজে পানী ঢালি দিলেগৈ । বৰুৱাৰ হাত-ভৰি নিজে মচি দিলে । নিমিয়াক কান্ধত ডব দি চেণ্ডেল পিন্ধি বৰুৱাই নিমিয়াক বাহুত ধৰি মুখলৈ চালে । মুখত বিৰিঙি থকা ঘাম হাতেৰে মচি দিলে । বহুত দিনৰ মূৰত জিৰাবৰ ঠাই পাই স্বৰ্গ পোৱাৰ দৰে নিমিয়াই বৰুৱাৰ নোমাল বুকুত মূৰটো আঁউজাই দিলে । বৰুৱাৰ বুকুত মূৰ ৰাখিয়েই নিমিয়াই ভাগৰেৰে টোপনি আহিব খোজাৰ নিচিনাকৈ ক'লে : তোমাৰ চাহ একেবাৰে চৈচা হৈ যাব ।

বৰুৱাই নিমিয়াৰ মূৰত হাতফুৰাই স্মিলিলে : হেজাৰ হেজাৰ পিয়লা চাহ জানো নিমিৰ এইকণ মৰমৰ হেজাৰ ভাগৰ এভাগো হ'ব ?

: ঙ্—ঙ—ঙ—ঙ—ঙ—স্—স্ । বুলি নিমিয়াই আৰামত চকু মুদি দিলে ।

বহুত পৰ ছয়ো নিমাত । মুখেৰে কোৱাতকৈ যে বুকুৰে অজ্ঞাত কৰিলে । বৰুৱাৰ বুকুৰ নোমবোৰ লিৰিৰি-বিদাৰি নিমিয়াই স্মিলিলে : এতিয়া আকৌ ওলাই যাবা ?

: আজি নাযাওঁ ।

নিমিয়াই যেন স্বৰ্গ ঢুকি পালে । আনন্দত বৰুৱাক চাহ খাবলৈ টানি লৈ গ'ল । চাহ গৰম কৰিবলৈ পাহৰি খাবলৈ দিয়া জলপানখিনি নিমিয়াই বৰুৱাক লাহে লাহে খুৱাই দিলে । : তোমাক জানা, মোৰ বহুত কথা ক'বলৈ আছে । এইকিদিন তুমি যেনেকৈ উকৰি ফুৰিছা, কবলৈ মই চলেই পোৱা নাই ।

জলপান শেষ কৰি নিমিয়াই বৰুৱাক চাহ খুৱাই দিলে । বৰুৱাই একেবাৰেতে ঢোক-ঢোককৈ খোৱা দেখি হে নিমিয়াৰ মনত পৰিল চৈচা চাহকে দিলে বুলি : এ ৰাম, চৈচা চাহকে খুৱাই দিলোঁ তোমাক । পাহৰিলোঁৱেই । ৰ'বা, মই গৰম এপিয়লা আনো ।

মালাগে বুলি বকরাই উঠিবলৈ ধবা নিমিষাক ধাপ মাঝি বহুতাই দিলে। : পিচত খাম বাক। এতিয়া কোরাচোন কি কি ক'বলৈ বাকী আছে ?

: শুনা।—এইবুলি নিমিষাই খুব প্রয়োজনীয় কথা কোরাহি কৈ গ'ল : ঘবটোত মূঠতে ১৪০০ টকা পবিল। বস্তু বহুত অনাই আছিল। মিস্ত্রিৰ খবচ হে বহুত পবে। মই লিখি থৈছোঁ। তাৰ পিচত কানিচাৰ মূঠতে আঠ ৭ টকাৰ ; চাৰি ৭ হে দিছোঁ ; বাকীখিনি মাহে এখটক দিম বুলি কৈছোঁ। বাক্সি-ঘৰৰ বস্তু এখমান টকাৰ। সিহিমা ঘৰ-লোৱাত খুৱাওঁতে পঞ্চাশ টকা। এই এমাহৰ ঘৰ-খবচ চুপ চলিষ টকা। বস্তুৰ ইমান টান হৈছে, অথচ কিবা এটা নহ'লেই তুমি চিঞৰ-বাখৰ কবা। এতিয়া চোৱা মূঠতে ২২০০ টকা খবচ হ'ল। বাকী ৩০০ টকা আৰু তোমাৰ দৰমহাৰ পইচাকিটো আছে।

: পিচে মই কি কৰিম এতিয়া ?

: নহয়, তোমাক হিচাপটো দিলোঁ। কিমান কম খবচেবে কিমানখিনি কৰিলোঁ দেখিলা ? তুমি নিজে ঘৰৰ কাম চোৱা হ'লে চাহ, চিপাৰেট, বিজা ভাড়া আহিতে ৩০০ টকামান গ'লহেঁতেন। নহয় কোৱা ?—নিমিষাই বকৱাৰ বোকাচাত উঠাৰ নিচিনাকৈ বৈ ক'লে।

বিচনাত দীঘল দি বকৱাই ক'লে : এতিয়া পিচে এটা কথা জানিছা নে মাই ?

: কি কথা ?

: দেওবাৰলৈ কলিকতালৈ যাব লাগে।

: কলিকতালৈ ? কিমান দিনৰ কাৰণে ?

: বহুত দিনৰ কাৰণে। বকৱাই বহুত দিন বুলি ইচ্ছা কৰি ক'লে ; যাতে নিমিষাই নিজে 'ময়ো যাওঁ' বুলি কয়।

: বহুত দিন মই পিচে অকলে কেনেকৈ থাকিম ?

: তুমিও ব'লা।

কিবা এটা ভাবিলে নিমিষাই। তাৰ পিচত বকৱাৰ চুলি লিৰিকি-বিহাৰি ক'লে : এটা কথা কওঁ শুনা। এতিয়াতো আমাৰ ঘৰ হৈ গ'লেই। এতিয়া আৰু বেছি পইচাৰ দৰকাৰ নাই। এতিয়া তুমি চিনেমাৰ কাম বাহ দি দিলে কেনে হয় ? (অকণমান বৈ) অৱজ্ঞে হয়, অভিনয় তুমি লাধনা হিচাপে লৈছা। কিন্তু মই কি ভাবোঁ জানা ? আন ভাল মাজুহ পালে চিনেমা কৰিবা। এই শৰ্মাজনক তুমি বাহ দিয়া।

কিছুসময় বকৱাই একো ক'ব নোৱাৰিলে। : কিন্তু নিমি, ইমানদূৰ কৰি এৰি দিলে মাজুহেই যোক হাঁহিব। তেতিয়া কি কৰিবা ?

: হাঁহক দিয়া। আমাৰ কি সুবিধা-অসুবিধা আমি হে বুজোঁ। মাজুহে হাঁহিব খোজে, হাঁহক। আমাৰ কি লোকচান ?

: তাতকৈ তুমিও ওলায়ে ছুইটা কুৰি অহাও হ'ব। তুমিতো কেতিয়াও কলিকতালৈ যোৱা নাই।

: যাহ কলিকতালৈ। কিন্তু তুমি চিনেমা কবিবলৈ যাওঁতে য়ই নাযাওঁ। তুমি
বেয়া নাপাব।

সেইদিনা নিশা নিমিষাক বকুৱাই কোনোমতে কলিকতালৈ যাবলৈ সৈমান
কৰাব নোৱাৰিলে। নিমিষাৰ বহুত কাঁকি বকুৱাই বুজিব পাৰিলে। এবোধেন্ত
উঠিবলৈ ভয় লাগে, দেউতাই বাবলৈ নিমিষে, আদি কাঁকি নিমিষাই এনেয়ে দিলে।
আচল কথা, প্ৰেম শৰ্মাক নিমিষাই দেখিব নোৱাৰে। ইমান দিন অহা-হোৱা কৰিও
এদিনৰ কাৰণেও মাহুহটোৱে নিমিষাৰ ভাল মুখৰ মাত এবাৰ নাপালে। কেনেটক
কি কৰিব বকুৱাই ভাবি নাপালে। অথচ অকলে নিমিষাক এৰি যোৱাবো উপায়
নাই। নিমিষাৰ বাপেকৰ ঘৰতো বাপেক আৰু সৰু ভায়েক-ভনীয়েক দুটাৰ বাহিৰে
কোনো নাই। নিমিলেও সদায় কলিকতাত গৈ চিন্তা হৈ থাকিব। কিন্তু
নগ'লেতো আৰু জোৰ কৰি নিব নোৱাৰি। এইটো ঘৰত পিচে অকলে থাকিবলৈ
দিব নোৱাৰিব। ইয়াত কোনোবা মাহুহ এটা ৰাখি নিমিষাক বাপেকৰ ঘৰতে থৈ
যাব লাগিব। বাপেকৰ ঘৰত মাহুহ বেছি হোৱা হ'লে ইয়াতে আনি ৰাখিবহি পৰা
হ'লহেঁতেন। সিও নাই।

কলিকতালৈ যোৱাৰ কথা ওলোৱাৰেপৰা নিমিষা চিন্তাৱিত হোৱাৰ চিন মুখত
ফুটি উঠিল। তাৰ আগলৈকে নিমিষা বাঙালী হৈ আছিল। পিচদিনা পুৱা
এয়াৰ অকিচত শৰ্মাক বিদায় দি তিনিজনী সাজি-কাচি অহা গাভৰুৰ সৈতে বকুৱা
ঘৰলৈ অহা দেখি নিমিষা প্ৰথমতে অবাক হ'ল। পিচত সেইকিজনী চিনেমাৰ
ছোৱালী, বকুৱাৰ লগতে কলিকতালৈ যাব বুলি শুনাৰ পিচৰপৰাই নিমিষা খঙতে
থাকিল। খুব খঙেৰে ছোৱালীকিজনীক বকুৱাৰ অল্লবোধত চাহ একোপিয়লা
দিলে। সিহঁতৰ সৈতে যে কথাকে-নাপাতিলে। বোধকৰোঁ সেই ছোৱালীকিজনীৰ
লগত বকুৱাক দেখিয়েই, আৰু সিহঁতো কলিকতালৈ বকুৱাৰ লগতে যাব বুলি
শুনিয়েই নিমিষাই ঠিক কৰিলে—বকুৱাৰ লগতে কলিকতালৈ যাবলৈ। গহীন
হৈয়েই নিমিষাই ছপৰীয়া ভাত খাওঁতে বকুৱাক ক'লে: তোমাৰ লাজ নেলাগে
ভেনেকুৱা ঠুঠলৈকে বং সনা, ভেনেকুৱা পোছাকৰ বাহাৰ যবা ছোৱালীৰ লগত
মাহুহক গা দেখুৱাই ঘূৰি ফুৰিবলৈ।

বকুৱাই নিজৰ ফালৰপৰা কথাটো বুজাই নিমিষাক ক'ব খোজোঁতে নিমিষাই
ক'লে: মালগে বুজাব মোক; হৈছে। (অলপ বৈ) ময়ো যাহ কলিকতালৈ।

বকুৱা আচৰিত হ'ল।

যাহ বুলি নিমিষাই ক'লে হে। কিন্তু যাবৰ কাৰণে কোনো আয়োজন কৰাৰ
চেষ্টা নকৰিলে। দিমটো গহীন হৈ থাকিল। ৰাতি বকুৱাৰ ফালে পিঠি দি শুলে।
কথাও নাপাতিলে। আৰু ৰাতিপুৱাই বকুৱাই শাড়ীখনত ধৰি বাৰিব খোজোঁতে
সেই কাণ্ড হ'ল। ছপৰীয়া ভাত খোৱাও নহ'ল। বকুৱায়ে খঙতে নিজ প্ৰথম উত্তৰ
বিচাৰি পোটেইখন খেলিয়েদি লগাই দিলে।

আজি বকুৱাই বুজিছে, এই পোটেই এমাহে নিমিষাৰ মনত পোষ্ট খোৱা

অভিযোগ একেলগ হৈয়ে বকুৱাব এতি এনেকুৱা ব্যৱহাৰ কৰাত ইচ্ছন যোগালে। বকুৱাই মনে মনে ঠিক কৰিলে—নিমিষাক আৰু একো নোসোধে। এইদ্বাৰা নিমিষা আহি পালেই ফুৰিবলৈ ওলাই গৈ ক'বাবৰ বেটোৱীত থাৰ আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত নিজৰ ব্যৱহাৰৰ কাৰণে মাক খুজিব। নহ'লে নিমিষাই কলিকতালৈ যোৱাটোকে মঠ কৰি দিব। আগদিনা কলিকতালৈ যাবলৈ ওলোৱা মাহুজনীৰ পিচদিনা পুৱাই কিয় মনটো এনেকুৱা হ'ল, বকুৱাই বুজি নাপালে।

কাৰণে বন্ধুৰ ঘৰবপৰা ঘূৰি আহি নিমিষাই টেবুলবপৰা ভাতবোৰ নিব খুজিছিল। কিন্তু বকুৱাই নিমিষাক প্ৰায় ভোৰ কৰিয়েই কাপোৰ লিফালে আৰু ফুৰিবলৈ লৈ গ'ল। টেক্সিত উঠি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দলঙৰ ওচৰত নাৰি ছুৱো এটুকুৰা নিৰ্জন ঠাই বিচাৰি বহিল। টেক্সিখন ৰাখি থ'লে। এই ঠাইতে নিমিষাৰ ওপৰত আচৰিত ধৰণেৰে কাম কৰিলে। মৰম কৰি মৰম কৰি, প্ৰশ্নৰ ওপৰত প্ৰশ্ন কৰি, শেষত শপত দি বকুৱাই নিমিষাৰ পেটৰ কথা উলিয়াই পেলালে। আচলতে ছোৱালীকিন্জনীৰ লগত বকুৱাক যাবলৈ দিবলৈ নিমিষা ৰাজী নহয়। গতিকে নিজে যাবলৈ ওলাইছিল। কিন্তু যাবৰ মনো নাই। ভাবি-চিন্তি বাতি গুৰলৈ যোৱাৰ আগতে ঠিক কৰিলে, মনত আঘাত পোৱাতকৈ বকুৱাক টান কথা ক'লে খঙতে বকুৱা ঠিক দিনটোত নাযাব। তেতিয়া খং উঠি প্ৰেম শৰ্মাই বকুৱাক এৰি দিব আৰু বকুৱা নিমিষাৰ লগতে থাকিব। ইমানখিনি কথা জনাব পিচত বকুৱাৰ মনটো বহুত পাতল হ'ল। কৈ উঠি নিমিষায়ো বৰ যেন সকাহ পালে।

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰতে নিমিষাও কলিকতালৈ যোৱা ঠিক হ'ল। কিন্তু আগতে ঠিক কৰি ললে যে প্ৰেম শৰ্মাৰ লগত বা সেই ছোৱালীসোপাৰ লগত কেম্পত একেলগে নাথাকে; বকুৱাও। ছুৱো একেলগে হোটেলত থাকিব। আৰু, কিবা বেয়া পালে ছুৱো একেলগে গুচি আহিব। বকুৱা আনন্দেৰে মান্তি হ'ল।

: তোমাৰ কাৰণে মই যাবলৈ ওলাইছোঁ—এই নতুনকৈ পতা ঘৰখন অকলে এৰি থৈ। তুমিও কিন্তু মোৰ কাৰণে প্ৰয়োজন হ'লে গুচি আহিব লাগিব।

নিমিষাৰ গালত মনমেৰে সৰুকৈ চৰ মাৰি দি বকুৱাই ক'লে : তুমি যোক কাপুকৰ বুলিছিল কিয় ?

: নহয় নো কি ? কাকো তুমি না বুলি ক'ব নোৱাৰা। শৰ্মাই যিহকে কয় তাকে কৰা। সেইটো পুৰুষৰ লক্ষণ নহয়, কাপুকৰ লক্ষণ হে। সেইদিনা শৰ্মা আমাৰ লগত চিনেমা চাবলৈ বহাৰ পিচবপৰা যোৰ কিমান বদমান ওলাইছে মই হে জানিছোঁ। তুমি টকাৰ লোভত যোক শৰ্মাৰ হাতত দিছা বুলিও মাহুছে কৈছে।

: হয় নেকি ? ইমান অসভ্য নে মাহুহ ?

: নহয় নো কি ? তুমিতো পুৰিৱীৰ একো ধৰৰ ক'বই নোৱাৰা। মাজত মই হে ক'ন্তো মুখ উলিয়াব নোৱাৰা হৈছোঁ। কালি তোমাৰ লগত ছোৱালীকিন্জনী দেখি চাৰৈ ফুৰি যোক এৰিলা বুলিয়েই কৈছে।

কলিকতালৈ নিমিষাকো লৈ যাব পৰাৰ আশঙ্কিত বন্ধৱা ডেভিয়া বিভোৰ। ক'ত গুৱাহাটীত কোনে হিংসা কৰি বন্দনাম উলিয়ায়, সেইবোৰ বন্ধৱাৰ কাৰণে সাধাৰণ কথা। এনেদৰে থাকোঁতেও মাজুহে বন্দনাম কয়। আৰু এটা কথা কিন্তু; বন্দনাম ওলোৱাটো বিখ্যাত আৰু জনপ্ৰিয় হোৱাৰে চিন বুলি ক'ববাত বন্ধৱাই পঢ়িছিল। কথাটো মিছা নহয়। তুলনামূলকভাৱে নিৰীহ আৰু সাধাৰণ জ্বৰ মাজুহৰ বন্দনাম মোলায়। বিখ্যাত মাজুহৰে বন্দনাম ওলায়। 'বৰিঠাকুৰ'ৰ কয় বন্দনাম জানো?

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত সেইখিনি কথা পতাৰ পিচত বহুত সহজ হ'ল নিমিষা; আকৌ আগৰ নিচিনা হ'ল। নিমিষাৰ ব্যৱহাৰত মনৰ আনন্দেৰে ঘোৱাৰ যোগাৰ কৰাত ব্যস্ত হ'ল বন্ধৱা। মাজত মাজ দুদিন বাকী। এতিয়ালৈকে দিনটোত একোপাক মাৰি অক্ষিত ছুটা মোলোৱাকৈ চলি আছিল বন্ধৱা। এইবাৰ ছুটা ল'বই লাগিব। নিশা বিচলিত বন্ধৱাৰ চুলিত কৃত্ৰিম খঙেৰে টানি ধৰি নিমিষাই ক'লে: মই তোমাক সেই পাৰঙবোৰৰ মাজলৈ অকলে যাবলৈ দিব নোৱাৰোঁ। মোৰ 'জীৱন'টোক মই ওচৰত নাথাকিলে সিহঁতে নষ্ট কৰি পেলাব।

সকল'বাই মাকৰ কোলাত মুখ লুকাৰা দৰে বন্ধৱাই নিমিষাৰ বুকুত নিজৰ মুখখন লুকাৰাই দিলে।

ডেভিয়া বহুত বাতি।

॥ তিনি ॥

: এইধৰে নহ'ব। আপুনি দিনটো wife wife কৰি ঘূৰি ফুৰিলে মোৰ কাষ নচলে। [am fed up.

বহুত মানুহ আছিল। প্ৰায় ১৫ জন, মতাই-তিবোতাই। তাৰ মাজত এইখিনি কথা হজম কৰিবলৈ জীৱনজীৱ বৰ টান পালে। ইপিনে কাষতে বহি নিমিষায়ো কথাখিনি শুনি আছে। জীৱনত ইমান টান কথা বৰবাক আজিলৈকে কোনোও কোৱা নাই। নিমিষাৰ চকুলৈ চাবলৈ বৰবাক সাহস নহ'ল।

: মোৰ ইয়াত থাকিবলৈ ক'লো, আপোনাৰ wife মান্তি নোহোৱা কাৰণে হোটেলত উঠিলগৈ। থাওক তাতে, আপত্তি নাই। কিন্তু সদায় আহোঁতে wifeক লৈ আহে কিয়? আকৌ wifeক ভাত খাবলৈ নিয়া, ফুৰাবলৈ নিয়া…… অসহ। হোটেলৰ পইচা মই ক'বপৰা দিম? আপোনাক হে মই কামত লৈছোঁ; আপুনি মোৰ কেম্পত থাকিব। বাকীবোৰ মই নাজানো।—এনেকুৱাকৈ মুখ বিকটাই থঙেৰে প্ৰেম শৰ্মাই কথাবোৰ ক'লে যেন বৰবাক তেওঁৰ বহতীয়া চাকৰ হে। বৰবাইত অহাৰ চাৰি দিন পিচত আকৌ ১২ জন আৰ্টিষ্ট আহিল অসমৰপৰা। সেইকিজন আৰু বৰবাক লগত অহা ছোৱালীকিজনীও তাতে বহি আছিল। সকলোৱে নিমিতে শৰ্মাৰ দপদপনি শুনি যেন উপভোগ কৰিছিল। বৰবাক ইচ্ছা হ'ল যেন শৰ্মাৰ মুৰটো ছিঙি পেলাব। হাতৰ মুঠি টান কৰি বৰবাক এখোজ শৰ্মাৰ ফালে আগুৱাই গ'ল। বৰবাক চকুত জুই।

বৰবাক মানসিক অৱস্থাটো বোধকৰোঁ। ততালিকে গম পালে নিমিষাই। পাচলিৰপৰা বৰবাক চোলাত ধৰি শাসনৰ স্তবত ক'লে : আহা।

বৰবাক থং যেন হুঙুৰে চৰিল। গা জোকাৰি নিমিষাৰ হাত একমুঠি চিঞৰি দিলে : ব'বা।

নিমিষাই কিন্তু নেবিলে। 'মোৰে শপত' বুলি প্ৰায় টানি টানি বৰবাক শৰ্মাৰ ঘৰৰ বাহিৰ পোৱালৈহি। বৰবাই তেতিয়া অতিপাত কৌপাইছিল।

শৰ্মাৰ কেমেৰামেন, অসমীয়া কথা কোৱা বঙালী, অৰ্থেকু পালে হঠাতে ভিতৰৰপৰা আহি বৰবাক সাৱটি ধৰি ক'লেহি : সৰ্বনাশ। কি কৰিছে আপুনি?

: চুপ। বৰবাই যেন কেমেৰামেনজনক কানুৰি কানুৰি ধাব।

: মাৰক ভাই। মোকে দুটা চব মাৰক। তথাপি আপুনি শান্ত হওক। আচল কথাটো নাজানে কাৰণে হে আপোনাৰ থং উঠিছে। শৰ্মাৰ প্ৰায় দুই হেজাৰ টকা আজি লোকচান হৈ গ'ল; Raw Film বোৰ চুৰি হ'ল। তাৰ উপৰি সেই বহি থকা আৰ্টিষ্টবোৰে কিবা খোৱাৰ অসুবিধা আদি কৈ শৰ্মাক পাগল কৰি দিছে। কোনোবা একমুঠে শৰ্মাৰ কেপৰপৰা মোৱা বাতি এহেজাৰ টকা মাৰি দিলে।

ইমানবোৰৰ ওপৰত মাছৰ দৈৰ্ঘ্য কেনেকৈ থাকে কওক ? আপোনাকতো শৰ্মাই দেৱতা যেন দেখে ; খুব সন্মান কৰে। আজি বোধকৰোঁ বাকীবোৰক ভয় খুৱাবলৈকে আপোনাক টান কথা কোৱাৰ.....

এনেতে শৰ্মা হুবহুৰকৈ ওলাই আহিল। আহিয়েই বকৱাৰ হাতত ধৰি ক'লে : ঈশ্বৰ নাম বকৱা, মোক আপুনি এতিয়াও বুজিলে। আগতেই মই কৈছিলোঁ যেখন আপোনাক—প্ৰয়োজন হ'লে আপোনাক খং কৰা যেন দেখুৱাই বাকীবোৰক খেদিব। মাহৰ মাহ দেখি তিলে বৈত মেলিব। বহি থকা আৰ্টিষ্টৰ এসোপা মই খেদিব লাগে। এস, বৰ ডুল বুজিলে আপুনি। মই অৱশ্যে মিচেচ বকৱাও ওচৰতে আছে বুলি পিচত হে জানিলোঁ। আহক আহক।—এইবুলি শৰ্মাই বকৱাক প্ৰায় টানিয়েই আন এটা কোঠালৈ লৈ গ'ল। তাত কোনো নাই। নিমিষা বাহিৰতে বৈ থাকিল। খন্তেক পিচতে শৰ্মাই ওলাই আহি নিমিষাকো সন্মানে নি বকৱাৰ ওচৰতে বহিবলৈ দি ক'লে : আপোনালোক অকণমান বহক। মই সেইসোপাক খেদি ধৈ আহোঁগৈ।

চাকৰটোক মাতি বকৱাইতক চাহ দিবলৈ কৈ শৰ্মা সিবোৰ মাছৰ ওচৰ পালেগৈ। তাত গৈ শৰ্মাই কাবোৰক গালি পৰা বকৱা-বকৱানীয়ে মনে মনে কিছুপৰ শুনি থাকিল। শৰ্মাই সেই মাছবোৰৰে কাবোৰক কৈছিল : আপোনালোক গুচি যাওক। নালাগে। আপোনালোকক লৈ মই চিনেমা নকৰোঁ। আপোনালোকক মই ইয়ালৈ মদ খাই মাতাল হৈ বাস্তাই বাস্তাই ছোৱালী লৈ কুকুৰ-মেকুৰীৰ দৰে প্ৰেম কৰি ফুৰিবলৈ আনিছিলোঁ। নেকি ? মিস্টাৰ পাল, এই দুজনক আজিয়েই টিকেট কাটি পঠিয়াই দিয়ক...ইত্যাদি। অলপ পৰৰ পিচত হুমুয়াহ কাঢ়ি নিমিষাই ক'লে : আমি যাওঁগৈ ব'লা। এইবোৰ ঠাইত থকা ঠিক নহয়। মোৰ বৰ ভয় লাগিছে।

বকৱাই নিমিষাৰ মুখলৈ চালে : যাওঁ। সি আহক। মোক এইকিদিনৰ টকা-পইচা দিয়ক। গুচি যাওঁ।

বৰ ভাগৰি অহাদি শৰ্মা আহি বকৱাইতৰ কোঠাটোত ধপচকৈ চকী এখনত বহি কিছুপৰ কপালত হাত দি তলমূৰ কৰি থাকিল। তাৰ পিচত হাইবাণ হোৱা মাছহে কোৱাদি ক'লে : বকৱা, মই মৰি গ'লোঁ। মোক ইহঁতে খালে। অমুকটো বেয়া হ'ল তমুকটো বেয়া হ'ল বুলি চিনেমাৰ সমালোচনা কৰা মাছৰ বহুত আছে। কিন্তু কি কঠোৰে এখন ছবি কৰিব লাগে, কুকুৰহঁতে এবাৰ যদি চাই গ'লহিহেঁতেন। .....এই, এই মজিদ, চাহ দিয়া নাই কিয় এতিয়াও।

‘এই আনিছোঁ’ বুলি চাকৰটো গুচি গ'ল।

কপালত হাত দি চিন্তা কৰি বহি থকা প্ৰেম শৰ্মাৰ মূৰ্তিটো দেখিলে দুখ লগা হৈছিল। হাবাশক্তি হোৱা এই মাছহঁতৰে যেন পৃথিৱীৰ মৰমিয়াল মাছৰ অকণমান অলুকা বিচাৰে। স্বৰ্গাত ছাৰ্ভিষ্ট কৰা বোণীয়ে ডাক্তৰলৈ ককণ চকুৰে চোৱাৰ দৰে শৰ্মাই এবাৰ চকু জুলি বকৱালৈ চালে, তাৰ পিচত নিমিষালৈ।

শৰ্মাৰ চাৰমিত অহা কান্দৰতাই বেন নিম্বিয়াকো আৰাও কৰিলে। অৱন্তি অৱন্তৰ কৰাৰ হৰে ইকালে-লিকালে চাই নিম্বিয়াই তলহুৰ কৰিলে। হঠাৎ শৰ্মাই ছুইখন হাতেৰে বকৱাৰ হাত এখন চেপি ধৰি ক'লে : মোক বচাওক বকৱা। আপোনাৰ আগত মোৰ লুকাবলৈ একো নাই। আপুনি নহ'লে মোৰ চিনেঘাণ্ডো নহয়েই, মই মাহুহটোকে এটাইবোৰে খুলি খুলি খাব। শৰ্মাৰ কথা নহয় বেন কান্ধোন হে।

বকৱাৰ খং তেতিয়াও কমি নাই। ক'লে : সকলো ধৰণেৰে লহায় কৰিয় বুলিয়েই আহিছিলোঁ। কিন্তু আপুনি আজি মোক বৰ বেয়াটক অপমান কৰিলে। মোৰ মন ভাগি গৈছে।

বকৱাৰ চকুলৈ পোনে পোনে চাই শৰ্মাই ক'লে : বকৱা, ভেনেকুৱা হেজাবটা অপমান মই দিনে পাইছোঁ। মই পৰিচালক হৈ ষ্টুডিঅ'ৰ মাহুহৰ আগত আৰ্টিষ্টে কুকুৰ-মেকুৰী বুলি গালি পৰা সহ কৰিছোঁ, ঐযোককে গালি পৰা সহ কৰিছোঁ, ষ্টুডিঅ'ৰ মাহুহে মাৰি লাচ কৰি দিব বুলি ভয় দেখুওৱা সহ কৰিছোঁ। অথচ আপোনাক কোনো বেয়া উদ্দেশ্যেৰে একো কোৱা নাই, অপমান কৰাৰ কথা কোৱাও নাই; কেৱল আনক দেখুৱাবৰ কাৰণে খংটো আপোনাক কৰি দেখুৱালোঁ। তথাপি বকৱা, মই মাফ খুজিছোঁ, মোক ক্ষমা কৰি দিয়ক। মিচচ বকৱা!—এই বুলি শৰ্মাই নিম্বিয়ালৈ চালে।

বকৱাই একো উত্তৰ দিব নোৱাৰিলে।

: কওক বকৱা, ক্ষমা কৰিছে বুলি। মিচচ বকৱা, এখেত বৰ অভিমानी। সহজ-সৰল পোনপটীয়া মাহুহ কাৰণেই বেঁকাৰেঁকি একো হুবুজো। অথচ আৰ্মি চিতলো মাৰিব লাগে, পিতলো খুলিব লাগে। আপুনি মোৰ হৈ বকৱাক বুজাবচোন।

চাহ আহিল।

শৰ্মাই নিজে চাকৰৰ হাতৰপৰা লৈ বকৱা-বকৱানীক চাহ দিলে। লক-হুৰাটক আন ছুই-এটা কথা পতা হ'ল। বকৱাৰ খং পাতলিল। বকৱা আকৌ সহজ হোৱাৰ পিচত শৰ্মাই বকৱাক জুখিলে : এতিয়া ভেনে আপোনাৰ মোৰ ওপৰত খং নাই নহয় ?

হাঁহি বকৱাই ক'লে : নাই।

: বাক, ভাত খাবো হ'ল। এতিয়া আপোনালোকক যাবলৈ দিও। নহ'লে হয়তো এইবাৰ আকৌ মিচচ বকৱাৰ মোৰ ওপৰত খং উঠিব। কিন্তু যোৱাৰ আগতে আপোনালোক দুয়োকেই মই আকৌ এটা অজবোধ কৰোঁ।

: কি নো? বকৱাই উৎসুক হৈ জুখিলে।

: মই অজবোধ কৰোঁ আপোনালোকক ভাবি চাবলৈ। মোৰ এই ফেটটো তৃতীয় মহলত—খেঁচিছেই নহয়। তলৰ মহলৰ চাৰিটা কোঠাত আমাৰ আৰ্টিষ্টবোৰৰ কেম্প। দ্বিতীয় মহলতে ছুটা কৰাৰ এটা ফেট থানী আছে। কালি ঘৰৰ মালিকে মোক ক'লে। তাক এশ টকা; বাছনি-ঘৰ, পানী, বাখ-বৰ আহি

চৰ আছে। মই ভাবি আপোনালোক যদি এই ফ্ৰেটটোৱে আছে, তেন্তে হোটেলতকৈ খৰচো বহুত কম হ'ব, থাকিব আৰম্ভ পাব, আৰু ওচৰতে থাকিব যেতিয়া মিচেচ বৰুৱাক এতিয়া অনাৰি লগত লৈ হুফুৰাকৈও আপুনি পাবিব। এতিয়া আপুনি লৈ আহিবলগীয়া হয় হোটেলত অকলে এৰি থৈ আহিবলৈ বেয়া কাৰণে হে। ইয়াত থাকিলে আপুনি এই অকলতে থাকিব—হয় মোৰ ইয়াত, নহ'লে স্টুডিঅ'ত, নহ'লে কেম্পত। মোৰ বিশ্বাস, বন্ধা-বঢ়াব বাচন-বৰ্তন যি দুই-এটা লাগে আপুনি আজি কিনি আনক। যাওঁতে সেইবোৰ লৈ যাব পাবিব ঘৰলৈ। মোৰো আৰ্থ আছে। আপুনি ওচৰত থাকিলে মই বহুত কাম আপোনাৰ মূৰতে দিব পাবিম, লাগ বুলিলেই পায়; খৰচো কমিব—হোটেলৰ খৰচ আপুনি নিবিচাৰিলেও মই দিবই লাগিব, কাৰণ, আৰ্টিষ্টৰ কলিকতাত থকা-খোৱাৰ খৰচ আশাৰ বুলি কনট্ৰেক্টত লিখা আছে। আপুনিও কামত বেছি মনপুতি লাগিব পাবিব। আৰু, যদি মিচেচ বৰুৱাই আপুনি নকৰে, তেন্তে তেখেতক ছোৱালীসোপাৰ গাজিয়ান কৰি দিয়—যাতে সিহঁতে মিচেচ বৰুৱাৰ দিনা অল্পমতিত এখোজো ইফাল-সিফাল কৰিব নোৱাৰে। মাক-বাপেকক কথা দি খুজি অনা এই ছোৱালীবোৰক বদমাশ নোহোৱাকৈ ঘৰত ঘূৰাই দিব পৰাটো কিমান টান কাম, তাক তুচ্ছভাৱে হে বুজি। আহকচোন বৰুৱা, ঘৰটো চাওকহি। আহক মিচেচ বৰুৱা।

বৰুৱা আৰু নিমিষাই শৰ্মাৰ লগতে গৈ ফ্ৰেটটো চালেগৈ। শৰ্মাৰ তলৰ মহলাতে। ছুটা কোঠাৰে সৈতে বৰ আবুৰ ফ্ৰেটটো। ভিতৰতে চৰ। সমুখৰ দুৱাৰেদি নোসোমালে তালৈ সোমোৱা আন বাট নাই। সমুখৰ দুৱাৰত কাঠৰ দুৱাৰৰ উপৰিও লোহাৰ গেট এখন আছে। ইমান সুন্দৰ ব্যৱস্থা যে কলিকতা হেন চহৰতো বৰুৱা ছদ্মিন নাথাকিলেও তাৰ ভিতৰত অকলৈ থাকিবলৈও নিমিষাই ভয় নকৰিব। ফ্ৰেটটো দেখি আনকি নিমিষাৰো মন ধাই গ'ল।

শৰ্মাৰ ঘৰবপৰা আহি হোটেললৈ বুলি টায়ত উঠি বহি বৰুৱাই নিমিষাৰ মূখলৈ চাই সুধিলে : কি কোৱা নিমিষা ?

: মোৰ আন আপুনি নাই। সুবিধাই হ'ব। কিন্তু এই ব্ৰাহ্মহাটলৈ মোৰ অকণো বিশ্বাস কৰিবৰ মন নাযায়। এটা কাম কৰোঁ। শুচি যাওঁগৈ ব'লা।

: ব্ৰাহ্মহাটোৱে বৰ কাউবাউ কৰিছে। এবাৰ চাওঁ। যদি আকৌ এনেকুৱা কৰে, তেন্তে শুচি যাম।

ব্ৰাহ্মহাটত নিজৰ ঘৰটো লওঁতে নিমিষাই যি উদ্ভাৱনাবে কাম কৰিছিল, একে উদ্ভাৱনাবেই সেই দিনাও বৰুৱাৰ লগত বজাবলৈ গৈ বয়-বয় কিনি আনিলেগৈ। বস্তবোৰ কিনোতেও হিচাপ কৰি কিনিিলে—যাতে ব্ৰাহ্মহাটীৰ ঘৰত নথকাবোৰ কিনা হয়; তেন্তে ঘৰলৈ যাওঁতে লৈ গ'লে কামত আহিব। ব্ৰাহ্মহাটীৰ ঘৰৰ দুৱাৰ-খিৰিকীৰ জোখত পৰা চিলাই আনি দেখিলে, ফ্ৰেটটোৰ দুৱাৰ-খিৰিকীলৈ দীঘল হয়। হওক, ইয়াত নো কেইদিন? তাৰ পিচত ঘৰত হে লগাবগৈ। অহাৱী ঘৰখনক হাৱী ৰূপ দি পেলালে নিমিষাই—এদিনৰ ভিতৰতে।

বৰ লোৱাৰ দুদিন আগতে, বৰুৱাইড হোটেলত থাকোঁতেই এদিন শৰ্মাই বৰুৱাক জানিবলৈ দিলে, কেনেকৈ শৰ্মাই কলিকতাত আহিছে আৰু এজন অসমীয়া মাছহৰণৰা ২৫ হেজাৰ টকা পালে— ছবিখনৰ কাৰণে। সেই টকা পাই হে লবালবিতৈ গুৱাহাটীৰপৰা বাকী আৰ্টিষ্টখিনি অনাইছে। আহোঁতে বৰপেটাৰ মাছহৰণেও ত্ৰিশ হেজাৰ টকা লৈ আহিছে। আগবখন ছবি হৈ গ'ল বুলি কাগজে-পত্ৰে ওলালেও, আচলতে শেষ হোৱা নাই। ডিষ্ট্ৰিবিউটৰৰপৰা অন্য টকা শেষ হ'ল— কিন্তু ছবিৰ এডিটিং আদি বহুত কাম বাকী থাকিল। এই টকাৰে এতিয়া সেইখিনি শেষ কৰিলে নতুনখনৰ কাম আৰম্ভই কৰিব নোৱাৰি। আৰু কাম আৰম্ভ নকৰিলে ধনৰ মালিকবোৰে টকা দিওঁতেও দিব কৰিব। গতিকে আগবখন বৰ্তমানলৈ সিমানে এৰি নতুনখনত হাত দিছে। কলিকতাত টকা দিবলৈ ওলোৱা মাছহৰণক কোৱা হ'ল এসপ্তাহতে চুটিং আৰম্ভ হ'ব বুলি। এতিয়া সেই কাৰণে লবালবিতৈ বাকীকিজন আৰ্টিষ্ট বৰুৱা অহাৰ তিনি দিনৰ পিচতে অনাই সেই টকাখিনি লৈছে। নহ'লে বোলে দিব নোখোজে— বিশ্বাস নকৰে। এতিয়া কেইদিনমানৰ চুটিং কৰিবই লাগে। নহ'লে এই আৰ্টিষ্টবোৰ অনোৱা আৰু ইয়াত খুৱাই-বুৱাই বখাৰ খৰচবোৰ এনেয়ে যাব। গতিকে কিছু ডায়েলগ লিখিব লাগে। আউটডোৰত চুটিঙৰ খৰচ খুব বেছি। গতিকে স্টুডিঅ'তে ডেকাখনৰ গুৱাহাটী, হাজো, বৰপেটা, কলিকতা আদি ভ্ৰমণৰ চুটিং লোৱা হ'ব। পিচত সেই সেই ঠাইৰ কেইটামান দৃষ্ট লৈ লগ লগাই দিলেই হ'ব। অসমীয়া দৰ্শকক তাতকৈ বেছি প্ৰয়োজন নাই। কথা পাতি পাতি বৰুৱাক লৈ শৰ্মা গৈ এটা আভিজাত্যপূৰ্ণ 'বাৰ' বা মদ-খোৱা-দোকানত বহিলগৈ। বৰুৱাক এপিয়লা চাহ দি মদ খাই খাই শৰ্মাই বহুত আদৰ্শৰ কথা কৈ গ'ল। কেনেকৈ তেখেতে ছবিয়াৰ ছব গুচোৱাৰ উপায় বিচাৰি কমিউনিষ্ট পাৰ্টিত যোগ দিছিল (: নাই, মই পাৰ্টিৰ মেম্বাৰ হোৱা নাছিলোঁ, সেইবোৰ ডিচিপ্লিন মই ভাল নাপাওঁ, মই মাত্ৰ তেওঁলোকৰ প্ৰ'গ্ৰাম বহুত কাম কৰিবলৈ লৈছিলোঁ), কেনেকৈ তেখেতে পিচত বুজিব পাৰিলে যে এই কমিউনিষ্টবোৰ চীন-বাচিয়াৰ দালাল; কেনেকৈ তেখেতে আজিকালি সেইবোৰক দেখিব নোৱাৰে, কেনেকৈ তাৰ পিচতে ভাৰতীয় আদৰ্শৰ অহিংস মানৱতাবাদে তেখেতক আকৰ্ষণ কৰে, কেনেকৈ তেখেতে এতিয়া বিশ্বাস কৰে যে একেখন লম্বাজতে বিৰাট ধনী আৰু ভিকছ সমান আনন্দেৰে সুখেৰে থাকিব পাৰে— মহাভাৰতত দুৰ্য্যোধন-বুধিষ্ঠিৰৰ লগতে সমান বা ততোধিক-বৰ্য্যাদাৰে বিহুৰো থকাৰ দৰে; কেনেকৈ তেখেতে কলা-কৃষ্টিৰ মাজেদি হে মাছহৰ উন্নতি সম্ভৱ বুলি বিশ্বাস কৰে (: বুজিছে বৰুৱা, ৰাজনীতিয়ে দেশত বিপ্লৱ আনিব নোৱাৰে, আনিলেও তাৰ পৰিণতি বেয়া। প্ৰকৃত বিপ্লৱ আহিব সংস্কৃতি-কলাৰ মাধ্যমেৰে মাছহৰ মানৱ পৰিৱৰ্তন আনিব পাৰিলে হে। এইখিনিতে মই ৰাজ্যৰ লগত একমত নহয়); কেনেকৈ সেই উদ্দেশ্যেই তেওঁ চিনেমা-নিৰ্মাতা মানিল— কাৰণ চিনেমাটো অতি আধুনিক আৰু অতি জনপ্ৰিয় আৰ্ট,... ইত্যাদি। ৰাজ্যৰ লগত মতবিৰোধ

হ'ব পৰাব স্পৰ্দ্ধাৰণবা আবহ কৰি নিজৰ বিষয়ে নকলো উচ্চ ধাৰণা শৰ্মাই বকৱাক বিবৰি কৈ গ'ল। আৰু, মদ খাই গ'ল। পিচলৈ জিতা ভালকৈ হুঁব। হ'মত কথা বুজিব নোৱাৰা হৈছিলগৈ—লোবাই গৈছিল। জিতা মচলা হ'লে কি হ'ব? নিজ জীৱনৰ 'সাধনা'ৰ বিষয়ে কোৱাৰ উৎসাহ শৰ্মাৰ শেষ হোৱা নাছিল। তিনি মহলাৰ বৰলৈ শৰ্মাক বকৱাই প্ৰায় টানি টানি তোলোতে ভাবিছিল : যি মদ-খোৱাক বকৱাই মহাপাপ বুলি ভাবে, সেই মদ-খোৱা মাহুহৰ লগতে বকৱা কাম কৰিবলৈ আহিছে। সঁচাকৈ, নিজৰ শিল্প-সাধনাৰ কাৰণে আমাৰ দেশত শিল্পীয়ে বহুত ত্যাগ স্বীকাৰ কৰিব লাগে, বহুত ক্ষেত্ৰত কম্প্ৰোমাইজ কৰিব লাগে।

বকৱা আৰু নিমিষা কলিকতা আহি পোৱাহি আজি চাৰি দিন হ'ল। চাৰি দিনত বহুত কিবাকিবি হৈ গৈছে। প্লেমত উঠাৰেণবা নিমিষাৰ আশ্ৰয় অস্ত নাই। প্লেমত চীটক লগত থকা পেটীডাল কিয় বান্ধি ল'ব লাগে, বাম্পিং কিয় হয়, এই ডাৱৰবোৰ হাতেৰে ছুই চাব নোৱাৰি নে, ইত্যাদি প্ৰশ্নেৰে আহি দমদম বিমানকোঠত নৰ্মালকৈ নিমিষাই বকৱাক এক মিনিটো মনে মনে থাকিবলৈ নিদিিলে। দমদমৰ বিশালতা আৰু ব্যস্ততাই নিমিষাক কিছুপৰ নিমাত কৰিলে। তাৰ পিচত শৰ্মাই দি যোৱা ঠিকনা মতে ছোৱালী তিনিজনী আৰু নিমিষাক লৈ বকৱা টালিগঞ্জলৈ যাওঁতে, কলিকতাৰ ব্যস্ততায়ো নিমিষাক কম আচৰিত কৰা নাই। স্ত্ৰামবজাৰ সোমোৱাৰণবা টালিগঞ্জ ওলোৱালৈকে নিমিষাই কেৱল অৱাক হৈ চায়ে গ'ল। বকৱাই এবাৰ সুধিলে : কেনেকুৱা লাগিছে? নক ছোৱালীৰ দৰে আনন্দতে টেক্সিৰ চীটত বহা অৱস্থাতে দোলন খেলি নিমিষাই ক'লে : খুব ভাল লাগিছে। যোক গোটেই কলিকতা ফুৰাই দিবা দেই। আজিৰপৰাই। আমি খোজকাঢ়ি ফুৰিম। তেতিয়া হে ভালকৈ দেখিম। আৰু গজা দেখুৱাব। গজাত এদিন স্নান কৰিম দেই। আৰু কালীঘাট। আৰু দক্ষিণেশ্বৰৰ কালীমন্দিৰ। আৰু... আৰু... আৰু বহুত—মানে চব। নিমিষাই বকৱাৰ হাতৰ ওপৰতে হাতখন থৈ কথা শেষ কৰিছিল।

কিন্তু শৰ্মাৰ ঘৰ পাই বকৱাৰ কিবাকিবি লাগিছিল। কোনোবা ছুজন মাহুহৰ লগত বড়ালীতে কথা পাতি বৰ ব্যস্ত শৰ্মা। যেন মুখ তুলিয়েই লাচাব। আনকি উদ্ভৱত কৰি নিমিষাকো বহিবলৈ নক'লে। তথাপি বকৱাইত বহিল। বকৱাই চেনু চাই সুবিধা বুজিছিল—ক'ত থকা হ'ব। কাৰণ টেক্সিখন হাল-বন্ধৰে বাহিৰতে বৈ আছিল। এনেতে মাহুহ ছুজন যাবলৈ উঠিল। শৰ্মাই তেওঁলোকক ক'লে : ভীষণ ব্যস্ত আমি। এই দেখেছেন আৰ্টিষ্টৰা এসে পড়লেন। আৰাৰ দেখা হ'বে।

মাহুহকিজন যোৱাৰ পিচত হে বকৱাৰ ফালে চাই ক'লে : আপোনালোক আহি পৰে বুলিয়েই বহি বৈ আহিলোঁ। এই ছুজন আহিছিল যোক কিবা এখন সভাৰ সভাপতি কৰি নিবলৈ। কিয় ধাৰ? শিচে আপোনালোকৰ মান-বস্তু?

: টেক্সিতে আছে।

: হয় নেকি ? এই বজ্জি—বজ্জি। বেগেতে আহ। ভূম, বাহিবত টেন্সি কৈ আহে। মালবোব ময়াই আন। আক টেন্সিখনক পইচা দি আহিবি।

: আমি থাকিম ক'ত ?

: কেন্দ্ৰ এতিয়াও মোৰা নাই। এওঁলোক তিনিজনী যোব ইয়াতে এতিয়া থাকিবই লাগিব। আক আপোনালোকতো ইয়াতে থাকিবই।

বকরাই নিমিষাৰ মুখলৈ চালে। বোধকৰোঁ বকরাই ক'ব নোৱাৰিব বুলি ভাবিয়েই নিমিষাই নিজে কৈ দিলে : আমি হোটেলতে থাকিম বুলি ঠিক কৰি আহিছোঁ।

: হোটেলত থবৰ দি থৈছে জানো ?

: নাই থোৱা।

: আগতে থবৰ নিদিলে ক'ত একেদিনাই হোটেলত ঠাই পাব ? আজি যোব ইয়াতে অতিথি হওক। নহয় জানো ? এক মিনিট ব'ব দেই।—এইবুলি শৰ্মা ভিতৰলৈ উঠি গ'ল।

তৎক্ষণাৎ নিমিষাই ভীষণ আপত্তি কৰিলে বকৰাক। কৈ দিলে : মৰি গ'লেও মই ইয়াত নাথাকোঁ। এদিন নালাগে এক মিনিটো নাথাকোঁ। তুমি তাত মোক কিয় কৈছিল। হোটেলত থাকিবা বুলি ? ছোৱালীকিজনীৰ আগতে নিমিষাই বকৰাক মুখেৰে মাতিব নোৱাৰা কৰিলে।

উপায় নাপাই, শৰ্মাক বেয়া পাব নোৱাৰাকৈ কথাটো বুজাই কৈ (: আপুনি ইয়াত কি ব্যৱস্থা কৰিছে নাভানো কাৰণেই গুৱাহাটীত নিমিষাক ক'লোঁ। হোটেলত থাকিম বুলি। তাহে তেওঁৰ হোটেলত থকাৰ বৰ চখ; কেতিয়াও থকা নাই কাৰণেই বোধকৰোঁ। ইয়াতেতো থাকিবহি লাগিবই। অস্তুত: ওচৰতে। আজি হোটেললৈকে যাওঁ; বকৰা আগেয়ে কেতিয়াবা আহিলে থাকি যোৱা কলেজ স্কোয়াৰৰ হোটেলতে উঠিলগৈ। আকোঁ টেন্সি আমি বকরাইতৰ মাল-বস্তু তুলি দিয়া কাৰখিনি শৰ্মাৰ চাকৰ মজিদেই কৰিলে। টেন্সি চলাব শিচত নিমিষাই নিজকে কোৱাকি কৈছিল : সেই ছোৱালীকিজনী অকলে সেই মাল্হটোৰ লগত বাক থাকিব হয়। ছি:। বকরাই অলপ খঙতে কৈছিল : সকলো কিবা তোৱাৰ নিচিনা নে ? ইহি মাৰি নিমিষাই স্থিছিল : মই লোকৰ ঘৰে ঘৰে চুই-এৰাতিকৈ থাকি ফুৰিলে ভাল পাবা নেকি ? বকৰাৰ খং কেনিবা উৰি গৈছিল। আচলতে বকৰাৰ খং উঠা নাছিল; শৰ্মাই বকৰাক তিবোতা-সেকৰা বোলে বুলি লাজ হে লাগিছিল। নিমিষাৰ এই প্ৰশ্নই বকৰাৰ মন ঘূৰাই দিলে। ভাবিলে : নাথাকি ভালেই হ'ল।

কিন্তু সেইদিনা গধূলিয়েই শৰ্মাৰ ওচৰলৈ বকৰা আহিবলৈ ওলালত সমস্তাই প্ৰথম দেখা দিলে। নিমিষা অকলে থাকিব নোৱাৰে হোটেলত। লগত লৈ আহিব লগা হ'ল। শৰ্মাৰ ওচৰ পাওঁতে ৰাতি আঠ বাজিল। আহি দেখে, লগত আক দুজনক লৈ শৰ্মা মফ পিলাত ব্যস্ত। লগতে ছোৱালী তিনিজনীয়েও আগত একোটা চাহৰ থালী পিন্ধা লৈ বহি বহি শৰ্মাৰ লগত ইহি-তায়াচাত যোগ দিছে। তিনিজন মতা মাল্হৰ ওচৰত তিনিজনী ছোৱালী বহিছে। বহা আক কথা পতাৰ ধৰণ ভাল লগত

নহয়। ভাগ্য ভাল যে নিমিষা বৰুৱাৰ পাচে পাচে আহিছিল। ভিতৰলৈ নিমিষাৰ চকু পৰিব নোৱাৰাকৈ বৰুৱা বৈ গ'ল। তাৰ পিচত নিমিষাক চকুৰ ইংগিতৰে বাহিৰলৈ বাহলৈ ক'লে। বৰুৱা থাকি আছে বুলি নিমিষাই বৰুৱাৰ হাতত খৰি বাহিৰলৈ খোজ পেলালে। বাহিৰত আহি বৰুৱাই নিমিষাক ক'লে : কেবাজনো বহি কিবা চিৰিয়াচ কথা পাতি আছে। ইয়াত বহিলে ঘেৰি হ'ব। শৰ্মাই সিহঁতক পঠিয়াই হে যোৱা স'তে কামৰ কথা পাতিব। আজি যাওঁগৈ ব'লা। কাহিলৈ পুৱাই আহিম। এনেতে চাকৰটো ওলাই আহি ক'লেহি : আহক, আহক, বহকহি। মই চাহাবক খবৰ দিওঁ। বৰুৱাই বাধা দিলে : নালাগে, নালাগে। কাহিলৈ পুৱাই আহিম। নিমিষাই খুব ভাল পালে। বৰুৱাই শৰ্মাৰ লগত কাম কৰোঁতে বা কথা পাতিোতে নিমিষা যে এনেয়ে বহি থাকিব লাগিলহেঁতেন। "এই যাত্ৰালৈ তেও বন্ধা পালোঁ"—নিমিষাই বাটলৈ ওলাই বৰুৱাক ক'লে। হোটেললৈ ঘূৰি যাওঁতে নিমিষাই বহুত পৰ এচপ্লেনেডত বঙা-নীলা নিয়ন লাইটৰ খেলা চালে, এখন চাহাবী বেস্তুৱীত সোমাই চাহ খাই উঠি দহ টকাৰ বিল পালত চকু খাই উঠিল। ইমানবোৰ মাছ ইমান ব্যস্ত হৈ ক'লৈ গৈ থাকে ? নিমিষাই বুজিব নোৱাৰিলে। সেই ঠেলা-হেঁচাত বাচত উঠিব নোৱাৰি দুয়ো খোজ কাঢ়িয়েই হোটেল পালেগৈ।

পিচদিনা বাতিপুৱা আকৌ একে সমস্যাই উপস্থিত হ'ল। নিমিষা লগতে ওলাল ; কিন্তু বৰুৱাই ভাবি নাপালে, নিমিষাক এইদৰে লগে লগে লৈ ফুৰি কেনেকৈ কাম কৰিব। গৈ পোৱাৰ লগে লগে শৰ্মাই ওচৰত বহি থকা বাকী মাল্লহৰ লগত কথা পাতিবলৈ এবি ক'লে : বৰুৱা, আপুনি মধুপুৰ স্টুডিঅ'লৈ যাওক। দেখিছে নহয়। সিহঁতক কওক, দহ দিনৰ কাৰণে আমাক একেলৈখাৰিয়ে স্টুডিঅ' লাগে। টকা দিনেই দি যায়। এইদৰে লগৰ দি গ'লে কিমান কমাৰ সুধিব। আক ক'ব, স্টুডিঅ' পৰহিলৈবপৰা লাগে। সকলো একেবাৰে খৰচি মাৰি আহিব। স্টুডিঅ'ৰপৰা ঘূৰি আহোঁতে আমাৰ কেমেৰামেন অৰ্থেন্দু পালৰ তাত সোমাই আহিব (শৰ্মাই দিয়া ঠিকনা লিখা কাগজখন বৰুৱাই ল'লে)। আক তাতে ঠিকনা দিয়া আছে আৰ্ট ডিৰেক্টৰ বাকচিৰ। তেওঁক এতিয়াই মাতিব। চেটিং সাজিব লাগে। তাৰপৰা আপুনি ঘূৰি আহিলে script লৈ বহিম। অ' মিচেচ বৰুৱাও দেখোন। পিচে বৰুৱা, এখেতক লৈ ফুৰি আপুনি কাম কৰিব কেনেকৈ ? থৈ আহিব। দুই-এদিনলৈ একো নাই। পিচত আপুনি নোৱাৰিবগৈ। আপুনি মিচেচ বৰুৱা, বহিব নেকি ইয়াতে ?

: নাই, নালাগে। নিমিষাই ধোঁৱী ধোঁৱী সূৰত ক'লে।

: বাক বৰুৱা, যাওক তেওঁ।

সেইখিনি ঘূৰি আহি নিমিষা ভাগৰি পৰিছিল। এনেয়ে জহকালিৰ কলিকতীয়া ব'ৰ ; তাতে টেৰি এখলো পাবলৈ নাই। দুবাৰ অকণ অকণ বিক্ৰান্ত উঠিল। তাৰ বাহিৰে খোজ। মূখখন বঙা পৰি গৈছিল নিমিষাৰ। বাৰত কাপোৰ ভিত্তি গৈছিল। শৰ্মাৰ ঘৰৰ ওচৰ পাই বৰুৱাই সবৰেবে নিমিষালৈ চাই ক'লে : খুব কই হৈছে নহয় ?

: তুমি লগত থাকিলে কষ্ট নহয়।—ভাগবত। মুখত হাঁহি বোলাই নিমিষাই বকুৱালৈ চালে।

শৰ্মাৰ ঘৰ পাঠতে প্ৰায় বাৰ বাজে। মাহুহ কিছুমানৰ লগত ডেউত্ৰাও শৰ্মাই কথা পাতি আছে। বকুৱা বা নিমিষাক বহিবলৈ নকৈ নিজেই থিয় হৈ বকুৱাৰপৰা খবৰবোৰ লৈ ক'লে: আমাৰ একেবাৰে তলৰ ফ্লেটটো আৰ্টিষ্টবোৰ থাকিবলৈ লৈছে। আকৌ কেইজনমান পাবহি কাইলৈ। এয়া টকা নিয়ক আপুনি। (টকা এশ বকুৱাক দি) প্ৰডাকচন যেনেজাৰ মিষ্টুৰ ঘৰলৈ গৈ তাক দি আহক। অ' নহয়, সি এতিয়া মধুপুৰ স্টুডিঅ'তে আছে। তাতে দিয়কগৈ। ক'ব: আৰ্টিষ্টবোৰে খোৱা বাচন-বৰ্তন, বন্ধা-বঢ়া কৰিবলৈ কি লাগে, আদি আজিয়েই কিনি পেলাব লাগে। ঘৰটোও এবাৰ খুলি পৰিষ্কাৰ কৰিব লাগে। আপুনি যাওক তেনে বকুৱা। মই ভাত খাওঁ। মিচেচ বকুৱা, আপুনি আজি ঘূৰি চাইছে, ভাল কৰিছে। সন্ধ্যা নাহিব; ভাগৰি পৰিব। যাওক দেই।

ওলাই আহি নিমিষাৰ মুখলৈ চাই বকুৱাই বুজিছিল, নিমিষাই যেন ক'ববাত অকণমান বহি জিৰাব খুজিছে। কি কৰিব? শৰ্মাৰ তাতে অকণমান বহিবলৈ নক'লে। কামৰ মাহুহ। সেইবোৰ খেয়াল নাই। টালিগলত বহিবলৈ চাহৰ দোকান এখনো নাই। স্টুডিঅ'লৈ যাবলৈ এইবাৰ এখন টেক্সি পালে যেমিষা। সেই টেক্সিকে এৰি নিদি স্টুডিঅ'ৰপৰা ঘূৰি হোটেল পালেহি। আহিয়েই হোটেলত নিমিষা বিচনাৰ ওপৰত লাং খাই পৰিলহি। আনকি বকুৱাই টেক্সিক পইচা দিয়া সময়কণো বকুৱাৰ ওচৰত বৈ নাথাকিল। বকুৱাক তদাৰক কৰা প্ৰয়োজন যেন সেই টালিগলত হে। তাৰপৰা ওলাই আহিলেই যেন আক ভয় নাই। নিমিষাৰ ইমান ভাগৰ লাগিছিল যে ভাত খাবলৈকে উঠিব খোজা নাছিল। বিচনাত শুই থকা অৱস্থাতে বকুৱাই বেচেৰীক ভাত খুৱাই দিছিল—সকল'ৰা-ছোৱালীক খুউৱাৰ দৰে।

বহুত বুজায়ো পিচবেলা নিমিষাক বকুৱাই থৈ যাব নোৱাৰিলে। এই হোটেল-টোত প্ৰায়ে অসমীয়া মাহুহ থাকেগৈ। যোৰহাটৰ চিনাকি পৰিয়াল এটা বকুৱাক কাষৰে কোঠাটোত আছিল। নিমিষাক আদহীয়া মাহুহজনীয়ে জীয়েকৰ দৰে শৰম কৰিছিল। আবেলি ডেওলোকৰ লগতে চিনেমা চাবলৈ যাবলৈ বকুৱাই ক'লে। নিমিষা কিন্তু নলবিল। বকুৱাৰ লগত যাবই। স্পষ্ট কৈ দিলে: কুহুৰৰ দৰে খেদি আহা কিয় যোক? মইতো চখ কৰি কলিকতা চাবলৈ অহা নাই। তোমাক লগত থাকিবলৈ হে আহিছোঁ। চিনেমাৰ সেই মাহুহসোপাৰ মাজলৈ তোমাক অকলে মই কেতিয়াও পঠিয়াব নোৱাৰোঁ। বোৰ একো কষ্ট নহয়। বকুৱাৰ খং ক'ববালৈ উৰি প'ল। শৰমত নিমিষাক লৱটি ধৰি ক'লে: ইমান ভয় কিয় সোণ?

শৰ্মাৰ ঘৰতে বহি ডায়েলগ লিখিলে বকুৱাই প্ৰায় তিনি ঘণ্টা। শৰ্মাই মাজে মাজে নিৰ্দেশ দিয়ে। অলপ লেখা হ'লেই পঢ়ি চায়হি। ওচৰতে নিমিষা অদৰকাৰী মাহুহৰ দৰে বহি থাকিল। কৰিবলৈ একো নাই। কথা পাতিবলৈ কোনো নাই।

কেৱল বকৱাক বখি বহি থাকিল নিমিষা। এবাৰ নে ছুবাৰ একেবোৰ প্ৰশ্নকে কৰিলে বকৱাই।

: বৰ আমনি লাগিছে নহয় ?

: নাই লগা ?

: চাহ খাবা ?

: নাথাক।

তাৰ পিচত সন্ধ্যা সাত বজাত হে বিপদ হ'ল। শৰ্মাই বকৱাক ড্ৰিং-কমলৈ মাতি পঠালে লেখাখিনি লৈ। তাত কেমেৰামেন আৰু আট ডিবেক্টৰক লৈ, লগতে বকৱাই লৈ যোৱা ছোৱালী তিনিজনীকো বাখি, শৰ্মাই বিভিন্ন দৃশ্য, কেনেইক কোৱটো দৃশ্য শৰ্মাই বিচাবে, আট ডিবেক্টৰে কেমেৰুৱা দৃশ্য সাজিব লাগিব, আদি বুজাবলৈ ধৰিলে। বকৱাক ক'লে: আপুনি মন কৰি যাব। কোনটোৰ পাচত কোনটো হ'ব সেইটো আপুনি হে মনত ৰাখিব লাগিব।

নিমিষাও বকৱাৰ লগে লগে গৈছিল। তাত বহিবলৈ ঠাই নোহোৱাৰ কাৰণে বহুত পৰ থিয় হৈ আছিল। পিচত ছোৱালীকিজনীয়ে মাতি নিজৰ দাঁতিতে বহিবলৈ দিছিল। শৰ্মাই সেইবোৰলৈ মন নকৰি কৈ গৈছিল—

: চিনেমাৰ চুটি লণ্ডতে, বুজিছে বকৱা, ইটোৰ পাচত সিটোক দৃশ্যবোৰ লোৱা নহয়। এতিয়া ধৰক, এটা কোঠাৰ ভিতৰৰ দৃশ্য আছে যেনিবা প্ৰথম আৰু তৃতীয় দৃশ্যত। সেই কোঠাৰ ছুয়োটা দৃশ্য আমি একেলগে একে চেষ্টাভেত লৈ পিচত ঠিক ঠাইত সজাই দিম। তেনেকুৱাত আপুনি মন কৰিব লাগিব যে কোঠালৈ সোমোৱা আৰু ওলোৱা দৃশ্য পিচত লণ্ডতে যাতে তালৈ সোমোৱা-ওলোৱা মাছুবোৰৰ পোছাক একেই থাকে।

কথাছবিৰ বিষয়ে এইবোৰ সৰু-সুৰা কথা বকৱাই জানে। তথাপি শুনি গ'ল।

বকৱাক বুজোৱা শেষ কৰি শৰ্মাই ছোৱালী তিনিজনীৰ ফালে চাই ক'লে: মিনা, তুমি আহাচোন। ওখকৈ, জোড়া নাক আৰু ডাঙৰ চকুৰে দেখাত শুৱনী ছোৱালীজনী থিয় হ'ল।

: আমাৰ নাটকত থকা সেই ধনী-গাভৰুজনীৰ পাৰ্টটো—কি নাম বকৱা সেই চৰিত্ৰটোৰ ?

: মনালিচা দেৱী।

: মনালিচা দেৱীৰ পাৰ্টটো তুমি সঁচাকৈ পাৰিবা জানো ?

: আপোনালোকে শিকাই দিলে পাৰিম।

: তুমিতো আগেয়ে অকল নাচিছা হে ?

: অভিনয়ো কৰিছোঁ।

: তুমি হ'লে অৱশ্যে ভাল হয়। বাক, এক মিনিট ব'বা। চাওঁ বকৱা আহকচোন।

বকৱাক মাতি নি অলপ দূৰত ফুচুচুচাই কথা পাতিলোঁ শৰ্মাই। শৰ্মাৰ লগত

হাওঁতে বকৰাই লক্ষ্য-কৰিছিল, নিৰ্মিষাও লগতে আহিবই বুজিছিল। যেন শৰ্মাই বকৰাক মাৰিবলৈ হে নিছে—ভেনেকুৱা ডাবত। বকৰাই চকুৰে শাসন কৰিলত হে আকৌ বহিল। বহিল যদিও বকৰালৈ একেধৰে চায়ে থাকিল।

বকৰাক মাতি নি শৰ্মাই মনে মনে ক'লে যে কলিকতাত যিজন অসহীয়া চাহ-খেতিয়কে ছবিখনৰ কাৰণে পঁচিশ হেজাৰ টকা দিবলৈ ওলাইছে আৰু পিচত তাওঁকৈও বেছি দিয়াৰ আশা আছে, তেওঁৰ মতে এই মিৰাই মনালিচা চৰিত্ৰৰ কাৰণে ভাল হ'ব। কালি এইক তেওঁ গধূলি ফুৰাবলৈ লৈ গৈছিল। বুজিছেই নহয়, ডাঙৰ মাজুহৰ চখ। ঘূৰি আহি মোক সেই প্ৰস্তাৱ। আচলতে মনালিচা চৰিত্ৰৰ কাৰণে কাকো সেইদৰে লোৱাও হোৱা নাই—তেওঁক অৱশ্যে ক'লোঁ আন এগৰাকীক লোৱা হৈ আছে বুলি। নিগৰাকীক ক্ষতিপূৰণ হিচাপে দিবলৈ তেওঁ মোক এহেজাৰ টকা দি দিছে। পৰহিলৈ চুটিং ল'বই লাগে। তেওঁ বোলে চাব। আপুনি কেনে দেখে ?

: বেয়া নহয়। অভিনয় কেনে কৰে মই অৱশ্যে নাজানো।

: এতিয়া অলপ বিহাৰ্চেল কৰাওঁ। আপুনি চাবচোন বাক। আজি পুৱা মই অলপ শিকাইছিলোঁ।

শৰ্মাই ঘূৰি আহি ক'লে : আহা মিনা, সেই দৃশ্যটো কৰাচোন। কেমেৰামেন, আৰ্ট ডিবেক্টৰ আছে। বকৰাও আছে। ভালৈই হৈছে।

ডেকাজনৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰেক্সি দিবলৈ শৰ্মা থিয় হ'ল। মাটিত পৰি এটা হাতৰ কিলাকুটিত ভেজা দি গাৰ ওপৰৰ অংশ দাঙি থৈ আনটো হাতেৰে শৰ্মাৰ পেণ্টত আঁজুৰি ধৰি শৰ্মাৰ মুখলৈ ছোৱালীজনীয়ে আকুলভাৱে চালে।

: চাওকচোন মিস্টাৰ পাল—আপোনাৰ কেমেৰাত কেনে আহিব ? বকৰা, বাক্টি, চাওকচোন।

তিনিও চালে। কিন্তু কথা ক'লে কেমেৰামেন পালে হে : ক্লোজ আপ্ নিবেন কি মেয়েটাৰ ?

নিতেই হবে।

তাহলে ব্যাকুল অবস্থায় সাজ-গোজ এত নিয়ম মাক্ষিক হয়ে থাকে না। কোনো একেই থাকবে না। বৰঞ্চ এই দৃশ্যটাকে আপনি ইচ্ছা কৰলে বক্স অফিস হিটেৰ জন্ত exploit কৰতে পাৰেন।

: চাওঁ বকৰা, আপুনি যোৰ ঠাইত থিয় হওকহিচোন। বকৰা গৈ শৰ্মাৰ ঠাইত থিয় হ'ল। ছোৱালীজনীয়ে একেদৰে বকৰাৰ পেণ্টত ধৰিলে। শৰ্মাই গৈ দূৰৰপৰা চালেগৈ। চায়ে কলে : এ, একো হোৱা নাই ; বুকুৰ কাপোৰখন ওচাই দিয়া।

ছোৱালীজনীয়ে লাজ লাজকৈ কিছুদূৰ ওচাই দিলে। শৰ্মাৰ থং উঠিল।

: নাই হোৱা হে। ইমান লাজ কৰিলে চিনেৰাত এক্সট্ৰা কৰিব নোৱাৰা। এইবুলি শৰ্মাই গৈ বাঁওহাতেৰে মিনাৰ বুকুৰ কাপোৰখন টানি আঁতৰাই ৱাউজটো এনে-সুৱাটকৈ সাজত ধৰি টানি দিলে যে বুকুৰ মাজেদি বহুত দূৰলৈ পোহৰ লোৱাই প'ল।

কেমেৰামেনে ক'লে : এখন হয়েছে। তবে একটিকে আৰ এফটু খুলে দেওৱা যায়। তাৰ উপৰ চুলটা ফেলে দিলেই হলো। তখন সেলৰ ধৰতে পাৰবে না।

ঘিটো হাতেৰে মিনাই কিলাকুটিত ভেজা দি আছিল, সেই বাঁওকালৰ বুকখন বহুদূৰ উৰুঙাই দিলে শৰ্মাই। তাৰ পিচত মিনাৰ বেগীডাল আনি তাৰ ওপৰত ছাঁ পেলাই দিলে। তপিনাত ধৰি ভৰি এটা আৰু অকণমান কৌচ খুৱাই মেখেলাখন কিছু ওপৰলৈ আনি দিলে। তাৰ পিচত মিনাৰ তপিনাত সকলৈ থাপৰ মাৰি শৰ্মাই ক'লে : বাঃ।

দূৰৰপৰা কেমেৰামেনে চাই ক'লে : বাঃ।

শৰ্মায়ে দূৰৰপৰা চাই ক'লে : চাওঁ বকৱা আঁতৰকচোন। বকৱা আঁতৰিল।

: এইবাৰ এখন ষ্টিল ফ'টো লওক। বেগেতে লওক। কোনো মেক-আপৰ দৰকাৰ নাই। অ'ৰ'ব, মোৰ হাতত কিবাকিবি মেক-আপৰ বস্তু আছে। এইবুলি কোঠাটোৰ চুকত থকা সৰু টিউব বাকচ এটা খুলি ক'লে : ছেৰি আৰ্ট ডিবেক্টৰ, ছোৱালীজনীক অলপ চেলাউৰি আদি আঁকি দিয়কচোন।

তেনেকুৱা অসংখ্য কাণোৰেৰেই মিনা পোন হৈ বহিল। সেই বহা অৱস্থাতে মুখত কিছু পাউডাৰ বঁহি চেলাউৰি আঁকি দিলে আৰ্ট ডিবেক্টৰ বাকচিয়ে। চুলিখিনি বেগী খুলি আউল-বাউল কৰি দিলে। নহ'লে বৰকৈ ওলাইছিল বুকখন। তাৰ পিচত আকৌ আগৰ দৰে কিলাকুটিত ভেজা দিয়াই শৰ্মাই নিজে আধা-শোৱা অৱস্থাত মিনাক সজাই ৰাখিলে। এইবাৰ আৰু অলপ বেছি কৰিলে শৰ্মাই। কিবা লোহাৰ বস্তুত হাত দিয়াদি ওলমা বুকুৰ তলত হাত দি অলপ দাঁড়ি দি ক'লে : ইমানলৈ তুলি ব্ৰেচিয়াৰটো টানি লোৱা। ল'লে। কেমেৰামেনে ফ'টো লৈ ক'লে : অপূৰ্ব হৈছে।

কেমেৰামেনক পিচদিনাই এই ফ'টোৰ পাচটামান কপি দিবলৈ নিৰ্দেশ দি শৰ্মাই বকৱাক ক'লে : আপুনি আজিয়েই নিউজ এটা লিখক—গ্ৰেম শৰ্মা পৰিচালিত নিম্নায়মান কথাছবি 'নতুন জীৱন'ৰ ঠনডোৰ চুটিঙৰ কাম পূৰ্ণগতিত আগবাঢ়িছে। এইবুলি আপোনাৰ নামো দিব। কেমেৰামেন, আৰ্ট ডিবেক্টৰ সকলোৰে নাম দিব। আমাক টকা দিয়া মাহুহ ছুন্নৰ নামো উল্লেখ কৰিব—অতিপাত সহায় কৰা বুলি। আপুনি ভাষা লগাই ভালকৈ লিখিব। আৰু এই ছবিখনৰ তলত চিনাকি দি লিখিব—নিম্নায়মান কথাছবি 'নতুন জীৱন'ত মনালিচাৰ ভাৱত নৱাগত। মিনাদেৱী। ওহো, মিনা দেৱীটো কিবা কিবা লাগে। ছেৰা মিনা, তোমাৰ নামটো মিনাবাৰ্জি কৰি দিওঁ। তেন্তে দিব, নৱাগত। মিনাবাৰ্জি।

মিনাই কাণোৰ ঠিক কৰি লৈ হাঁহিলে।

ছুটা দৃষ্ট পুৱাই লিখি অনাৰ দায়িত্ব দি বকৱাক বিদায় দি শৰ্মাই ক'লে : ৰাতিও হ'ল; আপুনি যাওক। ইমান কামৰ পিচত যেনে অকণমান কিবা নাথালে মোৱাৰোঁ। ইংগিতৰে শৰ্মাই বুজাই দিলে বহু খাৰ খুজিছে বুলি।

দাবলৈ ওলাই নিমিবালৈ চাই হে বকৱাই বুজিলে, ইমানপৰে নিমিৰাৰ কথা

পাহৰিয়ে আহিল বুলি। বিনাক ফ'টো ল'বলৈ লভাওঁতেই বোধকৰোঁ নিমিষাৰ মূখৰ ভাব ললনি হ'ল। মাহুহ বুলি দিবলৈ লোৱা দেখিলে আজিৰ মাহুহৰ মূখত বিমান আভংকৰ ভাব ফুটি উঠিব, লিয়ান আভংকৰ ভাব ভেতিয়াও নিমিষাৰ মূখত জিলিকি আছিল। আনকি বকুৱাই ঘাবলৈ মাতিলতো চকু খাই লাৰ পোৱাৰ নিচিনাকৈ হে নিমিষা উঠি আহিছিল—কাকো মাত নলগোৱাকৈ ওলাই আহিছিল। তাৰপৰা ওলাই আহি হে নিমিষাই প্ৰথম ক'লে: ইমান দীঘলীয়া লবঙ্গ কথা নোকোৱাকৈ মই কেতিয়াও থকা নাই। কথা ক'বলৈ পাহৰি ঘামলৈ যেন লাগিছিল। নিমিষালৈ বৰ বেয়া লাগিল বকুৱাৰ। বকুৱাৰ কিবা বিপদ, কিবা পতন হয় বুলিয়েই বেচৰীয়ে ইমান কষ্ট কৰিছে। আহি পোৱাৰ দিনাই ঘূৰি ঘূৰি কলিকতা চোৱাৰ কথা কৈছিল; অথচ এতিয়া সেই আশাও বেচৰীয়ে পাহৰি গৈছে। কিন্তু দিনে দিনে বকুৱাৰ কাৰ এতিয়া বেছি হে হৈ যাব। সেই মাতাল আৰু নীতি-লঘু ছোৱালীবোৰৰ মাজলৈ সদায় নিমিষাক লৈ যাবলৈ বকুৱাৰ বেয়াই লাগে। মাহুহবোৰে কেনেকৈ চায়। ছিঃ। যেন বৰ লোভ লগা বস্তু এটা হে দেখিছে। অকণো ভাল নালাগে বকুৱাৰ। মনে মনে ঠিক কৰিলে, এদিন আজিৰি উলিয়াই জোৰেৰে হ'লেও নিমিষাক গুৱাহাটীত থৈ আহিবগৈ।

মাতালবোৰৰ কথা ভাবোঁতেই বকুৱাৰ আজি শৰ্মাৰ ড্ৰয়িং-কমত এইমাজ হোৱা দৃশ্যটো ভাঁহি উঠিল। সেই অভিনয় কৰি দেখুওৱাৰ বাক কি প্ৰয়োজন আছিল শৰ্মাৰ? যদি কেৱল ফ'টো এখন লোৱাই উদ্দেশ্য হয়, তেন্তে বকুৱাক মাতি নহ'লেও হয় দেখোন! বকুৱাই ভাবি চালে। নিমিষাৰ স্পষ্ট আৰু পোনপটীয়া স্বভাৱ দেখি, নাৰীৰ গৰ্ব কিমান নগণ্য তাক প্ৰমাণ কৰিবলৈকে শৰ্মাই নিশ্চয় সেই অভিনয় কৰি দেখুৱালে। যেন সেই ব্যৱহাৰেৰে ক'ব খুজিলে—হেৰা নিমিষা দেৱী, তোমাৰ নাৰীস্বৰ্গ গৰ্ব এয়া। বকুৱাৰ মনতে বৰ খং উঠিল। কিখনত যে পৰিলহি! আকৌ ভাবি চালে বকুৱাই; তেনেকুৱা উদ্দেশ্য শৰ্মাৰ নাথাকিবও পাৰে। আনকি নিমিষা থকাৰ কথাটোও শৰ্মাই উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰা যেন লাগিল। শৰ্মাইতো আৰু নজনা নহয় বকুৱা কেনেকুৱা মাহুহ—এয়াৰ টান কথা বকুৱাই নিজে শুনিব পাৰে; কিন্তু নিমিষাক দুৰ্ব্যৱহাৰ কৰিলে বন্ধা নাই; বকুৱাই তেনেকুৱা মাহুহৰ টে'টু ছিটি দিব। এই কথা নিশ্চয় শৰ্মাই জানে। হয়তো প্ৰথমতে বিহাৰ্টেল কৰাৰ কথাকে ভাবিছিল। শিচত দৃশ্যটো ভাল পাই কাগজৰ কাৰণে ছবি এখন লৈ বিহাৰ্টেলৰ কথা পাহৰি গ'ল।

: ধোজ কাঢ়িয়েই গৈ থাকিব নেকি?

নিমিষাৰ কথাত বকুৱাই যেন লাৰ হৈ পালে। ল'ৰালবিকৈ টেন্সি এখনত ছুৱো উঠি বহিল।

ইয়াৰ শিচদিনাই প্ৰথমতে বকুৱাৰ ওপৰত অস্বাভাৱভাৱে হুমুৱাই উঠি শিচত মাক খুজিব লগা হ'ল শৰ্মাই।

সেইদিনাই বকুৱা-নিমিষাই বজাৰ কৰি, বাহিৰে বাহিৰে বেক্টৰীয়াৰ মাতিব লাগু খাই, নতুন ক্লেটটোত থাকিবলৈ আহিল।

আক্ৰমণেই নিৰাশৰ বাহি আৰম্ভ হ'ল বৰুৱা-নিৰিষাৰ জীৱনৰ নতুন অধ্যায়।

নতুন ঘৰটো সোৱাৰ পিচহিমা নিৰিষা বৰুৱাৰ লগত ওলাই নগ'ল; কিন্তু বৰুৱা অহালৈ আহোনি তিনি বছাৰলৈকে ভাত খাবলৈ বৈ থাকিল। বৰুৱাই মৰমতে থকবি দেখুৱালেও বুজিলে যে ঘৰটোত নিৰিষাই নিজক নিৰাশৰ যেন পাইছে; নিৰিষাৰ মুখত কোনো চিন্তাৰ বেথা নাই। তাৰ পিচহিমা প্ৰথম চুটিং চাবলৈ বুজি নিৰিষাও ঠুঙিঅ'লৈ গ'ল। কি চুটিং হ'ব বৰুৱাই নাজানে। আগহিমা শৰ্মাই ক'লে: মই চব ঠিক কাৰ বাখিছোঁ। আপুৰি ঠিক সময়ত আহিব য়াথোন। বৰুৱা গৈ পালতে শৰ্মাই বৰুৱাক যেক-আপ কৰিবলৈ ক'লে। 'যেক-আপ-যেনজনক ৰাতি আনি বৰুৱাক প্ৰত্যুত্থিত ডেকাজনৰ যেক-আপ দিবলৈ ক'লে। প্ৰত্যুত্থিত যেনেজাবক ক'লে—বৰুৱাক কি কি সাজ-পাৰ দিব লাগিব। ঠুঙিঅ'ব পাচকালে যেক-আপ কৰ। বৰুৱা বহিল এখন চকীত। আন দুজনে তাতে যেক-আপ লৈ আছে। ওচৰতে থকা খালী টুলখনত নিৰিষাও বহিল। বৰুৱাই বাবে বাবে নিৰিষাক ক'লে ঠুঙিঅ'টো ঘূৰি-পৰি চাই আহিবলৈ। নিৰিষাই চমুকৈ উত্তৰ দিলে তেয়াৰ লগত চাম।

এবাৰ হৰমূৰকৈ শৰ্মা সোৱাই আহি 'যেক-আপ' হ'ল নে বুজি সুধি ওলাই যাওঁতে কৈ গ'ল: যেক-আপ কমত চব মাহুহ সোমাব নালাগে; কোনেও নাচায় কেলৈ এইবোৰ? নিৰিষাই বৰুৱালৈ চাই খুব সৰুকে, কেৱল বৰুৱাই বুজিব পৰাকৈ শৰ্মা যোৱাৰ কাললৈ চাই ক'লে: অসভ্যটো।

বৰুৱাই যেক-আপ কৰিব নালাগে। আজি সেই চুটিং নহয়। ঘোৰা-ঘোৰীকৈ বৰুৱা শৰ্মাৰ ওচৰ পালেগৈ। বৰুৱা ঘূৰি মাহে মানে সেইকণ সময় যেক-আপ কমতে থাকিবলৈ নিৰিষাই আপত্তি নকৰিলে। এইকণ সময়তে যেক-আপ যেনজনক ভাল মাহুহ যেন লাগি গ'ল নিৰিষাৰ। বৰুৱা ঘূৰি আহিল। চুটিং নহয়, কাৰণ হিলাৰ অস্থখ, 'খুব বমি কৰিছে। পৰি আছে। যেক-আপ একৱালে বৰুৱাই। আন কিবা দৃষ্ট-গ্ৰহণৰ কাৰ্য তেতিয়াও ঠুঙিঅ'ত চলি আছিল। তাকে চাবলৈ নিৰিষাক লৈ বৰুৱা ঠুঙিঅ' পালেগৈ। চুটিং হৈ থকা নাই, কিন্তু কোনোবা এটা দৃষ্টাংশ গ্ৰহণৰ আয়োজন চলিছে। কিবাকিবি ছায়াবানান লবালবাকৈ লিখি শৰ্মাই এজনক দিছে। মুখেৰে কিবাকিবি ভোবভোবাই আছে। নাই, সেই দৃষ্টটোও সোৱা নহ'ল। বোধকৰোঁ সেইটো দৃষ্ট কাৰ্যত লাগিব নে নালাগে, শৰ্মাই ঠিক কৰিব নোৱাৰিলে। ছবিখনৰ ঘটনা, ভাৱলগ, আহি নিৰীয়াটক লিখি সাজ কৰা হোৱা নাই। শৰ্মাৰ মূৰত যি খেলাইছে তাকে কৰিছে। আগহিমা বৰুৱাক কৈছিল: সেইবোৰ নতুন পৰিচালকক হে লাগে। যোৰ চব মূৰতে থাকে। বৰুৱাই সুখিছিল সত্যজিৎ বাৰ আহিয়ে বোলে নকলোখিনি আগতে ঠিক কৰি লয়। উত্তৰত শৰ্মাই একো কোৱা নাছিল।

হঠাৎ শৰ্মাই চিকৰি ক'লে: আজি আক চুটিং নহয়। কৈ উঠিয়েই থং উঠা

একাংশ কবিতালৈ হাতৰ চুবটৰ পেকেটটো দলি মাৰি চকী এখনৰ ওপৰত পেলাই দিলে। বকৰালৈ চাই ক'লে : মোৰ সৰ্বশাস কবিতা এই হাজুহবোৰে। বকরা ওচৰ চাপি গ'ল। নিমিষা অলপ দূৰতে বৈ থাকিল।

জুই-এজন হাজুহ স্টুডিঅ'ৰ গেলা গবৰ আৰু যুগলাৰ হাজুহপৰা ওলাই যাব খোজা দেখি শৰ্মাই পুনৰ চিঞৰি ক'লে : শুক, সকলোৱে শুক। কোনো নপলাব। কাইলৈ চুটি হ'ব পুৰাবপৰাই। আজি স্টুডিঅ'ৰ ভাড়া মোৰ এনেয়ে গ'ল। ডৱিত্ততে এনেকুৱা হ'লে মই সছ নকৰিম (যেন আৰ্টিষ্টবোৰৰ হে ঘোষ!)। মই কাবো আপত্তি জ্ঞানিম। হেজাৰ হেজাৰ লোকৰ টকা খৰচ কৰি মই ইয়াত খেয়ালি কৰিবলৈ অহা নাই। মোক লতী-সাক্ষী মালাগে; চৰিত্ৰৰাম পুৰুষো মালাগে। অভিনেতা লাগে। কোনোবাই এই পৰিৱেশত কাম কৰি বেয়া পালে কৈ দিব। অসমত গুণাই গুণাই আৰ্টিষ্ট পৰি আছে। আৰু মই কৈ দিছোঁ, মোৰ ছবি নষ্ট হ'লে, টকা অৰাবত খৰচ হ'লে, কাকো কমা নকৰিম। অসমত গৈ মুখ দেখুৱাব মোৱাৰা কৰি দিম। সেই এজনীয়ে বাতি মদ খাই আজি চুটিওৰ দিনা কৰিবলৈ ওলাল। কোনোবাই প্ৰেমিকৰ লগত, কোনোবাই নিজা কামত, কোনোবাই দৈন্য-পৰিহীত কৰি, মোৰ কাম কিমান নষ্ট কৰিছে, মই চাই আছোঁ। এনেকুৱাকৈ শিকাম যাতে জীৱনলৈ নাপাহৰে। মোৰ অনিষ্ট কৰিলে ময়ো জীৱন, ডৱিত্তত লকলো কেনেকৈ নষ্ট কৰিব লাগে জানো।

কৈ উঠি শৰ্মাই খঙত কৌপাবলৈ ধৰিলে। এপাল গৰু হে যেন শালন কৰিব লগা হৈছে শৰ্মাই। জুই-এজনকৈ আকৌ ওলাই যাবলৈ ধৰিলে। ওচৰতে বৈ থকা বকৰাক শৰ্মাই ক'লে : ভয় খুৱাই দিছোঁ। নহ'লে ইহঁতক শালন কৰা বৰ টান।

বকৰাই কোনো উত্তৰ দিব নোৱাৰিলে। শৰ্মাই কোৱা কিবা কথা যে বকৰাৰ গাতো লগা নাই, সেই কথা বকৰাই নিশ্চয়কৈ ক'ব নোৱাৰে। বৰক বকৰাৰ সন্দেহ হ'ল—বহুত কথা শৰ্মাই বকৰা আৰু নিমিষাক উদ্দেশিয়েই কৈছে। মনত কণ্ট বাখিব নোৱাৰা বকৰাই স্থিতি পেলালে : মোৰ কামতো আপুনি গাফিলতি পাইছে নেকি ?

শৰ্মা যেন আচৰিত হ'ল : আপোনাৰ কামত ? এই কলেহুৱাবোৰৰ লগত আপোনাক মই বিজাৰ নে ? আপুনি ডিবেকচনৰ হাজুহ—মোৰ অল্পপহিত্তিত আপুনিয়েই সৰ্বসৰ্ব। আপোনাক কিবা ক'ব লাগিলে আপোনাৰ আৰু মোৰ হাজুত হ'ব। সেইটো কেতিয়াও ভুল জুৰুজিৰ বকৰা।

দুবি ঘাওঁতে বাটত নিমিষাই ক'লে : তুমি কিন্তু বিহকে কোঁৱা, তোমাৰ এই শৰ্মাটোক মোৰ ভাল হাজুহ যেন মালাগে। সি বৰ সাংঘাতিক হাজুহ। দৰকাৰ হ'লে সি হাজুহ মাৰিব পাৰে। তোমাৰ কিবা অপকাৰ কৰে বুলি মোৰ বৰ ভয় লাগে।

: সি মোৰ কি অপকাৰ কৰিব ? তাকো মই নেবোঁ নহয়। থাই ল'ৱ। একবাজ অভিন্নৰ কাৰণে মই বহুত লজ কৰিছোঁ।

: তুমি কিন্তু তাক জোকাই ম'লবা। তাক ঠিক কবিলে কেতিয়াও নাখাব।
লবালবিতক মিজৰ কাৰখিনি শেষ কৰি আৰি শুচি দাম।

: তুমি ভয় খাইছা নিমি ?

: তাক আজি বাৰৰ দৰেই হিংস্ৰক যেন লাগিল। তাৰ একোটলৈকে লাজ বা
ভয় নাই। অইন নহ'লেও সি তোমাৰ এনেকুৱা বদনাম উলিয়াই দিব যে গুৱাহাটীত
তুমি মুখ দেখুৱাব নোৱাৰা হ'ব। তোমাৰ চাকৰি লৈ টনাটনি হ'ব। একো বিখাল
নাই তাৰ।

নিমিষাই বকৱাৰ মনতো সন্দেহৰ হাঁ। পেলাই দিলে।

আক পাঁচ-ছয় দিন পাৰ হৈ গ'ল।

তাৰ ভিতৰতে শৰ্মাই নতুন নতুন ৰূপ দেখুৱালে। আজিকালি হাতত মদৰ
গিলাচটো লৈয়েই শৰ্মা আহি বকৱাৰ ফ্ৰেট পায়হি। নিমিষাৰ আগতো হুলুকাই।

নিমিষা সদায়ে বকৱাৰ লগে লগে থকা দেখি শৰ্মাই বোধকৰে। আন
আৰ্টিষ্টবোৰৰ আগত কিবা ইতিহাস কৰিছে। কাৰণ বকৱা আৰু নিমিষাক দূৰত
দেখিলেই শৰ্মাই বিবৰিৰাই কিবা কয় আৰু ওচৰত থকা সকলোৱে ফিচিঙা-ফিচিঙি
কৰি হাঁহে। এইটো অৱশ্যে খুব স্বাভাৱিক কথা বুলি বকৱাই ধৰি লৈছে। নীতি-
নিয়ম মানি চলা সমাজত লম্পট যেনেকৈ হাঁহিব খোৱাক, সেইদৰে লম্পটৰ সমাজতো
চৰিত্ৰ-শক্তি উপলুঙাৰ বস্তু। মাহুছে কাপোৰ পিন্ধা দেখি বান্দৰে নিশ্চয়
হাঁহে।

চুটিং কি হৈছে বকৱাই বুজা নাই। মাত্ৰ ইয়াককে বুজিছে যে টকা দিয়া মাহুছ
ছজনক আগত বহুৱাই বাধি শৰ্মাই কিবাকিবি দৃশ্যাংশ গ্ৰহণ কৰি থাকে। আৰু সেই
চুটিঙৰ সময়ত আৰ্টিষ্টৰ ওপৰত কিমান অসীম ক্ষমতা, তাক কথাই-বাৰ্তাই প্ৰকাশ
কৰি থাকে।

আৰ্টিষ্ট থকা কেম্পটোত দিনেই হলদুল। ৰাতি তাত চিঞৰ-বাখৰ হয়।
ওচৰৰ মাহুছে আপত্তি কৰাত ছদ্মনিমান চিঞৰ-বাখৰ হোৱা নাই। কিন্তু বকৱাই
গম পাইছে, একোজনী ছোৱালীক লৈ কেবাটাৰো মাজত দন্দ।

কেম্পৰ খোৱা-বোৱা বোলে বৰ বেয়া। শুদা দাইল-ভাত খাই থাকিবলৈ বহুতে
টান পাইছে। কেইজনমানৰ বোলে চুবট খোৱাৰ পইচাও নাই। শৰ্মাক ক'লে
শৰ্মা হে বোলে হৃদয়মাই উঠে।

বকৱাক লাহে লাহে শৰ্মাই আজিকালি চিগাৰেটৰ পেকেট, চাহ একাপ আদি
আনিবলৈ কৈ সাধাৰণ চাকৰৰ পৰ্যায়লৈ নমাই আনিছে। আগৰ দৰে শৰ্মাই একো
কথাকে আলোচনা নকৰে। কেৱল আদেশ দিয়ে বকৱাক। ক্ৰমাৎ হৈ অহা
কাৰণে বকৱাৰো ভেনে ব্যৱহাৰ সৰু হৈ আহিছে।

নিমিষাই আজিকালি বকৱাক ওলাই দাবলৈ বাধা নিদিয়। বৰঞ্চ লমাজবি
কৰি নিজে উলিয়াই পঠিয়ায়। আগৰ দৰে বকৱাৰ লগে লগেও বাব নোখোজে।
বেচেৰীৰ ভয় সোমাইছে—তাইক লৈ ভুৱা দেখিলে হিংস্ৰতে শৰ্মাই বকৱাৰ কিবা

অপকাৰ কৰে বুলি। বকৰাৰ অনিষ্ট হোৱাৰ ভয়তে বকৰাক যেতিয়াই শৰ্মাই মাতে তেতিয়াই উলিয়াই পঠিয়াই নিমিষাই।

নিমিষা আগতকৈও বীণাইছে। দুৰ্বল হৈছে।

এটা নতুন পাৰ্টি নগাঁৱৰপৰা আহিছে আন এখন অপৰীয়া ছবি কৰিবলৈ। নগাঁৱৰ ডাক্তৰ অকণ কাকতী। আদৰ্শীয়া মাহুছজনক বকৰাই চিনি পায়। তেখেতসকলে সন্মত ভিত্তিত টকা তুলিছে। ১৯৪২ চনৰ স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ তেওঁলোকৰ ছবিৰ বিষয়-বস্তু। কাকতী নিজে ভাল চিকিৎসক; ভালেনিচি টকা তেখেতেই দিছে। তেখেতে আগেয়ে কেবাখনো ছবিত কাম কৰিছে; দুখন বঙালী আৰু দুখন উৰিয়া ছবিতো সহকাৰী পৰিচালকৰ কাম কৰিছে। প্ৰথমে বহু দিন বৰ্ষত চিনেমাৰ বিষয়ে শিকিছিল—ডাক্তৰি পঢ়ি থকা অৱস্থাতে। তাৰ পিচত কেবাবছৰো কলিকতাত ডাক্তৰি কৰোঁতে ছবি-জগতৰ লগত ঘন সম্পৰ্ক ৰাখিছিল। তেখেত নতুনকৈ ছবি কৰিবলৈ আহিছে বুলি খবৰ-কাগজত ওলোৱা নাই। কিন্তু তেখেতে কৰিলে যে ভাল ছবিকে কৰিব, সেই কথা সকলোৱে কয়। তেখেতৰ পৰিচালনাত (নামত সহকাৰী বহিও আচলতে তেখেতেই পৰিচালনা কৰিছিল) ওলোৱা দুয়োখন বঙালী ছবি খুব ভাল চলিল আৰু দুয়োখনেই বাটীৰ পুৰস্কাৰো পালে। তাৰ পিচত তেখেতে নগাঁৱত চিকিৎসা আৰম্ভ কৰিলেগৈ আজি ছ'বছৰ আগতে। সংবাদ-পত্ৰত কাকতীৰ নাম বৰকৈ নাই। তেখেতে বোলে কয়, ভাল কাম হ'লে প্ৰচাৰ নিজে নিজে হ'ব। কামতকৈ প্ৰচাৰ বেছি হোৱা মানেই বেয়া বস্তু বেচিবলৈ দোকানীয়ে চিঞৰি মাহুছ গোটেৱাৰ নিচিনা কথা। ডাক্তৰ কাকতী ছবি কৰিবলৈ অহা কথাটো প্ৰথমতে বকৰাই পালে শৰ্মাৰ মূখৰপৰাই। নিজৰ ভিতৰুৱা কথা পাতিব পৰা দলটো মোটাই লৈ সেইদিনা শৰ্মাই আলোচনা কৰিছিল—কেনেকৈ ডাক্তৰ কাকতীৰ ছবিখনৰ কাম বৃদ্ধি কৰি বন্ধ কৰিব পাৰি। মহ'লে সেইখন আগতে হৈ গ'লে শৰ্মাৰ বিপদ হ'ব। কেমেৰামেন অৰ্ধেক পালে কৈছিল, কাকতীক নিজৰ চিনাকি এটা কেমেৰামেন দিব আৰু তাক ক'ব ফিল্ম-ডিলি নষ্ট কৰি পলম কৰিবলৈ। আট ভিবেক্টৰ বাক্‌চিয়েও ডেনেকুৱা সহায় কৰিব বুলি ক'লে। অসমৰ বিখ্যাত চিত্ৰাভিনেতা গিৰি দাস, শিৱ সেনাপতি, কল্প বৰা আৰু বিখ্যাত চিত্ৰাভিনেত্ৰী বিভা ঘোঁৰী, স্নকগী দীপা আদি আহিছে কাকতীৰ দলটোত। শৰ্মাই ইতিমধ্যে মাহুছ লগাই দিলে—যাতে সেই নাম কৰা শিল্পীসকলক আনি কিবাকিবি একোটা দৃশ্যত অলপ অলপ উলিয়াই ছবিখনৰ দাম বঢ়াব পৰা হয়। ইতিমধ্যে বৰে আৰু কলিকতাৰ কেবাগৰাকী আৰ্টিষ্টক একোটা দৃশ্যৰ চুটিভাঙ অলপ অলপ লৈ থৈছেই। সেইবোৰ ক'ত লগাব বকৰাই মাজানে। এতিয়া বোলে খবৰ পাইছেই—এই বিখ্যাত অপৰীয়া শিল্পীকজনো শৰ্মাৰ অহুৰোধ ৰাখিব বুলি। শৰ্মাই বকৰাক ক'লে, ততাতৈয়াকৈ গুৱাহাটীৰ খবৰ-কাগজলৈ এটা বাতৰি পঠাবলৈ—বৰে, কলিকতা আৰু গুৱাহাটীৰ বিখ্যাত শিল্পীসকলে শৰ্মাৰ 'নতুন জীৱন' কথাছবিত অভিনয় কৰা বুলি। তাৰ উপৰি শৰ্মাই মাহুছ লগাই চেষ্টা কৰিবলৈ

ঠিক কৰিলে, বাবে কাকতীয়ে ঈশ্বৰি মাগায়, পালেও বহুত অনুবিধা পায়। ইমানখিনি আয়োজন কৰাৰ পিচত শৰ্মাই বকৱাক ক'লে : আপুনি এতিয়া এবাৰ খবৰ কৰাৰ ছলেৰে ডাক্তৰ কাকতীয়ে কেম্পলৈ বাব। গৈ তেখেতৰ ছবিৰ কথা আলোচনা কৰোঁতে কিবা অনুবিধা পাইছে নেকি শুধিব। অনুবিধাতো পাবই; পকা ব্যৱস্থা কৰিছোঁ। কি কি অনুবিধা পাইছে আপোনাক ক'লেই আপুনি কথা প্ৰস্তুত ক'ব—এইবোৰ অনুবিধাত নপৰিবলৈ হ'লে আপুনি আমাৰ শৰ্মাৰ সহায় লওক। তেখেতক পৰিচালকৰ উপদেষ্টা কৰি ল'লেই হ'ল। বাহুহটোক সকলোৱে ভয় কৰে। বৰ hold আছে এই চিনেমা-লাইনত।' লগতে আপুনি ক'ব যে শৰ্মা নিজৰ ছবি লৈ বৰ ব্যস্ত। তথাপি, অসমীয়া ছবিৰ প্ৰতি আগ্ৰহ থকা কাৰণে তেখেতে যি পাৰে সকলো কৰি দিয়ে। অলপ অহুৰোধ কৰিলেই হ'ল। আপুনি নিজে দায়িত্ব লৈ ক'ব যে ডাক্তৰ কাকতীয়ে ক'লে আপুনি নিজে মোক কৈ বাজী কৰোঁৱাৰ দায়িত্ব ল'ব পাৰে। টকাও বেছি লাগাৰে বুলি ক'ব। হাত খৰচ বুলি ছুই-তিনি ছোৱাৰ দিলেই হ'ল। মুঠতে তেওঁক আপুনি বুজাই দিব যে মোক মোলোৱাকৈ কৰিলে তেওঁ অতিপাত ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'ব। আমাৰ ছবিখনৰ কথা শুধিলে ক'ব—প্ৰায় হ'লেই। অ', তেওঁ অনা আৰ্টিষ্টিকজন আৰি মাজতে ছুই-এদিন অনুবিধা পালে ল'ব পাৰিম নে—এনেয়ে শুধি চাবচোন। নিদিয়ৈ বুলি জানো। আনিয়ৈই দিম জানো ?

সেইমতেই বকৱা পিচদিনা কাকতীৰ কেম্প ওলাইছিলগৈ। তাত উপস্থিত হৈয়েই আচৰিত হৈছিল কেম্পৰ আৱহাওৱা দেখি। এটা ডাঙৰ পৰিয়ালৰ ঘৰ যেন লাগে। ক'তো শৰ্মাইতৰ কেম্পৰ উচ্চুঃখলতা নাই। ডাক্তৰ কাকতীয়ে বকৱাক 'আহুৰ-সাহুৰ কৰি নি ক'লে : জীৱন, তোমাক মই খবৰ কৰাইছিলোঁ গুৱাহাটীত। পিচে তুমি শৰ্মা ডাঙৰীয়াৰ ছবিৰ কাৰণে আহিছ। বুলি শুনি ইয়াত আহি আক খবৰ কৰা নাই। ঠিকতো নাই; কোমোবাই হয়তো ভাবিব তোমাক হাত কৰিব খুজিছোঁ' বুলি। তোমাকো অস্থান কৰিব, ময়ো লাজ পায়। গতিকে আক খবৰ কৰা নাই।

তাৰ পিচত সাধাৰণ প্ৰদৰ্শনবোৰ : যেনে, ছবিৰ কাম কেনে চলিছে, ভাল আছা নহয়, ইত্যাদি। কথাৰ মাজতে ডাক্তৰে ক'লে : আমাৰ এই কথাছবি শিল্পটো বৰ কিবা হৈ আছে। ইয়াক এতিয়াও ঠিক আৰ্টৰ পৰ্যায়লৈ আনিব পৰা নাই। সাৱধানে চলিবা, বৰ উন্নয়নক চিনেমা-লাইন। এতিয়াও ভৱ হোৱা নাই। এই কথাটি শুনি বকৱাৰ মনত খাই গ'ল। বকৱাই মনে মনে ভাবিলে, ভৱিষ্যতে কেতিয়াবা চিনেমা কৰিবলৈ আহিলে কাকতীৰ মিচিনা বাহুহৰ লগতে আহিব। বকৱাৰ লগত সকলো আৰ্টিষ্টকে মাতি মাতি পৰিচয় কৰাই দিলে কাকতীয়ে। মুহূৰ্ত্তেই বকৱাই শৰ্মাৰ কামৰ কথা পাহৰা নাছিল। বকৱাৰ প্ৰদৰ্শন উত্তৰ দি গ'ল ডাক্তৰ কাকতীয়ে।

: নাই, বিশেষ একো অনুবিধাত পৰা নাই। কোমোবা ঈশ্বৰি, কোমোৱা

কেমেৰামেনে, কিবা অস্থিৰ কবিৰ খুজিছিল বোলে। পিচে কোনোবা একম
অসমীয়াৰে প্ৰবোচনাত সেইবোৰ কৰা বুলি পিচত সৈ কাঢ়ি হিলে। ব্ৰাহ্মকলম
নাম ন'কলে। যেনো জোৰ নকৰিলে। বোক যেতিয়া অপকাৰ কবিৰ মোৱাবিলেই,
তেওঁৰ নামটো জানিনো মই কি কবিৰ ?

ডাক্তৰ কাকতীয়ে আৰু ক'লে যে অস্থিৰত মণবিলেও তেখেতে শৰ্মাৰ নিচিনা
জনা-বুজা ব্ৰাহ্মক উপহেটা হিচাপে পালে ভাগ্য ভাল বুলিয়েই ক'ব। পিচে সেই
ভাগ্যৰ স্বেচ্ছা ম'ব পাৰিব নে মোৱাবে, মণৰ আমসকলক স্থিতি ম'ব লাগিব।
টকাৰ কথা আছে নহয়। তথাপি ডাক্তৰে এবাৰ সৈ শৰ্মাক মণ ধৰিবগৈ—এনেয়ে কথা
পাতিবলৈকে হ'লেও। শৰ্মাক উপহেটা হিচাপে মোৱাটো হ'লে বক্ৰাক খবৰ দিব
—শৰ্মাৰ মগত কথা হ'বলৈ। শৰ্মাক ল'লে খবচ কম হ'ব বুলি বক্ৰাই বুজালত
ক'লে যে আচলতে তেখেতসকলে খবচলৈ ববকৈ চোৱা নাই। খবচ এনেয়েও
বোলে তেখেতসকলৰ আৰু অসমীয়া ছবিতকৈ কম হ'ব। সকলোকে স্থিতি দি
আগ্ৰহমীলসকলক এই শিল্পৰ বিষয়ে শিকিবলৈ দিয়াই তেখেতসকলৰ উদ্দেশ্য।
অৱশ্যে হয়, ছবিখন ভাল হোৱাটো মূল কথা। বাক, কেতিয়াবা বককাৰ হ'লে
শৰ্মাক কাকতীয়ে নিজে স্থিতি আহিবগৈ। ডাক্তৰ কাকতীৰ মগত অহা অসমৰ
বিখ্যাত আৰ্টিস্টিকজন শৰ্মাৰ ছবিতো কাম কৰিবলৈ বাব খুজিলে কাকতীয়ে একো
বেয়া নাপায়। অসমীয়া আৰ্টিস্টিক যিমান দিব লাগে যিমান ধন দিব নোৱাৰিয়েই।
তেনেমলত তেওঁলোকে এবাৰ আহিয়েই দুখন ছবিত কাম কৰাৰ স্থিতি পালে
কাকতীয়ে কিয় বাধা দিব ? ভাল হে পাব। শিল্পীৰ শিল্প-প্ৰতিভা বিকাশৰ
বাধীনতাটো কাকতীৰ ছবিত কাম কৰিবলৈ অহা কাৰণেই নোহোৱা হ'ব নে ?
নিশ্চয় নহয়। এইবোৰ কথাৰ শেষত বক্ৰাই নিজৰ থু-ছৱনি মাৰিবলৈ দুই-এটা
কথা স্থিলে। সেইবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কাকতীয়ে দি গ'ল।

: নাই, কম্পত কিয় গুণগোল হ'ব ? আৰ্য্যৰ সাতগৰাকী ছোৱালী আহিছে।
পিচে ছোৱালীৰ কম্প একেবাৰে বেলেগ কৰি দিছে।

: আছে, আছে ; দুই-এজন শিল্পীৰ সহ ধোৱাৰ অভ্যাস আছে। এফিন বা
দুফিনৰ কাৰণে অভিনয় কৰাবলৈ আমি ইমানদিনীয়া অভ্যাস কেনেকৈ বহলাবা ?
আৰু নিচা এৰা যিমান সহজ নহয়। তাতে ইয়াত মুকলিকৈ ধোৱাৰ স্থিতি পায়।
সেয়ে আমি তেনেকুৱা অভ্যাস থকা সকলক অলপ বেলেগাই থকা-ধোৱাৰ ব্যৱস্থা
কৰি দিছো।

: নাই, ছোৱালীৰ কম্পলৈ বাবলৈ দিয়াৰ অভ্যাস আমি কৰা নাই। কিবা
বককাৰ থাকিলে মতাই দিছে। একেবাৰে আনুৰত থকা ব্ৰাহ্ম আমি। হঠাৎ
সকলকে মুকলি কৰি দিলে বেয়া কলমে আশংকা সবহ। সেয়ে সেইকণ আনুৰ
বাখিছো। তথাপি যে কাৰোবাৰ মনত প্ৰেম আহি তাব ব্ৰাহ্মণে, সেইটো নহয়।
সেইবোৰ ভাব আৰ্য্য-প্ৰধানত আপত্তি মোৰ নাই। কেৱল চিনেমা ক'ৰিবলৈ
আৰ্য্যৰ মনত তেনেকুৱা ধোৱাৰ স্থিতি দিয়াৰ মোৰ ইচ্ছা নাই। এনেয়ে এই

শিল্পৰ মাহুহৰ চৰিত্ৰৰ ওপৰত লকলোৰে লক্ষ্যহ। সেই লক্ষ্যে কৰাৰ পাৰিলে হে আৰাৰ মৰল।

: প্ৰচাৰ কৰি কি হ'ব হে ? নাম কিনিবলৈ চোৱাটো বৰ চালুকীয়া কাৰবাৰ। বয়ল হ'লে বুজিবা; তেতিয়া নামভটকৈ কাম কৰাৰ মন হে হ'ব। অৱন্তে ব্যক্তিক্ৰমো আছে। তথাপি, তুমি ভেকা ল'ৰা মনত বাখিবা—*Fame is a young man's passion.*

আৰু বহুত যেন নতুন নতুন কথা শিকিলে বৰুৱাই। চিনেমা কৰিবলৈ আহি প্ৰথমবেপৰা যিখিনি কাকি, যিখিনি চিঞৰ-বাখৰ, যিখিনি অসততা শৰ্মাৰ লগত পাইছে, তেওঁ সেইবোৰ চিনেমা-লাইনত আছে বুজিয়েই ভাবিছিল, সেইবোৰ দেখোন এইখন চিনেমা কৰিবলৈ অহা মাহুহৰ মাজত একেবাৰে নাই। তুল কৰিলে নেকি বৰুৱাই শৰ্মাৰ লগত আহি ? যিহকে হওক, শৰ্মাক এতিয়া এৰি দি বিশ্বাসঘাতকতা কেতিয়াও কৰিব নোৱাৰি। এইখন ছবি শেষ হওক। তাৰ পিচতো শৰ্মাৰ কোনো পৰিৱৰ্তন ন'হলে দেখা যাব। বেয়াও লাগে বেচেৰালৈ। মাজে মাজে কেনেকুৱা কৰে।

। চাৰি ।

কলিকতাত বৰ গৰম পৰিছে। বৰষুণো যাজে যাজে।

নিমিষাজনীৰ ইমান ভয় হৈছে কিয় ? ওলাই বাওঁতে সদায় বৰুৱাক হেজাৰ উপদেশ দিয়ে সাৱধানে বাবলৈ, শৰ্মাৰ লগত কাজিয়া নকৰিবলৈ, কোনোমতে ছবিখন শেষ কৰি ঘৰলৈ ঘূৰি বাবলৈ লৰালৰি কৰিবলৈ। কেইদিনমানৰপৰা আক এটা কথা বৰুৱাই লক্ষ্য কৰিছে। পুৱাই লৰালৰিকৈ ঘৰ সাৰি গা ধুই শ্ৰীকৃষ্ণ ক'টো এখনৰ আগত ধূপ জলায় নিমিষাই। লাগে বৰুৱাই চাহকে নোখোৱাকৈ ষাওক, তথাপি ধূপ জলাই সেৱা কৰাৰ আগতে বৰুৱাক কেতিয়াও ওলাই বাবলৈ নিদিয়ে। শ্ৰীকৃষ্ণৰ সৰু ছবিখন নিশ্চয় ওচৰতে বাটত বহা কোনোবা বিশ-পইচীয়া দোকানৰপৰা কিমি আনিছে। কথাই কথাই নিমিষাই প্ৰায়েই কয় যে শৰ্মাই ইচ্ছা কৰিলে মাহুহ মাৰি পেলাব পাৰে; বৰ ভৱানক মাছুহ সি। আৰু, কিবা খং উঠি সি মাৰ-ধৰ কৰিলেও ইয়াত বৰুৱাক কোনে চাব ? সকলো শৰ্মাৰ কলীয়া হ'ব। নাই, ছবি শেষ নোহোৱাকৈ বৰুৱাক লৈ যোৱাৰ কথা এতিয়া আৰু নিমিষাই নকয়। সেইদিনা স্টুডিঅ'ত শৰ্মাই যে চিত্ৰবি কৈছিল—তেওঁক যি ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰিব তাক তেওঁ ওলাই নেৰে বুলি, সেইদিনাৰপৰা নিমিষাই ছবি শেষ হোৱাৰ আগতে যোৱাৰ কথা ভবাই নাই। হিংসাকুৰীয়া মাহুহ এই শৰ্মাভাল; তেনেকৈ ছবি শেষ হোৱাৰ আগতে বৰুৱা গুচি গ'লে গোটেই জীৱন কুকুৰটোৱে বৰুৱাৰ অপকাৰ কৰাৰ চেষ্টা কৰিব। তাতকৈ লেঠা মাৰি তাৰ লগত সখন্ধ ছিডি গুচি যোৱাই ভাল।

: আচ্ছা, মোৰ আজিকালি কিয় ভৱ ভৱ লাগি থাকে বাক ?

: জানো। তুমি এনেয়ে চিন্তা কিছুমান বুৰত সুমাই লৈছা।

: (হুমুসিয়াহেৰে) কিখনত যে সোমালোঁহি আমি।

: তুমি হে সেইটো ভাবিছা। মই খুব ভাল দিন অহা ধেন পাইছোঁ। আমাৰ মগাঁৱৰ ডাক্তাৰ কাকতীহঁত আহিছে ছবি কৰিবলৈ। পৰহি গৈছিলোঁ।

: পিচে কি হ'ল ?

: তেওঁলোকৰ তাত গৈ বুজিলোঁ, শৰ্মাৰ বিবোৰ উত্তণালি, সেইবোৰ নোহোৱাকৈও চিনেমা কৰিব পাৰি। পিচত কেতিয়াবা ছবি কৰিলে তেওঁলোকৰ লগত হে কৰিয়।

: পিচত তুমি আৰু ছবি কৰিব নালাগে তাই। আৰু, এতিয়া এই শৰ্মাটোক এবি গ'লস তোমাক যে সি খাব। এইখন শেষ কৰি এইবাৰলৈ বাওঁচোন ব'লা। মোৰ বৰ আশঙ্কা লাগিছে।

: জিহ্মি-----

: অৱশ্যে হয়, ভোম্বাৰ জীৱনৰ লাধনাটো ভূমি মোৰ কাৰণে কিয় এৰিবা। বয়ো এৰিবলৈ নকওঁ। মাজ নিৰাপন্ন মাহুৰৰ লগত কৰিব লাগে। বাক, ডাক্তৰ কাকতী ভাল মাহুৰ যদি পিচত বাক তেখেতৰ লগতে কৰিবা। এতিয়াই কিছু শৰ্মাৰ চকুত ধূলি মাৰি একো নকৰিবা দেই। মোৰ বৰ ভয় লাগে।

বেচেৰীল বকৰাৰ বেয়া লাগে। শৰ্মাৰ প্ৰতি বৰ ভয় সোমাইছে মাহুৰজনীৰ। বকৰাই নিমিষাক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰে যে তেওঁ পৰি মৰা মাহুৰ নহয়। তথাপি নিমিষাই সাহস সঞ্চয় কৰিব নোৱাৰে।

ইপিনে শৰ্মাৰ ব্যৱহাৰ এক ধৰণৰ হৈ আহিছে। এদিন নিশা প্ৰায় এঘাৰমান বজাত বকৰাক জগাই ক'লেহি যে মাজ দহ হেজাৰ টকা দিয়াৰ পিচত সেই চাহ-খেতিয়কজনে আক টকা দিব নোৱাৰে বুলি কৈছে। সি কাইলৈ আকো মিনাক নি ক্ষুণ্ণ কৰিবলৈ কেম্পলৈ আহিবই। গুণ্ডা লগাই মাৰি তাৰ হাড় শুড়ি কৰি পঠিয়াব। খাৰ-খোৱাই কলিকতীয়া গুণ্ডা দেখা নাই।

শৰ্মাই মাতিভত নিমিষাই বকৰাক অকলে উঠি আহিবলৈ দিয়া নাছিল—ভয়ত। নিজেও অসংযত সাজ-পাৰেবেই উঠি আহিছিল। শৰ্মাই কোৱা শুনি নিমিষা জিকাব খাই উঠা বকৰাই ধেৰিছিল।

পিচদিনা পুৱা কেম্পৰ বজাৰ কৰিবলৈ প্ৰডাক্চন মেনেজাৰে পইচা খুজিলত শৰ্মাই দৃষ্টিমাই উঠি ক'লে: কেলেছাৰাসোপাই মোক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ আহিছে। নালাগে বজাৰ কৰিব। নাথাই মৰক। দিনেই ভোজ খুৱাবলৈ মোৰ পইচা নাই।

তাৰ পিচদিনা স্টুডিঅ'ত এজন আৰ্টিষ্টক বৰ অভভাৱে স্টুডিঅ'ৰপৰা উলিয়াই দিলে শৰ্মাই। এনেকৈ ডিঙিত ধৰি উলিয়াই দিলে যেন সেইটো কুৰুৰ হে। তেওঁৰ অপৰাধ: শৰ্মাই তেতিয়া লৈ থকা দৃষ্টটো বেয়া হোৱা বুলি কৈছিল। শৰ্মাকে কৈছিল। শুনিয়েই শৰ্মা গৰজি উঠিল: মোক ডিবেক্চন শিকাবলৈ আহে। পেই আউই। ওলাওক। আপোনাৰ নিচিনা অপৰাধ নহ'লেও মোৰ ছবি হ'ব। আৰ্টিষ্টজনে প্ৰতিবাদ কৰিছিল: আপুনি অভভ হৈছে কেলেই? ভদ্ৰতাৰ সকলো চিন এৰি শৰ্মা বেছা মাৰি গ'ল: কি ক'লি জালা? কোনোবা কোনোবাই শৰ্মাক বাধা দিবলৈ আগুৱাই আহিল। বোধকৰোঁ নিজৰ কলীয়া মাহুৰ গোট খোৱা ধেৰি সাহ পাই আক বাকীবোৰক ভয় পুৱাই বাধিবৰ উদ্দেশ্যেই শৰ্মাই সঁচাকৈ বেচেৰাক ডিঙিত ধৰি উলিয়াই দিলে। বকৰা সেই ঠাইত নাছিল—মেক-আপ কৰত আছিল। নিমিষাই চুটিং চাই আছিল। ঘোৰি গৈ ধবৰটো দিলেগৈ। জীৱণ ভয় খাই গৈছিল নিমিষাই। কি হৈছে চাওঁ বুলি বকৰা স্টুডিঅ'লৈ আহিব খুজিলত কাতৰ অহুৰোধেৰে নিমিষাই বকৰাক ধৰি বাধিলে—স্টুডিঅ'লৈ আহিবলৈ নিমিলে।

টকা যিমানে কমি আহিছে, শৰ্মাৰ যুৰ সিয়ানে পৰৰ হৈ আহিছে। ডিষ্ট্ৰিবিউটৰে এতিয়াও টকা দিয়া নাই। বকৰাক কথাটো এদিন শাক্তভাৱেই শৰ্মাই জবাই অহুৰোধ কৰিলে: আমাৰ আৰ্টিষ্টৰ ভিতৰতে কাৰোবাৰ পাঁচ হেজাৰবান টকা

ধাবলৈ দিয়াৰ অৱস্থা আছে নেকি মনে মনে খবৰ কৰি চাওকচোন। মই বেগেতে ঘূৰাই দিম। বকুৱাই তলে তলে খবৰ কৰিলে। কিন্তু ভেনেফুৱাকৈ কাৰো টকা নাই। হয়তো শৰ্মাই ভাবিছিল বকুৱাই দিব পাৰিব বুলি। যোগাৰ নহ'ল বুলি সেইদিনা সন্ধিয়া খবৰ দিওঁতে শৰ্মা গোড়োৰা মাৰি থাকিল।

পিচদিনা স্টুডিঅ'ত এনে এটা দ্বেধাত সৰু ঘটনা হ'ল যে বকুৱাৰ কাৰণে লিয়েই যথেষ্ট তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ হ'লগৈ। স্টুডিঅ'ত চুটিং চলি আছিল। আজিকালি চুটিঙৰ এতি বকুৱাৰ কিবা আগ্ৰহ নাইকিয়া হ'ল। এথমতে আগ্ৰহ আছিল বহুত কিবা শিকিব পাৰিব বুলি। এতিয়া দেখিছে 'চিনেৰিও' লিখা, 'ডায়েলগ' লিখা আহি একো ন'হলেই। দুই-এদিন বকুৱাৰ হতুৱাই যিসোপা লেখালে, (টকা দিয়া মাহুহ ছজনক দেখুৱাই বিশ্বাস জন্মাবলৈ) সেইসোপা এনেয়ে পৰি আছে। শৰ্মাই খেয়াল মতে যেতিয়া যি পাৰে চুটিং কৰি গৈছে। তাৰ উপৰি ইমান অসম্ভাৱ হ'বে চিত্ৰ-বাখৰ কৰি ফুৰে শৰ্মাই। নিমিষাকো আগত লৈ সেইবোৰ শুনি থাকি অসহ্য লাগে বকুৱাৰ। কেতিয়াবা হাতৰ মুঠি টান হৈ আহে। নিমিষাই কিন্তু আজিকালি বকুৱাৰ শৰ্মাৰ ওপৰত খং উঠা যেন দেখিলেই নানা কথা কৈ শৰ্মাই ভেনেফুৱা কৰা স্বাভাৱিক বুলি বুজাই বকুৱাক শাস্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। নিমিষাই কয়: বৰ ব্যস্ত হৈ থাকিলে সকলো মাহুহৰে মাজে মাজে খং উঠে। তুমি সেইবোৰত নালগিবা। কেতিয়াবা যে বকুৱাৰ নিমিষাক শৰ্মাৰ ফলীয়া হোৱা যেন লাগে। আক, বেছি খং উঠে। কিন্তু বকুৱাই বুজে যে শৰ্মাৰ লগত কাজিয়া হোৱাটো বন্ধ কৰিবলৈকে নিমিষাৰ সেই চেষ্টা। সেই কাৰণেই ইমান বেয়া পায় যদিও বকুৱাৰ লগতে প্ৰায়ে স্টুডিঅ'লৈ আহে—বকুৱাক শাসন কৰি ৰাখিবলৈকে। তথাপি বনটোৱে কেতিয়াবা খঙতে সন্দেহ কৰিব ধোজে।

সেইদিনা দিনৰ এঘাৰমান বজাত স্টুডিঅ'ৰ বাহিৰতে বকুৱাই নিমিষাৰ লগত কথা পাতিছিল—আজি শৰ্মাক কিছু টকা খুজিব নেকি বুলি। কাৰণ, নিমিষাৰ নিজৰ টকা পাচ-শৰ বাহিৰে সেইদিনা বকুৱাৰ হাতত এগুচিও নাছিল। সকলো শেষ হ'ল। খোজাত নিমিষাৰ বাধা নাই। কিন্তু মাহুহটো লগায় বিটো মূৰ্ত্তিও থাকে। পইচা নিদিলেও, আনকি কিবা ক'লেও, বকুৱাই নিজে একো খং বা কাজিয়া নকৰে বুলি নিমিষাই বকুৱাক শপত পুৱাইছিল। হাঁহি হাঁহি বকুৱাই শপত খাইছিল। বকুৱা-নিমিষাৰ এই স্বৰূপ পৰিৱেশ হুঁবে হুঁবে অহা-যোৱা কৰি থকা আৰ্টিষ্ট আৰু স্টুডিঅ'ত কাম কৰা মাহুহে চাই চাই উপভোগ কৰি গৈছিল। ভিতৰত শৰ্মাই চুটিং পৰিচালনা কৰি আছিল। এনেতে হঠাৎ শৰ্মা দুখুহা অহা-হি ওলাই আহিল। আহিয়েই বকুৱাক দেখি ক'লেহি: হেৰি বকুৱা কি কৰিছে ? ভাঙৰ কাকতীৰ লগত অহা সেই আৰ্টিষ্ট ছজনক—গিৰি হাল আৰু কল্প বাক আজি চুটিঙৰ কাৰণে অনোৱাৰ কথা আছিল নহয় ?

: হয় নেকি ? মইতো দাখানো।

: এস, আপুনি একো খবৰকে নাবাখে।

বকৰাই বুজি নাপালে, তেওঁক খবৰটো নিদি যদি শৰ্মাই বুৰ ভিতৰতে থৈ দিয়ে, তেন্তে সেই খবৰ তেওঁ কেনেকৈ পাব পাৰে। -আন একো কথা নকৈ শৰ্মা বগুৰে ওচৰতে থকা টেক্সিখনত উঠি বহিল—আৰ্টিষ্ট আনিবলৈ ওলাল। সকলো অৰাক হৈ চাই ব'ল। গাড়ী স্টাৰ্ট কৰিলে। অকণমান চলিলো। আকৌ ব'ল। শৰ্মাই গাড়ীৰপৰা বকৰাক হাত বাউল দি মাতিলে। নহ হাতমান দূৰ মাত্ৰ; বকৰা আগুৱাই গ'ল। শৰ্মাই ক'লে: আপুনিও উঠক। বকৰাই ঘূৰি নিমিষালৈ চালে। বেচেৰীক কেতিয়াও অকলে এৰি যোৱা নাই। বেয়া লাগিল। বকৰাই 'চোৱা দেখি নিমিষা ছোজমান আগুৱাই গ'লেই। "উঠক হেৰি, কি খোজাখোজ কৰি আছে।"—এইবুলি শৰ্মাই বকৰাক প্ৰায় টানিয়েই গাড়ীত তোলাৰ লগে লগে গাড়ী চলিল। আধা ফাল্গুন গৈয়েই নিজৰ ঘৰৰ আগত শৰ্মা নাছিল। বকৰাক ক'লে: আপুনি বেগতে আৰ্টিষ্টকজনক লৈ আহকগৈ। মই খোজ কাটিয়েই স্টুডিঅ'লৈ ঘূৰি যাম। বকৰাৰ এবাৰ ইচ্ছা হ'ল, টেক্সি ঘূৰাই নিমিষাক লৈ আহেগৈ। বৰ কৰণভাৱে চাইছিল বেচেৰীয়ে। শৰ্মাৰ লগত গৈ কিবা বিপদত বকৰা পৰিব পাৰে বুলি ভয় খাইছিল চাগে। কিন্তু আকৌ কেনেকৈ বাটতে শৰ্মাক লগ পালে বৰ কেলেকাৰী হ'ব। মাহুৰবোৰেও তেওঁক বৰ তিবোতা-নেকৰা বুলি ভাবিব। তাতকৈ বেগতে আৰ্টিষ্টকজনক লৈ অহাই ভাল। কিমান সময় নো লাগিব? খুব বেছি আধা ঘণ্টা। নিমিষাই অকণমান বেয়া পাব আক। কিন্তু নিমিষাৰ মন ভাল লগাবলৈ নো কিমান সময় লাগে?

বকৰা গৈ ডাক্তৰ কাকতীৰ আৰ্টিষ্টসকল থকা কেম্প পালেগৈ। কালিয়েই গিৰি হাল আৰু কল্ল বৰালৈ খবৰ পঠাইছিল শৰ্মাই—পুৱাই নিয়াব বুলি। দুয়োজন অসমৰ বিখ্যাত শিল্পী। তেওঁলোক বৈ আছে। কাৰণ তেওঁলোকে ধৰি লৈছে যে চিনেমাৰ কামত এনেকুৱাকৈ সময় ৰাখিব নোৱাৰাটো আচৰিত নহয়। কাকতীৰ লগত কথা পতাৰ লগে লগে চাহ এপিয়লা খাই ফুৱোকে লৈ ঘূৰি আহোঁতে এঘণ্টামান হ'ল। আহি পাই দেখে শৰ্মা নাই। এতিয়া টেক্সিক পইচা দিওঁলৈ বকৰাৰ হাতত পইচাও নাই। নিমিষাক বিচাৰিলে পইচা আছে নেকি স্মৃতিবলৈ। ইটো-লিটোক স্মৃতিও গম নাপালে ক'লে গ'ল। এনেতে মিনা নামৰ ছোৱালীজনী আগবাঢ়ি আহি ক'লেহি তেওঁৰ লগৰ ছোৱালী চুজনীৰ লগত বাটৰ ফালে নিমিষা ফুৰিবলৈ ওলাই গৈছে। এতিয়া টেক্সিক ক'ৰপৰা পইচা দিয়ে? বকৰা টেক্সি লৈয়ে শৰ্মাৰ ঘৰ পালেহি। শৰ্মা ঘৰতো নাই বুলি চাকৰটোৱে ক'লে। আকৌ স্টুডিঅ' পালেহি। মাই। নিমিষাও ঘূৰি অহা নাই। বকৰাৰ অৱস্থাটো দেখি পুতৌ হৈ কাকতীৰ কেম্পৰপৰা অহা গিৰি হালে টেক্সিক পইচাটো দিয়া দেখি লাজ পাই বকৰাই ক'লে: মই হাতত পইচা ৰখাই মাছিলো। শৰ্মা আহিলেই দিব।

তেখেতসকলে 'বাক হ'ব বাক' বুলি লক কথাৰ দৰে সেই প্ৰসঙ্গ এৰি পেলালে। এঘণ্টাৰ পিচতো শৰ্মা নোলাজহি।

ছবটানানব যুবত ঈউজ'ব অফিচব মাজহ এখন আহি বকরা নামব মাজহজনক বিচাৰি ফুৰা দেখি জীৱনজিৎ বকরা আগবাঢ়ি গ'ল। মাজহজনক ক'লে—শৰ্মাই বোলে ক'ববাৰপৰা কোন কৰি জনাইছে আজি আক চুটিং নহয়। তেখেত কিবা আন কামত ব্যস্ত হৈ পৰিল বোলে। মেক-আপ্ কৰি বহি থকা আৰ্টিষ্টবোৰে ভোৰভোৰাই মেক-আপ্ একদাবলৈ গৈছিল। ভাগ্য ভাল যে ভেতিয়ালৈকে সেই বিশিষ্ট শিল্পী দুজনক মেক-আপ্ কৰোৱা হোৱা নাছিল। তেওঁলোক কেতিয়া গুচি গ'ল, সেই ফাললৈ বকরাই লাজতে চকু নিমিলে। বাকীবোৰো প্ৰায় গৈছেই। ভেতিয়া হে বকরাৰ মনত পৰিল নিমিষাৰ কথা। নিশ্চয় ঘৰলৈকে গ'ল। সেইটো হে ঘৰ; বকরা গুচি যোৱাৰ পিচত ওফোন্দ পাতি চাৰ্গৈ অকলে যাবলৈ বেয়া পাই ছোৱালীকিজনী লৈ গুচি গ'ল। বকরাই তথাপি ঘৰলৈ যোৱাৰ আগতে তাতে কথা পাতি বৈ থকা মেক-আপ্-মেনজনক ক'লে—নিমিষা আহিলে বকরা ঘৰলৈ যোৱা বুলি ক'বলৈ।

মাজ আধা ফালং দূৰ। ঈউজ'বপৰা ঘৰ দেখি থাকি। ঘৰত গৈ বকরাই দেখে ডলা বন্ধ। সন্দেহ কৰি ওপৰ-ডলাত গৈ দেখে, শৰ্মাৰ তাত কেৱল মজিদ নামৰ চাকৰটো আছে। তাক সুধিলে বকরাই। সি ক'লে যে এঘাৰমান বজাতে এবাৰ আহি এক মিনিটো নোবোৱাকৈ শৰ্মা গুচি গ'ল। তাৰ পিচত আক অহা নাই। নাই, সেই ছোৱালী দুজনী বা নিমিষা তালৈ যোৱা নাই—অকলেও যোৱা নাই, শৰ্মাৰ লগতো যোৱা নাই।

বকরা আকৌ ঈউজ'লৈ গ'ল। নাই, তাতো কোনো নাই। নিমিষা নিশ্চয় ইমানপৰ বকরা নোহোৱাকৈ নিশ্চিন্তমনে ঘূৰি ফুৰা মাজহ নহয়। নিমিষাৰ নিশ্চয় কিবা বিপদ হৈছে। কি কৰিব এতিয়া বকরাই? শৰ্মা আক নিমিষা দুয়োটা নাইকিয়া হোৱাত বকরাৰ মনলৈ বহুত সন্দেহ আহিল। বকৰাক সন্দেহে বিতৰ্ক কৰিলে। কিন্তু সেই সময়তে আকৌ মনত পৰিল যে নিমিষাই শৰ্মাক ইমান বেয়া পায় যে আন যি কোনো কথাতো নিমিষাক সন্দেহ কৰিব পাৰিলেও শৰ্মাৰ লগত যোগ হোৱা বুলি সন্দেহ কৰিব নোৱাৰি। তাতকৈ নিমিষা নিজে টে'টু চেপি মৰিব। কিন্তু ক'লৈ যাব পাৰে? এই চৰিত্ৰৰ ঠিক নাইকিয়া ছোৱালীবোৰৰ লগত ফুৰিবলৈ যোৱাই বেয়া হৈছে নহয়। বিজ্ঞা এখনত বা টেক্সি এখনত উঠি বিচাৰি চাবলৈও জেপত পইচা এটা নাই। নিকপায় বকরা প্ৰায় আধা ঘণ্টাৰ যুবত আকৌ ঘৰ পালেহি। আহি দেখে দুৱাৰত ডলা নাই। বকরাই 'নিমি' বুলি যাতিলত দুৱাৰ খুলি নিমিষাই অবাৰ হৈ বকৰালৈ চালে। এইমাজ গা ধুই উঠিছে নিমিষা; চুলিবপৰা পানী পৰি আছে। ডয়ত চকুটিটা ডাঙৰ কৰি নিমিষাই প্ৰায় চিঞৰি দিলে: ডু—ম্—ম্—মি—ই—ই!!

বকরা ভিতৰ সোমাই গ'ল: ইমান বিচাৰিলো ডোহাক। ঈউজ'বপৰা ঘৰ; আকৌ ঈউজ'; আকৌ ঘৰ। ছোৱালীকিজনীৰ লগত ক'ড-ফুৰিলা?

: বাতাই বাতাই। (সেপ গিলি) মই ভাবিলোঁ তুমি বৰ ঘেৰি কৰিবা।
(আভাৱিক হ'বলৈ বস্ত্ৰ কৰি) ইহান ভাল লাগিল।

বকৰাই ভাল পালে নিমিষাৰ ভাল লগা কাৰণে। কিন্তু অকলে ঠুঙিৰ'ত এৰি
ঘোৱাৰ বাবে থং ফুটা কাৰণে যেন অলপ দুখো পালে। ইহান ভয় ধোৱা যেন
লাগিছে নিমিষাক। নিমিষ ভিতৰতে ঘৰৰ ভিতৰত থাকোঁতেই কোনোবাই ছৰাবত
শব্দ কৰিলেই ইহান ভয় খাব লাগে নে? বৰ ভয় এই নিমিষাজনীৰ। বিচনাতে
বহি বকৰাই চাৰ্টৰ বুতায় খুলিলে।

: ইহান ভয় ধোৱা যেন লাগিছে তোমাক। আন কোনোবা আহিছে বুলি ভয়
খালো?

বুকুত হাত দি ভয় কমোৱাৰ চেষ্টা কৰি নিমিষাই ক'লে: ওঁ। বৰ ভয় খালোঁ।
'তাতে মই গা ধুই আছিলোঁ।

বকৰাই ফেতিয়া হে মন কৰিলে। নিমিষাই লবালবিঠৈ তিতা গাব ওপৰতে
কাপোৰ পিন্ধি আহিছে। কাপোৰ আধাআধি তিতা।

: এ বাম। ঘোৱা, কাপোৰবোৰ সলাই পেলোৱাটো—বকৰাই হাত মেলি
নিমিষাক টানি আনিব খুজিলে।

নিমিষাই আঁতৰি লবালবিঠৈ ক'লে: ব'বা, মই গা ধুই আহোঁ। আধা ঘোৱা
হ'ল। তুমি এটা কাম কৰিবা দেই সোণ। মই স্টোভটো জলাই দি যাওঁ; পিয়লা
আৰু যোগাৰ কৰি দি যাওঁ। তুমি চাহ এপিয়লা নিজে কৰি খাবা দেই। মই
ছুটামান কাপোৰ ধুবলৈ লৈছোঁ। বেয়া পাবা?

কিয়ং বেয়া পাব বাক বকৰাই? নিমিষাই লক্ষ্য কৰা চাহ-ভাতৰ কামবোৰত
অকণমান লাগি দিবলৈ পালে বকৰাই ভালেই পায়। 'বকৰাই থিয় হৈ চাৰ্ট খুলি
ক'লে: আজি তেজো অলপ ঘৰুৱা কামকে কৰোঁ। মই চাহ কৰোঁ। তোমাকো
দিয়।

লক্ষ্য পোৱাৰ ইহি মাৰিলে নিমিষাই। বকৰালৈ বৰ মৰম লাগি ঘোৱাকৈ
চালে। বকৰা চাহৰ বস্ত্ৰ যোগাৰ কৰাত লাগিল—নিজে স্টোভ জলোৱাৰপৰা
আবস্ত কৰি মাজে মাজে বাথ-কমৰ ছৰাবৰ ওপৰেদি থকা ফুটাইৰি চাহপাত ক'ত,
'চেনি ক'ত আদি স্তম্ভি থাকিল। এবাৰ বকৰাই বাথ-কমৰ থকা নিমিষাক চাহ
কৰাবপৰাই ক'লে: তুমিভো যোক লোধাই নাই; আজি কি হ'ল জানা?

: কি হ'ল?

আৰ্টিষ্ট ছুজন টোন্ডিত অনাবপৰা শৰ্মাক বিচাৰি বোশোৱাটোকে লকলো কৈ
গ'ল বকৰাই।

বাথ-কমৰ ভিতৰৰপৰা নিমিষাই ক'লে: জানো কি কৰা তোমালোকে।

চাহ হ'ল। নিমিষাৰ ওলাবৰ ছোৱাই নাই। বকৰাই "চাহ চোচা হ'ল" বুলি
কেবাবাবো কোৱাৰ পিচত ওলাই আহিল। আহিয়েই ক'লে: তুমি ঘোৱাতোম
সোণ। মই একেবাৰে আঁজৰি হৈ লওঁ। গোসাঁইৰ আগত ধূপভাল লগাই লওঁ।

বকৰাই আপত্তি নকৰিলে। শ্ৰীকৃষ্ণৰ সৰু ক'টোখৰৰ আগত নিমিষা ধূপ লগাবলৈ গ'ল। বকৰাই চাহ খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

: আজি সোনকাল হ'ল ধূপ লগোৱা।

: হওক !

বকৰাই চাহ খাই ওপৰলৈ চাই আকাশ-পাতাল ওপৰি বিচিনাত পৰিল। ভবিষ্যত জোতাও তেতিয়া খোলা নাই। হঠাৎ উচুপনি শুনি ঘূৰি চাই দেখে হাতত ধূপ লৈ উচুপিছে নিমিষাই। জাঁপ মাৰি উঠি বকৰা নিমিষাৰ ওচৰ পালেগৈ।

: কি হ'ল নিমিষা ?

: ধূপকিডাল নজলে। ধূপ নজলিলে যোৰ বৰ ভয় লাগে।

ধূপ নজলিলেই, বিশেষকৈ এডাল জুইশলাবে নজলিলেই, নিমিষাই ভাবে ভগৱানে খং কৰিছে। নিমিষাৰ সেইটো ভয় বকৰাই জানে। আজি কিন্তু নিমিষাৰ ভবিষ্যত ওচৰত কেবাডালো কাঠি পৰি আছে। তথাপি ধূপ জলা নাই। বকৰাই চালে। জুইশলাবোৰ আজিকালি এনেয়ে বেয়া। তাতে নিমিষাৰ হাত তিতা। কেনেকৈ জলে বাক ? বকৰাই নিজে এডাল জুইশলাবে ধূপ জলাই নিমিষাৰ মুখলৈ চালে। মুখত হাঁহি বিৰিঙাই নিমিষাই ক'লে : মই গা ধুলে কি হ'ব ; তুমি মোতকৈ বহুত পৱিত্ৰ। ভগৱানে তোমাৰপৰা হে গ্ৰহণ কৰে।

ধূপ জলাই উঠি নিমিষাই চাহ খোৱাৰ আগতে বকৰাই খাই খোৱা খাল-শিয়লা ধুই ঠাইকণ নিকা কৰি পেলালে। ইতিমধ্যে বকৰাই চোলাটো গাত সূমাই ক'লে : মই আকৌ এবাৰ খবৰ কৰি আহোঁচোন—খৰা ক'লৈ গ'ল।

নিমিষাই চকু খাই বকৰালৈ চালে—যেন বকৰা মুছলৈ বাবলৈ হে ওলাইছে। বকৰাই হাঁহি ক'লে : একো ভয় নাই। মই ওপৰ-মহলাত তেওঁৰ ঘৰতে হে খবৰ কৰি আহিম। দূৰলৈ নাযাওঁ।

: কিমান সময় কৰিবা ?

: লগ পালে অকণমান বেৰি হ'ব। বহুত কথা পাতিব লগা আছে। নহ'লে পাঁচ মিনিট।

: কি কথা পাতিবা ?

: ছবিখনৰ বিষয়েই।

: ছবিখনৰ বিষয়েনো আৰু কিমান কথা পাতা ? কাৰ ঘেৰোন হৈছে আছে।

: ঠিক নিয়মতে হোৱা নাই।

: হ'ব হে হ'ব। তুমি মিছাকৈ বেছি ব্যস্ত হোৱা। লগ পালে বেৰি হ'ব বুলি মোক খবৰ দি বাবাৰি।

ঘূৰি জোকাৰি বাক বুলি কৈ বকৰা নিমিষাৰ কালে আহিল—ওলাই বোৱাৰ আগতে চুৰা খাই বোৱাৰ কৰ্তব্যটো কৰিবলৈ।

হাঁহি মাৰি নিমিষাই আঁতৰি দিলে : মই বুজিছোঁ। মালাগে।

: কিয় ?

: (হাঁহি মুখেৰে) মই কিমান পৰা গা ধুৱোঁ দেখিছা ?

এইটো আকৌ কি প্ৰশ্ন বুলি বকুৱাই ভাবোঁতেই নিমিষাই আকৌ ক'লে : এতিয়াও চাহ মই খোৱা নাই দেখিছা ?

বকুৱাই এতিয়া হে মন কবিলে যে নিমিষাই চাহ খোৱা নাই ।

: কিয় ?

: আজি এটা ব্ৰত আছে । গতিকে তুমি য়োক এতিয়া মৰম কৰিব নালাগে ।

এতিয়া হে বকুৱাই বুজিলে । কিবা একোটা বিপদৰ সন্দেহ কৰি যাজে যাজে এনেকুৱা ব্ৰত নিমিষাৰ চলি থাকে । কলিকতাতো পাহৰা নাই ।

: আকৌ আবন্ত হ'ল নে ?

: তোমাৰ বিশ্বাস নাথাকিলে কি হ'ব ? দেখিছিলো নে, আজি ধূপকে নজলা হৈছিল ?

: অ', ব্ৰত নকৰাৰ কাৰণে ভগৱানে বেয়া পাইছে ?

: চুপ । উপলুঙা নকৰিবা ।

হাতঘোৰ কৰি "ভাল বাক" বুলি সেৱা কৰাৰ ভংগিৰে খন্তেক বৈ বকুৱা ওলাই গ'ল ।

জীৱনজিৎ বকুৱাই গৈ দেখে কেমেৰামেন পাল আৰু আৰ্ট ডিবেক্টৰ বাকুচিৰ লগত হাঁহি-ধেমালিত শৰ্মা মচঙল । আৰ্টিষ্ট দুজন আনিও চুটিং ল'ব নোৱাৰাৰ কাৰণে বকুৱাৰ যি চিন্তা, সেই চিন্তাই তেওঁলোকক অকণো আমনি কৰা নাই । এই পাল আৰু বাকুচিক প্ৰথমৰেপৰাই বকুৱাই ভাল পোৱা নাই । দুইটাকৈ কিবা গুণ্ডা-চৰ্দ্দাৰ বেন লাগে । আৰু বকুৱাৰ বিশ্বাস, এই দুটা মাহুহেই বেয়া বুজি কিছুমান যি শৰ্মাক নষ্ট কৰিছে । গুৱাহাটীত লগ পোৱা শৰ্মা আৰু কলিকতাত লগ পোৱা শৰ্মাৰ মাজত বহুত পাৰ্থক্য পাইছে বকুৱাই ।

: বহু বকুৱা ।

: বহোঁ বাক । কিন্তু সেই আৰ্টিষ্ট দুজনক আনি আজি ঘূৰাই পঠোৱাটো বৰ বেয়া কথা হ'ল । আনকি টেক্সিৰ ভাড়াও তেওঁলোকেই দিব লগা হ'ল । যোৰ হাতত এটা পইচাও নাছিল ।

হাঁহিলে শৰ্মাই : ভয় নাথাব বকুৱা । সেইবোৰ আৰ্টিষ্ট আকৌ ঘূৰি ঘূৰি মোৰ ওচৰলৈকে আহিব ।

: কিন্তু কথাটো দেখিবলৈ বৰ বেয়া হ'ল ।

: একো নাই ।

: আপুনি আজি হঠাৎ যে ক'ববালৈ গুচি গ'ল । স্টুডিঅ'ৰ ভাড়াও এনেকৈ দিব লগা হ'ল ।

: হওক দিনক । আজি মোৰ এটা ডাঙৰ কাৰ্য হৈছে । এতিয়া ছবি হ'ব—খুব ডাঙৰকৈ হ'ব ।

: কিয়া...

: আপোনাক এতিয়াই ক'ব নোৱাৰোঁ। সময়ত ক'ব।—শৰ্মাই অৰ্ধপূৰ্ণভাৱে পাল আৰু বাকুচিল চালে।

পাল আৰু বাকুচিলে হুৰ ছপিয়াই সময়ৰন কৰিলে যে এতিয়াই বকৱাক ক'ব নোৱাৰি।

আনিবলৈ বকৱাই কোনো নতুন আশ্ৰয় প্ৰকাশ নকৰিলে। কিন্তু ক'লে : যোক অলপ টকা লাগিছিল।

: অ' এৰা। আপোনাক টকা দিয়া হোৱা নাই। আপোনাৰ ওপৰতে সকলো ভাৱনা। আপোনাকে আকৌ টকা-পইচাৰ অহুবিধাত পেলাইহেঁ।

শৰ্মা টকা আনিবলৈ বুলি ভিতৰলৈ গ'ল। অলপ পিচতে ভিতৰৰপৰা কেনেবামেৰে পালক চিঞৰি বাতিলে। কিছু সময় ছুৱো কথা পাতি হাতত টকা ছশ লৈ ওলাই নোঁ আহোঁতেই ভিতৰতে ডাঙৰকৈ শৰ্মাই ক'লে—

: আপুনি অকলে যি পাৰে কৰক। মোৰ গা বৰ বেয়া লাগিছে। য়াৱ যদি বকৱাকে লৈ যাওক।

কৈ কৈয়েই শৰ্মা ওলাই আহিল আৰু বকৱাক টকা ছশ দিলেহি। ব্ৰিষ্টাৰ পালে অহুৰোধ কৰাৰি বকৱাক বঙালীতে ক'লে : আমি স্টুডিঅ'ত যিকিদিন পূবাকৈ চুটি কৰিব নোৱাৰিলোঁ, সেইকিদিনৰ ভাড়া কিছু কমোৱাৰ কাৰণে চেটা কৰোঁগৈচোন ব'লক। শৰ্মাৰ গা ভাল লগা নাই কাৰণে হে আপোনাক অহুৰোধ কৰিছোঁ।

ছবিখন সংক্ৰান্ত কোনো কামকে কৰিবলৈ বকৱাৰ ভাগৰ নাই। কিন্তু আজি কিবা বকৱাৰ ভাল নালাগিল। শৰ্মাৰ কাৰণে অৰ্ধশু পাল আৰু বাকুচি বেছি বিশ্বাসী; বকৱাক নোকোৱা কথাও সিহঁতক কয়।—এবেকুৱা ব্যৱহাৰৰ পিচতে সেই পালৰ লগতে যাবলৈ বকৱাৰ অকণো ভাল নালাগিল। ছবিৰ কাৰত শৰ্মাৰ লগত লগাৰ পিচত বকৱাই প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে প্ৰত্যাখ্যান কৰিলে। বকৱাই ক'লে : বই নাযাওঁ; আপুনিয়েই যাওক।

: আপুনি ক'ববলৈ বাব ৰেকি এতিয়া ?—পালে পুনৰ বকৱাক হুছিলে।

: নাযাওঁ। বৰতে হে থাকিম।

শৰ্মাৰ ভাবপৰা আমি আহি নিজৰ কেটৰ লগুখত ঝটখটীৰ ওপৰতে বকৱা খন্তেক বস। ভাবিলে—নিমিষাই আজি ব্ৰত কৰিছে যেতিয়া, বাতিৰ, লাজৰ বন্ধা-বঢ়াৰ কাৰ কিছু বকৱাই কৰিবই লাগিব। নিমিষাই নিজে নাথালে বেচেষীৰ হুতুৱাই বন্ধাই অকলে থাবলৈ বেয়া লাগে। বকৱা মোসোৱাল। পোনে পোনে আমি টেলি এখনত গৈ লবালবিতকৈ নিশা থাবৰ কাৰণে লুচি-ভাজি-মিঠাই আহি কিছু কিনি লৈ বকৱাই নিজৰ ছুৱাবত শৰ কৰিলেহি। ছুৱাবৰ ফাকেদি প্ৰথমে ছুৰি চাই নিমিষাই ছুৱাব খুজিয়েই ক'লে—

: আহিলাই আজি ? বই বৰটোকে ৰচি শেষ কৰিব পৰা নাই।

: জুৰিডোঁ আজি বাতি ভাত নাৰান্ধা ?

: তুমি কেনেকৈ জানিলা ?

: তুমিতো এইবাবেই প্ৰথম ব্ৰত কৰা নাই। আগেনেও দেখিছোঁ মন্থ।

: মই সকলো ষোণাৰ কৰি দিম। তুমি সোণ বান্ধি থাৰা দেখে।

বকুৰাই হাঁহিলে। পিঠিৰ ফালে লুকাই থোৱা থোৱা-বস্ত্ৰবোৰ আগলৈ আনি দেখুৱাই ক'লে : মই জানি-জনি ষোণাৰ কৰি লৈ আহিছোঁ। তোমাৰ কাৰণে আনিছোঁ দৈ আৰু ছানাব মিঠাই। তুমি হে কোৱা মোৰ একো বকুৰা কথা মনত নাথাকে বুলি।

নিমিষাৰ চকুত বকুৰালৈ গোট খোৱা মৰমখিনি যেন চকুপানী হৈ বাগৰি পৰিব। ব্ৰত কৰি থকা অৱস্থাত বকুৰাক স্পৰ্শ কৰি মৰম প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলে নিমিষাৰ চকুৰ চাৱনিত মৰমৰ তীব্ৰতা বাঢ়ে। থোৱা-বস্ত্ৰখিনি থ'বলৈ নি বকুৰাই ক'লে : তোমাৰ চকু চুটো বৰ মৰমিয়াল। চাই থাকিলে তোমাৰ ব্ৰত ভাঙি দিবৰ সন্ধান যায়।

টকু খাই নিমিষা আঁতৰি যায় : সোণটো মোৰ ; তেনেকুৱা নকৰিবা আকৌ। তোমাৰ ভালৰ কাৰণে হে কৰিছোঁ।

স্পৰ্শৰে দিব পৰা সকলোখিনি মৰম নিমিষাৰ চাৱনি আৰু হাতত যেন উপচি পৰিছে। নিমিষাৰ চকুৱেদি যেন মৰমৰ চকুপানী এই বাগৰোঁ—এই বাগৰোঁ।

: চাবা, চকুপানী ওলাই যাব আকৌ।

খেং বুলি নিমিষাই আঁচলখন খন্ডেকৰ কাৰণে চকুত হেঁচি ধৰিলে।

এদিন, দুদিন, তিনি দিন প'ল।

নিমিষাৰ ব্ৰত সাধাৰণতে এবেলাৰ বা এবাতিৰ থাকে। এইবাৰৰ দৰে দিনৰ পিচত দিন ধৰি নিমিষাই কেতিয়াও ব্ৰত কৰা নাই। তিনি দিনলৈকে বকুৰাই সহ কৰি আছিল। চতুৰ্থ দিনা ছপৰীয়া বকুৰাৰ ধং উঠা যেন দেখি নিমিষাই বকুৰাক বান্ধি-বাঢ়ি থুৱালে। গালি খাই নিজেও খালে। কিন্তু বাতি বকুৰাৰ সৈতে একেখন বিচনাত গুৰলৈ তথাপি হান্ধি নহ'ল। বকুৰাই আৰু ধৈৰ্য ধৰিব নোৱাৰিলে। নিমিষাক টানি বিচনালৈ লৈ আহিল। টানি আনি বকুৰা আচৰিত হ'ল। বতাহত গছ-পাত কঁপাৰি গোটেই মাহুহজনী কঁপিবলৈ ধৰিলে। মুখত সিমানে আহিল সিমানে শপত দিলে নিমিষাই। কান্দি কান্দি ক'লে : বোক ক্ষমা কৰা সোণ। মই সকলো তোমাৰ মজলৰ কাৰণেই কৰিছোঁ, আমাৰ ভালৰ কাৰণেই কৰিছোঁ...

বকুৰাৰ মনত কিবা থু-দুৱনি লাগিল। আজি তিনি দিনে নিমিষাৰ ব্যৱহাৰত বহুত কিবা আচৰিত পাইছে বকুৰাই। ক'বলৈ লাভ লাগিলেও, এটাইডকৈ ডাঙৰ কথা হৈছে—নিমিষাই এই তিনি দিন শৰ্মালৈ আগৰ দৰে ভৱ নকৰা হ'ল। পৰহি আহিছিল শৰ্মা। বকুৰাই কাপোৰ পিন্ধোৱানে নিমিষাই আগফালৰ কোঠাত শৰ্মাৰ লগত কথা পাতিলে। শৰ্মাই ক'লে : বকুৰা সঁচাকৈ প্ৰতিভা থকা মাহুহ। তেখেতৰ অভিন্ন বৰ ভাল হৈছে। জীৱনত তেখেতৰ সাধনা লক্ষ হ'ব। খুব দোৰকালে চুটি শেৰ কৰি টকা-পইচা দি বকুৰাক জৱাহাৰলৈ পঠিয়াই দিম। জাব মাজতে

নিমিষাই হঠাৎ হুধিলে : তেখেতৰ কিবা অপকাৰ কোনোবাই কৰিব নেকি ? শৰ্মাৰ উত্তৰ : বৰুৱাৰ অপকাৰ কোনে কৰিব ? কাৰ সাহ আছে ? আপোনাৰ বৰুৱাক মই বেছি বিখ্যাত কৰি দিওঁ। তাৰ পিচত আপুনি লৈ যাব। আপোনাবো কষ্ট হৈছে ইয়াত। নিমিষাৰ উত্তৰ : মোৰ আক কষ্ট কি ? সেইকণ কষ্ট লকলে বৈশ্বক্সে কৰে, কৰিব পাৰে। এনেকুৱাকৈ শৰ্মাৰ লগত নিমিষাই কেতিয়াবা কথা পাতিব পাৰিব বুলি বৰুৱাই কল্পনাও কৰা নাছিল।

কালি আহিছিল শৰ্মা। বৰুৱাৰ লগত কথা পাতি আছিল। ভিতৰৰপৰা হঠাৎ ওলাই আহি নিমিষাই শৰ্মাক পোনে পোনে চাই প্ৰশ্ন কৰিছিল : আমি কেতিয়া যাব পাৰিম ? আপুনি সোনকালে এওঁৰ কাম শেষ কৰি দিয়ক দেই !

আজি শৰ্মাক ঋতুটীয়েদি নামি ধোৱা দেখি নিমিষাই নিজে আগবাঢ়ি গৈ ক'লে : চিনেমাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাণবো সংশয় আছে নেকি ? আমাৰ এওঁক কিন্তু বিপদৰ মুখত পেলালে আপোনাক মই ভৱাই নেবোঁ।

বৰুৱাই খুব ভালকৈ বুজে যে এইবোৰ কথাৰ অৰ্থ বৰুৱাক নিৰাপদে নি গুৱাহাটী পোৱাটো। তথাপি শৰ্মাৰ লগত ইমান সহজভাৱে কেতিয়াবপৰা নিমিষাই কথা পাতিব পৰা হ'ল ? সিদিনা নিমিষা ছোৱালীকিজনীৰ লগত ফুৰিবলৈ ধোৱাৰ পিচৰপৰাই বহুত কিবাকিবি ধোৱা নাই নে ? সেই ছোৱালীকিজনীয়ে নিমিষাক কিবা বুজালে নেকি ? সেইদিনাবপৰাই নিমিষাৰ ভ্ৰত ; তাৰ পিচৰপৰাই শৰ্মাৰ লগত নিমিষাৰ কথা-বাৰ্তা ! এইবোৰৰ অৰ্থ কি ?

বাহিৰত শৰ্মাৰ মাত। ইমান বন বনকৈ শৰ্মা আহিবলৈ লৈছে কেলেই ? নে সেইদিনা ছোৱালীকিজনীৰ লগত গৈ ক'বাত নিমিষাই শৰ্মাক লগ পালে আৰু তাৰ পিচৰপৰাই এই পৰিৱৰ্তন ! হ'বওতো পাৰে। তেনেকুৱা কিবা এটা হ'লে নিমিষাই তেওঁক কিয় ক'ব ?

শৰ্মাই বাহিৰত মাতি আছিল। নিমিষাক টানি বিচনাত পেলোৱাৰ পিচত বেচেৰীয়ে কাউবাউ কৰি থকা অৱস্থাতে এৰি বৰুৱাই আহি শৰ্মাক বহিবলৈ ক'লে।

শৰ্মাৰ কথা ধোৱোন এক ধৰণৰ—

: আপুনি কি কৰিছে বৰুৱা ? আজি তিনি দিন ধৰি ঘৰতে সোমাই আছে। মই ইপিনে দিনে পাচশকৈ ভৰি স্টুডিঅ' বুক কৰি দেওসীয়া হৈছোঁ। আপুনি এইদৰে ঘৰত সোমাই থাকিলে হ'ব নে ?

: মই একো কাম কৰিব নোৱাৰোঁ। আপুনি যাওক। ওলাওক। —বৰুৱাই হাতৰ মুঠি টান কৰি শৰ্মাৰ ফালে চোঁচা ল'লে।

দৌৰি আহি নিমিষা দুয়োৰে মাজতে থিয় হ'ল। : কি কৰিছা তুমি ? ইমান খং কিয় তোৱাৰ ? (শৰ্মাক) যাওক আপুনি শৰ্মা, মই পঠিয়াই দিছোঁ।

: ইমান খং কিহৰ ?—শৰ্মাই বৰুৱাৰ ফালে চাই ক'লে।

: আপোনাক কৈছোঁ নহয়, মই পঠিয়াই দিছোঁ। যাওক আপুনি।—লগে লগে গৈ শৰ্মাক দুৱাৰমুখ পাব কিন্তু নিমিষা বৰুৱাৰ ওচৰ পালেহি। ক'লে : দোণ,

তুমি মোৰ বুৰটো একেবাৰে খাবা নেকি ? তোমাৰ কাৰণে মই কিমানখিনি জ্যাগ কৰিছোঁ, তুমি কিয় হুবুজা সোণ !

: সেইবুলি নেইটোৰ অলভ্য কথা মই লহু কৰিম নেকি ?

: তেনেকুৱা নকৰিবা সোণ। তুমি জানো মোক অকণো ভাল নোপোৱা ? মোক যে তুমি কি বিপদত পেলাইছা। সেইবোৰ মাজহে এই আচহুৱা ঠাইত তোমাৰ কিবা অপকাৰ কৰে যদি মই বাক কি কৰিম ?—হুহুহু কৈ কান্দিবলৈ ধৰিলে নিমিষাই।

কিছু পৰৰ পিচতে বকৱাক লৈ নিমিষা শৰ্মাৰ ওচৰ পালেগৈ। কেমেৰামেন পাল বহি আছিল শৰ্মাৰ লগত। বকৱাক দেখিয়েই শৰ্মাই হাঁহি ক'লে : আজি বকৱাক কি খং ! মাফ কৰিব দেই বকৱা। মই আপোনাক কোনো বেয়া অৰ্থত কোৱা নাছিলোঁ।—কথা কওঁতে শৰ্মাই নিমিষাৰ ফালে চাই আছিল। বকৱা বহাৰ পিচত শৰ্মাই ক'লে : আপোনাৰ কাৰণেই বৈ আছিলোঁ। স্টুডিঅ'লৈ যাৰ লাগে, ফিল্ম কিনিব লাগে, আৰ্টিষ্টৰ ৰিহাৰ্চেল কৰাব লাগে। মইনো কিমান কৰিম ? আপুনি এওঁ পালৰ লগতে গৈ কিছু কৰি আহকচোন।

বকৱাই নিমিষাৰ কালে চালে। নিমিষাই ক'লে : যোৱা। কাম শেষ হ'লেই গুচি আহিবা। মই ঘৰতে থাকোঁ। পালৰ চকুত বিৰিঙি উঠা চুটালিৰ হাঁহিটো তাৰ স্বভাৱৰ দোষ বুলি ভাবিলে বকৱাই। নিমিষাক নিজৰ ফ্ৰেটত থৈ, নিমিষাই হুৱাৰ বন্ধ নকৰাটলৈকে বৈ থাকি, বকৱা কেমেৰামেন পালৰ লগত ওলাই গ'ল।

মিস্টাৰ পালৰ লগত বকৱা প্ৰথমে গ'ল স্টুডিঅ'লৈ। স্টুডিঅ'ৰ মালিকসকলতো দণ্ডপাই আছে। এসপ্তাহমানৰ পইচাও বোলে দিবলৈ বাকী। মাজুহজমৰ কি খং ! খঙতে ক'লে : এজনী ছোৱালী পালেই চুটিং এৰি স্কুটি কৰিবলৈ যোৱা মাজুহে কি ছবি পৰিচালনা কৰিব ! শৰ্মাৰ বিষয়ে তেখেতে বোলে বহুত বদমাশ শুনিছে। বকৱাক ক'লে, বকৱাৰ কথাও বোলে তেখেতে শুনিছে। বকৱা বোলে খুব ভাল মাজুহ। ভাল মাজুহ এইবোৰত থাকিব নাপায়। গতিকে বকৱাই বৈশ্বকৈলক লৈ গুচি যোৱা উচিত। স্টুডিঅ'ত কি কথা পাতিবলৈ গৈছিল, বকৱাই নাজানে। “জামাক আকৌ স্টুডিঅ' লাগে” আদি কথা কিছু মিস্টাৰ পালে কোৱাৰ পিচত স্টুডিঅ'ৰ মালিকে পৰিকাৰকৈ কৈ দিলে যে আগৰ বাকী টকাখিনি আগতে দিয়াৰ পিচত হে আন কথা হ'ব। তাত এমষ্টাৰান কটাই বকৱাক লৈ মিস্টাৰ পাল ডাক্তৰ কাকতীৰ কেম্প পালেগৈ। তাত গৈ মিস্টাৰ পালে সেইদিনা হাতি অৱা আৰ্টিষ্টকজনৰ ওচৰত কমা প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। ক'লে যে বিশেষ অহুবিধাত পৰি সেইদিনা চুটিং বন্ধ কৰি দিব লগা হ'ল। তাৰ পিচত ডাক্তৰ কাকতীয়ে বকৱাক মিলগাই হাতি নি শৰ্মাৰ ছবিৰ বিষয়ে দুই-এটা প্ৰশ্ন কৰিলে। বকৱাৰ মনটো ভাল লাগি থকা মাজিল। একো লুকাবলৈ চেষ্টা নকৰি বহুত কথা কৈ দিলে। ডাক্তৰ কাকতী অলপ গহীন হ'ল। বকৱাক ক'লে : তুমি মোৰ ল'ৰাৰ লগৰ ল'ৰা। একে ঠাইয়ে মাজুহ। সেই কাৰণে হেঁ কৈছোঁ, লোককালে যোৱাৰ চেষ্টা কৰা।

বৈশ্বক্সেবাক পাৰ। বহি আগতে পঠিয়াই দিয়া। চিনেয়াৰ জগৎখন এনেকুৱা যে ইয়াত ভাল হাল্হুৰ খাকিব নোৱাৰে বুলিয়েই হাল্হুৰে ভাবে। বহুতে বহুত কথা উলিয়াব। কাইলৈকে ধৰাচোন, বৈশ্বক্সেবাক বিবৰে কিবা এৰাব এৰোৱে উলিয়াই দিলেও চিৰ-জীৱনলৈ তোৱাৰ বকৰা অশান্তি নহ'ব নে ?

বকৰাৰ মনটো একেবাৰে কেনেবা হৈ গ'ল। কথাটো অকণো মিছা মহুৱ। নিমিয়াৰ চিনেয়াত কোনো কাম নাই। আহি আছেছি শৰ্মাৰ স্টেটৰ ভলৰ মহুৱতে। ধুনীয়া বৈশ্বক্সকক পৰিচালকৰ সৈতে প্ৰেম কৰিবলৈ দি বকৰাই সুবিধা গ্ৰহণ কৰিছে বুলি কোনোবাই কথা উলিয়ালে বকৰাই কেনেকৈ সেইবোৰ হাল্হুৰৰ মুখ বন্ধ কৰিব ? নিমিয়াৰ চৰিত্ৰ কিমান ভাল সেই বিষয়ে কোনে চাবলৈ ধাব ? আৰু, ভালটো ভাবি চাবলৈ গ'লে, এই প্ৰলোভনৰ হাল্হুত থাকি এদিন যদি নিমিয়াৰ মনৰো পৰিৱৰ্ত্তন আহে, তেন্তে তাৰ কাৰণে বকৰাই দায়ী নহ'ব নে ? যিটো হাল্হুৰক প্ৰথমতে নিমিয়াই সহ কৰিব নোৱাৰিছিল, সেইটো হাল্হুৰ সৈতে এতিয়া লহজভাৱে নিমিয়াই কথা পাতিবলৈ বাধ্য হোৱাটো বকৰাৰ কাৰণেই হোৱা নাই জানো ? আজিয়েই এতিয়া নিমিয়াক অকলে এৰি থৈ আহিছে। শৰ্মাই যদি এই সুবিধা গ্ৰহণ কৰে ? বকৰাৰ মনটো চিৰি কৰি গ'ল। সেই হাল্হুৰটোৱে কৰিব নোৱাৰা কাম একো নাই। বকৰাৰ একো অমিষ্ট কৰিবলৈ এতিয়ালৈকে সুবিধা পোৱা নাই কেৱল বকৰাৰ চৰিত্ৰৰ কাৰণে আৰু নিমিয়াৰ মনৰ পৰিৱৰ্ত্তনৰ কাৰণে। বকৰাই নিজে বুলালে যে ইমানখিনি হ'বলৈ নিশ্চয় নোৱাৰে। তাৰ আগতে শৰ্মাৰ মূৰ শুভি কৰি দিব। কিন্তু সজাৱনা যে আছে, সেইটো সত্য।

তাৰপৰা যিটোৰ পালৰ লগত বকৰা গ'ল ভাৱবজাবলৈ—কোনোবা এজটী আৰ্টিষ্ট খবৰ কৰিবলৈ। মুঠতে পূৰ্ব পাচ ঘটাব মূৰত বকৰা আহি পাওঁতে নিমিয়াই তিতা গাৰেই আহি ছুৱাৰ খুলি দি ক'লে : ইমান হেৰি কৰিলা ?

: হই বাক দেবি কৰিলো। কিন্তু তুমি গা ধুই ধুই মৰিব খুজিছা নেকি ?

কিবা এটা ক'ব খুজি নিমিয়া বৈ গ'ল ! বকৰাই লক্ষ্য কৰি ক'লে : কোৱা কি ক'ব খুজিছা ?

: নাই মালাগে। তোৱাৰ ধং উঠিব।

: ছুঠে ; কোৱা।

: হই ক'ব খুজিছিলো—মৰিবলৈকে তুমি যোক কলিকতালৈ অৱা নাছিল জানো ?

: কেলৈ সেইমূৰে ক'ব খুজিছিলো ?

: ইডিমধ্যেই হই আধা-আধি মৰি গৈছোঁ। ৰেন লাগিছে।

সিটোক, নিমিয়াজনী ৰব ৰীপাইছে। ক'লা পৰি গৈছে।

: তুমি আজিকালি যোৱা লগত মোখোৱাই হ'ল। কি খোৱা ? নে একেবাৰে খাবলৈ বাৰু দিছা ?

নিমিষাই হঠাৎ ভয় খাই জিকাৰ মাৰি উঠিল। বকুৰাই ব্যস্ত হৈ বাহত ধৰি
স্থিলে : কি হ'ল : ভিত্তা কাপোৰেৰে থাকি জাব লাগিছে চাটগৈ।

: নহয় হে। চাট এৰি দিয়াচোন।

বকুৰাই এৰি দিলে। ক'লে : ভেঙে কি হ'ল ?

: মানে, মানে মাজে মাজে মোৰ আজিকালি বৰ ভয় লাগে।

বকুৰাই আচৰিত হৈ স্থিলে : কিয় ?

নিমিষাই এষাৰ এষাৰকৈ কথা যুকিয়াই ততলৈ যুৰকৈ কৈ গ'ল : ঠিক বুজাব
নোৱাৰোঁ। কিন্তু ভয় লাগে।

: বাক, এতিয়া মই আছোঁ। নহয়, ভয় নাই।—বকুৰাই ভাবিলে বকুৰা ওলাই
গ'লে বিপদত পৰে বুলিয়েই নিমিষাৰ ভয়। এতিয়া বকুৰা ঘৰত থাকোঁতে
কিহব ভয় ?

: নহয় জানা, তুমি ওচৰত থাকিলে হে বেছি ভয় লাগে। তুমি মোক মৰম
কৰিব খুজিলে বেছি ভয় লাগে। এতিয়া তুমি মোক বাহত ধৰোঁতে মই ভয়
খাই গ'লোঁ।

হঠাৎ নিমিষাই কান্দি দিলে। ফেকুৰি ফেকুৰি ক'বলৈ ধৰিলে : তোমাৰ মৰম
মই ইমান বিচাৰোঁ। অথচ তুমি মোক কেনেকুৱা কৰিল। তোমাৰ মৰমলৈ ভয়
লগা কৰিল। তুমি মোক খালা খালা খালা। তুমি মোক কি কৰিল। উস
বুলি খাটকৈ পৰি গ'ল নিমিষা। বকুৰাই ধৰিবলৈ সময়কে নাপালে। সাউৎকৰে
বকুৰাই নিমিষাৰ যুৰটো কোলাত লৈ মজিয়াতে বহি দিলে। নিমিষা অজ্ঞান।
বকুৰা বিবুচ্ছ হ'ল। নিমিষাৰ যুৰটো মজিয়াতে থৈ লবালবিকৈ পানী এবালটি
আনি নিমিষাৰ চকুৱে-মুখে মাৰি দিলে। নিমিষাৰ যুৰটো আকৌ কোলাত ল'লে।
হঠাৎ সাৰ পোৱাদি নিমিষাই চকু মেলি বিববিবকৈ কৈ গ'ল : কি ক'লে ? বকুৰাৰ
অভিনয় ভাল হ'ব ? কাম শেষ হৈ আহিছে ? আমি যাব পাৰিম ? বকুৰাৰ
বিপদৰ ভয় নাই ? বাক ভেঙে। ঠিক আছে। কিন্তু সাৱধান.....

বকুৰাৰ চকুপানী বৈ আহিল। “নিমি” বুলি জোৰেৰে সাৱটি ধৰি হৰাওৱায়ে
কান্দি দিলে বকুৰাই। কান্দি বকুৰাই ক'লে : মই আদৰ্শ আদৰ্শ কৰি তোমাক চাবলৈ
পাহৰি গৈছোঁ নিমি।

নিমিষাই লবালবিকৈ উঠি বকুৰাৰ চকুপানী মচি দিলে। মুখেৰেও কৈ
থাকিল : ধেং, তুমি একো কৰা নাই। মোৰ একো হোৱা নাই। মই তোমাৰ
নিমি হৈ আছোঁ। ধেং, শুনা আকৌ, নাকান্দিবা! কান্দি হে তুমি মোক
অজ্ঞান কৰা হ'ব।

নিমিষাৰ কথা কাণত পৰিছিল বকুৰাৰ। বহাৰপৰা উঠিল বকুৰা। শাড়ী
এখন আনি দি ক'লে : এখনতে কাপোৰ লগোৱা। ভিত্তা কাপোৰ পিন্ধি
নাথাকিবা। তোমাৰ গাটোও পৰম।

বাধ্য ছোৱালীৰ দৰে নিমিষাই কাপোৰ লগালে। কন্যা বন্ধ ছোৱালীৰ পিচতে

বাগৰি থকা চকুপানী ছয়ো ছয়োকে যচি দিলে। কোনো কথা মপতাকৈ ছয়ো বহুত পৰ মুখামুখিকৈ বহি থাকিল। ভেতিয়া সন্ধ্যা প্ৰায় সাত বাজিছিল। বকুৰাই ভাবিছে, কেনেকৈ ডাক্তৰ এজন অনা যায়! নিমিষাক এই অৱস্থাত অকলে এৰি যোৱাৰ ইচ্ছা নাই। হঠাৎ যদি আকৌ অজ্ঞান হৈ যায়। নিমিষাৰ কাৰণে শৰ্মাক একো অনুৰোধ বকুৰাই কৰিব নোখোজে। কিবাকিবি বহুত সন্দেহ বকুৰাৰ মনত থুপ খাইছে। কেনেকৈ কি কৰা যায় এতিয়া? নে বাতিপুৱালৈকে অপেকা কৰিব? হঠাৎ বকুৰাৰ মনত পৰিল ডাক্তৰ কাকতীৰ কথা। কলিকতাতে বহুত দিন ডাক্তৰি কৰি যোৱা মাহুহ। আন ক'ববাত দেখুৱাবলৈ হ'লেও বুদ্ধি-পৰামৰ্শ দিব পাৰিব। নিমিষাকো লৈ গ'লে কেনে হয়? অকলে এৰি যোৱাতকৈ বহুত ভাল হ'ব। ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ নিওঁ বুলিলেই পইচা খৰচ হোৱাৰ ভয়ত নিমিষাই আপত্তি কৰিবই। বকুৰাই বুদ্ধি লাজিলে।

: নিমি, অলপ ফুৰি আহোঁ ব'লা। ভাল লাগিব।

: তোমাৰ এতিয়া কাম নাই?

: নাই।

: শৰ্মাই বিচাৰে যদি কিবা কাৰণত?

বকুৰাৰ ক'বৰ ইচ্ছা হৈছিল, শৰ্মাই বিচৰালৈ তোমাৰ ইমান চিন্তা কিহৰ! কিন্তু বেচেৰীৰ অৱস্থাটো দেখি মক'লে।

: আজি বিচাৰিবলগীয়া একো নাই।

: ব'লা তেন্তে। ভূমি...বাক, লগতে যয়ো, কোনোবা বেঙ্গলু'বাত খাই আহিমইক। বাতি বাজিবৰ মন যোৱা নাই।

ধুনীয়াটকৈ সাজি-কাচি ওলাল নিমিষা। বকুৰাৰ ভাব হ'ল, এই মাহুহজনীৰ বেমাৰ বুলি ডাক্তৰক কোৱাই টান হ'ব। কেৱল মুখলৈ ভালকৈ চালে বুজিব পাৰি যে মাহুহজনীৰ গাত তেজ অকণো নাই।

আকাশৰ জোন-তৰাৰ লগত প্ৰতিযোগিতাত কলিকতাৰ বাটৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে, ঘৰে-বাহিৰে থকা লাঠীবোৰ জিলিকিছে। সেই লাঠীবোৰ পাৰ হৈ মাহুহৰ চকু আকাশলৈ বাবই মোৱাবেন। কিছুদূৰ খোজকাটি যোৱাৰ মন গৈছিল বকুৰাৰ। কিন্তু নিমিষা ভাগৰি পৰিল। এখন টেক্সি পাই ছয়ো উঠিল। নিমিষা ইমান ভাগৰি পৰিছিল যে টেক্সিত উঠিয়েই এলাই পৰিল।

ডাক্তৰ কাকতীৰ কেম্পৰ আগত টেক্সি বথাই বকুৰাইত নামিল। পকা দেৱালেৰে ঘেৰা আহল-বহল বাৰীৰ মাজত ডাঙৰ ঘৰটোলৈ চাই নিমিষাই কাৰ ঘৰ সন্মিলে। নগাঁৱৰে এজন চিনাকি মাহুহ আছে বুলি বকুৰাই ক'লে। চিনেমা কৰিবলৈ অহা মাহুহ বুলি বকুৰাই ইচ্ছা কৰি নক'লে। চিনেমাৰ মাহুহ বুলি ক'লেই নিমিষা সোমাবই হুখুজিব বুলি বকুৰাৰ সন্দেহ হ'ল।

চকীয়াবটোক ডাক্তৰ কাকতীৰ কথা সন্মিলত সি ছয়োকে বাট দেখুৱাই লৈ গ'ল। ভাগ্য ভাল-যে 'ডাক্তৰ' শব্দটো নিমিষাই মন নকৰিলে। এটা আহল-বহল

কোঠাত ব্ৰহ্মৰ ছুরোকাৰে বহি ডাক্তৰ কাকতী আৰু তেখেতৰ পৰিবাৰে কথা পাতি আছিল। বৰুৱাক দেখিয়েই কাকতীয়ে মৰমৰে মাতিলে : আহা জীৱন! এইবাজ এওঁক কৈছিলো অলপ আগতে তুমি কেমেবামেৰ পালৰ লগত আহিছিল। বুলি। অ', জীৱতীকো লৈ আহিছা বুলি কোৱা নাই কেনেই? সোমাই আহা। বহা বহা। এওঁৰ নাম কি? নিমিষা। বাঃ, বৰ ধুমীয়া নাম। হেবা, নিমিষা ডেকে তোমাৰ আলহী, আৰু এওঁ জীৱন বোপা যোৰ। নিমিষাক তোমাৰ মৰলৈ লিয়া। তেওঁ আমাৰ কথাত কি বস পাব?

ডাক্তৰ কাকতীৰ পৰিবাৰে নিমিষাক পালে-মুখে মৰম কৰি ভিতৰলৈ লৈ গ'ল। গোটেই কেম্পটোত এটা বৰুৱা পৰিৱেশ। আন কথা পতাৰ আগতে নিমিষা বৰুৱাক সুযোগ লৈ বৰুৱাই ডাক্তৰ কাকতীক নিমিষাৰ অস্থগৰ কথা ক'লে। কাকতীয়ে আখাল দি ক'লে : বাক বহা, চাম বাক। এনেয়েও হ'ব পাৰে। একো ভয় নাই। এঃ, তুমি কোন কৰি দিয়া হ'লে ময়েই প'লোহেঁতেন নহয়।

এবা, হুলস্থূলত বৰুৱাৰ মনতে পৰা নাছিল যে ডাক্তৰ কাকতীক কোৱা কৰিও মাতিব পাৰি।

চাহ আৰু ধোৱাবস্ত্ৰ লৈ কাকতীৰ পৰিবাৰ ওলালহি। শকতকৈ বয়সছা মিঠা মাহুৰগৰাকী। পাচে পাচে নিমিষা। ইহি ইহি তেখেতে বৰুৱাক ক'লে : নিমিষাৰ দেখিহেঁ বৰ মৰম তোমালৈ। অকণমান বহিয়েই তোমাক চাই দাবলৈ উঠিছিল। মই কিয় বুলি স্থখিত কৈছিল, তুমি খং উঠি শুচি দাব পাবা বুলি। মই চাহ কৰোঁতেও তুমি কিমান চেনি ধোৱা, কি খাই ভাল পোৱা, কৈয়েই বন্ধা নাই। বৰ মিলিছা দুইটা।

নিমিষাই লাজতে ডলম্ব কৰিলে। এটাও কথা নোকোৱাকৈ বৈ থাকিল।

: দেখিলা নহয়? ব'লা এতিয়া চাহ খোৱাটো তুমিও।—এইবুলি নিমিষাক মূৰত হাত দুবাই কাকতীয়নীয়ে লৈ গ'ল। স্ত্ৰী-পুৰুষক একেলগে চাহ দিয়াৰ আধুনিকতা কাকতীৰ ভাত চলা নাই। হঠাৎ কাকতীয়ে স্থখিলে : নিমিষা প্ৰেগমেন্ট বেকি?

বৰুৱাই লাজ কৰি ক'লে : নহয়।

: আগবেপৰা এনেকুৱা ডেক নাইকিয়া নে?

: নহয়, আজি এমাহমানৰপৰা হে।

: ডেক নোহোৱাৰ কাৰণেই দুৰ্বল। তাতে খং উঠি চাটো অজান হৈ গ'ল।

: হ'ব পাৰে। কিন্তু ভয়টো যে ইমান বেছি হৈছে।

: বাক, চাম বাক।

চাহ খাই নিমিষা ওলাই আহিল। পাচে পাচে ইহিমুখে কাকতীয়নী।

: হেবা জীৱন, এওঁ বোক কি স্থখিছে আনা? বোক কি বুলি মাতিব স্থখিছে।

বৰুৱাই সুযোগটো ল'লে। ক'লে : এখেতলকলক, মই খুড়া আৰু ধুতী বুলি

হাতোঁ। আঘাৰ একেবাৰে আগোনৈ বুলিবা। নগাঁৱত আঘাৰ একে চুবুৰিতে বৰ—আঘোলাপট্টিত।

: ময়ো ভাবিছিলোঁ, খুব আগোন লবছ এটা ধৰিয় বুলি। ইমান ভাল লাগিছে। এখেতসকলেও চিনেমা কৰিব বোলে। কিন্তু আঘাৰ তাতকৈ ইমান বেলেগ কিয় ? ইয়াত ইমান ভাল লাগে।

: শুনা, খুড়া ডাক্তৰ, জানা নহয় ?

: এতিয়া জানিছোঁ।

: তোমাক দেখুৱাওঁ বুলি লৈ আহিছোঁ।

: যোৰতো একো হোৱা নাই।

: গমহেকাৰি মাৰি কাকতীয়ে ক'লে : বাক বাক, যোৰ ভক্তিজা বোৱাৰীজৰীৰ কি হৈছে মই নিজেই চাম, তোমালোকে তৰ্ক কৰিব নালাগে। জীৱন, হেৰা তুমিও খুড়ী-শাহ, তোমালোক দুয়ো ওলোৱাচোন। বহা-কোঠালৈ যোৱা। মই ইয়াতে ডাক্তৰি আৰম্ভ কৰোঁ।

কাকতীৰ কথাৰ ভংগিত নিমিয়াই হাঁহি দিলে। বকৱা আৰু কাকতীৱনী আগফালৰ বচা ঘৰ পালেগৈ।

প্ৰায় আধা ঘণ্টা। কাকতীৱনী আৰু বকৱাই কাকতীৰ বোগী চোৱা শেষ হোৱালৈ অপেক্ষা কৰি থাকোঁতে বিশেষ একো কথা পতা নাছিল। এনেদৰে সময় কটাবলৈ ইটো-সিটো কথা পাতি আছিল। মাত্ৰ মাজতে কাকতীৱনীয়ে ক'লে : তুমি ভাত খাই বাবা। ঘৰত বান্ধিলেগৈ হে হ'ব। নিমিয়াক ক'লত তাই তালৈ পাইছে বুলি ক'লেই। সবল চোৱালী বেচেৰী। মনৰ কথা লুকুটা নাই ; কৈ দিছে।

আকৌ এবাৰ ক'লে : নিমিয়াক চাইছে বুলি ভাবিছা হ'বপায় ? কিবা ফুচুৰি কথা উলিয়াই হাঁহি আছে চাওঁগৈ। তেখেতে কেনেকৈ বেমাৰী চায় মই জানো নহয়। কথা পাতিবলৈ পালে একো নালাগে।

এইবোৰ কথা পাতি থাকোঁতেই কাকতীৰ চেণ্ডেল টোচোৰাই অহা শব্দ শুনা গ'ল। পিঠিত থপৰিয়াই থপৰিয়াই নিমিয়াক আনি কোঠাটোৰ মাজত থিয় কৰাই ক'লে : কি বেমাৰটো হ'ব ? একো নাই। মই আকৌ বোলোঁ যোৰ জ্ঞানে চুকি পোৱাৰ ভিতৰৰ বেমাৰ মঠে লাজেই পাওঁ নেকি ? জীৱন বোপা, তুমি দেখিছোঁ কেতিয়াবা গাধীৰবোৰ বগা দেখিছা বুলিও চিকিৎসা কৰাওঁলৈ আহিবা—গাধীৰ বগা কেখাটোও বেমাৰ বুলি ভাবি।

কাকতীৰ লগতে নিমিয়াকে আদি কৰি সকলোৱে প্ৰাণ খুলি হাঁহিলে। নিমিয়াই যে হাঁহি ৰাখিবকে নোৱাৰে। কোনোমতে হাঁহি বন্ধ কৰি ক'লে : বহুত দিনৰ মূৰত ইয়াকৈ আজি প্ৰথম হাঁহিলোঁ।

: ব'বা, ব'বা। ঘৰৰ হিচাপে এওঁলোকক ইয়াতে ভাত খুৱাই পঠিয়ালে কেনে হয় ?

: আপুনি নালাগে ক'ব। মই আগতেই ক'লোঁ।—কাকতীয়নীয়ে গৰ্বেৰে ক'লে।

: তেখেত এওঁক হাঁহি হাঁহি বহি থাকিবলৈ দিছ। কেলেই? বন্ধা-বঢ়াত লগাই দিয়াগৈ। আৰু, আমাৰ অভিনেত্ৰী-অভিনেতা সকলৰ বিকিক্ৰম আছে, তেওঁলোককো চিনাকি কৰাই দিয়া।

হঠাৎ নিমিষাই আপত্তি কৰি ক'লে: নালাগে। চিনেমাৰ মাছৰ লগ পাই আহনি লাগিছে। আজি ভাত বন্ধাতে আপোনাক লহায় কৰি দিওঁ।

: বেচ মেয়ে হওক। কিন্তু কি ক'লা তুমি? চিনেমাৰ মাছৰ বেয়া পোৱা? ময়ো—আমিও দেখোম চিনেমাৰ মাছৰ হে!—অভিনয়ৰ ভংগিৰে নিমিষালৈ কুঁলা হৈ চাই কাকতীয়ে ক'লে।

: আপোনালোকৰ কথা একেবাৰে বেলেগ।—নিমিষাই সঁচাকৈ অজ্ঞবৰপৰা ক'লে।

নিমিষাক লৈ কাকতীয়নী ওলাই গ'ল। তেওঁলোক গ'লত কাকতী গহীন হ'ল। বৰদাক মাতিলে: আহ।—চুয়ো আকৌ কাকতীৰ কোঠাটো পালেগৈ।

বৰদাক প্ৰথম সূধিলে কাকতীয়ে: তুমি অকল বয়সত হে ডেকা, মে ডেকাৰ সাহো আছে? মানে, তোমাক যদি মই এতিয়া কওঁ যে তুমি এদিন মৰিবা, তেন্তে তুমি ভয়তে আগতে মৰাৰ নিচিনা হ'ব নেকি?

হাঁহি বৰদাই উত্তৰ দিলে: নহওঁ।

: তেন্তে বেচ। শুনা তেন্তে।—এইবুলি কাকতীয়ে গুপ্ত কথা কোৱাৰি কৈ গ'ল যে ভয়ৰ বিশেষ কাৰণ নাই যদিও কাকতীয়ে নিমিষাক ভালকৈ কিছুদিন চিকিৎসা কৰাব লাগে বুলি ভাবে। এতিয়াই। দেখাত নিমিষাৰ কেৱল এনিমিয়া আছে। কিন্তু, কাকতীৰ খুব সন্দেহ যে নিমিষাৰ মানসিক কিবা অসুখ হৈছে। নাই, বলিয়া হোৱা নাই। কিন্তু কিবা অসুখ হৈছে। ইয়াৰে ভাল চাই মানসিক ৰোগ-চিকিৎসক এজনক কাইলৈ নিমিষাক ৰেখুৱাব। নহ'বও পাৰে; কিন্তু সন্দেহ আঁতৰাই থোৱা ভাল। অকলশৰীয়া হৈয়েই বোলে নিমিষাই প্ৰথম কাকতীক সূধিলে বৰদাৰ অভিনয় ভাল হ'ব নে? তাৰ পিচত, বৰদাৰ কিবা বিপদ আছে নেকি, বৰদাক কোনোবাই অনিষ্ট কৰিব নেকি, সোনকালে ছবি শেষ কৰি ঘৰলৈ যাব পাৰিব নেকি—আদি প্ৰশ্ন। সকলো প্ৰশ্নৰে উত্তৰ নিমিষাই বিচৰাৰ নিচিনাকৈয়ে কাকতীয়ে ইচ্ছা কৰি দিলে। তাৰ পিচত নিমিষাই ভয় কৰি কাষতে থকা চালপীৰাখনত ওপৰলৈ মূখকৈ পৰি দিলে। “মই পৰীক্ষা কৰিবলৈ তুমি শুব নালাগে, উঠা” বুলি কাকতীয়ে ক'লত নিমিষাই আচৰিত হৈ ক'লে, “আপুনি হে ৰোক গভা মৰি ইয়াত পেলাই দিলে।” এইবোৰ অসংলগ্ন কথা বৰ ভাল লক্ষণ নহয়। তাৰ পিচতো প্ৰশ্ন কৰি কাকতীয়ে বুলিলে যে অকলে বৰদাৰ লগত থাকিবলৈ নিমিষাৰ ভয় লাগে—বিশেষকৈ বৰদাই জোৰ কৰি মৰম কৰে বুলি। আনকি সেই ঘৰটোত বাতি বৰদাৰ লগত অকলে থাকিবলৈও ভয় কৰে। এই লক্ষণটোকে এটাইডকৈ বেয়া দেখিছে ডাক্তৰ কাকতীয়ে।

সকলো কৈ উঠি কাকতীয়ে ক'লে: আমাৰ মাছৰ হোৱা হ'লে নক'লোহঁতেন।

ভয় ধাব পাৰেতো হানুহে। তুমি পিচে ভয় ধোৱা হানুহ নহয় যেন লাগি হে কৈহেঁ। বিশেষকৈ, তুমি ইয়াত অকলে আছা যেতিয়া, বোপটোৰ বিষয়ে জানি থলে বেছি বস্তু ল'ব পাৰিবা। এতিয়াই ধৰা, নিমিষাক কেতিয়াও একেখন বিচনাত শুবলৈ নামাতিবা। তাই আকৌ অজ্ঞান হ'ব পাৰে। সজ্ঞানে 'বাধা দি বাধিব' নোৱাৰিলেই অজ্ঞান হৈ নজনা হৈ থাকিবলৈ বিচাৰিব।

কি ভাগ্যৰ বলত কাকতীৰ ওচৰলৈ অহাৰ কথা বৰুৱাই ভাবিলে বাক? আহি কিমান উপকাৰ হ'ল বৰুৱাই এতিয়া হে বুজিলে। মানসিক কিবা বিকৃতি হ'বলৈ আৰম্ভ হৈছে বুলি বৰুৱাৰ দৃঢ় বিশ্বাস হ'ল। কাৰণ, আজি কিছুদিনৰপৰা নিমিষাৰ এটাইবোৰ পৰিৱৰ্ত্তন হঠাৎ মনত পৰি গ'ল। কাকতীৰ স'তে কথা পাতিতে যাজে যাজে বৰুৱা অস্বস্তিক হৈ গ'ল। এবাৰ কাকতীয়ে বৰুৱাক ক'লে: আহাচোন জীৱন, এওঁলোকে কি ভোজ বান্ধিছে চাওঁগৈ।

হুয়ো গৈ দেখে, বন্ধা শেষ কৰি নিমিষাই-কাকতীয়নীয়ে বহি লৈ কথা পাতিছে। নিমিষাই কাপোৰ সলাই কাকতীয়নীৰ এঘোৰ পিছি লৈছে। কাকতীয়ে ক'লে: তুমি দেখোন কাপোৰ সলালা? বহিবলৈ পালেই শুবলৈ বিচৰাটো কৰিব খুজিছা নেকি?

: থাকিম ইয়াতে। বেয়া পাব নেকি?

: সেইটো ভাবি চাব লাগিব। হয় নে হেৰা, এওঁবিলাকক বাতিখন নো পঠিয়াই দিওঁ কেলেই? তোমাৰ কোঠাতে নিমিষা, আৰু মোৰ তাত জীৱন দেখোন মাটিয়ে-বাৰিয়ে পৰি থাকিব পাৰে।

: পৰি থাকিব পাৰে আৰু কি? থাকিবই। বাতিখন অকলে কিয় পঠিয়াম?

সক ছোৱালীৰ দৰে আনন্দতে হাত চাপৰি মাৰি নিমিষাই ক'লে: খুব ভাল হ'ব। কিন্তু আপোনালোকক প্ৰথম দিনাই বৰ আমনি দিহেঁ নেকি।

: হে:। আচল কথাটো কি নাজানা? আমাৰ ইয়াত মুঠতে জ্বিলজ্বল হানুহ আছিল। আজি পোন্ধৰজনমান কাম শেষ কৰি গ'লগৈ। খালী খালী লাগিছে। এনেয়ে আই ইমানখিনি মৰম নকৰেঁ। হয় নে জীৱন, তোমাৰ স্নেহত আকৌ চুৰি হ'ব পৰা কিবা বস্তু আছে নেকি? তাততো আৰু কোনো নাই।

নিমিষাই তপৰাই ক'লে: মোৰ টকাখিনি, কাপোৰবোৰ ॥ আঙঠি দুটা আৰু চেইন এডালো আছে।

: এ, সেইটো যে বৰ ভাল কথা নহ'ব। কলিকতাত একো বিশ্বাস নাই। তোমালোকক স্বাৰলৈ দিবৰ মন ধোৱা নাই; কিন্তু...

কাকতীয়নীয়ে সহজভাৱে ক'লে: কিহৰ কিন্তুটো আকৌ! কোনো তেওঁলোকক চিৰদিনীয়া ধৰখন। দায়ী বস্তু থকা বাকচ যি দুই-এটা আছে, এতিয়া জীৱন পৈ লৈ আহিব পাৰে দেখোন। কেইমিনিট নো লাগিব।

ভয় ধোৱাৰ দৰে বিদ্ৰ হ'ল নিমিষা। ক'লে: যেনো বাওঁ। তেওঁ অকলে বাক সলাগে।

: কিয় ?—কাকতীয়ে ডাক্তৰৰ চোকা চাবনিৰে চাই জ্বিলে।

: ভয় লাগে।—সকলৈ ক'লে নিমিষাই।

ডাঙৰকৈ হাঁহি দিলে কাকতীয়ে: বাক, মই যাওঁ; লগতে চকীদাৰটোও লৈ যাওঁ। তেতিয়া জুৰি যোৱাতকৈ বেছি কাম হ'ব নেকি? চকীদাৰটোৱে বাকচকিটা টেক্সিলৈ লৈ আহিব পাৰিব। তুমি নিজে হে বোজা এটা হ'ব।

নিমিষাই যেন বৰ ডাঙৰ বিপদ এটাৰপৰা বক্ষা পালে। ভাগৰ ললুউৱা দীঘলীয়। 'উপাহ এটাৰ পিচত বহি লৈ ক'লে,

: ভালেই হ'ল। মই খুড়ীৰ লগত কথাৰে পাৰ্তোঁ। বহুত দিন কথা পতা নাই।

আপোনালোকে কিন্তু দেখি নকৰিব।

ঐচাকৈ টেক্সিত বকরা, চকীদাৰটো আৰু কাকতী গৈ বকরা-নিমিষাৰ কাপোৰ-বিচনা-বাকচ আদি সোপাকে লৈ আহিলগৈ—বাছনি-ঘৰৰ বন্ধৰ বাহিৰে বাকী লকলো। বকরাই মাল-বন্ধ লৈ অহা কোনেও লক্ষ্য কৰাও নাছিল। আহোঁতে এবাৰ আৰু যাওঁতে এবাৰ টেক্সিত কাকতীয়ে মুঠতে ছুবাৰ বকৰাক একেটা কথাৰে ক'লে: বকৰাক বন্ধুবোৰ নিবলৈ পঠিওৱাৰ কথা ওলাওঁতে ভয় খাই নিমিষাও ওলোৱাটো খুব স্বাভাৱিক কথা নহয়। তথাপি, নিমিষাৰ অস্থৰ চিন্তা মূৰত লৈও সেইদিনা কাকতীৰ কেম্পত বকরাৰ বৰ ভাল টোপনি আছিল। কাকতীৰ আশ্রয় পাই যেন বকরাৰ বহুত ভয় আঁতৰি গ'ল। পিচদিনা পুৱা নিমিষায়ো ক'লে—বাতি এবাৰো লাৰ নোপাৱাকৈ বোলে তেওঁৰ টোপনি আছিল। কাকতীয়নীয়ে কিন্তু নিমিষাই ছুজনাটক কৈছিল—বাতি নিমিষাই বোলে কিবাকিবি চিঞৰিছিল আৰু ছুবাৰ বকরা বুলি ভাবি কাকতীয়নীক ঠেলা মাৰি নিজে বিচনাত বহি দিছিল।

পুৱাই কিন্তু নিমিষাক ইমান লজ্জা-সৰল আৰু নিশ্চিন্ত যেন লাগিল যে বকরাৰ স্নৰটো ভাল লাগি গ'ল। ইমান মুকলি যেনে নিমিষাক থকা যেন বকরাই কেতিয়াও দেখা নাই।

আজি এসপ্তাহ হ'ল, নিমিষাক চিকিৎসাকৰিছে এজন চাইকোথেৰাপিষ্টে—নিজৰ ভিতৰুৱা চিকিৎসালয়, 'স্টেটেল নাৰ্চিং হোম'ত বাথি। আজি আঠ দিন আগতে যে বকৱা-নিমিষা কাকতীৰ কেম্পটেল আছিল, তাৰ পিচত আক ঘূৰি যোৱা নাই। এতিয়া নিমিষা নাৰ্চিং হোমত আক বকৱা কাকতীৰ লগত। কাকতীৰ ঘৰলৈ অহাৰ পিচদিনাই ডাক্তৰ কাকতীয়ে নিজৰে ভালটকৈ চিনাকি বন্ধু মানসিক-চিকিৎসক এজনক লগ ধৰি নিমিষাক চিকিৎসাৰ কাৰণে দি দিলে। বুদ্ধি কৰি ফুৰিবলৈ যাওঁ বুলি নি নিমিষাক থৈ অহা হ'ল। থৈ অহাৰ পিচত আজি প্ৰথম নিমিষাক লগ পাবলৈ দিব বকৱাক।

কাকতীৰ ঘৰলৈ অহাৰ পিচদিনাই শৰ্মাই লগত মল-বল লৈ আহি ডাক্তৰ কাকতীৰ আগত হপ্পদপাইছিলহি—বকৱাই টকা-পইচাৰ গুণগোল কৰি আহিছে, বকৱাক এশিকনি দিব, পুলিচত দিব ইত্যাদি বুলি। ডাক্তৰ কাকতীয়ে নিজৰ স্বভাৱস্বলভ গাভীৰ্ঘৰে শৰ্মাক সেইদিনা জনাই দিছিল যে তেখেতে যিখিনি অভাৱ এতিয়ালৈকে কৰিছে, তাৰ সীমা নাই। আকৌ মতুনকৈ কিবা কৰিবলৈ গ'লে জেলত লোমাব লাগিব। শৰ্মাৰ সকলো কাকি-ফুকি জানে বুলিও জনাই দিলত মানুহটো মেকুৰী ঘেন হৈ ওলাই গ'ল। আনকি ইয়ান সেও মানি গ'ল যে ফ্লেটটোত বকৱাই এৰি অহা লায়-লাকতিখিনিও ডাক্তৰ কাকতীৰ নিৰ্দেশমতে পঠিয়াই দিলেগৈ। সেইদিনা শৰ্মাই আহিয়েই হপ্পদপাই কোৱা কথাবোৰ ভিতৰবপৰা ওনি থাকি বাবে বাবে নিমিষাই বকৱাক কৈছিল : মই শৰ্মাৰ লগত অকলে কথা পাতিলে শাস্ত কৰিব পাৰিম। তুমি নোলাবা। শৰ্মা ওলাই যাওঁতে ময়ো ওলাই গৈ বাটত লগ ধৰি সকলো ঠিক কৰি পেলায়। তেতিয়া তেওঁ তোমাৰ একো অপকাৰ নকৰে। তেওঁক কেঁচক বজাব লাগে মই জানো। এইবোৰ কথা ওনি বকৱা অৰাক হৈছিল। শৰ্মাৰ লগত নিমিষাই ইয়ান আন্তৰিকতা কেতিয়াবপৰা হ'ল যে নিমিষাই অকলে লগ ধৰি শৰ্মাক বজাই শাস্ত কৰিব পাৰে? বকৱাৰ মনত যোৰ লগেহে ঠাই ল'লে। কেবাদিনো নিমিষাক অকলে ঘৰত এৰি যোৱা দিনবোৰত শৰ্মাই নিমিষাৰ লগত এই সৰু হাপন কৰিলে নেকি? প্ৰথমতে শৰ্মাক অতি বেয়া পাইছিল নিমিষাই। ঘিণ কৰিছিল। এনেকুৱা তীব্ৰ ঘিণেই নিবিড ভালপোৱালৈ কণাভিত হোৱা ঘটনাটো পৃথিৱীত বিৰল নহয়। তেন্তে বকৱাক অকলে যাবলৈ দিবলৈ ভয় লাগে বুলি কৈ কৈ নিমিষাই সদায় শৰ্মাক চাবলৈকে যায় নেকি? শৰ্মাৰ ঘৰত গৈ বকৱা ব্যস্ত হৈ থাকোঁতে নিমিষা অনীয় ধৈৰ্যেৰে বহি থাকোঁগৈ অকল শৰ্মাৰ কাৰণেই নেকি? তত কৰা বুলি নিমিষাই যে বকৱাৰ লগত তবলৈ এৰি দিলে, শৰ্মাক অপৰ্ণ কৰা সেই দেহা বকৱাৰ স্পৰ্শেৰে অপৱিত্ৰ নকৰিবক কাকণেই নেকি? তেন্তে এতিয়াও বকৱাৰ লগত কিয় আছে? কিয় শৰ্মাৰ লগত

দন্দ লাগিলে বৰুৱাৰ বিপদ হ'ব পাৰে বুলি ভয় কৰে? হয়তো তাৰো কাৰণ আছে। বৰুৱাৰ ঞঃ নিমিষাই জানে। হঠাৎ সন্দেহ হ'লে শৰ্মাক বৰুৱাই খঙত শেষ কৰি দিব বুলি ভয় খায়। আক, সেই ভয়কে লুহুৱাবলৈ বৰুৱাৰ বিপদ হ'ব পাৰে কাৰণে হে শৰ্মাৰ লগত দন্দ কৰাটোলৈ ভয় খোৱা যেন দেখুৱায়। নিমিষাৰ হয়তো ইচ্ছা, কোনোমতে গুৱাহাটী পাই নানা অজুহাত উলিয়াই বৰুৱাক এৰি এদিন গুচি আহিব। তাৰ পিচত শৰ্মাক গ্ৰহণ কৰিবহি। তাৰ আগলৈকে বৰুৱাক কাকি দি মনে মনে চলাই থাকিব। কথাবোৰ ভাবি ভাবি বৰুৱাৰ মূৰ গৰম হৈ গৈছিল। কিন্তু লোকৰ ঘৰত এতিয়া নিমিষাক জোৰ কৰি কথা উলিয়ায় কেনেকৈ? তাতে তাইৰ শৰীৰৰ অৱস্থাও এনেকুৱা। নিমিষালৈ চাই হঠাৎ বৰুৱাৰ বিপ লাগি গৈছিল। বৰুৱাই মনে মনে ঠিক কৰিছিল, ডাক্তৰ কাকতীক কৈ সেইদিনাই নিজ ফ্ৰেটলৈ যাব আৰু গৈ নিমিষাক জেৰা কৰি সঁচা কথাটো উলিয়াই ল'ব। নিমিষাৰ মুনত কি আছে, সেই কথা জানিবৰ বৰ ইচ্ছা হৈছিল বৰুৱাৰ। নিমিষাই যদি বৰুৱাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কৈ দিয়ে যে আচলতে শৰ্মাৰ প্ৰতি হে তেওঁৰ মন আকৰ্ষিত, তেতিয়া বৰুৱাই কি কৰিব নাজানে। কিন্তু বৰুৱাৰ সন্দেহটো মিছা হ'লে বৰ ভাল লাগিব। সন্দেহে পলম লম্ব নকৰে। বৰুৱাৰো অসহ লাগিছিল। কিন্তু ইতিমধ্যে ডাক্তৰ কাকতী আহি বৰুৱাৰ সকলো পৰিকল্পনা নষ্ট কৰি দিলে। শৰ্মাক বিছায় দি আহি ডাক্তৰ কাকতীয়ে ক'লেহি যে শৰ্মাই আনকি বৰুৱাৰ বস্ত্ৰ যিকিটা ফ্ৰেটত এৰি আহিছে, তাকো পঠিয়াই দিব। কাকতীয়ে শৰ্মাক তেওঁৰ সকলো কীৰ্তি জানে বুলি ভয় খুৱাই দি ক'লে যে এবাৰ পুলিচৰ হাতত পৰিলে শৰ্মা নাৰিব নোৱাৰে। তাৰ পিচতে মানুহটো সেও হ'ল আৰু কাকতীয়ে কোৱা মতে সকলো কৰিবলৈ মান্তি হ'ল। ডাক্তৰ কাকতীয়ে বৰুৱাক মনে মনে ক'লে যে সেইদিনাই নিমিষাক নি তেখেতৰ বন্ধু মানসিক-বোগ চিকিৎসক ডাক্তৰ গুহক দেখুৱাবগৈ লাগে। গা এৰা দিবলৈ বৰুৱাই টকাৰ নাটনিৰ কথা ক'ব খুজিছিল। “সেইবোৰ হ'ব বাক” বুলি কাকতীয়ে তালৈ কাপসাৰ নকৰিলে।

সেইদিনাই ছপৰীয়া ভাত খোৱাৰ পিচতে নিমিষাই হঠাৎ বৰুৱাক ক'লে : তুমি অলপ জিবোৱা।

বৰুৱাই এনেয়ে সুধিলে : তুমিনো কি কৰা?

অলপ ভবাৰ নিচিনা কৰি নিমিষাই ক'লে : মই শৰ্মাৰ ওচৰবপৰা আহোঁ। অকলৈ গ'লে হে ভাল হ'ব। তোমাৰ কাৰণেই যাওঁ।

বৰুৱাৰ আক লম্ব লম্ব হ'ল। দাঁত কামুৰি নিমিষাক বাহুত ধৰি খাওঁ খাওঁ মূৰ্তিৰে মাত চেপি ক'লে : মোৰ কাৰণে যাবি? মোৰ কাৰণে? মোৰ কাৰণে?...বে—ই—ই—জা—জা।

নিমিষাই উত্তৰ দিবলৈ নাপালে। ডাক্তৰ কাকতী “জীৱন” বুলি মাতি সোমাই আহিল। বৰুৱাই লৰালৰিকৈ নিমিষাক এৰি নিজক শান্ত আৰু স্বাভাৱিক কৰাব চেষ্টা কৰিলে। ডাক্তৰ কাকতীয়ে বৰুৱালৈ চাই ক'লে : চাওঁ এইপিনে আহ।

তাৰ পিচতে ফুৰাবলৈ নিয়াৰ ছলেৰে নিমিষাক চাইকোথেবাণিষ্ট ডাক্তৰ গুহৰ ওচৰলৈ নিয়া হ'ল। দুঘণ্টা পৰীক্ষা কৰি তেওঁ নিমিষাক নিজৰ নাটিং হোমত বধাৰ ঠিক কৰিলে। আৰু কৈ দিলে যে তেওঁ অল্পমতি নিদিয়ালৈকে কোনেও নিমিষাক লগ ধৰিব নোৱাৰিব। এক গধুৰ অৱসাদ আৰু বিবাদ লৈ সেইদিনা বক্ৰা নাটিং হোমবণৰা ঘূৰি আহিছিল ডাক্তৰ কাকতীৰ লগত। কিছুদিনৰ ভিতৰতে ক্ষিপ্ৰ-গতিত ষটি ঘোৱা ঘটনাবোৰে বক্ৰাক ক'বপৰা আৰু ক'ত পেলাই দিছেহি, সেই কথা বক্ৰাই বুজিবলৈকে টান পালে। 'নতুন জীৱন' কথাছবিৰ কি হ'ল, নিমিষাৰ কি হ'ল, গুৱাহাটীৰপৰা কেতিয়া আহিল, ইয়াত কিমান দিন থাকিল, আজি কি বাৰ, কি তাৰিখ এইটো কোন মাহ—বক্ৰাৰ একো মনত নপৰা হ'ল। অভিনয়টো বক্ৰাৰ জীৱনৰ সাধনা নে বক্ৰাৰ সুখী জীৱনৰ বৰনিকা? ডাক্তৰ কাকতীৰ দৰত বিচিন্তাত জোতাঠি-মোজাই দীৰ্ঘল দি বক্ৰাই নিজকে বৰ অকলশৰীয়া যেন পালে। নিমিষাই বক্ৰাক একেবাৰে অকলশৰীয়া কৰি দিলে। মনে মনে বক্ৰাই ভাবিলে, নিমিষাই মনেৰে কেতিয়াবাই বক্ৰাক এৰি গ'ল; আজি মাত্ৰ চিকিৎসাৰ নামত হস্পিটালত আছে। অদূৰ ভৱিষ্যতত নিমিষা হয়তো বক্ৰাৰ শত্ৰু হৈ পৰিব। প্ৰেম শৰ্মাই আৰু নিমিষাই হয়তো বক্ৰাৰ দোষ-ভুল খুঁচৰি বহি বহি আলোচনা কৰিব। দুখ লাগে বক্ৰাৰ—প্ৰেম শৰ্মাৰ নিচিনা মাহুহ এটাক নিমিষাই বাছি লোৱা কাৰণে। কিন্তু তাতকৈ ভাল কোনোবা এটাক লোৱা হ'লেও বক্ৰাই আনন্দ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন জানো? এতিয়া বক্ৰাই জানে গুহ নে কি সেই মানসিক-বোগৰ চিকিৎসকজনে কিছুদিনৰ পিচত কি ক'ব। এনেকুৱা বহুত ঘটনা বক্ৰাই কিতাপে-পত্ৰে পঢ়িছে, শুনিছে। কিছুদিনৰ পিচত তেওঁ মাত্ৰ নি ক'ব যে স্বামী হিচাপে বক্ৰাই নিজ-কৰ্তব্য পালন কৰিব নোৱাৰা কাৰণেই নিমিষাৰ বক্ৰাৰ প্ৰতি থকা অসীম ভালপোৱা ক্ৰমাৎ নষ্ট হৈ আহিল। বক্ৰাই তাৰ কাৰণে স্বামী। তাৰ পিচত এদিন হঠাৎ প্ৰেম শৰ্মাৰ নিচিনা বক্ৰাৰ প্ৰকৃতিৰ বিৰোধী একেবাৰে উৰু হাহুহ এটা লগ পাই নিমিষাই বুজিলে যে তেওঁৰ মনে তেনেকুৱা হাহুহ এটাক হে স্বামী হিচাপে বিচাৰে। কিন্তু ধৰ্মপৰায়ণা সতী নিমিষাই মনৰ সেই ভাষক জোৰ কৰি বাধা দি নিজক ঠিক কৰি ৰাখিছিল। সেই কাৰণেই প্ৰেম শৰ্মা নামৰ হাহুহজনক প্ৰথমৰপৰা স্পৰ্শৰ চকুৰে চাইছিল। নিমিষা কৃতকাৰ্যও হৈছিল—মনৰ অভিজ্ঞাৰক মনন কৰাত। কিন্তু বক্ৰাই নিজে নিমিষাক আৰু প্ৰেম শৰ্মাৰ হাতত পেলাই দিলেহি। জুইৰ ওচৰত থাকিলে বিউ গজিবই। তেতিয়াও বক্ৰাই অকণমানো যদি নিমিষাৰ মনটোক স্পৃহ কৰিবলৈ মন-কাণ দিলেহেঁতেন, তেন্তে নিমিষাই আমাৰ সংস্কাৰৰ স্বাভাৱিক বন্ধনক মানি লৈ নিজে নিজৰ প্ৰেম শৰ্মাৰ প্ৰতি থকা দুৰ্বলতাক প্ৰাণত মিহিয়াব ব্যৱস্থা কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু বক্ৰাই নিজৰ সাধনা বুলি কথাছবিৰ অভিনয় কৰাত এনেকুৱাকৈ নিজক ব্যস্ত কৰিলে যে নিমিষাক একেবাৰে আঙুৰাণ কৰিলে। সেই স্থবিধাতে সাৱস্তব্য হবম্বাৰে প্ৰেম শৰ্মাই নিমিষাৰ মন জয় কৰি পেলালে। এতিয়া বহুত দেবি হ'ল। এতিয়া আৰু

নিমিষাৰ মন যুবোৱাৰ উপায় নাই। গতিকে সাহসী ডেকাৰ দৰে এই অৱস্থাকে
 গ্ৰহণ কৰি নিমিষাক নিজৰ ইচ্ছা অনুযায়ী শ্ৰেয় শৰ্মাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ দিয়া ভাল।
 নিমিষাই বকৱাৰ লগত কেতিয়াও স্থগী জীৱন স্থাপন কৰিব নোৱাৰিব।...ইত্যাদি।
 মানসিক-বোগ-চিকিৎসকৰ বক্তৃতা শুনি আহি বকৱাই হয়তো আকৌ এটা একে
 ধৰণৰ লেকচাৰ শুনিব ভাৱৰ কাকতীৰপৰা। মিচেচ কাকতীয়ে হয়তো ক'ব—
 ভেনেকুৱা ছোৱালী এৰি দিয়াই ভাল। আন বহুতেও হয়তো একেধৰণৰ উপদেশকে
 দিবহি। কিন্তু কোনেও অনুজিব, নিমিষা যে বকৱাৰ কাৰণে গোটেই জীৱনটোৱেই,
 নিমিষাক বাধ দিলে বকৱাই জীৱনটোকে যে বাধ দিব লাগিব। অকলৈ হুক-
 হুকৈ কান্দিলে বকৱাই, গাঁকৰ তুলাত কান্দোনিৰ শব্দ নোহোৱা কৰি। আজিৰপৰা
 বকৱাৰ চকুপানী দেখি ব্যাকুল হোৱা নিমিষা আক নাই, আজিৰপৰা নিমিষাই
 বকৱাৰ চকুপানী ৰচি নিদিয়হি, আজিৰপৰা বকৱাৰ নিমিষা নাই।

সেইদিনাৰ বকৱাৰ কান্দোনিৰ পিচত আজি এসপ্তাহে বহুত ঘটনাই হৈ গৈছে।
 বাটতে এদিন লগ পাই কেমেৰামেন পালে বকৱাক ওচৰৰে চাহৰ দোকানত চাহ
 খাবলৈ মাতিলে। আচলতে চাহ খোৱাৰ ছলেৰে কথা পতাৰ উদ্দেশ্যে। বকৱাক
 অকণো ইচ্ছা নাছিল। কিন্তু, বকৱাৰ মনত পৰিল যে মিষ্টাৰ পাল আৰু শৰ্মা
 দুয়ো অভিন্নহৃদয়; গতিকে এওঁৰপৰা নিমিষা-প্ৰেমশৰ্মা বিষয়ৰ কিবা কথা উলিয়াব
 পাৰি নেকি চেষ্টা কৰি চোৱাৰ মন হ'ল। দুয়ো বহিল চাহৰ দোকানত। প্ৰথমতে
 কিছু সাধাৰণ ধৰণ দিলে অৰ্থেন্দু পালে। যেনে, প্ৰেম শৰ্মাই ছবিখনৰ কিছু কাম
 বাকী ৰাখি চুটিং বন্ধ কৰি দিছে। এমাহমান পিচত কৰিব বোলে। বকৱা অহাৰ
 পিচদিনাই কেম্পো বন্ধ কৰি দিলে। প্ৰায়বোৰ আৰ্টিষ্ট ঘৰলৈ গ'ল। দুই-এজন
 নিজৰ খৰচতে ক'ৰবাত হোটেলত আছে। বকৱাৰ বিষয়ে শৰ্মাই কি কৈছে সুখিলত
 মিষ্টাৰ পালে ক'লে যে বিশেষ একো কোৱা নাই। কেতিয়াবা মাত্ৰ “সেই
 পাগলটো”, “সি বৈশীয়েকক লৈয়েই পাগল”, “বৈশীয়েকেও ঠগিছে বেচৰাক” আদি
 কথা মৰম্বেৰেই কয়। দুই-এটাকৈ প্ৰশ্ন কৰি বকৱা আচল কথাটোলৈ আহিল।
 ইচ্ছা কৰি বকৱাই নিমিষাৰ বিৰুদ্ধে দুই-চাৰি কথা কৈ পালক বুজাই দিলে যে
 নিমিষাৰ চৰিত্ৰক তেওঁ সদায় সন্দেহ কৰি আহিছে। বকৱাৰ মন বৃজি তেতিয়া
 মিষ্টাৰ পালে বিধিনি কথা ক'লে, সেইধিনিৰ পিচত বকৱা কিয় বলিয়া নহ'ল সেই
 কথা আজিও বুজিব নোৱাৰে। পালে ক'লে যে আচলতে শৰ্মাৰ গাভ দোষ নাই।
 শৰ্মাই ছোৱালীৰ লগত ফুৰ্তি নকৰে বুলি কোৱা নাই; কিন্তু লোকৰ বিৰাহিতা
 স্ত্ৰীলৈ শৰ্মাই চকু নিদিয়। তাতকৈ কলিকতাত হেজাৰে হেজাৰে থকা বেঙাপাবালৈ
 যায়। কিন্তু নিমিষাই বকৱা নথকা অৱস্থাত সদায় আগফালৰ থিৰিকীৰ মুখত
 বকৱালৈ অপেক্ষা কৰাৰি বহি থাকে; ওপৰলৈ উঠোতে-মাৰোতে খহুখটাত শৰ্মাক
 দেখিলেই চকুৰে টিপ মাৰি হাঁহে; মাতেও। তথাপি বোলে শৰ্মাই সেইবোৰক
 প্ৰশ্ন দিয়া নাছিল, আৰু স্নানহৰ্ষীয়ে ইমান ভাল গিৰিয়েকটোক ঠগিব খুজিছে
 বুলি প্ৰায়ে মিষ্টাৰ পালক কয়। সেই কাৰণেই নিমিষাৰ ব্যৱহাৰৰ ওপৰত থ-

উঠিয়েই শৰ্মাই প্ৰায়ে বৰুৱাকে খং দেখুৱাই বৈয়াক্যক লগত লৈ লুফুৰিবলৈ কৈছিল।
আচল কথাটো ক'বলৈ বেয়া পাইছিল। কিন্তু এদিন...

বৰুৱাই আগুৱাব লৈ সময়তে সুধিলে : কোন দিনা ?

মিস্টাৰ পালে কৈ গ'ল যে সেইদিনা কোন তাৰিখ আছিল মনত নাই। কিন্তু সেইদিনাই বৰুৱাই শৰ্মাৰ লগত স্টুডিঅ'ৰপৰা লবালৰিকৈ ভাঙৰ কাকতীৰ কেম্পৰ আৰ্টিষ্ট হুজুনক আনিবলৈ গৈছিল। নিজৰ ঘৰত শৰ্মা নামিল; বৰুৱা অকলে গ'ল। তাৰ পিচত শৰ্মাই ঘৰপৰা টেক্সিৰে কেইমিনিটমানৰ পিচতে আকৌ স্টুডিঅ'লৈ আহোঁতে কেম্পৰে আন দুজনী ছোৱালীৰ লগত নিমিষাক বাটতে লগ পালে। তাৰিলে—কলিকতাত এনেদৰে অকলে ঘূৰি ফুৰা ঠিক নহয়। গতিকে তিনিওকো টেক্সিত তুলি ল'লে—ঘূৰি গৈ ছোৱালীকিজনীক কেম্পত আক নিমিষাক নিজৰ ফ্ৰেটত থৈ অহাৰ উদ্দেশ্যেৰে। কিন্তু ঘৰৰ আগত ছোৱালীকিজনী মৰাৰ পিচতো নিমিষা নানামিল টেক্সিৰপৰা। ক'লে—ফুৰিবলৈ যাব। ছিঃ, বিবাহিতা তিৰোতা প্ৰেমত পৰিলে বৰ নিলাজ হয়। বাধ্য হ'ল শৰ্মা লৈ যাবলৈ। আক, ক'বলৈ লাভ লাগে, এঠাইত গৈ সেইদিনাই নিমিষাই শৰ্মাক কোৱা কৰি বাধ্য কৰিলে নিমিষাৰ কাহনাৰ বলি হ'বলৈ। এইবোৰ কথা বৰুৱাক কোৱাৰ অকণো ইচ্ছা নাছিল মিস্টাৰ পালৰ। কিন্তু বৰুৱাই নিজে যেতিয়া সকলো জানেই, তেতিয়া লুফুৱাই থোৱাৰ লাভ নাই। তাৰ পিচত আক কি হ'ল, সেই বিষয়ে জানিবলৈ বা শুনিবলৈ বৰুৱাৰ তেতিয়া ধৈৰ্য নাছিল। মাইকী মাছহ যে ইমান বিশ্বাসঘাতক হ'ব পাৰে, বৰুৱাই কেতিয়াও কল্পনা কৰিব পৰা নাছিল। নিমিষাৰ চিকিৎসাৰ ওপৰত বৰুৱাই সকলো আগ্ৰহ হেৰুৱাই পেলালে। এক তীব্ৰ প্ৰতিহিংসাৰ ভাব বৰুৱাৰ বুকুত জুই জ্বলাদি জলিবলৈ ধৰিলে। হঠাৎ বৰুৱাৰ মনত পৰিল, প্ৰথম দিনা চিনেমা-হলত শৰ্মাৰ সৈতে একেলগে চিনেমা চোৱাৰ কথা। সেইদিনাও তেখেত নিমিষাই মনত থকা শৰ্মাৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ লুফুৱাবলৈকে চকী ললাই দাঁতিত বহিব খুজিছিল। তাৰ কিছুদিন পিচত যে বৰুৱাক নিমিষাই “কাপুৰ” বুলিছিল। অৰ্থাৎ শৰ্মাৰ তুলনাত বৰুৱা কাপুৰ হৈছিল! তাৰ পিচত সকলোবোৰ নিমিষাই অভিনয় কৰি গৈছে! নিজৰ চুলিবোৰকে ছিগি যোৱাকৈ টানি দিলে বৰুৱাই। নাই, এই প্ৰভাৱণ কেতিয়াও সহ কৰিব নোৱাৰি। দেখা যাব নিমিষাই কেনেকৈ শৰ্মাৰ লগত প্ৰেম চলায় বা কেনেকৈ শৰ্মাক নিজৰ কৰি লয়। ঘূৰ খুৱাই তাইক ঘৰত চাকৰী কৰি ৰাখিব। গোটেই জীৱন তাইক শান্তি দিব। তাইক প্ৰভাৱণৰ পুৰস্কাৰ ভালকৈ দিব বৰুৱাই। অতি কঠোৰ হ'ব সেই শান্তি। ইচ্ছা হ'ল বৰুৱাৰ, এই মাজেই যেন নিমিষাক চুলিকোছাত ধৰি নাচি হোমৰপৰা লৈ আহিবলৈ চোচোৱাই। তাই কাৰ লগত খেলা কৰিছে জনা নাই? নাই, নিমিষাৰ চিকিৎসাৰ কাৰণে একো আগ্ৰহ নাই বৰুৱাৰ। এতিয়া মাজ ইচ্ছা হৈছে নিমিষাক আনি শান্তি দি দি, প্ৰেম কৰি কৰি, লৈ কঢ়োৱাৰ।

কিন্তু ডাক্তৰ কাকতীৰ ঘৰত থাকিব নোৱাৰি। শিল্পৰ সাধনা বৰুৱাৰ জীৱনত

শেষ। শৰ্মা বিহান বেয়া মাছহেট্ট হওক, বৰুৱাই তাৰ লগত ছবি কৰিব পাৰিলেহেঁতেন—যদি তাৰ মাজত নিমিষা নোসোৱালহেঁতেন। অৰ্থেদু পালে তো ক'লেই, তাক জোৰ কৰি সৰ্বনাশৰ পথলৈ টানি নিজে নিমিষাই। কি নিখুঁত অভিনয় নিমিষাৰ !! উস্ !!

এইকিদিন বৰুৱা ডাক্তৰ কাকতীৰ কেম্পতে আছে। উপায় নাপাই আছে। মহ'লে ক'লৈ যাব ? কলিকতাত কিয় বৈ আছে বাক ? কাৰ কাৰণে ? নিমিষাৰ ? ইমান দুখতো ইহি উঠি যায় বৰুৱাৰ। খৰচ-ভৰচ কৰি চিকিৎসাৰ পিচত স্তম্ভ কৰি উলিয়াই আনি বৰুৱাই নিমিষাক চিকিৎসকৰ উপদেশ মতে প্ৰেম শৰ্মাৰ হাতত গতাই দি যাব। তাৰ কাৰণে বৈ আছে ? কিন্তু নঠৈ কি কৰিব বৰুৱাই ? বৰুৱাৰ জীৱনত তো আক একোৰে কাৰণে লৰালৰি নাই। বৰঞ্চ বৈ ; নিমিষাৰ লগৰ অধ্যায়টো একেবাৰে ইয়াতে শেষ কৰি বৰুৱাই বহল পৃথিৱীত নিজক এৰি দিব। বহল পৃথিৱীত নিজকে এৰি দিব মানে কি ? বৰুৱাই নাজানে। কেৱল জানে যে নিমিষাৰ ওপৰত উপযুক্ত প্ৰতিশোধ লোৱাৰ পিচত জীৱনত কি হ'ল সেই বিষয়ে বৰুৱাই আক নাভাবে।

সেই সাত দিনৰ প্ৰতিদিনেই ডাক্তৰ কাকতী চাইকোথেৰাপিষ্ট ডাঃ গুহৰ ওচৰলৈ পুৱাই একোবাৰকৈ গৈছিল। পিচবেলা স্টুডিঅ'ত চুটিঙত থাকিব লাগে কাৰণে যাব নোৱাৰে। কোনো দিনেই কাকতীয়ে বৰুৱাক নিমিষাৰ বিষয়ে বিশেষ একো খবৰ দিব পৰাহি নাছিল। মাত্ৰ কয়হি—ভাল হৈ যাব। মনৰ বেয়াৰ একেদিনাই ভাল নহয়। অলপ ধৈৰ্য ধৰিব লাগে। আজি-কালি বৰুৱাৰ ক'লৈকো যাবলৈ নাই। কেৱল বিচনাতে পৰি থাকে। কোনো মাছহকে ভাল নলগা হ'ল। আনকি ডাক্তৰ কাকতী বা কাকতীয়েই যাত লগালেহিও আহনি পোৱা হ'ল। বিচনাত পৰি পৰি কেৱল নিমিষাৰ প্ৰতাৰণাৰ কথাকে ভাবে, প্ৰতিটো লক্ষ-সুখা কথা মনত পৰে, একোবাৰ অসহ্য হৈ নিজকে কয় : দেখি ল'য়।

আজি সাত দিনৰ যুৰত চাইকোথেৰাপিষ্ট ডাক্তৰ গুহই বৰুৱাক মাতি পঠিয়াইছে। আজি হয়তো নিমিষাক লগ পাবলৈ দিব। বৰুৱাৰ ভাল লগা নাই। লগ পায়হি যদি নিমিষাক টে'টু চেপি মাৰি পেলাবৰ মন যায় বৰুৱাৰ। তথাপি যাব বৰুৱা। অস্বীকাৰ কৰাৰ উপায় নাই যে এতিয়াও বৰুৱাৰ অন্তৰে নিমিষাৰ কাৰণে কান্দে। এতিয়াও কিবা ঘটনাচক্ৰত পৰি বৰুৱাই এতিয়ালৈকে শুনা আক সন্দেহ কৰা সকলো কথা মিছা হৈ যাব পাৰে বুলি আশা পোহে। তাকে আশা কৰাৰ বাহিৰে যে বৰুৱাৰ জীৱনত আশা কৰিবলৈ আন একো নাই।

আবেলি চাৰি বজাত ডাক্তৰ কাকতীয়ে আহি বৰুৱাক নাচি হোমলৈ লৈ যাওঁতে ছহিলে : তুমি আকো ইমান মন মাৰি আছা কিয় ?

বৰুৱাই একো উত্তৰ নিহিলে। কি ক'ব বাক ?

‘বেটেল নাচি হোৱ’ কলিকতাৰ এক অভিজাত অঞ্চলত। বিবাট ডাঙৰ

বাজপ্ৰাসাদ হেন ঘৰ। বোধকৰোঁ এসময়ত কোনোবা বজা-মহাবজাৰ প্ৰাসাদ আছিল। বাৰীৰ চাৰিওফালে ইটাৰ প্ৰাচীৰ; তাৰ ওপৰত কাঁইট থকা তাঁবৰ জেওবা। দুৰ্গ যেন লাগে। বাৰী গোটেইখনেই ধুনীয়া ফুলনি। বহুত ভিৰোভাই ফুলনিয়ে ফুলনিয়ে ঘূৰি ফুৰিছে। অকল মহিলা মানসিক-ৰোগীক হে বধা হয় এই ঘৰত। তালৈ যোৱা ৰোগীৰ আপোন মাহুহ বহিবৰ কাৰণে আছুতীয়া কোঠাটোত বক্ৰা আৰু কাকতী সোমাল। চকীদাৰটোৱে গৈ খবৰ দিয়াৰ লগে লগে সুপুৰুষ ডাক্তৰ গুহ হাঁহি হাঁহি ওলাই আহিল। আহিয়েই বক্ৰাক ক'লেহি : you are a lucky man. বক্ৰাৰ মনটো ভাল লাগি গ'ল। কিন্তু লগে লগে ভাবিলে, ডাক্তৰে সদায় মৰিবলৈ ধৰা ৰোগী চায়ো আশা আছে বুলি কয়। কাকতীৰ সৈতে কেইমিনিটমান কথা পাতি ডাক্তৰ গুহই কাকতীক বহিবলৈ ক'লে আৰু বক্ৰাক ভিতৰলৈ মাতি নিলে। মাতি নি এটা সৰু কোঠাত টেবুল এখনৰ ওচৰত থকা একমাত্ৰ চকীখনত বক্ৰাক বহিবলৈ দি ডাক্তৰ টেবুলৰ ওপৰত বহিল। বহিয়েই ডাক্তৰে পোনপটীয়াকৈ আৰম্ভ কৰিলে। ক'লে যে, খুব ভাল সময়ত ৰোগীক তেওঁ পাইছে, আৰু পলম হোৱা হ'লে বিপদ আছিল; এতিয়া এমাহমানতে লৈ যাব পাৰিব, কেৱল কিছুদিন ডাক্তৰৰ নিৰ্দেশ মানি চলিব লাগিব। তাৰ পিচত ক'লে যে, এতিয়া বক্ৰাই ডাক্তৰৰ লগত অলপ সহযোগিতা কৰিব লাগে। প্ৰথমতে নিমিষাই একো প্ৰশ্নৰে উত্তৰ দিয়া নাছিল। এতিয়া ঠিক হৈ আহিছে। কিন্তু বক্ৰাই সহযোগিতা কৰিলে ডাক্তৰৰ কাৰণে বেছি সহজ হ'ব। এইমাত্ৰ নিমিষাক ডাক্তৰে মাতি আনিব। তাইক যেন বক্ৰাই নোছোৱে। আৰু তাইক ক'ব লাগে যে বক্ৰাই সকলো কথা জানে। তাই কৰা ত্যাগখিনিৰ কথা জানে কাৰণেই বক্ৰাই এতিয়া তাইক বেছি ভাল পায়। এতিয়া বক্ৰাই বুজিছে যে নজনাকৈ তেওঁ সকলো ভুলকে কৰি আহিছিল। এতিয়া সেই কাৰণে বক্ৰাই নিমিষাৰ ক্ষমা বিচাৰে। মূঠতে বক্ৰাই নিজক দোষী কৰি নিমিষাৰ অহুকম্পা জগাব লাগিব আৰু নিমিষাক বুজাই দিব লাগিব যে নিমিষাই কৰা একো দোষেই ইমান ডাঙৰ নহয় যে তাৰ কাৰণে বক্ৰাই নিমিষাক ভুল বুজিব পাৰিব। আৰু, নিমিষাই দিয়া সকলো উপদেশ মানি ল'ব লাগিব। লগতে বাবলৈ ওলালেই ক'ব লাগিব, ভাল হ'লেই লৈ যাব। বক্ৰাই মানি ল'লে, আৰু শিৱান পাবে শিৱান নিমিষাৰ প্ৰতি থকা প্ৰতিহিংসাৰ ভাব দমন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। ডাক্তৰৰ কথাৰণৰা বক্ৰাৰ ধাৰণা হ'ল যে নিমিষাক অভয় দিলে নিমিষাই প্ৰেম শৰ্মাৰ লগত থকা প্ৰেম বেকত কৰিব আৰু তাৰ পিচত বক্ৰাই যি কৰে কৰিব। ঠিক এনে সময়তে কোন মুহূৰ্তত নিমিষা কোঠাটোৰ ভিতৰত সোমাই আগকালে থিয় হ'ল বক্ৰাই ক'ব নোৱাৰে। খুব দাঁড়ি চকুৰ আগত নিমিষাক দেখি সপোন যেন লাগিল। বক্ৰা যিহেঁতু। নিমিষাক আগত দেখি যেন নিমিষাৰ বিষয়ে ভবা সকলো বেয়া কথা বক্ৰাই পাহৰি গ'ল। এইজনী নিমিষাই মিছা কথা কেনেকৈ ক'ব? প্ৰথম নিমিষায়েই প্ৰশ্ন কৰিলে : সিদিনা মোক ইয়াত কাকি দি এৰি গ'লা কিয়?

কাঁকি শব্দটো শুনি নিমিষাৰ বিষয়ে শুনা সকলো কথা বৰুৱাৰ মনত পৰি গ'ল। কৈ দিবৰ মন গ'ল যে তুমি মোক দিয়া কাঁকিৰ তুলনাত এই কাঁকি নগণ্য। নহ'লেমো কি ক'ব? এই প্ৰশ্নৰ কি উত্তৰ দিব লাগিব ডাক্তৰ গুহাইতো কৈ যোৱা মনত নপৰে। কি ক'ব এতিয়া?

এনেকুৱাতে ওচৰতে বৈ থকা ডাক্তৰ গুহাই আহি বঙালীতে ক'লেহি : ক'ত তেখেতে এৰি থৈ গৈছে। আপোনাক অসুখীয়া যেন দেখি মই হে জোৰকৈ বাধি দিলোঁ। তেখেতে আকৌ জোৰ কৰি লৈ যাব হে খুজিছিল।

ডাক্তৰৰ কথাৰ উত্তৰ নিদি বৰুৱালৈ চাই থাকিল নিমিষাই—একেথাৰে, চকুৰ পলক নপৰাকৈ। চায়ে থাকিল। চাৰি চকুৰ চাৱনি যেন আঠা লাগি বৈ গ'ল। চাই চায়ে লাহে লাহে সন্মোহিতা হোৱাৰ দৰে বৰুৱাৰ ফালে কেইখোজমান আগুৱাই আহিল নিমিষা। কিবা আক্ৰমণ আদি কৰে বুলি সন্দেহ কৰি ডাক্তৰো চুপে-চাপে এখেত আগুৱাই আহিল। সেইফালে কিন্তু বৰুৱা-নিমিষাৰ খেৱাল নাই। ওচৰ পাই নিমিষাই বৰুৱাক সুধিলে : তুমি মোক বিপ কৰা?

: কেতিয়াও নকৰোঁ।—বৰুৱাই প্ৰাণৰ আৱেগেৰে ক'লে।

আকৌ চাই থাকিল নিমিষাই। হঠাৎ বৰুৱাৰ বুকুত মূৰ থৈ হুকুহুকৈ কান্দি দিলে নিমিষাই। বৰুৱাই ঠিক সময়ত নথৰা হ'লে নিমিষা পৰি গ'লহেঁতেন। কি কান্দোন। কিমান সময় গ'ল বৰুৱাই নাজানে। ডাক্তৰে চকুৰ চাৱনিৰে বৰুৱাক বুজালে, কিবাকিবি কৈ থাকিবলৈ। কিন্তু একো ক'ব নোৱাৰিলে বৰুৱাই। সেইদৰে কান্দি থাকোঁতেই গুৰু-গভীৰ স্বৰেৰে ডাক্তৰ গুহাই বঙালীতে ক'লে : এতিয়া? এতিয়া বুজিছা নে? মই কৈছিলোঁ নহয় বৰুৱাই তোমাক ভুল হুবুজা। তুমি মোক সকলো কথা ক'ব পাৰ। মোক সকলো কথা ক'লে হে মই বুজাই দিব পাৰিম, তোমাৰ মনটোৱে তোমাক ক'ত কাঁকি দিয়ে। তেহে তুমি বুলি ভাল হ'ব পাৰিবা। .....ডাক্তৰে অনৰ্গল কথা কৈ গ'ল।

নিমিষাই বৰুৱাৰ বুকু তিয়াই দিলে।

নিমিষাৰ বিকছে বৰুৱাৰ মনত থকা সকলো চিন্তা উটি গ'ল।

তাৰ পিচত ডাক্তৰে মাতিলে নিমিষাক যাবৰ হ'ল বুলি। নিমিষাই অহুবোধ কৰিলে—আৰু অকণমান কান্দি ল'বলৈ সময় দিবলৈ। “বৰ ভাল লাগিছে কান্দি”—নিমিষাই কান্দি কান্দি ক'লে। বৰুৱাই কান্দোন আৰু বাধিব নোৱাৰিলে। বৰুৱাৰ চকুত পানী দেখি নিমিষাই বেছি জোৰেৰে কান্দিবলৈ ধৰিলে। ডাক্তৰে কৈ গ'ল : এতিয়া দেৰি কৰি লাভ নাই। আগতে তুমি মোৰ সকলো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়া। তাৰ পিচততো তোমাক মই এৰি দিম—চৌবিশ বক্টা ধৰি এমেকৈ থাকিবলৈ।

সঁচাকৈয়ে ডাক্তৰে নিচুৰবৰ দৰে কান্দি থকা নিমিষাক ধৰি লৈ গ'ল।

ইমানপৰে নিমিষাৰ চুলিত পৰি থকা বৰুৱাৰ চকুপানী এইবাব অৱহেলিত হৈ মাটিত পৰি ঠেংগু লাগিল।

নিমিষাক জীৱনজিৎ বৰুৱাই 'মেণ্টেল নাচিং হোম'ত লগ পাই অহাৰ পিচত এমাহ পাৰ হৈ গ'ল। বৰুৱাই কিন্তু আজি-কালি সময়ৰ কথা মাভাবে। কিমান দিন গ'ল, কি হ'ল, সেইবোৰত মন দিবলৈ বৰুৱাই কেতিয়াবাই পাহৰি গ'ল। ডাক্তৰ কাকতীহঁতো তেওঁলোকৰ কথাছবিৰ চুটিং শেষ কৰি প্ৰায় বিশ দিন আগতে অগমলৈ গ'ল। দুই-এদিনতে এডিটিং চাবলৈ আকৌ অহাৰ কথা। ডাড়া দিয়া আছে কাৰণে ডাক্তৰ কাকতীহঁতৰ সেই ঘৰটোতে এতিয়া জীৱনজিৎ বৰুৱা, কাকতীৰ এচিষ্টেণ্ট ডিৰেক্টৰ হিতেশ ভট্ট আৰু চকীদাৰটো থাকে। এটা কোঠাত ভট্ট আৰু বৰুৱা থাকে। ওচৰৰে কোঠাটোত নেপালী চকীদাৰটো। সিয়েই বাকি খুৱায়। ঘৰটোৰ বাকী দহোটামান কোঠা খালী। আৰু চাৰি দিনৰ পিচতে ডাড়া উচল হ'ব—গতিকৈ ঘৰটো এবিৰ লাগিব। এবি দিয়াৰ পিচত বৰুৱা ক'লৈ যাব নাজানে। হয়তো কোনোবা হোটেলত উঠিব।

গুৱাহাটীত চাকৰিৰ কি হৈছে বৰুৱাই নাজানে। কোনোবা এজন বন্ধুৱে বৰুৱাৰ দুখাহৰ দৰমহাটো লৈ পঠিয়াই দিছিল। আন আন বন্ধু-বান্ধৱৰপৰা পোৱা চিঠিত বৰুৱাই শুনিছে যে প্ৰেম শৰ্মাই বৰ্তমান অগমত ঠায়ে ঠায়ে থিয়েটাৰ কৰি ভাৰতৰ কোনোবা ঠাইৰ ছবিৰূপীয়াতৰ কাৰণে টকা তুলি ফুৰিছে। সকলো ঠাইতে বোলে কৈ ফুৰিছে যে চুটিঙৰ দায়িত্ব লকলো বৰুৱাকে দি থৈ গৈছে। দেশৰ মজুত খাবলৈ নাপাই মৰা দিনত চুটিং কৰি কলিকতাত বহি থাকিব তেওঁ নোৱাৰিলে বোলে। প্ৰাণে কান্দি উঠিল। গুৱাহাটীৰপৰা যোৱা আৰ্টিষ্টসকলে বোলে গুৱাহাটীত গৈ কৈছে যে চুটিং বঢ়িয়া হৈছে, তেওঁলোকে চুটিঙৰ সময়ত বৰ আৰাহত কলিকতাত কটালে বোলে। দাইলও নোহোৱাকৈ শুদ্ধা ভাত যে কেন্দ্ৰত কেবাহিনো চলিছিল, সেই কথা বৰুৱাৰ মনত পৰে সেইবোৰ চিঠি পঢ়ি। বেচেৰাইতে চাপৈ চিনেমা-জগতৰ বিষয়ে মাজুহৰ সপোন ডাঙিবলৈ টান পাই সেই সপোনকে বেছিকৈ বহণ সানি দিয়ে। নিমিষাৰ বাপেকৰপৰা অহা চিঠিবোৰৰ উদ্ভৱত নিমিষা ভালেই আছে বুলি লিখি আছে বৰুৱাই।

ডাক্তৰ কাকতী বোৱাৰ পিচৰপৰা হিতেশ ভট্ট মাজুহটোক বৰুৱাৰ বেছি ভাল লাগি আহিছে। চিনেমাৰ কাম ভাল জানে। এতিয়া এডিটিঙত সহায় কৰি আছে। মাজুহটোৱে মজ খায়, জী-সংসৰ্গৰ কাৰণেও লোভ আছে। লুকাব নোখোজে। মজ খাই বোলে গাটো ভাল লাগে। আৰু পইচা দি এঘণ্টাৰ কাৰণে বেজাৰ হোৱা কিনি প্ৰেমৰ অভিনয় কৰি ভাল লাগে। প্ৰেম-প্ৰেম তেওঁ লুৰে। বৰুৱাক প্ৰায়ে মজ খাবলৈ কয়। আৰু কয়, তেওঁৰ লগত বেজালয়লৈ যাবলৈ। এনে এবিধ ব্যৱসায় কৰা ভিবোতা আছে যেতিয়া, যবে যবে গৈ লোকৰ ভাল ভাল

হোৱালী-বোৱালীবোৰ নষ্ট কৰাৰ দৰকাৰ কি?—হিতেশ ভট্টৰ গ্ৰন্থ। আৰু ডাবি-চিঙি বহি থকাটোক মদ খাই ফুডি কৰাটো কি বেয়া? বৰুৱাই মনে মনে ঠিক কৰে: কি হয় চাওঁ। মই নিজে আগতে অভ্যস্ত নকৰোঁ। যিদিনা ডাক্তৰ গুহাই নিমিষাৰ মন যে পৰপুৰুষকামী, সেই কথা স্পষ্টকৈ কৈ দিব, সেইদিনাৰপৰা হিতেশ ভট্টৰ পথকে বাছি ল'ব। সুৰা, স্কন্দৰী আৰু সঙ্গীতৰ সুৰত জীৱন উপভোগ্য কৰি তুলিব। আগেয়ে বৰুৱাৰ মদৰ গোন্ধ পালে বমি আহিব খোজে। আজি-কালি প্ৰায়ে খাবৰ মন যায়। আগেয়ে বেঞ্চালয়লৈ যোৱাৰ কথা কল্পনাও কৰিব নোৱাৰে, মহাপাপ বুলি ভাবে। এতিয়া কেতিয়াবা গৈ চাই আহিবৰ মন যায়। জীৱনৰ ভৱিষ্যতটো খ'ত কটাব বুলি ঠিক কৰিছে, সেই ঠাইখন চাই ল'বৰ মন বাক কিয় মায়াব বৰুৱাৰ?

এই একাহে ডাক্তৰ গুহাই নিমিষাক লগ পাবলৈ দিয়া নাই বৰুৱাক। বৰুৱাই সদায় ফোন কৰে ডাক্তৰ গুহাক। গুহাই সদায় কিবা একোটা কয়। যেনে,
: আজি সুধিছিল আপুনি আহিব নে নাহে। মই কলোঁ অমুক গ্ৰন্থটোৰ উত্তৰ দিলে হে ক'ম।

ইমানেই। লাহে লাহে নিমিষাক পাহৰি যাব পাৰিব নেকি বৰুৱাই! এতিয়াই দেখোন আগৰ দৰে মনত নপৰে। আগেয়ে লগত থাকোঁতে নিমিষাই মূৰ আঁচুৰিলে নে নাই, তালৈকো মন কৰে বৰুৱাই। এতিয়া বাক নিমিষাই কি খাইছে, কি কৰিছে, সেইবোৰ নজনাটক থাকিব পৰা হ'ল কিয়? এনেকৈয়ে মানুহে পাহৰি যায় গৈ নেকি?

হিতেশ ভট্টই মদ খাই উঠি কয়: বুইছে বৰুৱা, বৈজ্ঞানীয়ে আপোনাৰ লগত শুই থকালৈকে আপোনাক কিন্তু মনে-প্ৰাণে ভাল পায়। বাকী সময়খিনিত স্ত্ৰীৰ মনৰ খবৰ ল'বলৈ গ'লে বিশদ হ'ব।

বৰুৱাই ভাবে, কথাটোতো মিছা নহয়। নিমিষা যিদিনাৰপৰা বৰুৱাৰ লগত মোশোৱা হৈছে, সেইদিনাই মিষ্টাৰ অৰ্ধেন্দু পালৰ মতে নিমিষাই প্ৰেম শৰ্মাক সকলো দিছে।

ছি:।

আজি ডাক্তৰ গুহাই বাতিগুৱাই বৰুৱাক নিজে ফোন কৰি কৈছিল: আজি আবেলি তিনি বজাত যাবলৈ; মনটো মতা মানুহৰ দৰে শক্তিশালী কৰি দিবলৈ; যি বটিল, বটি গ'ল, তাক স্বাভাৱিকভাৱে গ্ৰহণ কৰিব পৰা হৈ যাবলৈ। তেহে জীৱন সুখী হ'ব বোলে। আৰু কৈছিল: মই আপোনাৰ সেইকণ মনোবল আছে বুলি ভাবোঁ। আপুনি সবল হ'লে আজিয়েই মই যিচেচ বৰুৱাক এৰি দিম। আপুনি লৈ যাব পাৰিব। ডাক্তৰ কাকতীও ইয়াতে থকা হ'লে ভাল আছিল। কিন্তু তেখেতৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি যিচেচ বৰুৱাক বাধি থোৱাৰ দৰকাৰ নাই। তেখেত এতিয়া সম্পূৰ্ণ সুস্থ।

ডাক্তৰ গুহাই কোৱা কথাখিনিৰ পিচত নিমিষাক আনিবলৈ যোৱাটো ঠিক হ'ব নে নহয়, তাকে বৰুৱাই ঠিক কৰিব নোৱাৰিলে। যি ঘটি গ'ল, তাক গ্ৰহণ কৰিব পৰাকৈ মনৰ বল বৰুৱাৰ হ'ব জানো? নিমিষাক আনিবলগীয়া হোৱাটোক হস্পিটালতে সদায় থকা হ'লেই ভাল আছিল। তেতিয়া বৰুৱাই মাজে মাজে গৈ খবৰ কৰিলেহেঁতেন, নিমিষাৰ মনৰ খবৰ কেৱল ডাক্তৰে জানিলেহেঁতেন, নিমিষাই কেতিয়াবা একোদিন বৰুৱাৰ বুকুত মূৰ থৈ কান্ধিলেহেঁতেন, বৰুৱাৰ মনটো সিমানকণ পায়েই স্থখী হৈ থাকিলেহেঁতেন। এতিয়া যেন আনিবলৈ যাবলৈ ভয় লাগিছে বৰুৱাৰ। ডাক্তৰে আজি বৰুৱাক নিশ্চয় নিমিষাৰ মনৰ প্ৰকৃত সত্যটো কৈ দিব। সেই সত্যটোকে যে বৰুৱাই আটাইতকৈ বেছি ভয় কৰে। সত্য যে ইমান ভয় লগা হয়, বৰুৱাই আগতে জনা নাছিল।

মাজুহৰ মনে একো সময়ত আচৰিত ধৰণেৰে কাম কৰে। নিমিষাক আনিবলৈ যাবলৈ বৰুৱাৰ মনে ভয় কৰিছিল, নিমিষাৰ বিষয়ে সত্যটো জানিলে সহ কৰিব নোৱাৰিব বুলি ভয় খাইছিল; অথচ সেই বৰুৱাই সেইবোৰ কথা ভাবি থাকোঁতেও কেতিয়া আবেলি দুটা বাজে বুলি বাৰে বাৰে ঘড়ী চাইছিল। সময় যেন যাবই নোখোজে। হঠাৎ বৰুৱাৰ মনত পৰিল, নাচিং হোমত টকা দি আহিব লাগিব। কিমান হৈছে বৰুৱাই নাজানে। এই সাত্ত্ৰিশ দিনত খুব কমেও তিনি হেজাৰ টকা হ'ব, দিনে তাত থকা-খোৱাৰ খৰচেই বোলে পঞ্চাশ টকা। ইমানবোৰ টকাতো বৰুৱাৰ হাতত নাই। নিমিষাৰ বাকচত বৰুৱাই পাইছিল ২০০ টকা। নিজৰ চুমাৰ দৰমহা ধৰি বৰুৱাৰ হাতত আক ৫০০ মান টকা আছে। টকাৰ অভাৱটো হোৱাত ভালেই পোৱা বুলি নিজকে নিজে ক'লে বৰুৱাই। টকা যোগাব কৰি অনালৈকে আক কিছুদিন থাকক। কিন্তু ক'ৰপৰা যোগাব কৰিব? বৰুৱাই নাজানে। অথচ নিজে নিজক টকাৰ অভাৱ হোৱাত ভাল পোৱা বুলি ক'লেও, মনৰ ভিতৰত ক'ৰবাত যেন এনে অভাৱ অসহ্য হ'ল। যিমানেই হওক, নিমিষাই বৰুৱাক বেয়া পালেও, অকলে নিমিষাৰ লগত বহি চুআষাৰ কথা পাতিবৰ ইচ্ছা বৰুৱাৰ হোৱা নাই জানো? “কিয়ৈ মোক এনেদৰে প্ৰভাৱণা কৰিলা” বুলি এবাৰ সুখিবলৈকে নিমিষাক লগ পাবৰ খুব মন যোৱা নাই জানো?

হাতত থকা প্ৰায় ১৩০০ টকা লৈ বৰুৱা আবেলি তিনি বজাৰ আগে আগে নাচিং হোম পালেগৈ।

ডাক্তৰ গুহাই বৰুৱাক দেখিয়েই ইহিমুখে মাতি নিলে—সেই সৰু কোঠাটোতলৈ। আজি কোঠাটোত দুখন চকী। মাজত সৰু টেবুল এখন। ডাক্তৰ আৰু বৰুৱা মুখামুখি বহিল। ডাক্তৰ গুহাই বঙালীতে কৈ গ'ল—

: মিষ্টাৰ বৰুৱা, আপুনি খুব ভাগ্যৱান। আপুনি বোধকৰোঁ জানে যে আমাৰ চিকিৎসা-পদ্ধতি হৈছে প্ৰায় কৰি কৰি মামলিক-বোপীৰ মুখবপৰা বোগৰ কাৰণটো উলিয়াই লওঁ। আৰু প্ৰকৃত কাৰণটো বোপীক বুজাই দি মামলিক হুহতা বুজাই পোৱাত সহায় কৰোঁ। কিন্তু, কাৰণটো বৰ সহজ নহয়। প্ৰায়বোৰ মামলিক-

বোগীয়েই স্বন্দৰকৈ কাকি দি মানসিক-কত ঢাকি ৰাখে—সমাজ বা আপোন
মাহুহৰপৰা লুহুৱাই ৰাখে; আৰু সেইদৰে লুহুৱাই ৰাখিবলৈ বাওঁতেই মানসিক
অসুস্থতা বাঢ়ি যায়। আপুনি হিষ্টিৰিয়া বেমাৰ নিশ্চয় জানে—হাইকী মাহুহৰ যে
অজ্ঞান হৈ ঘোঁৱা বেমাৰটো আছে। সেই বেমাৰৰ বোগীয়ে সমাজে পাপ বুজি
কোৱা খোন-জীৱন লুহুৱাই ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰোঁতে বাস্তৱৰ লগত সংঘাত কৰিব লগা
হয়। সেই সংঘাত অসহ্য হ'লেইগৈ অজ্ঞান হৈ মনটোক জিৰণি দিয়ে, আৰু সেই
সুযোগতে পাৰে যদি প্ৰশ্নপ্ৰাৰ্থীৰ পৰশ অহুভৱ কৰে—মাহুহে নজনাকৈ। আপোনাক
মই বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে নকৈ সহজভাৱে সাধু কোৱাদি কৈছোঁ। নিমিষাৰো প্ৰায়
তেনে এক পৰিস্থিতিয়েই হৈছিল। এতিয়া নিমিষা আৰু আপোনাৰ ভৱিষ্যৎ
জীৱন সুখী কৰাৰ সকলো দায়িত্ব আপোনাৰ ওপৰত। নিমিষা এতিয়া সুখ।
আমি মুকলিকৈ কথা পাতিছোঁ। আপোনাক সকলো কৈ দিম বুলি তেওঁৰ কালি
অহুমতি লৈছোঁ। তেওঁ আনন্দেৰে অহুমতি দিছে। আপোনাৰ ওপৰত তেওঁৰ
অপাধ বিশ্বাস। এতিয়া তেনে ধৰণৰ সহযোগিতা আপোনাৰপৰাও প্ৰয়োজন।

ডাক্তৰে থিয় হৈ ওচৰতে থকা আলমিৰাৰ ওপৰৰপৰা এটা ফাইল আনি খুলি
ল'লে। বকুৱাই ভালকৈ বুজিলে যে এতিয়া ডাক্তৰে নিমিষাৰ মনৰ পৰিৱৰ্তনৰ
ইতিহাস দাঙি ধৰিব—কেনেকৈ লাহে লাহে গ্ৰেম শৰ্মাই নিমিষাৰ অন্তৰ জয় কৰিলে,
তাকে ক'ব। আৰু তাকে বকুৱাই সাহসেৰে শুনিব লাগিব। তাৰ পিচত ডাক্তৰে
অহুৰোধ কৰিব নিমিষাক সুখী জীৱন যাপন কৰিবলৈ এৰি দিবলৈ আৰু বকুৱাক
নিমিষা নোহোৱাকৈ সুখী জীৱন যাপন কৰিবলৈ। অসহ্য হ'ল বকুৱাৰ। ঘপুৰে
ক'লে: মই আজি পইচা অনা নাই। কিমান টকা হৈছে তাকে নাজানো।
কেনেকৈ নিয়?

ডাক্তৰে ফাইলৰপৰা বিলখন দাঙি ক'লে যে টকা সাধাৰণতে প্ৰায় আট্ট হেজাৰ
হয়। পিচে ডাক্তৰ কাকতীৰ ভতিজাক। গতিকে অকল থকা-খোৱাৰ খৰচ
হিচাপে মাত্ৰ ৫০০ টকা দিলেই হ'ব। এতিয়া নহ'লে পিচত দিলেও হ'ব। এতিয়াই
টকা নিদিয়াটকৈও নিমিষাক লৈ যাব পাৰিব।

ডাক্তৰ শুহই মুখত হাঁহি লৈ আনন্দেৰে কৈ গ'ল: মই জানো আপুনি আজিৰ
ডেকা, আপুনি বহল দৃষ্টিভাংগিৰে সকলো ল'ব পাৰিব (হায়, ডাক্তৰে তো নাজানে
যে জী-সম্পত্তিৰ ক্ষেত্ৰত উদাৰতা আজি চাৰি-পাঁচ হেজাৰ কিয়, তাতকৈ বেছি
বছৰৰ আগতে থকাতকৈও বেলেগ হোৱা নাই)। আপোনাক কোৱাৰ প্ৰয়োজন
আছে; কাৰণ আপোনাক ময়ে কৈ নিছিল আপুনি নিজে প্ৰশ্ন কৰি তেওঁৰপৰা
উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰিব আৰু তেওঁ আকৌ লুহুৱাবলৈ চেষ্টা কৰোঁতে হয়তো মানসিক-
বিকৃতিত ভুগি অবাঞ্ছনীয় পথ ল'ব। হয়তো তেতিয়া চিকিৎসা কৰিও ভাল কৰোৱা
টান হ'ব। আপুনি শিক্ষিত মাহুহ বুলিয়েই বাকী কিছুদিনৰ চিকিৎসা নিৰ্দেশমুতলাবে
কৰিবলৈ আপোনাকে এৰি দিব খুজিছোঁ। কাৰণ, আপোনাৰ ওচৰত সহজ হ'ব
পাৰিলে বোগী লোনকালে ভাল হ'ব।

ডাক্তৰ অলপ ব'ল। বকৰাই বুকু কঁপি উঠিল। এইবাৰ ডাক্তৰে সেই নিম্বৰ সত্যটো কৈ পেলাব। ডাক্তৰে ফাইলৰ এখিলা কাগজ পঢ়ি চাই ক'লে : এতিয়া আপোনাক মই পোনপটীয়াকৈ ঘটনাবোৰ কৈ বাদ—যিবোৰ ঘটনাৰ ফলত নিমিষা দেৱীৰ আজি এই মানসিক-বিকৃতি। ক'বলৈ বাধ্য হৈছোঁ যে তাৰ কাৰণে জগবীয়া আপুনি। অতি সহজ-সৰল ছোৱালী এজনীক আপুনি আপোনাৰ আদৰ্শৰ নামত লক্ষ্যায় লকলো বিপদৰ মুখলৈ ঠেলি দিছিল।

বকৰাই মনে মনে ভাবিলে : তাৰ কাৰণে মই এতিয়া যি শাস্তি ভুগিব লাগিব, সেইটোও জানো কম হ'ব !

ডাক্তৰে আকৌ হাঁহি মাৰি ক'লে : এতিয়া শুমক। বিয়াৰ আগৰ প্ৰাণস্ন-কালত আপুনি নিজকে বৰ ধনী-গুণী-মানী আৰু ভৱিষ্যৎ উন্নতিৰ আশাৰে পূৰ্ণ মাহুহ হিচাপে নিমিষাৰ আগত দাঁড়ি ধৰিছিল। আনকি আপোনাৰ বহুত ডাঙৰ চাকৰি এটাও যোগাৰ হৈ আছে বুলি কৈছিল। কিন্তু বিয়াৰ পিচত বহুত কথাই মিছা প্ৰমাণিত হ'ল। নিমিষাই কিন্তু সেইবোৰ কথা উলিয়াই কোনো দিন আপোনাক একো নক'লে—আপুনি ছুখ পাব বুলিয়েই। নহয় নে ?

: হয়।

বকৰা আচল কথাটো শুনিবলৈ সাজু হ'ল। ডাক্তৰে কৈ গ'ল : কিন্তু সেই উদ্বাৰতাৰ প্ৰতিদান আপুনি কি দিলে ? বিয়াৰ দুগছৰ পিচত আপুনি আপোনাৰ বন্ধু প্ৰেম শৰ্মাক এদিন এটা চিনেমা-হলত লগ পালে। নিমিষাই সেই মাহুহজনক একেবাৰে দেখিব নোৱাৰে। আপুনি কিন্তু চিনেমাত অভিনয় কৰিবলৈ সন্মোহণ পোৱাৰ লোভত সেই অসৎ চৰিত্ৰৰ মাহুহজনৰ ওচৰতে বহি নিমিষাক চিনেমা চাবলৈ দিলে। আনকি, যি কাৰণতেই নহওক, মাজতে এবাৰ বাহিৰলৈ উঠি গৈ বহুত পৰ নাছিল। সেই মাহুহজনে সেই সময়তে ছুবাৰ নিমিষাক কবডনত চিকুটিছিল। নিমিষাই দ্বিতীয়বাৰ পুলিচ হাতিম বুলি ভয় দেখুৱালত হে সি এৰি দিলে। তথাপি মুখেৰে সি কৈ'থ'লে “চাম বাক।” আপুনি বাহিৰৰপৰা সোমাই অহাৰ পিচত ঠিক সেই কথাটোকে নক'লে নিমিষাই—আপুনি মাৰপিট আৰম্ভ কৰে বুলি ভাবি ভয় কৰি। কিন্তু কিমান বেয়া পাইছিল সেই মাহুহটোৰ লগত অকলে বহি থাকি, সেই কথা আপোনাক জনালে। আপুনি কিন্তু নিমিষাৰ অভিযোগলৈ কাণ নিদিলেই ; বৰঞ্চ চিনেমাৰ পিচতো নিমিষাক জোৰ কৰি নি তাৰে সৈতে বহি হোৱাকানত চাহ খালেগৈ। সেই হোৱাকানতে সেই মাহুহজনে পিচদিনাই বহুত টকা এড্ডাৰ দিবলৈ ওলাল আৰু আপোনাক চিনেমাৰ ক্ৰামৰ কাৰণে ল'লে বুলি ক'লে। সেই নিশাৰ আৰু তাৰ পিচদিনাৰ নিমিষাৰ ব্যৱহাৰ মনত পেলাই চালে আপুনি বুজিব, সেই মাহুহটোৰ সৰু বলাবলৈ নিমিষাই আপোনাক বহুত ধৰণেৰে বুজালে। আনকি বাতি বিচনাভো আপোনাৰ লগত অসহযোগ কৰিলে, আৰু পিচদিনা পুৱাও ভেমে মাহুহৰ সৰু লোৱাৰ কাৰণে আপোনাৰ ওপৰত বিদ্ৰূপ

বঢ়িয়াটৈ ফুটাই ভুলিলে। নিজৰ আদৰ্শৰ কথাত মচঙল হৈ আপুনি সেইবোৰ হুৰুজিলেই। এতিয়া ভাবি চাওকচোন।

বৰুৱাই ভাবি চালে। এতিয়া যেন বহুত কথাৰ অৰ্থ বৰুৱাই বুজিব পাৰিলে। পৰপুৰুষৰ লোলুপ ব্যৱহাৰৰপৰা বন্ধা কৰিব নোৱাৰা কাৰণেই এদিন গুৱাহাটীত ডেঙে নিমিষাই বৰুৱাক “কাপুৰ” বুলিছিল। ছিঃ, এই সহজ কথাবোৰ বৰুৱাই বাক তেতিয়া বুজিব পৰা নাছিল কেলেই?

ডাক্তৰে কৈ গ'ল : নিমিষাৰ কোনো আপত্তি আপুনি ছুতনিলে, হুৰুজিলে। পিচদিনা আপুনি বহুত টকা সেই অসং মাছুহটোৰপৰা আগধন হিচাপে ল'লে। নিমিষাক ফুচুলালে সেই টকাৰে আপোনালোকৰ নিজা ঘৰটো হ'ব বুলি। নিমিষাই নিজে ঘৰটোৰ প্ৰয়োজন সিমান বেছি বোধ কৰা নাছিল। কিন্তু ভাবিলে, নতুন ঘৰটো হ'লে সেইটোৰ মৰমতে আপুনি বান্ধ খাই থাকিব বুলি; তেতিয়া আক অভিনয়ৰ নামত পাগল হৈ হুফুৰিব বুলি। সেই কাৰণে নিমিষাই অকলে অকলে লাগি ঘৰটো উলিয়ালে। অৱশ্যে ঘৰ সজোৱাৰ কামত লাগি থাকোঁতে আপোনাৰ ওচৰত আহি বহি থকা সেই মাছুহটোক দেখাৰপৰা দূৰত থকাৰ সুবিধাটোও নিমিষাই ভাল পাইছিল। নিমিষাক কিন্তু আপুনি সেই সময়ত বৰ অপমান কৰিছিল। তিবোতাই নিজৰ বিচনাখন গুপ্ত বস্ত্ৰৰ দৰে ৰাখিবলৈ বিচাৰে। নিমিষাৰ হেজাৰ প্ৰতিবাদ সত্ত্বেও আপুনি আপোনাৰ অসং বন্ধুক নি আপোনালোকৰ বিচনাত শুৱালেগৈ। বৈণীয়েকৰ লগত নিজে শোৱা বিচনাখনত পৰপুৰুষক শুৱলৈ নিজে স্বাভাৱিক মনৰ পুৰুষে দিব পাৰে বুলি মোৰ বিশ্বাস নহয়। আপুনি তাকে কৰিলে। তাৰ পিচতো নিমিষাই নতুন ঘৰটো উলিয়াই আপোনাক ঘৰটোৰ প্ৰতি মৰম স্নেহৰ চেষ্টা কৰিলে। সেই চেষ্টাক আপুনি নিষ্ঠুৰভাৱে উপেক্ষা কৰিলে। সেই সময়তে কেবাদিনে নিমিষাই আপোনাক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল—সেই গ্ৰেয় শৰ্মাটো কিমান বেয়া মাছুহ। আনকি সদায় মনে মনে ঠিক কৰিছিল, চিনেমা-হলত তাৰ অসভ্যজিৰ কথা আপোনাক কৈ দিব। আজি-কালিৰ বহুত ছোৱালীয়েই কৈ দিব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু নিমিষাই নোৱাৰিলে—লাজত আক সেই মাছুহটোৱে আপোনাক শাৰীৰিক আঘাত কৰে বুলি ভয়ত। আক গ্ৰেয় শৰ্মাৰ বিৰুদ্ধে কথা কোৱাৰ সুবিধাও নিদিলেই আপুনি। তথাপি আপোনাক বহুত ধৰণেৰে তাৰ সন্দেহ বিবলৈ অহুৰোধ কৰিছিল। আপুনি তাৰ উত্তৰত আপোনাৰ আদৰ্শৰ বক্তৃতা দিছিল আক সেই আদৰ্শ লাভত সহায় কৰা কাৰণে সেই অসং মাছুহটোক প্ৰশংসা কৰিছিল। ইমান অৱজ্ঞা বোধকৰোঁ একমাত্ৰ নিমিষাৰ নিচিনা তিবোতাই হৈ লহ্য কবি তাৰ পিচতো নিৰিয়েকক ভাল পাব পাৰে আক মানসিক সুস্থতা ৰাখিব পাৰে।

সিমানতো আপুনি কান্ধ ৰহ'ল। কলিকতালৈ আহিবলৈ ওলাল নিমিষাক লৈ—সেই অসং মাছুহটোৰ লগত চিনেমা কৰিবলৈ। ভনিয়েই বেচেৰীয়ে ড্ৰয় খালে। আপোনাক অহাটো বন্ধ কৰিব নোৱাৰি, নিজে ৰবি গ'লেও ৰাহে বুলি ঠিক কৰিলে।

কিন্তু আপুনি তেওঁক সিয়ানতো নেবিলে। এদিন পুৱা ভিমিজনী সতীয়া ছোৱালী ঘৰলৈকে আনি ক'লে, সিহঁতৰ লগতে আপুনি কলিকতালৈ যাব। কোন বৈধীয়েকে বাক গিৰিয়েকক সেইদৰে এৰি দিব পাৰে? নিমিষা আপোনাৰ লগত আহিবলৈ বাধ্য হ'ল—ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে—কেৱল আপোনাক বিপথগামী হোৱাৰপৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ। বেচৰীৰ সেই ত্যাগক আপুনি নিজৰ জয় বুলি গ্ৰহণ কৰি অপমান কৰিলে।

তাৰ উপৰি গুৱাহাটীত কথা দিয়া মতে আপুনি কাম নকৰিলে। কলিকতাত আহি আপুনি সেই অসং মাহুহটোৰ ঘৰতে থাকিবলৈ ওলাল। লাজ-মান কান্দি কৰি নিমিষাই নিজে জ্বোৰ কৰি আপোনাক তাৰপৰা লৈ আহিল। সেইদিনা আন যি কোনো ছোৱালী হোৱা হ'লে কলিকতাত প্ৰথম দিনা এজন চিনাকি মাহুহৰ থাকিবলৈ কৰা অহুৰোধ উপেক্ষা কৰি অচিনাকি ঠাইত হোটেল বিচাৰি বাতি ওলাই নাহিলহেঁতেন; আৰু, অৱশেষত আপোনাৰ চকুৰ আগতে হয়তো আপোনাৰ স্ত্ৰীক আনে সম্বোধন কৰিলেহেঁতেন—কাৰণ সেইবিধ অসং মাহুহে নিঃস্বৰ যৌন-বিকৃতি চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ তেনেকুৱা কৰিব পাৰে। কিন্তু, নিমিষাৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ ল'বলৈকে কৰাদি বেচৰীক হোটেলত ৰাখি আপুনি কাম কৰাটো কিমান টান বুজাই দিলে। আৰু, সেই অসং মাহুহটো থকা ঘৰটোৰ এটা ফ্ৰেটতে আপুনি থাকিবলৈ ল'লেহি।

বহি থকা অৱস্থাতে বকুৱা জিকাৰ খাই উঠিল, হাতৰ মুঠি টান কৰিলে—যেন প্ৰেম শৰ্মাক হে আগত দেখিছে নিমিষাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিবলৈ অহা।

ডাক্তৰে কৈ গ'ল: ব'ব, এতিয়াই জিকাৰ নাখাব। কাৰণ, তাৰ পিচতো নিমিষাক আপুনি হেলাৰঙে চৰম ত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য কৰালে। মনত আছে নে, স্টুডিঅ'ত এদিন আপুনি অকলে এৰি আহিল নিমিষাক? অথচ আপুনি ভালকৈ জানিছিল যে নিমিষাক অকলে এৰি যোৱা ঠিক নহয়। কিন্তু নিমিষাৰ প্ৰতি সিয়ান মনোযোগ দিয়াটো বেয়া হ'ব বুলি চাটৈ আপোনাৰ পুৰুষ-গৰ্বই আপোনাক ক'লে। আপুনি যোৱাৰ পিচতে প্ৰেম শৰ্মাই বুদ্ধি কৰি সেই সতীয়া ছোৱালী দুজনীক হতুৱাই নিমিষাক বাটত ফুৰাবলৈ বুলি লৈ গ'ল। তাৰ পিচতে টেক্সিত উঠি সেই অসং মাহুহটো সেইখিনিত হাজিৰ। নিমিষাক ক'লে, ঘৰত নঘাট থৈ যাব টেক্সিত উঠিব লাগে। নিমিষা মূৰ্ত্তে। অন্তত সেই পাৰওই ছোৱালী দুজনীক টেক্সিত তুলি লৈ ক'লে: থাকি ৰাখ ৰহি যাওক। অকলে ইয়াত কিন্তু ভাল নহয়। কি কৰিব নিমিষাই? স্টুডিঅ'লৈ অকলে ঘূৰি যাবলৈও ভয় লাগিল। ছোৱালী-কিজনীকো অহুৰোধ কৰি ৰখাৰ নোৱাৰিলে। অন্তত বাধ্য হৈ টেক্সিত উঠিল। ঘৰৰ আগতে টেক্সি ব'লহি। নিমিষা লৰালৰিকৈ ওপৰলৈ উঠিল—নিজৰ ফ্ৰেটত সোৱাবলৈ। কিন্তু ইতিমধ্যে প্ৰেম শৰ্মাই আহি ক'লে: যোৱা আপোনাৰ লগত কথা আছে। বকুৱাৰ জীৱন বচাব খোজে ৰহি আপোনাৰ সৈতে কথা পতা প্ৰয়োজন। সেই কাৰণেই মাতি আনিছোঁ। এইবুলি অৰাক নিমিষাক প্ৰায় টানি টানি

পাবওই নিজৰ ফ্লেটলৈ লৈ গ'ল। ফ্লেটত নি, নিমিষাক নাপালে বকুৱাৰ প্ৰাণ হাবি হ'লেও নিমিষাক এদিনলৈ ল'ব বুলি ভয় দেখুৱাই সেই অসং মাছহটোৱে প্ৰায়-অজান নিমিষাক উপভোগ কৰিলে। কেনেকৈ নিমিষাই বাধা দিছিল, সেইবোৰ আক নকও। তেতিয়া আপুনি এবাৰ প্ৰেম শৰ্মাৰ ফ্লেটলৈ গৈছিল। চাকৰটোৱে শৰ্মা নাই বুলি ক'লে। কিন্তু আচলতে তেতিয়া সি আপোনাৰ স্ত্ৰীক উপভোগ কৰি আছিল; আৰু বাহিৰত আপোনাৰ মাত শুনি কৈছিল : বকুৱাক আগত ৰাখি তোমাক উপভোগ কৰিবলৈ বেছি ভাল লাগিলহেঁতেন।

সেইদিনাৰপৰা নিমিষাই ব্ৰত কৰাৰ নামত আপোনাৰ লগত নোশোৱা হ'ল। আপোনাক ৰাতি-বাতিও লুপুউৱা হ'ল। কাৰণ, নিজক অন্তি হোৱা বুলি ভাবিলে। সেই অন্তি অৱস্থাত আপোনাক ছুলে বা আপোনাক ৰাতি খুৱালে আপোনাৰ অপকাৰ হ'ব বুলি ভাবিলে। আপুনি কিন্তু নিমিষাক ছুল বুলিলে। সেই দিনা নিজৰ ফ্লেটত প্ৰেম শৰ্মাই নিমিষাক ভয় খুৱাই কৈছিল যে আপুনি কামত কিবা গুণগোল কৰি থা দেখুৱালে টালিগঞ্জৰ গুণ্ডা লগাই টুকুৰা-টুকুৰ কৰি আপোনাক গন্ধাত উটুৱাই দিব। নিমিষাই প্ৰমাণ চাব খুজিলে সেইদিনাই দেখুৱাব পাৰে বুলিও ভয় দেখুৱালে। সেই কাৰণেই পিচতো প্ৰেম শৰ্মাৰ লগত আপুনি খঙেৰে কথা পাতিলেই নিমিষাই ভয় খোৱা হৈছিল। প্ৰেম শৰ্মাৰ সেই ব্যৱহাৰ আৰু আপোনাৰ অমনোযোগিতাৰ মাজত পৰি মাছহজনীৰ মনৰ অৱস্থা ইতিমধ্যে স্বাভাৱিক নোহোৱা হৈছিল। তাৰ পিচত এদিন কেমেৰামেন পালৰ লগত মিছাকৈ শৰ্মাই ক'ববালৈ আপোনাক পঠোৱাৰ দিনা শৰ্মাই যে সেই সন্মোগতে নিমিষাক উপভোগ কৰিবলৈ বিচাৰিব সেই কথা নিমিষাই আগতে জানিছিল। আপুনি যোৱাৰ পিচতে নিমিষাক নি তাৰ সকলো ঘোন-বিকৃতি চৰিতাৰ্থ কৰোঁতে নিমিষা প্ৰায় আধা মৰা হৈছিল। তাৰ পিচতে নিমিষাৰ মানসিক স্নেহতা একেবাৰে হেৰাই গৈছিল। সদায় ভাবিছিল, আপোনাক প্ৰেম শৰ্মাৰ নৃশংস উদ্দেশ্যৰ বলি হোৱাৰপৰা ৰক্ষা কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় হ'ল—প্ৰেম শৰ্মাক নিজৰ দেহ দিয়াটো। সেই কাৰণেই ডাক্তৰ কাকতীৰ ঘৰত থাকোঁতে শৰ্মাই গৈ আপোনাক পুলিচত দিব আদি বুলি ভয় খুউৱাৰ সময়ত আৰু তাৰ পিচতো নিমিষাই অকলে প্ৰেম শৰ্মাক লগ পাবলৈ বিচাৰিছিল—নিজৰ দেহাটো উপভোগৰ কাৰণে দি আপোনাক ৰক্ষা কৰিবলৈ। তেতিয়া আৰু নিমিষা লুহ আছিল; প্ৰায় বলিয়া হৈছিল বুলি ক'ব পাৰি। সেই অৱস্থাতো আপুনি নিষ্ঠুৰভাৱে নিমিষাক বেঙা বুলি দাঁত কামুৰি মাৰিবলৈ গৈছিল। নিমিষাক বিষান নিষ্ঠুৰভাৱে আপুনি অৱজ্ঞা কৰিলে, যেনেকৈ নিজৰ আৱৰ্ণৰ মাজত লোকৰ ভোগৰ সামগ্ৰী হ'বলৈ বাধ্য কৰিলে, তাৰ কাৰণে আপোনাৰ মিচিনা মাছহ শান্তি পাবৰ যোগ্য।

মোৰ আৰু কব'দৈ নাই। ভাগ্য ভাল যে ভগৱানে কেনেবাকৈ আনি নিমিষাক মোৰ বন্ধু ডাক্তৰ কাকতীৰ ওচৰ পোৱালেহি নহ'লে। কি হ'লহেঁতেন কোৱা টান।

এতিয়া মোৰ সাধাৰণ ক্ষুণ্ণাৱস্থা প্ৰায় আছে। ইমানখিনি জনাব পিচত নিজৰ মোৰ স্বীকাৰ কৰি নিমিষাক গ্ৰহণ কৰাৰ উদ্যমতা আপোনাৰ আছে নে নাই?

নিমিষাবোৰে যে মন এটা আছে আৰু সেই মনটো যে সদায় হেঁচা খাই থাকিলে বিকৃত হ'ব পাৰে, এই কথা মনত ৰাখি আপুনি চলিব পাৰিব নে? বৰি ঘোৱা এইবোৰ কথা আপুনি একেবাৰে পাহৰি যাব পাৰিব নে? মৰম, চেমেহ, সদাৰুত্ব, সন্মান আদিৰে নিমিষাক কিছুদিন আৱৰি ৰাখিব পাৰিব নে? আৰু, নিজৰ দোষ আপুনি সঁচাকৈ স্বীকাৰ কৰে নে? যদি কৰে, তেন্তে নিমিষাক এতিয়া, ইমানখিনি শুনাৰ পিচত, একেবাৰে নিৰ্দোষ আৰু আপোনাৰ গ্ৰহণযোগ্য বুলি ভাবে নে?

আপুনি প্ৰশ্নবোৰ ভাবি চাওক। মই দহ-পোন্ধৰ মিনিটৰ পিচত আহিম; লাগিলে আৰু দেৰিকৈ আহিম। আপুনি ভাবি চাই মোক উত্তৰ দিব। যদি আপুনি নিজৰ দোষৰ কাৰণে অহুতপ্ত হিমাৰে নিমিষাক সৰ্বান্তঃকৰণেৰে গ্ৰহণ কৰিব পাৰে, তেন্তে আপুনি এতিয়াই লৈ যাব। যদি নোৱাৰে, তেন্তে আপুনি কিছুদিন ভাবি চাওকগৈ। কাৰণ সম্পূৰ্ণ আৰু স্বামী সূহতাৰ কাৰণে নিমিষাক কিছুদিনলৈ থং-অভিমান-ভয়-হিংসা আদি সকলোৰেপৰা দূৰত ৰাখিব লাগিব আৰু সেই অসং চৰিত্ৰৰ মাল্লহটোক একেবাৰে নেদেখাকৈ অন্ততঃ কিছুদিনলৈ ৰাখিব লাগিব। আপুনি তেন্তে ভাবি চাওক।

ডাক্তৰ ওলাই গ'ল। হতভম্ব হৈ ৰহি থাকিল বৰুৱা। সপোনৰ দৰে নিমিষা যেন চকুৰ আগত ওলালহি বৰুৱাৰ। নিমিষাতো নহয়—কোনোবা দেৱী হে যেন। আহি যেন কৈছে—তোমাক মই ক্ষমা কৰিছোঁ 'জীৱন'। তুমি ভয় নাখাব। বেয়া লাগিলে মই বাক তোমাৰ লগত নাখাকোঁ। মই কিন্তু সদায় দূৰে দূৰে হ'লেও তোমাৰ হৈয়ে থাকিম। বৰুৱাই নমতা যেন দেখি নিমিষাই যেন বৰুৱাৰ মনত সন্দেহ আছে বুলি, নিমিষাক অপৱিত্ৰ বুলি ভাবিছে যেন পাই, গুচি যাব খুজিছে! থক্মকৈ বৰুৱা "নিমি মোক ক্ষমা কৰা, আহা" বুলি নিমিষাক ধৰিবলৈ হাত মেলি থিয় হ'ল। ডাক্তৰ লোমাই আহি সুধিলে: কি হ'ল?

: মোক আপুনি যি কয় তাকে কৰিম। নিমিষাৰ প্ৰতি মোৰ কিন্তু কোনো বেয়া ভাব এতিয়াও নাই, কেতিয়াও নহুৱা?

ডাক্তৰে বৰুৱাক পিঠিত থপৰিয়াই কলে: Bravo! you are nice But be careful in future. এতিয়া বহক। আপুনি কিমান ভালকৈ নিমিষাক গ্ৰহণ কৰিছে, মই কওঁগৈ। আৰু নিমিষাক মাতি আনো।

অধীৰভাৱে বৰুৱা বৈ থাকিল। প্ৰথমে কি ক'ব নিমিষাক? ঘূৰটোৱেও যেন কাৰ নকৰা হ'ল। একোটা চেকেও একোটা বণ্টা যেন লাগিল বৰুৱাৰ। কেতিয়া আহিব? কিয় ইমান পলম কৰিছে?

ভৰিৰ শব্দ শুনি বৰুৱা বহাৰপৰা উঠি ছুৱাৰমুখ পালেগৈ। সমুখত ডাক্তৰৰ লগত নিমিষা। নিমিষাৰ আঁহ ইমান ভাল হ'ল। গাল দুখন আগৰ দৰে বডা হৈ পৰিছে। বৰুৱাই চাই থাকিল।

ডাক্তৰে ক'লে: মিচেচ বৰুৱা, আপোনাৰ সকলো কথা মই বিস্তাৰ

বকৱাক কৈ দিছোঁ। তাৰ পিচতো মিষ্টাৰ বকৱাই আপোনাৰ চৰিত্ৰ বেয়া হোৱা বুলি কল্পনাও কৰা নাই। আৰু, আপুনি আজি পুৱা সুস্থিছিল, সেই প্ৰেম শৰ্মা মাহুহটোৱে যদি কেতিয়াবা প্ৰতিশোধৰ ভাব লৈ বকৱাক অপকাৰ কৰে। সেইটো আপোনাৰ মিছা চিন্তা। সেইবিধ অসৎ মাহুহে মুখেৰে হে ভয় খুৱায়। বকৱাৰ নিচিনা আচল সৎ মাহুহক সদায় সিহঁতে ভয় কৰে। তাৰ উপৰি, তাক পুলিচে ধৰিলে। বহুত দিনলৈ জেল হ'ল—প্ৰায় ১২ বছৰ। গতিকে সেই চিন্তা আপোনাৰ নাই।

আৱজ্ঞক বুজি প্ৰেম শৰ্মাৰ জেল হোৱা বিষয়ে ডাক্তৰে মিছা কথা কোৱাটো বকৱাই বুজিলে। ডাক্তৰে লাহেকৈ আঁতৰি দিলে। খপ্‌কৰে নিমিষাই বকৱাৰ ভৰিত ধৰি হুকুৰকৈ কান্দি কান্দি কলে : মোক ক্ষমা কৰা, মাফ কৰা সোণ ! বকৱাই কান্দি কান্দি নিমিষাক দাঙি ধৰি ক'লে : মোক হে ভূমি ক্ষমা কৰা নিমি।

প্ৰায়"এঘণ্টা হ'ল নাচিং হোম এৰি অহাৰ। তেতিয়াও বকৱা-নিমিষা একেখন টেক্সিত্তে ঘূৰিয়ে আছে কলিকতাত। দুইটাৰ চকুৰ পানী তেতিয়াও বৈ আছে। মুখত হাঁহিও বিৰিঙি আছে।

: ইমান ভাল লাগে কান্দি।

নিমিষাই বকৱাৰ চকুপানী মচি দিলে।

: নিমি।

বকৱাই নিমিষাৰ চকুপানী মচি দিলে।

আকৌ ওলাল চকুপানী।

আকৌ মচিলে ছয়ো ছয়োৰে।

আকৌ বৈ আহিল।

এইবাৰ আৰু নমচিলে। চকুৰ পানীৰে হাঁহিত বোল মানি নিমিষাই ক'লে : এতিয়া আৰাক ডাক্তৰ গুহাই দেখিলে দুইটা বলিয়া হ'লোঁ বুলি ক'ব।

তেতিয়াও টেক্সিখন বোৱা নাছিল।

কেৱল নিমিষাৰ চকুপানী জীৱনজিৎ বকৱাৰ বুৰ নোমত লাগি এইবাৰ বৈ গৈছিল।

আৰু বকৱাৰ চকুপানীয়ে নিমিষাৰ গালত আখৰ লিখিছিল।

তেতিয়া কলিকতাত বান্ধনি-বেলিয়ে পিচদিনাৰ সন্ধ্যাগত নতুন প্ৰতিজ্ঞা আৰু আকাশত বঙা নিচান উকৱাইছিল।

বান্ধনি-বেলি খন্তেকলৈ আকাশত থাকি হেবাই গ'ল। শুৱাহাটাৰ উলুবাৰীৰ সেই বাঁহ-বনেৰে ঢাক খোৱা ঘৰটোৰ আগফালে হাতত কাঠি এডাল জলাই লৈ

প্ৰণাম কৰাৰ ভংগিত বৈ থকা সেই মাহুহজনক আজি ছবছৰে সকলোৱে দেখিছে। হাতত সেইডাল জলা ধূপকাঠি। সেই এটাই পাগলামি মাহুহটোৰ। পইচা পালেই ধূপ কিনি জলাই ভগৱানক প্ৰণাম কৰি থাকে। আপুনি খবৰ কৰিলে জানিব যে মাহুহটোৰ নাম জীৱনজিৎ বৰুৱা। খবৰ কৰিলে আৰু জানিব যে ছবছৰ আগতে কলিকতাত বৈদ্যগৈক নিমিষাক মানসিক-চিকিৎসাৰ পিচত হুহু অৱস্থাত আনি আনন্দত আপোন-পাহৰা হৈ নিশা শুবলৈ গৈছিল—কোনোবা দামী হোটেলত ছয়ো ভাত খাই আহি। শুবলৈ বোৱাৰ আগতে জীৱনজিৎ বৰুৱাক চুমা এটা খাই বাথ-কমলৈ যাওঁ বুলি নিমিষা দেৱী আৰু ঘূৰি নাছিল। পিচদিনা অলপ দূৰত থকা পুখুৰীটোৰশৰা নিমিষা দেৱীৰ মৃতদেহ পুলিচে উদ্ধাৰ কৰিছিল। নিমিষাই কিয় আত্মহত্যা কৰিলে?—হঠাৎ পোৱা অসীম আনন্দ অসহ্য হৈ, নে ইমানবোৰ ঘটনা বৰুৱাই জনাৰ পিচত মনে মনে বৰ দুখ আৰু লাজ পাই?

ডাক্তৰ গুহাই ভাবে—জীৱনজিৎ বৰুৱা নিৰাপদ বুলি জনাৰ পিচত সেই অশুচি দেহত থাকিবলৈ নিমিষা দেৱীৰ পৱিত্ৰ প্ৰাণ মান্তি নহ'ল। নহ'লে হয়তো মনৰ খু-দুৱনি মাৰিবলৈ কিবা প্ৰহৰ কৰি নিমিষাক বৰুৱাই আকৌ ভয় খুৱাই দিছিল।

আপুনি সেইখিনিতে কিছুপৰ বৈ থাকোক। দেখিব, নজলা ধূপৰ কাঠি এডাল লৈ জীৱনজিৎ বৰুৱাই কান্দি কান্দি ক'বহি : মোৰ ধূপডাল নজলে, নিমিষাৰ অমলল হ'ব, বেগতে জলাই দিয়কচোন।

ডেকা বলিয়াটোৰ কৰণ অহুৰোধে আপোনাৰ চকুও পানীৰে ওপচাব। বলিয়াটোৱে আপোনাক অহুৰোধ কৰিব, আপোনাৰ দৰত গৈয়েই ধূপ এডাল জলাই দিবলৈ—নিমিষাৰ মজলৰ কাৰণে। কান্দি কান্দি কৰা সেই অহুৰোধ বহুত মাহুহে নাৰাখি নোৱাৰে। বৰুৱাক লগ পাই যোৱা বহুত মাহুহে দৰত ধূপ জলায়গৈ। কিন্তু কিমানে জানে যে প্ৰতি সন্ধিয়া দৰত জলোৱা সেই ধূপত নিমিষা-বোৰৰ বেদনাভৰা জীৱনৰ ত্যাগৰ সন্ধ্যা আছে—নিজক শেষ কৰি আনৰ মজল কামনা কৰাৰ চৰম উদাৰতা আছে, আৰু আছে নিমিষাবোৰৰ মনটোহঁতক অৱজ্ঞা কৰা জীৱনজিৎবোৰৰ নিষ্ঠুৰতাৰ ইতিহাস। ● ● ●

জিকি :

: আমাৰ প্ৰকাশিত সাহিত্য সম্ভাৰ :

ডাঃ হৰনাথ শৰ্মা বৰদলৈ :

॥ যৌনজীৱন ॥

॥ সমাজ সমীক্ষা : অপৰাধ আৰু অশান্তি ॥

ছবি বৰকাকতি :

॥ কোনোবা শীতৰ এটা বগা সন্ধিয়াত ॥

হেম বৰুৱা :

॥ গছোৱাৰ বেঙণি ॥

॥ ডাক-পথিলী ॥

॥ ইজৰাইল ॥

॥ মুন-ময়ূৰী ॥

॥ আঁচুফুল ॥

ৰমা বেজবৰুৱা :

॥ নাবীৰ মন ॥

নিকপমা বৰগোহাঞি :

॥ দিনৰ পিছত দিন ॥

॥ এজন বুঢ়া মাছুহ ॥

পদ্ম বৰকটকী :

॥ কাপুৰুষ মহাপুৰুষ ॥

॥ মৰমৰ চিন ॥

॥ অগ্নি সত্য বাস্তৱ ॥

॥ নতুন দিনৰ কইনা ॥

॥ বিয়াৰ প্ৰথম নিশা ॥

॥ জীৱন অৰণী ॥

॥ পুতলাৰ নমস্কাৰ ॥

॥ বীতাৰ প্ৰেম ॥

অৰুণ গোস্বামী :

॥ প্ৰতিপদৰ জোন ॥

বীৰেন বৰকটকী :

॥ প্ৰেম আৰু শঙ্কাৰে ॥

হোমেন বৰগোহাঞি :

॥ তাত্ত্বিক ॥

॥ গল্প আৰু নজ্জা ॥

মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰ :

॥ উদাসী সন্ধ্যা ॥

আক্ষুৰ মালািক :

॥ অমৰ-মায়ী ॥

॥ ছয় নম্বৰ প্ৰাণৰ উদ্ভব ॥

॥ বহুত বেদনা এটোপা চকুলো ॥

॥ সোণালী সূতাৰে বন্ধা ॥

॥ এটা সূৰ্য ছখন নদী

আৰু এখন মকতুমি ॥

॥ বজনীগছাৰ চকুলো ॥

॥ বিহ মেটেকাৰ ফুল ॥

॥ মৰহা-পাপৰি ॥

॥ প্ৰাচীৰ আৰু প্ৰান্তৰ ॥

॥ বনজুই ॥

॥ স্বাক্ষৰ ॥

॥ জীয়া-জুৰিৰ ঘাট ॥

॥ শিল আৰু শিখা ॥

সত্যেন বৰকটকী :

॥ এচেঙিঃ ফুমজেলেফুৰা ॥

উপেন বৰঠাকুৰ :

॥ মোৰ নাম বৰ্ণালী ॥

নিৰোদ চৌধুৰী :

॥ দেৱী ॥

॥ দেহ-দেউল ॥

॥ হংসমিথুন ॥

॥ নিশিগছা ॥

॥ পানী ॥

লক্ষ্মীলক্ষ্মণ বৰা :

॥ বলুকাড বিছলী ॥

॥ মাজত ছমাবে নৈ ॥

॥ অচিনা কইনা ॥

॥ মিত্ৰ এজেকি এও কোং : তিনিচুকীয়া : অগম ॥